DER RITTER VOM TURN VON DEN EXEMPLEN DER GOTFORCHT UND ERBERKEIT

DE RIDDER VOM TURN OVER DE VOORBEELDEN VAN GODSVRUCHT EN EERBAARHEID

GEOFFROY DE LA TOUR LANDRY

1513

vertaling:

Ruud Muschter
∴

Groningen

muschter@home.nl
www.archive.org

7 februari 2026

INHOUDSOPGAVE

Bron 6
De tekst 9
Hoe de ridder Vom Turn in een tuin onder een boom lag en zijn dochters bij hem in de tuin kwamen..... 13
Hoe de ridder Vom Turn verder de tuin uitging en onderweg twee schrijvers en twee priesters tegenkwam, die hij beval dit boek te maken..... 16
Hoe de dochter van een keizer van Constantinopel een ridder ontboden had om 's nachts heimelijk naar haar kamer te komen, doch hij zag zoveel geesten in witte gewaden rond haar bed, dat hij uit vrees wederom wegvluchtte 19
Hoe een ridder in een strijd zijn hoofd werd afgeslagen, en toen het van zijn lichaam kwam, eerst bij een priester biechtte..... 25
Hoe een gemene deerne 's nachts in een put gevallen was, doch niet kon ondergaan, noch verdrinken. omdat zij op vrijdag en zaterdag gevast had..... 27
Hoe een jonkvrouwe op een bruiloft een edele vrouwe met een stok de neus kapotsloeg om zij haar man bekeek 42
Hoe een burger zijn vrouw op de grond wierp en op haar gelaat en neus dermate trad, dat zij tot aan haar einde een misvormd gelaat moest hebben 46
Hoe een edele vrouwe op haar doodsbed lag en twee kleine zwarte hondjes op haar sprongen en haar mond aflikten, zodat zij zo zwart werd als kool..... 50
Hoe een gravin uit Mainz dood ging en men een grote helderheid van kleine kinderen om haar zag verschijnen 52
Hoe een woudbroeder de mis opdroeg en sommige vrouwen en mannen in de kerk zaten te kletsen en te lachen, die allen onzinnig werden..... 63
Hoe de duivel achter in de mis het geklep van sommige vrouwen opschreef, en hem het perkament te kort werd en hij het met de tanden uit elkander trok 65
Over een edele vrouwe, hoe zij voor een spiegel stond, zich opmaakte en zij in de spiegel de duivel zag, die haar zijn achterste toonde 69
Hoe een edele vrouwe in een kerk achter in de mis op de grond viel en door grote ziekte werd geveld, omdat zij zich onordentelijk jegens haar minnaar had gedragen 73

Over Eva, hoe zij in het paradijs in de appel beet op aanraden van de slang 81
Hoe de vrouw van een ridder gestorven was, haar ziel door St.-Michaël gewogen werd, en de duivel haar rok, die zij bij haar leven gehad had, op de weegschaal legde en die daardoor deed doorslaan . 95
Hoe de vijf steden Sodom en Gomorra door vuur uit de hemel verbrandden en ondergingen 102
Hoe in het Israëlische leger een ridder de andere doodsloeg, omdat hij gemeenschap had met een heidense vrouw 109
Hoe een touwslager bij de gloed van een vuur een monnik uit de kamer van zijn vrouw zag gaan 112
Hoe de touwslager zijn vrouw door een barbier beide benen liet breken en daarna wederom liet genezen 115
Hoe de touwslager een monnik bij de gloed van een vuur en zijn vrouw bij elkander met een zwaard doorstak en doodde 117
Hoe koning Herodes zijn vrouw met een mes doodstak, omdat zij hem een trots antwoord gaf 121
Hoe Aman samen met zeven van zijn zonen omwille van zijn hovaardigheid aan een galg werd opgehangen voor zijn eigen huis 124
Hoe koning Jehu koningin Jezebel om haar misdaad het hoofd liet afslaan voor gans het volk 127
Hoe Simson in de schoot van zijn vrouw Delila was ingeslapen, zij hem z'n haar afsneed en hem aan zijn vijanden overleverde 131
Hoe Bathseba, de vrouw van de ridder Uria, zich waste en baadde in een venster, zodat koning David het van zijn zaal kon zien en daardoor jegens haar tot onkuisheid bewogen werd 138
Hoe twee vrouwen met een levend en een dood kind bij koning Salomon komen en ieder het levende wilde hebben en hij zich een zwaard liet brengen, op dezelfde wijze alsof hij het doormidden wilde houwen en ieder een deel had willen geven 141
Hoe een man en zijn vrouw in toorn de duivel hun kind gaven en de duivel kwam, greep het en wilde het wegdragen 148
Hoe Mozes in zijn kindheid in een rieten mandje gelegd en op een water geplaatst werd, en door de dochter van koning farao wederom aan land gebracht en opgevoed werd 151
Hoe de vrouw van een oude Romein voor haar man met een andere Romein vocht en de zege veroverde 159

Hoe men Suleiman wilde uitleveren en stenigen, Daniël haar echter met zijn rede verloste en de twee priesters die haar valselijk hadden verraden, zelf gestenigd werden 166
Hoe een rijke burgeres stierf, die de pastoor open liet snijden en men een grote, wanstaltige pad op haar hart vond zitten 173
Hoe men een edele jonkvrouwe naakt wilde uitkleden en verbranden, en een ridder haar met een gevecht tegen haar tegenpartij bevrijdde 176
Hoe de heilige drie Maria's naar het graf van onze Heer gingen met hun zalf en hem wilden zalven 179
Hoe Onze-Lieve-Vrouwe St.-Elizabeth ontmoette op de berg en zij elkander omarmden 185
Hoe God de Heer op een bruiloft uit water wijn maakte, op verzoek van Onze-Lieve-Vrouwe 187
Dialoog tussen de ridder Vom Turn en zijn vrouwe 204
Hoe een kluizenaar in een stad het huis van een rechter binnenging, omdat hij zijn leven wilde ervaren, en hoe zijn vrouw hem zo eervol en goed ontving 217
Hoe de kluizenaar bij de vrouw van de rechter in haar bed lag, en zij hem overhaalde om van haar op te staan en zich in een bad met koud water waste 220
Over een goede vrouw, hoe die op haar doodsbed lag voor de poorten van een toren waarin haar goederen lagen, en haar ogen daar steeds naartoe keerde, net zolang tot zij stierf 223
Hoe de wijze meester Cato op zijn doodsbed lag en hoe hij zijn zoon leerde en onderrichtte hoe hij zich wijs en goed na zijn dood moest gedragen 226
Hoe Cato's zoon te Rome door de stad reed met een groot gezelschap, hij een misdadiger tegenkwam die men wegvoerde en wilde ophangen, en hij hem van de dood verloste 228
Hoe de keizer Catonet gevangen liet nemen en in een kerker liet opsluiten, met de bedoeling hem te laten ophangen 231
Hoe Catonet tegen de keizer en al het volk zei, hoe het daartoe gekomen was dat hij opgehangen had zullen zijn 236
Hoe de ridder Vom Turn aan zijn dochters dit boek overhandigt 239

BRON

https://www.zvdd.de/dms/load/met/?PPN=urn%3Anbn%3Ade%3Abvb%3A12-bsb00010834-8

https://dfg-viewer.de/show/?set[mets]=https%3A%2F%2Fwww.zvdd.de%2Fdms%2Fmetsresolver%2F%3FPPN%3Durn%3Anbn%3Ade%3Abvb%3A12-bsb00010834-8

Basel, 1513

Bayerische Staatsbibliothek München

INLEIDING VAN DE VERTALER

De titel van deze incunabel is in het Zentrales Verzeichnis Digitalisierter Drucke (ZVDD) iets anders geschreven, en langer aangeduid. In deze vertaling is uitgegaan van de titel op het schutblad van het origineel.

Daarbij komt, dat op het schutblad gesproken wordt over "Ritter vom Turn", terwijl verderop in de incunabel gesproken wordt over "vom Thurn". In de vertaling is de benaming van het schutblad gevolgd.

Deze geschiedenis een feitelijk een toespraak en morele les die een ridder aan zijn dochters geeft. Zijn raadgevingen laat hij begeleid zijn door voorbeelden uit de ridderlijke praktijk.

Diverse voorbeelden geven een kijkje in de man-vrouw-verhouding, want zo wordt bijvoorbeeld telkens geïllustreerd hoe een vrouw gehoorzaam en onderdanig moet zijn aan haar man. Zij moet deugdzaam en deemoedig zijn. Maar ook wordt veelvuldig gesproken over God, de duivel, zonde, bestraffing, verleidingen en onkuisheid. De auteur geeft daarmee zijn dochters veel mee ter overdenking, in een tijd waarin het zondebesef een groot deel van het menselijk denken over-heerste.

Het werk telt 44 hoofdstukken en is voorzien van 60 prachtige gravures. Opmerkelijk is, dat op de afbeelding op pagina 93 van het origineel, het gezicht van de duivel verwoest is, zodat niet meer kenbaar is hoe het eruitzag.

De tekst is voornamelijk zo ingedeeld:
- tekst
- paneel
- titel nieuw hoofdstuk

[vervolgens op een nieuwe pagina:]
- grote afbeelding
- tekst

Voor de overzichtelijkheid is er in de vertaling voor gekozen, om de titel van een nieuw hoofdstuk steeds op een nieuwe pagina te laten beginnen. Daarna komt de grote afbeelding en de vervolgtekst.

De grammatica laat op veel plekken, zoals gewoonlijk in deze oude werken, te wensen over. Zinsdelen sluiten niet goed op elkaar aan, gezegdes worden niet afgemaakt, et cetra.

Met persoonsnamen in manuscripten is het altijd lastig om te bepalen welke schrijfwijze gevolgd moet worden. Zo kan de naam van de hoofdpersoon min of meer gehandhaafd blijven als 'ridder Vom Turn', maar ook vernederlandst worden, naar ‘ridder Van de Toren’.

De lijn blijkt in dit soort situaties te zijn, dat de originele naam gehandhaafd blijft. Maar zodra er ook Franse namen aan bod komen, die vervolgens naar het Duits vertaald zijn, wordt het lastiger, zeker als bijvoorbeeld de voornaam op z'n Frans wordt geschreven, en de geslachtsnaam verduitst is. En dat is in dit geval ook zo. In deze vertaling is de tekst van de incunabel gevolgd.

De tekst kent de term 'natürlich', die vertaald zou kunnen worden met 'natuurlijk', of 'natuurkundig'. Omdat het niet in alle gevallen eenduidig kan worden toegepast, is er in deze vertaling voor gekozen om steeds te vertalen met 'natuurlijk'.

De incunabel is ingedeeld in hoofdstukken die willekeurig ergens op een pagina beginnen. Voor de overzichtelijkheid zijn ze in deze vertaling steeds op een nieuwe pagina gestart.

Ruud Muschter

DE TEKST

De spiegel der deugden en eerbaarheid door de zeer beroemde Ridder Vom Turn, met fraaie en kostelijke geschiedenissen en voorbeelden, tot lering van zijn kinderen, in de Franse taal begrepen, en door de edele, voorname en gestrenge heer Marquart vom Stein, ridder en landvoogd te Montpellicart, in het Duits vertaald en uitgegeven[1]. Het begint heilzaam.

Aangezien het de menselijke aard aangeboren is, dat die ontvankelijk is voor de deugden, en het verstand zich te allen tijde neigt naar hetgeen het beste is, zoals de natuurkundige meester Aristoteles in het boek over de zeden dat betuigt, past het daarom ieder mens om ze te gebruiken en beoefenen, aangezien zijn natuurlijke verstand hem daarin onderwijst en het hem aangeboren is. Het tweede nut is, de beoefening der deugden. Want in zoverre de mens de spiegel der Heilige Schrift aanschouwt, is hem boven alle deugden opgelegd, om zich in de goede dingen te oefenen en arbeiden, en ledigheid te vermijden. Toen hij in den beginne onder de schepselen van de hoogste wijsheid werd uitgesloten en hij in het aards paradijs werd geplaatst, is hem boven alle deugden opgelegd ze te beoefenen, het paradijs aldaar te bouwen, te arbeiden en niet ledig te worden. Aangezien nu aan de eerste mens in de staat der onschuld en reinheid bevolen is te arbeiden, is het voor de mens hier in dit jammerdal ongetwijfeld zeer vruchtbaar om alle ledigheid te vermijden en in ware werkzaamheid te arbeiden. Zoals dan ook de geduldige Job helder betuigt, zeggende: Op gelijke wijze als de vogel voor de vlucht, wordt de mens geboren tot de arbeid.[2] Dat is zeer billijk. Want al hetgeen boven in de hemel en onder de aarde geschapen is, is niets qua aard zonder werking, want alles is tot arbeid verplicht. Dat weet

[1] "gezogen". Heeft vele betekenissen.

[2] Vindplaats onduidelijk. Het citaat is niet gemarkeerd en het is onduidelijk waar het eindigt.

ook de natuurkundige meester Aristoteles, sprekende: Geen ding is geschapen om ledig te zijn.[3] Dat verschijnt ook zuiver in alle schepselen. Want in de hoogste spoor der hemel, op aarde, noch in de elementen, zou overal niets ledig zijn, doch zijn alle dingen in strenge werking bedacht. Zeer veel meer past het de verstandige mens, die slechts om te strijden en tegen onbillijkheid te werken in deze tijd gezonden is, en zich in goede gerechtigheid te oefenen en zich nimmer miezerig te gedragen, opdat hij door tijdelijke werkzaamheid zich de eeuwige rust kan verwerven. Want zulks is bij de ouden zeer hoog bedacht en streng voor ogen gehouden, die zich nimmer ledig hebben laten aantreffen, zoals de patriarchen Abraham, Jakob en anderen, die uit hun berouwvolle landen door God beroepen zijn en in vreemde landen zijn geplaatst, opdat zij hun tijd niet in rust, doch in arbeid voltrokken. Ook de natuurkundige heidenen en leraren als Aristoteles en anderen van zijn medegenoten hebben uit natuurlijk licht en begrip erkend, dat voor de mens werkzaamheid en arbeid zeer nuttig zijn, die zij ook altijd hebben aangewend. En voor ziel en lichaam is ledigheid zeer verderfelijk, die zij ook altijd gehaat hebben. Want net zoals in de onbewerkte aarde doornen en distels, en in troebel water wormen en ongedierte[4] groeien, zo groeien ook in de troebele en ledige mens ongetwijfeld al het slechte, wandaad en ongepaste aanvechtingen tegen ziel en lichaam. Wij denken aan de heilige St.-Augustinus, die zegt: "De traagheid in goede werkzaamheid en de ledigheid vormen de grootste gewelddadigheid[5] tot ziekte van de ziel en van het lichaam. Want de lust hebbende duivel heeft in alle aanvechtingen en wederwaardigheden die hij het menselijke geslacht ooit bewezen heeft, nimmer een slimmere reden gehad om de mens te verleiden, dan in zijn stille rust en ledigheid. Daarom heeft de vijand telkens de wapenen der zonden gevat en

[3] Idem.
[4] "unzübel."
[5] "innfal".

daarmee zich omgord[6] om de mens te slaan. Hij heeft daardoor ook zeer menigvuldig gezegevierd, met name in de tijd toen de ganse wereld en alles wat op aarde geschapen was, door de zondvloed vertoornd onderging, hetgeen de duivel niet tot een geringe zege werd. Dat had zonder twijfel geen andere aanvang, dan dat ledigheid de oorzaak was. Want zodra de vijand gezien had dat de mens rustig en ledig was, heeft hij hem tot lijfelijke geilheid bewogen en hem daardoor met ongehoorde zonden lastiggevallen. Daaruit is een algemene verdorvenheid gegroeid. Menige stad kent hem ook. Terwijl de Romeinen in strenge werkzaamheid strijdbaar en arbeidzaam waren, behielden zij beheersing, geluk en zege over de ganse wereld. Zodra zij zich echter aan rustige ledigheden overgaven, en zich aan vaste en loffelijke werkzaamheid onttrokken, veranderden hun regering, geluk, zege en heil[7]. Helder bewijst de Schrift steeds en zeker, dat de wijze Salomon in de arbeid van de tempel en andere, een bepaalde werkzaamheid aanwendde, hetgeen hem in rijkdom, wijsheid, eer en glorie hoog boven allen op aarde verhief. Zodra hij zich echter aan rust van het lichaam en ledigheid verplichtte, werd hij tot grote zonden aangevochten en zo sterk beroerd, dat hij zich aan de afgoden lieerde, zoals ook de koninklijke profeet David en ook de oude Noë en vele andere grote geleerde profeten en heiligen en ook vele natuurlijke heidenen buiten het geloof, die in hun stad door arbeid en werkzaamheid met grote genade en geluk begiftigd werden, en er daarna door ledige rust wederom van beroofd zijn geworden en de zege kwijtraakten, zo wijzen ons de christelijke en heidense boeken overal helder uit. Ze geven ons te kennen, dat ledigheid de aanvang van al het slechte is, hetgeen, zo God wil, zeer vele mensen bedenken en wijselijk en wel konden erkennen. Daarvan heb ik Marquant, ridder Vom Stein, met name een edele heer uit Frankrijk gevonden, genaamd de ridder Vom Turn. Die heeft als gans eendrachtig en wijselijk een zeer zegerijk en vruchtbaar wezen

[6] "beuestiget".
[7] "seld".

bedacht, om de mens in betamelijke werkzaamheid te houden en altijd ledigheid te vermijden. Derhalve heeft hij twee loffelijke boeken geschreven, het ene voor zijn zonen, het andere voor zijn dochters, ter lering. Dat alles is in de Franse taal geschreven. Toen ik daarin gelezen had, heb ik mij bezonnen hoe ik een dergelijke leer van mijn ouders en de wijzen lang geleden dikwijls gehoord had en ook in diverse boeken en kronieken gelezen. En hoewel ik dat in mijn jonge dagen helaas niet ter harte, noch met bezinnen vernomen had en er ook minder naar geleefd heb, zo heb ik thans toch een warm verlangen gevat om het genoemde boekje ter ontspanning ende vermaak te lezen. Ik heb het met name voor mijn dochters en ook anderen die de taal niet kunnen, zo goed mogelijk uit de Franse taal in het Duits vertaald. Want aangezien ze mijn dochters in voortdurende goede werkzaamheid en betamelijk wezen hielden, zou het mij uit vaderlijke liefde bijzonder verheugen in zoverre ook andere mensen tot vruchtbaar onderricht daaruit ontsprong, en hoop ik het loon van de Almachtige te ontvangen.

Hoe de ridder Vom Turn in een tuin onder een boom lag en zijn dochters bij hem in de tuin kwamen.

In het jaar waarin men telt vanaf de geboorte van Christus, Onze Lieve Heer, 1361, toen ik, genaamd de ridder Vom Turn, op een dag aan het einde van april, met enige zwaarmoedigheid beladen en om mij voor mijn plezier op te houden en te vermaken, een tuin binnenging, was er onder een boom schaduw gekomen. Toen ik zat, hoorde ik daar het gevogelte der leeuweriken[8], lijstertjes[9] en nachtegalen, die zich tegen de

[8] "galander".

zomertijd verheugden met zulk een lieflijk en zoet gezang, dat dezen met vrolijke stemmen en lieflijke, zoete tonen al mijn mismoedigheid en bezwaren wegnamen en ik wederom tot luchthartigheid van mijn gemoed dermate bewogen werd, dat ik daar door de vergane tijd van mijn jeugd innerlijk vermaand werd. Met name, hoe mij dan vrouwe Venus, de godin, in de liefde verwijlde en in haar strikken en banden zoveel tijd gedwongen en gehouden had, en ook dikwijls en veel nu eens tot vreugde, dan wederom tot leed had gebracht, zoals mij veel was geschied. En ook hoe zij mij tot vervanging van al hetgeen mij aan slechts was overkomen, met een allerbeste en fraaiste liefhebster, gevormd naar wens, en naar mij dunkt een roos boven alle anderen, heeft begiftigd. Door deze was ik zo hogelijk verheugd, dat ik om harentwille menigerlei hoffelijke spreuken, rijmen en nieuwe gezangen bedacht en vervaardigde. En hoe de dood, die niemand mijdt, mij van haar ontdeed en beroofde, hetgeen mij dan rond de twintig jaren innig leed bezorgde. Want zij was mijn enige getrouwe liefde, die niemand ooit zou vergeten. Daarmede was ik in zulke gedachten. Ik keek op en zag mijn dochters naar mij toekomen, die nog jong en van onbedachte zin waren. Het was echter mijn grootste verlangen hen te eren en dat zij in goeden doen zouden komen. En ook, dat zij zeer hoffelijk en betamelijk met goede voorbeelden en exempels, en daarenboven tot wijzen en onderrichten werden, zoals een koningin van Hongarije deed, Prynes genaamd, die haar dochters na uitleg over haar boek ook aldus onderwees en goedig gestraft had. Ik bedacht ook bij hun nadering, hoe ik in mijn jonge dagen met diverse metgezellen in het land naar Poiton en andere streken reed, en hen diverse keren rond vrouwen en jonkvrouwen had gezien en hen horen versieren en verleiden. Zij zouden slechte of goede antwoorden krijgen. Toch waren zij in zulk een gewoonte komen te verkeren, dat zij zich om hen beroemden en hadden daarvan noch vrees, noch schaamte. Daardoor raakte menige vrouw en

[9] "trostlen".

jonkvrouwe nu eens met onschuld, dan wederom met schuld belasterd, terwijl het toch zeer moeilijk is om een vrouw of jonkvrouwe van eer of adel te bedriegen, of ook tot ondeugd of oneer te brengen. Zij bedrogen hen ook veel met hun valse zweren bij hun eed, want zij hielden daar geen enkele van. En wanneer ik hun zegde dat zij het niet moesten doen, merkte ik, dat zulks weinig van nut was jegens hen, want zij hadden het verachtelijk opgenomen. Aangezien ik nu in mijn tijd die dingen aldus gezien had, was ik bezorgd dat zulks nog verder werd aangewend, en bedacht dat ik voor mijn dochters over de goede daden van wijzen en de gebruiken der hooggeboren vrouwen, hoe dezen tot lof, eer en goed, en ook over de zeden en gebruiken der slechte vrouwen, hoe dezen tot smaad en ondeugd waren gekomen, een boekje wilde opstellen, schrijven en uitgeven[10]. Daaraan kan voorbeeld en leer worden ontnomen, die goed te gebruiken zijn en waarmede men zich voor het erge kan behoeden, want het is de gewoonte van vele mannen, dat zij een vrouw of jonkvrouwe onder ogen toelachen en naderhand onteren en bespotten. En ook om zich naar de wereld, die iemand zelden grondig kan kennen en zeer kommerlijk is ingericht, des te beter weten te richten.

[10] "lossen".

Hoe de ridder Vom Turn verder de tuin uitging en onderweg twee schrijvers en twee priesters tegenkwam, die hij beval dit boek te maken.

Alzo en aldus ging ik de tuin uit. Daar kwam ik onderweg twee priesters tegen en twee schrijvers, die ik had laten komen. Aan hen gaf ik nu mijn eerder vermelde mening te kennen en liet ik hen in acht bijbels en ook in de kronieken van Frankrijk, van Egypte en Engeland en van andere oorden lezen. Daaruit heb ik de beste voorbeelden gehaald, die in een boek zijn vervat, en wel omwille van kort en beter begrip niet in rijm, doch als zegswijze gesteld. Daarvan heb ik er twee laten maken. Het ene

wilde ik aan mijn dochters, en het andere aan mijn zonen geven. Want voor zover zij zich tot het goede, tot lof en tot eer zouden schikken, zou mij dat een bijzondere vreugde geven, zoals dat ook iedere getrouwe vader vanuit natuurlijke invloed aan zijn kinderen verschuldigd en verplicht is.

Het is een edel en aardig standpunt, om zich te spiegelen in deze spiegel der oude geschiedenissen, die door onze voorvaderen zijn uitgegeven en geschreven, om ons daardoor tot het goede te wenden en het kwade te ontvluchten. Daarop spreek ik, de ridder Vom Turn, dan als volgt: "Mijn lieve dochters, ik ben thans verder meer oud en ziek en heb de wereld spoedig en meer gezien en onderzocht dan gij. Daarom wil ik u zijn loop ten dele onderrichten naar mijn begrip, dat helaas klein en zwak is. Doch de grote liefde en het verlangen dat ik heb om u vooruit te helpen, opdat ge uw hart en gedachten in de dienst van de Almachtige richt, om Hem te vrezen en opdat ge ook lof en eer hier in tijd en aldaar in eeuwigheid mocht verkrijgen, doen mij hiertoe bewegen. Want alle eer en goed die de mensen te stade komen, komen alle van God en van de genade van de Heilige Geest, evenals hem naar Zijn wil een kort of lang leven te verlenen. Hij geeft ook goede diensten en daden een honderdvoudige beloning. Daarom moet Hij ook wel gedienstig overdacht en voor ogen worden gehouden. Derhalve moet het eerste werk dat vrouwen en mannen doen, zijn, dat zij God, hun Schepper, voor ogen hebben en Hem met hun innige gebed zodra zij 's ochtends ontwaken, lof, eer en dank zeggen. Men name de geleerden, met de psalm 'Laudate dñm oês gentes[11], benedicamus patrem et filium'. Want het is veel verhevener en heiliger om God te loven en te danken, dan te vragen, want vragen betekent verlangen naar een gave en vergelding. Zo is lof en dank zeggen een werk en dienst der engelen, die te allen tijde de almachtige God lof, eer en dank

[11] Lees: ‘Laudate dominum omnes gentes’, etc. ‘Loof de Heer, alle volkeren, laat ons vader en zoon zegenen’.

zeggen en geven. Daarom moet men voor en aleer men 's nachts inslaapt, bidden voor de doden, en ook daarbij Maria, de moeder Gods, die dag en nacht voor onze zonden bidt, met aandachtig aanroepen en groeten niet vergeten, doch zich aan haar en alle heiligen vlijtig aanbevelen. Dan mag men des te zekerder en onbezorgder slapen. Tevens moet men ook God en Zijn lieve moeder daarom vragen, zo dikwijls en vaak men ontwaakt en daarbij de doden gedenken, de reden waarvan ik u via een voorbeeld zal vertellen, namelijk hoe goed het is dat men God dankzegt en voor de doden bidt wanneer men ontwaakt.

Hoe de dochter van een keizer van Constantinopel een ridder ontboden had om 's nachts heimelijk naar haar kamer te komen, doch hij zag zoveel geesten in witte gewaden rond haar bed, dat hij uit vrees wederom wegvluchtte.

In Constantinopel was er ooit een keizer die twee zeer schone dochters had, onder wie dan de jongste een zeer vroom, godsvruchtig gemoed en aard had. Met name bad zij gaarne voor de doden wanneer zij 's nachts ontwaakte. Deze twee dochters lagen 's nachts bij elkander. En wanneer de oudste de jongste aldus hoorde bidden, bespotte zij haar en zei, dat zij

haar moest laten slapen. Alzo geschiedde het door hun[12] jeugd en goed spijs te eten, dat zij in vleselijke liefde werden aangevochten en twee broeders die ridder waren, aardig begonnen te vinden. Zodanig, dat zij voor hen op een keer een uur bepaalden in de nacht, om heimelijk bij hen te komen. Toen echter de ridder die naar de jonge dochter wilde gaan, dichtbij haar bed kwam, dunkte het hem, dat hij om en bij haar een grote menigte geesten en zielen zag, gewonden in witte doeken. Daardoor vreesde en schrok hij zo hevig, dat hij buiten zinnen wederom daarvandaan vluchtte en met ernstige ziekte en de koude koortsdagen beladen werd. Toen men 's ochtends zijn ziekte bemerkte en daarover gesproken werd, met name tegen de jonkvrouwe door wie hem zulks was overkomen, ging zij naar hem toe om hem te bezoeken[13] en te vragen, door welke oorzaak en hoe bij hem zulk een ziekte tot stand was gekomen. Toen zei hij haar, dat toen hij naar haar bed wilde gaan, hij de geesten, zoals hierboven staat, aldus gezien had en daardoor van schrik in zulk een ziekte was vervallen. Toen de jonkvrouwe dat hoorde, was zij daardoor zeer geschrokken en verwonderd, en zei zeer deemoedig God lof en eer en dank, omdat Hij haar zo genadiglijk voor schande en oneer had behoed. Daardoor ging zij voortaan ook veel meer voor de doden bidden en werd veel godsvruchtiger dan voordien. Zij hield zich kuis en rein. Alzo geschiedde het kort daarna, dat een machtige koning van Griekenland de keizer, haar vader, om haar vroeg en zij met hem huwde. En door haar gebed voor God en voor de doden, kwam zij tot grote, hoge waardigheid en eer. Doch de oudste dochter, door wie de andere om haar gebed werd bespot, verging het anders. Want de andere ridder kwam bij haar en sliep met haar[14], zodat zij zwanger werd en door verordening

[12] "ir". Gezien het verloop van het verhaal zal hier sprake zijn van meervoud.

[13] "besehen".

[14] "beschlieff sy". In dit werk worden voor de coïtus diverse termen gebruikt, waaronder ook "wercken" en "gesellschaft". Van dat laatste

van de keizer, haar vader, heimelijk 's nachts verdronken werd en de ridder bij leven geschonden werd. En alzo, lieve dochters, om een geringe, verkeerde lust verloren zij beiden hun eer en leven. Wees daarom door voorbeeld vermaand, dat ge te allen tijde wanneer gij gaat slapen of ontwaakt, vlijtig voor de doden bidt, zoals de gemelde dochter van de keizer dat deed. Er was ook een andere, aandachtige jonkvrouwe, wien een groot heer ook met geweld en buiten haar wil wilde beslapen en onteren, en die ook door haar gebed dat zij voor de doden deed, verlost werd, zoals ik u wil vertellen. Deze heer had de genoemde jonkvrouwe opgespoord in een hol waarin zij zich uit vrees voor hem verborgen had. Zij sprak een wake voor de doden. Ondertussen kwam hij door zijn opsporing bij het hol en meende zijn lust aan haar te vervullen. Doch zodra hij haar zag en wilde grijpen, dunkte het hem, dat hij meer dan tienduizend begraven personen zag, die haar behoedden, waarvan hij inwendig zo schrok, dat hij ijlings wederom daarvandaan vluchtte en de jonkvrouwe liet weten, dat hij haar in dergelijke zaken nimmermeer zou zoeken, noch gemeenschap hebben. Want zij had te veel en groot gezelschap dat bij haar, en zij bij dat gezelschap was. Zij sprak, dat zij op het uur dat zij werd nagegaan, niemand bij zich had gehad. Wel had zij een wake voor de doden gesproken. Pas toen bedacht zij, dat dezen haar hadden behoed, waarom het een goede zaak is, te allen tijd aldus voor hen te bidden.

Verder, lieve dochters, het eerste werk, dat gij 's ochtends wanneer ge zijt opgestaan, doet, moet ge in de dienst Gods volbrengen en uw tijd en gebed met aandacht uitspreken en dat met een goed hart doen, zonder verdere of andere gedachten. Want ge moet weten, dat net zomin als gij twee wegen in één keer kunt begaan, net zomin kunt ge God dienen en aan andere

---

begrip is niet zeker of er 'gemeenschap' of gewoon 'gezelschap' mee bedoeld wordt. Daarom in de vertaling 'gesellschaft' steeds letterlijk vertaald.

dingen denken. Doch ge moet de ene weg gaan en de andere verlaten, zoals de wijze man spreekt.[15] Net zoveel geldt het degene die hoort en niet verstaat, als degene die jaagt en niet vangt. Daarom doet de mens die zijn tijd en gebed spreekt en daarmede aan aardse dingen denkt, twee dingen die volkomen aan elkander tegengesteld zijn, onvruchtbaar en niet anders dan een bespotting van God. Daarom zegt de Heilige Schrift dat een kort en aandachtig gebed door de hemel breekt. Dat moet aldus worden verstaan, dat een kort gebed dat met aandacht en hart gesproken wordt, beter is dan een lang, en men niet aan iets anders denkt. Zoals sommigen doen die een tijdlang spreken en andere dingen daarnevens verrichten. Doch wie het meeste bidt en met aandacht, die verdient ook het meeste. Ook weet de Heilige Schrift: Net zoals het zich ontdoen van de dauw voor de aarde[16] zoet en welgevallig is, alzo is het aandachtige gebed aan God de Almachtige welgevallig, zoals men ook in vele oorden in de legenden der heilige biechtvaderen en ook der heilige vrouwen en jonkvrouwe beschreven vindt dat zij hun bedden van wijnranken maakten, opdat zij des te minder zouden slapen en vaak en dikwijls mochten ontwaken om hun gebed en de dienst Gods te beoefenen, waardoor zij dan de genade Gods en de eeuwige zaligheid hebben verworven, zoals wel te merken is aan de grote wondertekenen die God nog dagelijks door hen bewerkstelligt. Daarmede vergeldt hij hun honderdvoudig hun dienst en goede daden, zoals gij dan hiervoor van mij begrepen hebt. Daarom, lieve dochters, spreek uw gebed met aandachtig en goed hart, zonder andere onnuttige gedachten. En hoed u dat gij 's ochtends niet eet, tenzij ge van tevoren uw gebed gesproken hebt. Want een gespijzigde, voldane mens kan niet meer zo deemoedig en aandachtig zijn als degene die nuchter en ongespijzigd is. Ge moet ook de mis horen, zoveel en in zoverre

[15] "Als der wise man spricht". Het is niet duidelijk of deze zin bij de voorgaande, of de volgende hoort. Het manuscript splitst veel zinnen, terwijl ze soms een bijzin betreffen.
[16] "Glich als ȝ tow des abrellens". Vertaling onzeker.

ge kunt. Daardoor moge u door God veel goeds worden toegevoegd, zoals ik u daarvan een voorbeeld zal vertellen.

Er was op een keer een ridder die twee dochters had, van twee schone vrouwen. Een van deze dochters van zijn eerste vrouw was zeer aandachtig. Met name at zij 's ochtends nimmer, tenzij zij van tevoren de mis gehoord en een tijdlang gebeden had, zoveel als zij vermocht. De andere was echter zeer slecht opgevoed en was haar d'r eigen wil toegestaan en wel dermate, dat zodra zij 's ochtends een weinig van een mis had gehoord en twee of drie pater nosters gesproken had, zij een soep of een heimelijke lekkernij moest hebben. En dan zei ze, dat het haar pijn deed in het hoofd, doch het was niet anders dan een slechte gewoonte. Wanneer haar vader en moeder boven gingen slapen, had zij altijd iets goeds toebereid om heimelijk te eten. Zulks deed zij tot op de leeftijd dat zij een vrome ridder had gehuwd. Toen deze zulks over haar vernam en hij wel wist, dat het voor haar ziel en lichaam schadelijk was, verbood hij het haar vele malen en berispte haar goediglijk, met het verzoek of zij het achterwege wilde laten. Doch het was haar al zo tot een gewoonte geworden, dat zij zulk een berisping en verzoek aan haar niet wilde vatten. Alzo geschiedde het op een nacht, dat de ridder uit de slaap ontwaakte, naast zich greep naar zijn vrouw en die bij zich wilde vinden. Aangezien hij haar echter niet vond, stond hij vertoornd op van zijn bed en ging een kamer binnen. Daar vond hij haar bij twee knechten zitten eten en lachen. Hij was echter in zulk een mate vertoornd, dat hij een stok trok die hij in zijn handen droeg en een knecht sloeg, toen hij een jonkvrouwe zag liefkozen[17]. En wel dermate, dat deze stok door de slag afbrak en het ene stuk zijn vrouw in een oog sprong. Zo hard, dat zij dat oog verloor en haar aangezicht daardoor zeer wanstaltig werd, zodat zij de ridder begon te haten en zijn hart naar andere liefde deed verkeren, waardoor haar wezen, huis en eer vernietigd en tot verval kwamen,

[17] "do er ein junckfraw halsen sach". Onduidelijk.

hetgeen slechts voortkwam uit de slechte gewoonte van deze vrouwe. Daarom is het goed om te bidden en de mis te horen, want men wil en moet een maag hebben voor en alleer men eet, en zich gewennen aan matigheid, naar het zeggen der wijzen, die het aldus voorleggen. Wie een jong veulen[18] in het begin van zijn jeugd leert de wagenteugels te volgen, die behoudt het zolang als het duurt. Doch de andere dochter verging het niet zo slecht. Die verkreeg door haar dienst Gods en aandachtige gebed, dat God haar met een rijke en machtige ridder begiftigde tot gemaal, en zij met hem zeer eervol leefde tot aan haar einde.

[18] "fily".

Hoe een ridder in een strijd zijn hoofd werd afgeslagen, en toen het van zijn lichaam kwam, eerst bij een priester biechtte.

Daarnaar, lieve dochters, moet ge gaarne en met wil vasten, zoveel het u mogelijk is. Met name, aangezien gij niet gehuwd zijt, drie dagen per week, opdat ge uw vlees des te beter tot het goede mocht richten, opdat het niet te geil en onstuimig wordt, doch rein en u in de dienst Gods gedraagt en bestuurt. Moogt ge echter zulke drie dagen niet vasten, vast dan toch op z'n minst op vrijdag, ter ere van het lijden van Christus. En wanneer ge niet op water en brood vast, wil dan toch niets eten dat gedood kan worden, want het is een bijzonder goed werk, zoals ik

gehoord heb over een ridder, die in een strijd tussen christenen en heidenen werd doodgeslagen. Toen hem het hoofd was afgehouwen en van het lichaam weg was, riep het hoofd en verlangde te biechten, net zolang tot er een priester kwam en het de biecht afnam. En toen de priester het hoofd vroeg hoe het kwam dat het zonder het lichaam kon spreken, antwoordde het, dat het door niets anders kwam, dan door de genade van de Almachtige. Die had het in zijn leven verworven, omdat het op woensdag geen vlees had gegeten, ter ere van het feit dat God op de woensdag verkocht was geworden, en omwille van zijn dienst en ook omdat het op vrijdag niet gegeten had. God had bij het sterven niet gewild dat het verdoemd werd, en in dodelijke zonden zou sterven die het niet gebiecht had. Hetgeen een goed voorbeeld is over het nut dat de mens heeft die er vanaf ziet om op woensdag vlees te eten, en op vrijdag datgene wat doodgaat om Gods wil vermijdt.

Ach, lieve dochters, zo is het zeer goed om op de zaterdag te vasten, opdat de heilige jonkvrouwe Maria u wil verwerven, opdat ge u rein en naar uw maagdelijkheid moge gedragen, tot lof en eer van de Almachtige en uw vrienden, opdat slechte aanvechtingen u des te minder bewegen. Ook is het bijzonder goed, dat men twee dagen op water en brood vast, opdat het vlees en gemoed iets gedeemoedigd worden. Want voorwaar zeg ik u: Waaraan gij u in de jeugd gewent en voedt[19], dat doet ge gaarne voort op oudere leeftijd. Leid daarom uw ganse wezen tot gewoonte. Oefen u derhalve in de jeugd met vasten, bidden, de mis horen en andere dienst Gods, zoals dan de heilige aartsvaders en jonkvrouwen volgens de inhoud der legenden gedaan hebben en daardoor eeuwige beloning verkregen hebben.

[19] "zyechen". Vertaling onzeker.

Hoe een gemene deerne 's nachts in een put gevallen was, doch niet kon ondergaan, noch verdrinken. omdat zij op vrijdag en zaterdag gevast had.

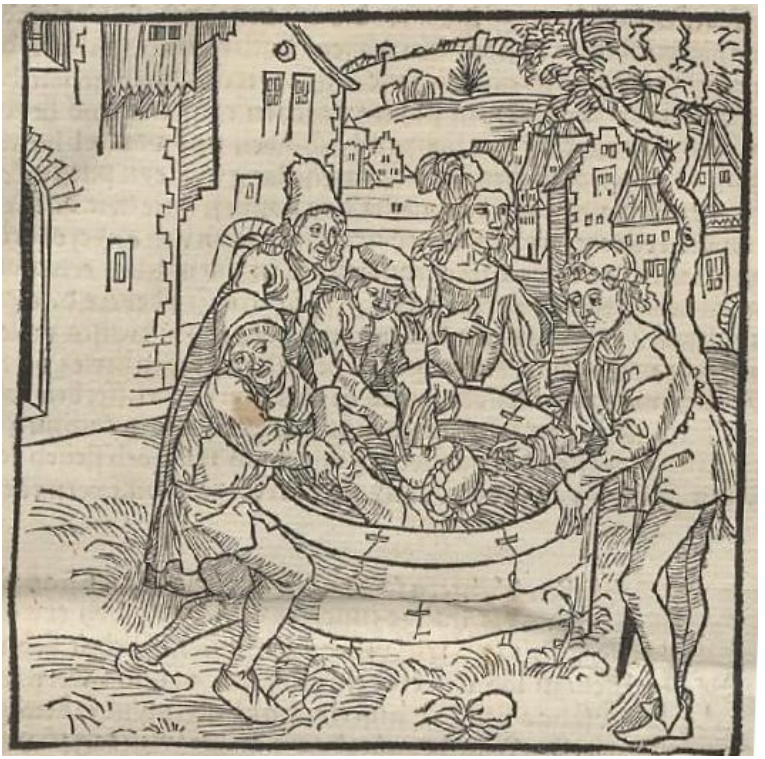

Wel zou ik willen, dat ge ook een voorbeeld gehoord en onthouden had over een dwaze, gemene vrouw, die op de vrijdag en de zaterdag vastte en in de stad Rome woonde. Dat deed zij ter ere van het lijden van onze Heer en Maria, de moeder Gods. En op diezelfde twee dagen hield zij zich daarenboven rein met lieflijke werken. Alzo geschiedde het op een nacht dat zij naar haar liefhebber wilde gaan. Door de grote duisternis viel zij onderweg in een put, die rond de twintig

klafter[20] diep was. Toen zij daarin was gevallen, dacht zij aan Onze-Lieve-Vrouwe en riep die aan. Die betoonde haar ook zulk een genade en hulp, dat zij op het water bleef zweven en niet kon zinken. Daarbij kwam er een stem en sprak tot haar: "Omdat gij op vrijdag en zaterdag tot eer en lof van God en Zijn lieve moeder hebt gevast en uw lichaam rein hebt gehouden, zijt ge van deze zorg verlost." Toen 's ochtends het volk bij de put kwam en water wilde scheppen, vonden zij de arme vrouw daarin liggend. Zij trokken haar eruit, in grote verwondering hoe zij zich in leven had kunnen houden. Zij vertelde hun met luide stem, dat het kwam door het vasten op vrijdag en zaterdag, zoals gij gehoord hebt. Vanwege deze geschiedenis en omdat God haar zulk een genade betoond had, beloofde en hield zij voortaan kuisheid en gaf zich over aan de dienst Gods. Altijd hield zij zich dag en nacht in de kerk op, om de lichten en ampullen aan te steken en te reinigen, net zolang tot zij op een nacht een verschijning[21] van God kreeg, alzo, dat het haar dunkte hoe zij een zilveren blad uit een mist trok, dat vol zwarte vlekken zat. Daarbij hoorde zij een stem spreken: "Zuiver en reinig het blad[22] van alle vlekken, totdat het net zo rein en zuiver wordt als toen het voor het eerst uit de handen van zijn meester kwam." Zulk een verschijning verscheen haar driemaal, waarvan zij uiteindelijk ontwaakte en de verschijning haar zulks beval in de macht Gods. 's Ochtends ging zij naar haar biecht-vader, een heilig man, en vertelde hem over zulke ver-schijningen. Hij sprak tot haar: "Mijn dochter, gij gedraagt u goed in uw leven in de dienst Gods. Hij wil ook dat ge behouden blijft, zoals hij u toont met deze verschijning. Het betekent, dat ge u van uw zonden door biecht en boete moet

[20] "cloffteren". De 'klafter' is een oude lengtemaat, die de lengte van een mens aangeeft. Zie 'Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm, 5e Band, p. 903, 1873.
[21] "gesicht".
[22] "die blatten". Hier gaat het manuscript over naar meervoud, hoewel daarvoor over één blad werd gesproken.

wassen en reinigen, zoals ik u zeggen zal. Het zilveren blad dat ge uit de mist hebt getrokken, beduidt de ziel van uw lichaam, die rein en wit is. Zolang als de liefde niet tot zonden inwilligt, blijft die ook net zo wit als een zilveren blad dat net van de goudsmid komt, door de bron van de doop. Doch het trekken van het blad uit de mist, is de ziel in het lichaam, welk lichaam niets dan wormdrek en mist is, want dat vervalt door zijn kwade lust in zonden. De ziel ontvangt van iedere zonde een zwarte vlek. Die blijft haar dan aankleven, totdat het lichaam dat de zonde begaan heeft, wederom tot de biecht en berouw keert en op alle wijzen genoegdoening geeft voor hoe hij die begaan heeft. Daarom, lieve dochter[23], heeft de stem u gezegd, dat gij dat blad moet zuiveren en reinigen, dat wil zeggen, van de vlekken van uw zonden, en het net zo helder en wit maken als toen het van de goudsmid kwam. Dat wil zeggen, dat uw ziel door de biecht zo zuiver wordt, als toen ze wegging van de doop. Daarna hebt ge bedacht, dat ge het blad op een plek hebt gezet waar het schoon en rein wordt gehouden. Dat wil zoveel zeggen, als dat gij wilt verhoeden om op een plek, noch plaats te komen waar ge tot zonden kunt worden getrokken, en met biechten vlijtig wilt voorkomen dat ge wederom in zonde vervalt. Want het laatste geval is zeer veel slechter en zwaarder dan het eerste. En wanneer gij aldus biecht, moet ge in het geheel niets verhullen, doch alles zeggen en openbaren waarin gij u dan schuldig weet. Zoals ik u dan," sprak de heilige man, "daarvan een goed voorbeeld over een machtige burgeres wil vertellen."

Er was op een keer in een stad een zeer machtige burgeres van goede naam en ledematen. Zij gedroeg zich zeer vroom en godsvruchtig, want drie dagen per week vastte zij, met name op de tweede dag op water en brood. Zij gaf ook vele, grote aalmoezen, bezocht de zieken, voedde de wijzen, beijverde zich ook dagelijks om de mis te horen en tot aan de middag in de

[23] Hier wordt enkelvoud gebezigd.

kerk te zijn, en deed grote gebeden. Het was zulk een heilig leven, als voor een vrome vrouw immer kon zijn. Het geschiedde, toen zij stierf, dat God de Almachtige door een voorbeeld wilde tonen, dat zij door één enkele doodzonde verdoemd was. Want het graf waarin zij lag, begon te rieken en de aarde daaromheen begon te branden. Men zag 's nachts een zeer grote pijniging op het graf, zodat menigeen in het land zich er aanmerkelijk over verwonderde wat het voor betekenis had. Want zij hadden in het geheel niet anders in hun gedachten, dan dat zij voor andere lieden op de weg het behoud was. Alzo was er een heilig man in deze stad. Die nam het teken van het heilige kruis, een stola en wijwater, begaf zich naar het graf en bezwoer de ziel dat ze te kennen moest geven waarom zij zo zwaar gekastijd werd. Daarop antwoordde hem een luid schreeuwende stem, zodat iedereen het goed kon horen en sprak: "Ik ben een arme zondares, die in eeuwig vuur verdoemd is. Daarom geeft God met geur en pijniging mijn snode lichaam een kenmerk. De oorzaak ervan is, dat ik door geilheid en feesten van mijn vlees met een monnik in onkuisheid heb gezondigd en nimmer gebiecht, omdat ik vreesde dat ik vermeld werd. Aldus was ik meer bezorgd om wereldlijke schande, dan om de straf Gods. Ik meende ook mijn zonden zelf af te leggen met vasten, op pelgrimstochten gaan, met het horen van de mis en andere goede werken. Ik ben echter helaas bedrogen en hierdoor verdoemd geworden. Daarom zeg ik u allen, wie in dodelijke zonden in deze wereld afscheid neemt, die is zoals ik, ook eeuwig verloren. Daarom beste vrienden, moet men alle zonden vertellen en biechten, zowel grove als geheel, wanneer men die begaan heeft. Met deze rede verschrikte zij menigeen die aldaar aanwezig was, want niemand had anders gedacht, dan dat zij behouden was geweest. Aldus sprak de heilige man tot de vrouw die in de put was gevallen, dat zij biechtte en al haar zonden vertelde en hoe zij ze begaan had, en daardoor tot een zalig leven kwam. Het begin van haar behoud kwam voort uit het vasten, zoals hierboven staat, want geen enkel goed blijft

ooit onbeloond. Want vasten is bijzonder heilig. En hoe zwaarder het voor een mens is om te doen, des te meer is hem dat verdienstelijk. Zo mag men ook een voorbeeld nemen aan de koning van Ninivé, toen vasten hem en de zijnen deed behouden, zoals de Bijbel uitwijst dat andere grote steden als Sodom en Gomorra vanwege hun grote zonden verzonken en ondergingen. Want toen de koning van Ninivé door de profeet Gods verkondigd werd dat, wanneer hij en de zijnen geen boete deden, zij allen verloren en verdelgd werden, schrokken hij en zijn volk zozeer, dat zij op hun knieën nedervielen, zich met zakken kleedden, as op hun hoofd legden en allen vastten, groot en klein, vrouwen en mannen, vee en lieden, drie dagen, zonder eten en drinken, en steeds tot God om barmhartigheid schreeuwden. Toen verwierven zij door hun deemoedige boetewerking en vasten, dat God zich over hen erbarmde en van zijn straf genadiglijk afzag. Daarom, mijn lieve dochters, is vasten voor de mens een zeer nuttige onthouding[24], die het vlees van de kwade wil wegleidt. Het deemoedigt ook het hart en verwerft genade jegens God. Daarom moeten alle jonge vrouwen en het meeste jonkvrouwen[25] en weduwen zich oefenen in het vasten, zoals gij door de vorenvermelde voorbeelden gehoord hebt, waarvan ik hoop, zo God wil, dat ge die overdenkt en in al het goede zult betrachten. Daarnaar, lieve dochters, wil ijverig en deemoedig zijn, want er is geen fraaiere deugd in de wereld om genade en eer van de mensen te verkrijgen, dan deemoedig en ijverig te zijn, want dan overwint men alle hovaardigheid. Daarvan moogt ge een voorbeeld nemen aan een sperwer. Die maakt men met deugd zo vrij en tam, dat hij vanaf een boom naar de hand vliegt. Is men hem echter iets te ruw of te hard, dan komt hij nimmermeer. Aangezien men deze wilde vogel, die geen vernuft heeft, aldus met deugden kan wennen, is het veel meer geloofwaardig, dat men bij de vrouwen en mannen der mensen met deugden en

[24] "abruch".
[25] "junckfrowen". Ook: 'maagden'.

deemoedigheid het allerbeste achting kan verwerven. Deugd is ook de weg en ingang naar alle wereldlijke vriendschap en liefde. Daarom is deugdzaam te zijn zeer goed. Ik ken ook een groot heer in dit land, die meer ridders, edelen en andere lieden vanwege zijn deugd om te dienen en op reizen te rijden, kan verkrijgen, dan andere heren met geld of andere dingen kunnen doen. Dat is mijn heer van Craon, die meer te loven en te eren is dan alle ridders die ik ken. Tevens machtige, hoge vrouwen die mijn kennissen zijn, die ook door hun deugd veel eer en genade van kleinen en groten hebben verkregen. Hun uw deugden menigvuldig te betonen, is niet anders, dan dat gij eenieder eer moet bewijzen en goede, zoete spraak en antwoord geven. Daarmede gewint gij in de wereld dermate achting en genade, dat ge overal geroemd en geprezen wordt. Zo moet ge ook niet na de mis, of waar ge uw gebed spreekt, uw hoofden van hot naar her wenden zoals de kraanvogel en de tortelduiven, die hun hals tot op de schouders hebben en die als een bol omdraaien. Doch ge moet wijselijke en vaste gebaren[26] hebben als de haas, die steeds zijn gelaat voor zich houdt, zonder omwenden van het hoofd. Kijk daarom slechts voor u uit. Wilt ge echter ooit naar één zijde kijken, keer dan het hoofd en het lichaam samen met elkander om. Zo wordt uw stand en wezen des te steviger en zekerder opgemerkt. Want gewoonlijk bespot men degenen die hun gelaat zo gemakkelijk heen-en-weer keren.

Hiervan zal ik u een voorbeeld vertellen over drie dochters van een koning van Denemarken, dat zulk een strekking heeft. Er zijn vier koningen hier aan deze zijde van de zee, die qua leeftijd naar eer gehuwd zijn. En niet door rijke landen of de wil der mensen, doch zij stelden hun achting in hooggeboren jonkvrouwen van goede lof, wandel en gebaren. Zij lieten die ook vooraf bekijken[27] en opmerken, of zij qua ledematen of

[26] "geberd". Betekent ook 'gedragingen'. Het onderscheid valt in dit manuscript niet op te maken.
[27] "besehen".

hetgeen zulk een vrouw moet hebben, niet gebrekkig waren, en of zij om kinderen te baren betrouwbaar en geschikt waren. Van deze vier koningen is de ene uit Frankrijk en de edelste. De tweede is uit Spanje. De derde uit Engeland. En de vierde uit Hongarije, die van rechtswege in Griekenland tegen de ongelovigen een maarschalk zou zijn. Het geschiedde, dat de koning van Engeland zonder een gemalin was. Die hoorde vertellen over de vermelde drie dochters van de koning van Denemarken. En omdat deze koning en de koningin van een vrome aard waren, zond de koning van Engeland enkele ridders en vrouwen, de besten van zijn koninkrijk, om de vermelde drie dochters te bezoeken[28]. Toen zij over de zee en aan het hof van de koning van Denemarken waren gekomen en de koning en koningin dit te weten kwamen, ontvingen zij hen zeer eervol en met grote vreugde. Er werd voor hen vier dagen lang een grote bruiloft en feest gehouden. En toch mocht niemand weten welke zij van de drie dochters wilden kiezen. Deze dochters sierden zich ook daarop en rustten zich zo goed als zij konden met hun kleding en alle dingen uit. Nu waren er onder zulk een gezantschap een ridder en een vrouw die zeer subtiel en verstandig waren. Zij hadden een zeer bedachtzame observatie[29] om de manieren en gebaren van de dochters te weten te komen en zochten vaak een reden om met hen te spreken. Zo bedachten zij, dat hoewel de oudste de schoonste was, de jonge toch de beste wandel had. Want de oudste schilderde haar gelaat en hoofd veel te veel en wendde het van hot naar her. Zij wendde ook teveel vrolijkheid en spreken aan, hetgeen echter de andere niet deed, want die hield zich met haar spreken en gebaren zeer gematigd en gaf niet antwoord, totdat zij zeer goed had begrepen wat men haar verteld of met haar besproken had. De derde was nog niet goed bericht over de wereld, doch zij was de allerliefelijkste, met voortdurend en aardig gedrag[30] en gebaren.

[28] "besehen". Ook: 'bekijken'.
[29] "achtung".
[30] "züchten".

En zij sprak langzaam genoeg. Zij was ook met haar gelaat bijzonder standvastig, en deemoedig voor de anderen. Alzo bedacht het gezantschap, hoe zij wederom naar het land zouden varen om de koning, hun heer, te vertellen en zeggen hetgeen zij gezien en bevonden hadden om die te nemen, welke voor hem de alleraangenaamste zou zijn. Daarop kwamen zij bij de koning en de koningin, om hun om verlof te vragen en hen te danken voor de eer en het goede dat zij hun gedaan hadden. Hij vroeg hun wat zij met betrekking tot zijn dochters dachten. Zij antwoordden hem niets anders, dan alle goeds. Zij wilden zulks tegen hun heer zeggen, om een van hen te nemen naar zijn wil. Alzo begiftigde de koning hen met kostelijke gaven, waarmede zij aldus van hem afscheid namen en vrolijk wederom in Engeland kwamen, om hun heer, de koning, alle gebeurtenissen over de dochters te vertellen. Daarop deed de koning rondvraag bij de zijnen, over welke zij hem aanraadden om tot gemalin te nemen. Zij gaven hem veel raad en meestendeels, dat hij de oudste moest nemen, of echter de tweede, en dan de jongste. Doch aangezien de koning een zeer wijs man was, sprak hij ten slotte, toen hij hun aller mening vernomen had, dat zijn voorvaderen noch door hebzucht[31], noch grote schoonheid bewogen[32] waren, doch immer door de goede eer, wijze en wandel. "Insgelijks," sprak hij, "wil ik ook doen. Want ik heb dikwijls horen zeggen, dat men de verkeerde raad geeft om vrouwen te nemen naar bevalligheid en schoonheid, eerder dan wegens standvastige en goede wandel. Want hier in de tijd is het niet veel beter, dan een vrouw van goed karakter, wijze en gebaren. Daarom kies ik mij de derde dochter, de jongste en geen ander", en liet haar daarop halen, waarover de twee anderen groot verdriet hadden en rustten[33]. En aldus werd die, welke de beste aard en gebaren had, de koningin van Engeland, zodat de oudste door haar onvaste gelaat en lichtzinnige

[31] "gytes".
[32] "gewibet".
[33] "und benügen hatten".

gebaren, en net zo de andere door haar te veel en onmatig spreken verloren. Aan zulks, mijn lieve dochters, neem een voorbeeld om u te hoeden voor te veel spreken en heen-en-weer kijken. Want wie veel spreekt, kan niet altijd goed spreken. Men moet ook goed luisteren en vernemen, voor en aleer men antwoord geeft, en zich goed bedenken voordat men spreekt. Zo kan men des te zekerder en verstandiger spreken en antwoord geven. Want uit veel spreken en een ondoordacht antwoord kan veel onnuttigs en zelden goeds voortkomen, met name bij vrouwen en jonkvrouwen, waarvan ik u een voorbeeld zal vertellen dat mij zelf overkomen is, met een schone, edele, welgeboren jonkvrouwe die men aan mij voorstelde om met haar te trouwen.

Mijn vader voerde mij naar haar toe om haar te bezoeken[34]. Wij werden daar zeer goed en vrolijk ontvangen. Ik kwam in gesprek met de jonkvrouwe om haar aard en gemoed op te merken. In ons gesprek kwam aan bod, dat wij spraken over gevangenschap. Ik zei tegen haar, dat ik zeer veel liever in haar gevangenis wilde zijn, dan in een andere, in de mening dat mij haar gevangenis niet zo zwaar zou vallen als de Engelse. Zij antwoordde mij, dat het kort geleden was, dat zij iemand gezien had van wie zij wilde dat zij die gevangen had. Ik vroeg haar, hoe sterk zij die toch in de gevangenis wilde houden. Zij sprak: "Ik wilde hem zo duur houden als mijn eigen lichaam." Ik zei: "Die had wel geluk, dat hij zulk een edele gevangenis mocht hebben." Wat moet ik zeggen. Zij sprak zonder maat en zei veel, en naar haar mening meende zij, dat zijzelf wel zeer goed kon zijn. Bij het afscheid was zij zeer snel en vroeg mij, om niet weg te gaan en snel terug te komen. Zij deed zo vertrouwd[35], alsof ze mij al haar dagen gekend had, hoewel zij mij voordien nimmer gezien had. Zij wist slechts, dat men over ons beiden vanwege het huwelijk gesproken had. Toen wij daarvandaan

[34] "besehenn". Ook hier weer: 'bekijken'.
[35] "geheym".

kwamen, vroeg mijn vader mij, hoe ik over haar dacht, en ik moest hem mijn wil en opvatting zeggen. In antwoordde: "Mijn vader, zij dunkt mij aardig en goed te zijn. Doch voor zover het aan u ligt, moet zij mij niet nader zijn dan zij thans is." En deelde hem daarmede haar aard en gebaren mede en nam haar niet. Daarvoor heb ik sindsdien God dikwijls bedankt. Want er verstreken daarna nog geen anderhalf jaar, of zij werd hogelijk besproken. Ik weet niet of het met schuld of onschuld was. Hierom, lieve dochters, moet ge edele en welgeboren jonkvrouwen met een zoete, deemoedige en standvastige aard en wandel zijn, met hoffelijke en deugdzame antwoorden, en niet te veel openlijk, noch lichtvaardig, met uw gelaat en gebaren. Want sommigen worden daardoor verhinderd in hun huwelijk en verdacht van zaken die hun wellicht niet in gedachten waren gekomen.

Verder, lieve dochters, zal ik u daarom nog een voorbeeld vertellen, hoe de dochter van een koning van Arragon, een koning van Spanje door haar wangebaren en dwaze gedrag verloor, die zij anders tot gemaal had genomen. Het gaat als volgt. Een koning van Arragon had twee dochters, van wie de koning van Spanje de ene tot gemalin wilde nemen. En opdat hij des te beter naar zijn welgevallen haar zeden, gedrag en gebaren leerde, en de deugdzaamste en beste kon nemen, veranderde hij zich in de gedaante van een knecht en reed met zijn gezantschap naar het hof, om de dochters van de genoemde koning te bekijken[36]. Hij voorkwam[37] daarmede dat zij hem eer betoonde, noch wilde hij zeggen wie hij was. Alzo werden zij met zeer hoge waardigheid en goed ontvangen. De oudste dochter dacht niet anders, dan dat het om harentwege was. Alzo bleven zij daar drie dagen en nachten om feitelijk de aard en gebaren van de vermelde dochters te vernemen. En daar de koning van Spanje onbekend was, was hij zeer opmerkzaam en

[36] "besechen". Dit begrip wordt dus ook steeds anders gespeld.
[37] "verbot".

nam waar, wanneer men de oudste groette, dat zij voornaam en hoogmoedig antwoord gaf. Doch haar zuster was zeer deemoedig en deugdzaam en sprak de mensen zeer zachtmoedig toe. Hij nam ook waar, dat de twee zusters met twee ridders een bordspel deden, en dat de oudste met een ridder aan het bekvechten was en zich hogelijk liet ontregelen. Doch haar zuster, hoewel die ook verloren had, deed niet soortgelijk met haar verlies, doch betoonde niet minder goedigheid dan alsof zij veel gewonnen had. Toen de koning van Spanje dat zag, riep hij zijn volk bijeen en sprak beradend tot hen: "Gij weet, dat de koningin van Frankrijk en Spanje niet om geld of goed[38], doch slechts omwille van adel en ook goede zeden en eer willen huwen[39], en met vrouwen die met aankondigen voorzichtig zijn[40]. Nu heb ik het gedrag van beide dochters gezien. Het dunkt mij, dat de jongste de deemoedigste en deugdzaamste is, en niet zo hoogmoedig als de oudste. Ik neem daarom de jongste, want ik wil haar verkiezen boven de andere." Zij antwoordden hem en spraken: "De oudste is de schoonste en voor u eervoller om haar te verkrijgen dan de jongste." De koning zei hun: "Er is niets beters op aarde, dan deemoed en eenvoud. Daarom, aangezien ik haar gezien heb die het deugdzaamste is, wil ik haar hebben en verkiezen." Daarop vervoegde zijn gezantschap zich bij de koning van Arragon en verlangde de jongste dochter te hebben. De koning en al de zijnen verwonderden zich er zeer over, dat hij niet de oudste opgeëist had. Aldus werd de jongste de koningin van Spanje door haar deemoedige en zoete spreken, dat zij aanwendde jegens mensen, armen en rijken. De oudste was hogelijk beledigd en versmaad. Derhalve, lieve dochters, neem hier een voorbeeld aan om deugdzaam en deemoedig te zijn. Dan wordt ge door God en door de wereld bemind. Want boven alle gevallen moet

[38] "gites oder gůtes".
[39] "wyben".
[40] "und mit frowen die zů kundē fürsichlich syen". Onduidelijk.

men in de wereld deemoedigheid en toegankelijkheid[41] overal prijs en dank betonen. Boven alles moet geen enkele vrouw zich laten ontregelen, noch vertoornen, noch omwille van verlies, noch van gewin, doch voor de mensen moet zij meer een zachtmoedig hart en met een deemoedig antwoord zijn. Zoals God de Heer in Zijn evangelie spreekt: "Hoe hoger gij zijt en meer weet, des te meer moet ge u deemoedigen. Want hoe meer iemand zich deemoedigt, des te meer wordt hij verhoogd." Zoals deze jonge dochter deed jegens de koning van Spanje, die haar door zulks tot gemalin verkreeg en zij een eervolle, zeer geprezen vrouw werd.

Mijn lieve dochters, wil u ook ervoor hoeden, dat ge met onbezonnen, dwaze mensen een strijd of twist aanvangt, met name die, welke kwade koppen hebben, want het is zeer zorgelijk, zoals ik u daarvan een voorbeeld zal vertellen. Het geschiedde aan een hof, waar vele vrouwen en jonkvrouwen waren, dat onder dezen de dochter van een ridder was. Die ruziede over een bordspel met een jonge, heethoofdige edelman. De aanvang daarvan was slechts, dat zij zei dat het niet juist toeging. En de woede onder die twee verhief zich zo, dat de jonkvrouwe zei dat hij een nar was en daarmede van het spel wegliep. Alzo voegde ik mij bij haar en zei: "Mijn schone jonkvrouwe, doe geen moeite en ga bij hem weg, want ge weet wel, dat hij smadelijke, boze woorden uit." Doch zij wilde mij niet volgen en raakte nog verder ontsteld en gebruikte vele onnuttige woorden. Derhalve gaf hij haar antwoord als een nar en zei, dat hij beter was dan zij. Zij sprak, dat hij niet de waarheid zei. Hij antwoordde haar, dat wanneer zij zo wijs en goed was als zij meende, dan ging zij niet 's nachts naar de mannen zonder licht in de kamers, om ze naar haar bed te helpen. Alzo meende zij zich zeer goed op hem te wreken en zei, dat hij loog. Hij zei: "Ik lieg niet, want die en die hebben het gezien." Dat hoorden nu vele lieden die zich erover

[41] "grůszbar".

verwonderden en er niets over zeiden. Want sommigen spraken, dat een goed zwijgen beter is dan te veel spreken. En zij had zichzelf met roeden geslagen en alles door haar tong en dwaze spreken veroorzaakt, over welke woorden zij toen begon te wenen. Zij sprak, dat hij haar zonder schuld had geschonden en belasterd. Waarop hij echter zulks met luid schreeuwen onthulde voor eenieder, met nog meer andere beschuldigingen en schadelijke woorden, zodanig, dat zij zulke dingen en belasteringen nimmermeer kwijtraakte. Aldus werd zij door haar hoogmoed en dwaze gebruik van haar woorden door menigeen geschonden en tot het kwaad toegerust. Derhalve valt hier een goed voorbeeld aan te ontlenen, dat een vrouw zich niet moet laten ontregelen door talloze personen waarvan men weet, dat zij een trots en onverdraaglijk gemoed hebben, doch die schuwen en ontvluchten. En wanneer men ziet dat zij ruw en luid[42] willen spreken, moet men niet naar hen terug schreeuwen, doch tegen hen zeggen: "Ik zie wel wat de bedoeling is. Ik zal van u weggaan." Zoals een ridder gedaan heeft die ik gekend heb, van een vrouw, die ook zulk een verhit en strijdbaar karakter had. Deze vertelde over hem zeer veel ergs en oneervols tegenover menigeen. Alzo sprak hij: "Vrouw, gij moogt over mij zeggen wat gij wilt. En hoewel gij mij onrecht doet, laat ik het toch geschieden. Omwille dat ge gehuwd zijt, wil ik niet met u ruziën." En omdat zij niet zwijgen wilde, nam hij een halm, legde die voor haar neer en sprak: "Vrouw, wil die bestrijden en er onvrede mede hebben. Strijd dus met deze halm, die ik hier in mijn plaats achterlaat." Daarmede ging hij weg en liet haar d'r gang gaan. Dit rekende men de ridder tot grote eer en verstand aan, en zij bleef veel onverstandiger dan tevoren, aangezien zij niemand had met wie zij haar strijd kon uitrichten. Alzo moet men ook dergelijke lieden doen. Want de vrouw of jonkvrouwe die zich daarom bekommert, zet haar eer en roep goed op het spel, dat wil zeggen, vanuit hetgeen zij in

[42] "gebrecht".

hun toorn veel meer zeggen dan zij weten. Daarom is het goed zich voor hen te hoeden.

Ik zal u ook een voorbeeld vertellen over de vrouwen die achter hun mannen om heimelijk snoepen. Er was een vrouw, die had een ezel in een kooi, die sprak en vertelde al datgene wat hij zag dat men deed. Het geschiedde, dat haar huiswaard een goede, grote paling in een trog op een heimelijke plek opgeborgen had, opdat, wanneer ooit een heer of goede vriend in huis kwam, om hem te bezoeken, zodat hij daarmede eer zou inleggen en een goede maaltijd kon hebben. Alzo ging de vrouw naar haar vriend[43] en vertelde hem over de paling en hoe goed die te eten was, zodat zij een aanslag deden om die te eten en aan de huiswaard te verstaan te geven, dat een otter hem had medegenomen en opgegeten. Toen de heer thuis kwam, begon te ezel te spreken: "Heer, mijn vrouw heeft de paling opgegeten." Daarop ging de heer naar zijn vistrog en wilde zien of het waar was of niet. Toen hij die niet vond, vroeg hij aan zijn vrouw waar die naartoe was gegaan. Zij meende zich zeer goed te verontschuldigen. De heer sprak echter: "Gewis hebt gij die opgegeten, want de ezel heeft mij dat gezegd", en schold en gispte haar daarom met zeer toornige woorden. Daarom kwam de vrouw zodra de heer was weggereden, met haar vriend naar de ezel en namen en beroofden hem, zodat hem geen haar op zijn hoofd bleef en zeiden: "Dat is, omdat ge vanwege de paling ons hebt verraden." Vandaar dat wanneer de ezel een mens zag die kaal of kaalhoofdig was, hij luidkeels riep: "Gij hebt ook over de paling verteld." Daarom moet men zich hoeden voor zulk snoepen.

[43] "gefatter". Ook: 'doopvader'.

Hoe een jonkvrouwe op een bruiloft een edele vrouwe met een stok de neus kapotsloeg om zij haar man bekeek.

Ook wil ik u een voorbeeld geven over hoe zorgelijk en slecht het is, dat een vrouw na-ijverig is en om haar man bevreesd is. Er is eens een vrouw van een edelman geweest, die haar echtgenoot zo bovenmate liefhad, dat zij voor allen die met hem spraken zeer bevreesd was. Daarom berispte heur heer haar vaak en dikwijls goediglijk en meende haar daar vanaf te brengen. Het was bij haar echter onveranderlijk. Onder andere vreesde zij voor hem het allermeeste bij een hoogmoedige, trotse jonkvrouwe van het land. Met deze begon zij op een keer

ruzie te maken en zij was in het bijzijn van haar man. Dat verantwoordde de jonkvrouwe zo goed als ze kon, en zei dat zij haar onrecht deed.[44] De vrouw wilde daarom echter niet ophouden en meende dat het waar was. Alzo begonnen zij elkander wederzijds met zeer kwade woorden te behandelen, zodat ten slotte de jonkvrouwe zo hogelijk vertoornd was, dat zij de vrouw met een stok tegen de neus sloeg met een zo grote klap, dat zij haar neus zeer hard kapotsloeg, en daardoor al haar dagen een kromme, ongevormde neus zou hebben, die haar zo wanstaltig maakte, dat de man haar van zich afhield en zijn liefde elders betoonde. Zulks veroorzaakte zij slechts door haar na-ijver en zij kwam daarenboven bij menigeen tot spot en verachting, waaronder dan verstaan moet worden, dat geen enkele vrouw iets dergelijks moet doen, doch haar pijn, wanneer men die heeft, in zulke aangelegenheden met geduld en heimelijkheid verdragen, zoals een van mijn tantes[45] gedaan heeft en mij dat op een keer zelf verteld heeft. Deze was gehuwd met een heer, die verder rond de duizend pond aan geld en een grote stand had. Deze was nu zo onordelijk met vleselijke gemeenschap[46], dat hij alle dagen een of twee vrouwen in zijn huis ontving. En dikwijls stond hij 's nachts op van zijn vrouw en ging liggen bij dezelfde dwaze deernen. Toen hij wederom in zijn kamer kwam, vond hij een brandend licht en daarbij stond water om zijn handen te wassen. De vrouw sprak niet anders, dan dat zij hem vroeg om zijn handen te wassen. Daarop zei hij, dat hij uit het heimelijke[47] vertrek kwam. Zij sprak: "Mijn beste heer, daarom moet ge uw handen wassen" en verder sprak zij niet. Op een keer daarna sprak zij vertrouwelijk[48] tot hem, daar zij dacht dat het tijd en passend

[44] Onduidelijk. Het suggereert echter, dat de vrouw de jonkvrouwe betichtte van overspel met haar man.
[45] "můmen".
[46] "wercken". Oude term voor 'coïtus'.
[47] "heimlichen".
[48] "heymlich".

was: "Heer, ik weet wel af van uw aangelegenheden die ge tot nu toe hebt uitgevoerd op die en die wijze. Is het uw lust en welgevallen om dat ook verder te bedrijven en kunt ge u daarin niet matigen, dan wil ik daarom niet ruziën, noch iets dergelijks doen. Want ik zou onwijs zijn om mijn hoofd te kastijden en u te berispen, wanneer het niet anders kan zijn. Doch ik wil u vragen, dat ge het mij niet wilt laten ontgelden, noch uw goede wil en liefde daardoor van mij afwendt. Voor het overige wil ik mij verontschuldigen en mij naar uw gebod en welgevallen gedragen." En toen hij haar zo geduldig hoorde, was hij sterk tot medelijden met haar bewogen. Hij begon haar te gehoorzamen en ten slotte van dat alles af te zien, hetgeen zij dan met zichzelf straffen, kastijden, noch met andere dingen niet teweeg had kunnen brengen. Alzo is dit een goed onderricht dat een vrouw haar man met deugdzaamheid en gehoorzaamheid van ongepaste dingen, beter dan met ruwheid of grofheid, kan afhouden. Want er zijn diversen met zulk een gemoed, dat wanneer men met hen ruziet, met name hun vrouwen, zij het veel eerder ondernemen en erger doen. Doch wanneer wij daar goed op letten, moet een echtgenoot geen onwil hebben jegens zijn vrouw omdat zij hem vreest. Want de wijze man zegt, dat deze vrees uit grote liefde ontstaat, hetgeen ik denk en ook als waar zie. De reden is, dat een mens die niet met mij verwant of mij lief is, mij minder bekommert om hetgeen hij verkeerd of goed doet. Doch van mijn naasten of van mijn vrienden, ontvang ik pijn door hun kwade handel. Daarom is vrees of naijver niet zonder grote liefde. Doch het is tweeërlei: het ene is slechter dan het andere. Sommigen hebben geen enkele reden[49]. Dat zijn de slechtsten. Derhalve is het zeer veel beter dat een vrouw omwille van haar eer en stand lijdt en verdraagt, dan dat zij anders daartoe doet. Daarom moet, zoals ik eerder gezegd heb, een man zijn vrouw ook niet als zeer slecht beschouwen, wanneer zij hem een weinig vreest. Want zij toont hem daarmede dat haar hart bezorgd is, en vreest dat de liefde die

[49] "sind on all ursachten". Ook: 'oorzaak', 'motief'.

haar door de kerk is toegewezen, onttrokken en aan iemand anders wordt gegeven. Doch hoe wijzer zij zijn, des te minder zij een dergelijke deugd en hun mening des te verstandiger bedekken en verzwijgen kunnen. Dat moet ook de man zo mogelijk minder laten merken, want het is een grote verstandigheid zich daarvoor te hoeden. Mocht echter de vrouw het merken dat de man haar vreest of allerlei lichtzinnigheid van haar verneemt, dan moet zij dat niet als onwil beschouwen.[50] Wel moet zij zich daaraan wijselijk en met verstand onttrekken en zich aan niemand laten merken. Noch ook moet iemand onthullen hoe geheim[51] hij haar ziet. En wanneer hij daarvan geenszins verdenkt, mag zij tot hem zeggen dat zij wel weet dat zijn zorg en vrees uit ware liefde voortkomt. Daarom is hij bezorgd dat zij haar liefde voor hem naar ergens elders wendt. Doch hij hoeft zulke zorgen niet te hebben, want zij wil de liefde tussen hem of God goed stevig houden. En aldus met zulke aardige en deugdzame woorden moet zij het ondernemen om hem zijn dwaze aanvechtingen[52] te benemen. Want in zoverre zij de dingen met toorn of sterke boze woorden opneemt, zou zij het pas voor zijn gemoed ontsteken en hem reden geven om aan nog veel beters te denken en zijn vrees daarmede hogelijk vermeerderen.[53] Want er zijn vele vrouwen die zich veel harder en ruzieachtiger betonen wanneer men hun de waarheid zegt, dan wanneer men hen van leugens beschuldigt. Daarom is dit een goed voorbeeld van hoe een mens zijn gemoed en denken in deze dingen menselijk moet houden.

[50] Hier lijkt dus de omgekeerde situatie te worden geschetst, namelijk dat de man de vrouw van overspel verdenkt.
[51] "geheim". Mogelijk is bedoeld: 'achterbaks'.
[52] "anfechtũge". Vermoedelijk is bedoeld: 'verdenkingen'.
[53] De redenering is hier onduidelijk.

Hoe een burger zijn vrouw op de grond wierp en op haar gelaat
en neus dermate trad, dat zij tot aan haar einde
een misvormd gelaat moest hebben.

Een vrouw moet ook met haar man niet ruziën, noch hem in zijn toorn altijd een antwoord geven dat hem kan mishagen. Zoals dan op een keer een burgeres deed. Die gaf haar man op al zijn spreken smadelijke en kwade antwoorden. Daardoor was deze burger op een keer zeer om haar vertoornd, omdat zij zulks openlijk voor andere mensen deed, zodat hij zich zeer moest schamen. Bovendien had hij haar dikwijls gevraagd om te zwijgen. Daarom sloeg hij haar met een vuist tegen de grond en

trad hard met de voeten om haar gelaat, zodat de neus daardoor gans ontzet werd en al haar levensdagen aldus moest blijven, terwijl het voor haar toch veel beter was geweest als zij gezwegen en haar strijden vermeden had. Want het is zeer redelijk dat de man het voordeel heeft, of de kwestie nu juist is of niet. En wanneer een vrouw dat niet doet en zich hem weerspannig betoont, krijgt zij schande en laster, met name onder de mensen. Doch zij kan hem met deugden en verstand bepraten, hem zijn vergissing vertellen en goediglijk waarnemen[54] dat zij er vanaf weet. Is hij een man van eer, dan heeft hij zulks van haar tot dank en welgevallen. Daarvan neme iedere vrome vrouw een voorbeeld aan de koningin Hester, de vrouw van de koning van Syrië. Deze koning had een zeer verhit gemoed. Derhalve gaf zij hem in zijn toorn in het geheel geen antwoord. Doch daarna, wanneer zij zag dat het tijd was, sprak zij met hem naar haar ganse wil. Zo moeten ook alle vrome vrouwen doen, wanneer zij verstand in zich hebben, want die welken zich zo strijdbaar en ongehoorzaam betonen, doen als de vrouw van een koopman**,** waarover ik u zal vertellen.

Het geschiedde op een keer, dat diverse kooplieden met elkander naar een markt reden om doek te kopen. Onder dezen sprak de ene, dat er niets beters was dan een vrouw die haar man gehoorzaam is. De andere zei: "De mijne is zo'n vrouw en is mij zeer gehoorzaam." Daarop sprak de derde: "Ik meen, dat de mijne mij nog gehoorzamer is." Daarop werden zij het eens over een weddenschap, aldus, dat degene onder hen van wie de vrouw het allergehoorzaamst was, de weddenschap gewonnen zou hebben. En zij zwoeren met elkander, dat geen zijn vrouw er iets over zou zeggen, behalve dan, dat hij moest zeggen: "Vrouw, van datgene wat ik u opdraag, wil ik dat het geschiedt." Alzo gingen zij met elkander naar het huis van een van de drie. Deze sprak tot zijn vrouw: "Ik beveel u, dat hetgeen

[54] "underston".

ik u opdraag, dat dat geschiedt." Daarop beval hij haar in een beek te springen. Zij vroeg waarom dat was. Hij sprak: "Ik wil het waarlijk gehad hebben." Daarop zei zij, dat zij het niet wilde doen, tenzij zij wist waarom het was. Alzo werd de man voor de anderen rood van schaamte en gaf haar daarom een grote kaakslag. Daarop gingen zij daarvandaan en kwamen in het andere huis. Die sprak tot zijn vrouw als de vorige, dat zij erop zag[55], dat zijn gebod geschiedde. Hij droeg haar ook op om in een beek te springen. Daarop wilde zij ook weten waarom en anders wilde zij het niet doen. Die werd nu ook hard geslagen, zoals de eerste. Daarna gingen zij naar het huis van de derde koopman. Zij vonden de tafel gedekt en met goede spijzen goed ingericht. De koopman sprak heimelijk met de andere twee, dat hij pas na het eten zijn vrouw ook wilde opdragen om in het beekje te springen, en alzo gingen zij aan tafel zitten. De koopman sprak tot zijn vrouw: "Sla nu acht op hetgeen ik zeg dat ge moet doen." Toen de vrouw, die haar man hogelijk vreesde en ontzag, zulk een praat hoorde, wist zij niet wat zij moest denken. Het was zo, dat de man met snelle woorden tot de vrouw sprak: "Zout[56] op de tafel." En aangezien 'zout' en 'spring'[57] in die taal zeer na eenzelfde woord qua uitspraak is, verstond de vrouw dat haar man haar had opgedragen om op de tafel te springen, en sprong ijlings op de tafel om aan het gebod van haar man te gehoorzamen. Daardoor werd al hetgeen op de tafel stond, omgegooid en onbruikbaar. De koopman sprak: "Is dat uw gedrag en gebaar, en kent ge geen andere manieren?"[58] "Heer," sprak de vrouw, "ik heb uw opdracht vervuld. Want gij hebt gezegd, dat hetgeen gij mij gebiedt, dat moet ik doen. Dat heb ik gedaan naar mijn vermogen, hoewel het tot uw en mijn schade is. "Neen," sprak de koopman, "ik heb niet gezegd dat

[55] "das sie lůgte".
[56] "saltz". Het manuscript was oorspronkelijk in het Frans, dus leek het alsof hij 'salé' zei.
[57] "springen". Het ging in het Frans om een bevel, dus 'sautez'.
[58] "enkanst du nitt andern hoffsytten".

ge op de tafel moest springen, doch dat ge er zout op moest neerzetten." "Voorwaar," zei zij, "ik heb niet anders verstaan, dan dat ik moest doen hetgeen ik gedaan heb." Waarom zij dan alle drie hogelijk tot lachen bewogen werden. En de twee eerste koopmannen zeiden, dat het niet nodig was dat zij in het beekje sprong, want zij had genoeg gedaan en haar man had de weddenschap gewonnen. Alzo werd die vrouw geprezen om de gehoorzaamheid jegens haar man. Zo doen ook alle edele vrouwen. Die tonen of zij een vrij hart hebben of niet, dat wil zeggen, door hoffelijke en goede wandel. En zoveel als eentje een vrij hart heeft, des te liever gehoorzaamt zij de geboden van haar man en ontziet en vreest hem meer. Hiermede hebt ge het onderscheid hoe een vrouw zich jegens haar man moet gedragen en hem onderdanig en gehoorzaam moet zijn in matige dingen.

Hoe een edele vrouwe op haar doodsbed lag en twee kleine zwarte hondjes op haar sprongen en haar mond aflikten, zodat zij zo zwart werd als kool.

Lieve dochters, zo wil ik u een voorbeeld vertellen over de vrouw die haar lust en liefde aan de hondjes gaf, en het ondernam om hen met vlees en andere menselijke kost te spijzigen. Er was eens een edele vrouwe. Die had twee hondjes die haar bijzonder lief waren en haar zeer bevielen. Voor dezen liet zij eigen schotels maken en zij spijzigde hen met goed vlees en soep. Op een keer kwam er een woudbroeder bij haar. Die

zei, dat het hogelijk tegen God en onrechtvaardig was, dat de honden groot en vet, en de arme lieden hongerig moesten zijn. Dat nam zij hem zeer kwalijk en zonder dank op. Want zij wilde zich daarom niet laten berispen. Alzo geschiedde het, dat zij ziek werd en op het doodsbed kwam. Toen verscheen er een groot wonder en wel zo, dat men ogenschijnlijk twee kleine, zwarte hondjes zag die op haar bed omgingen. Ze trokken aan haar lippen en mond en likten die af, waardoor zij zo zwart werd als kool. Dat heb ik gehoord van een jonkvrouwe die dat gezien heeft. En diezelfde vrouwe noemde mij haar naam. Aan dit voorbeeld moge iedere vrouw een voorbeeld nemen om zich van zulks te onthouden en geen vlees of andere goede spijzen aan de honden te geven, en arme lieden het daaraan te laten ontbreken, die Zijn scheppingen, Zijn schepselen, Zijn gelijkenis en als Zijn dienaren en boden op deze aarde zijn geplaatst. Deze vrouwen hebben ook weinig aan gedacht aan de woorden van de Heer, die Hij spreekt in zijn evangelie, waar hij zegt, dat hetgeen gij hier in deze tijd aan goeds voor de armen doet en geeft, ge aan Hemzelf doet. Zij heeft ook niet geleken op de wijze, vrome koningin en moeder van St.-Loy. Haar welgevallen was niet geneigd naar liefde voor de honden en andere ijdelheden, doch de beste spijs die zij kon verkrijgen, gaf zij aan de armen door God. Zo had St.-Loy ook de gewoonte dat hij op de armen lette en met zijn eigen hand. Daarom moet het de bedoeling en welgevallen van alle vrome vrouwen zijn, de arme wezen te steunen, op hen te letten en hen te spijzigen, zoals een vrome gravin deed uit Mainz, zoals ge zult horen.

Hoe een gravin uit Mainz dood ging en men een grote helderheid van kleine kinderen om haar zag verschijnen.

Deze gravin had altijd zo'n dertig wezen en arme kinderen en vertelde, dat het haar grootste genoegen was. Daarom werd zij door God zeer bemind. Daardoor kwam zij tot een heilig leven en einde, alzo, dat men bij haar dood een grote helderheid van menigerlei kinderen om haar heen zag verschijnen. Het waren geen kleine hondjes, zoals men bij de vorige gezien had. Ook mijn lieve dochters, ik wil u smeken, dat gij niet de eersten wilt zijn om nieuwe zeden tot u te nemen, en van deze dingen af te zien en langzaam te zijn, doch met de zeden die vrouwen in

andere landen beoefenen.[59] Ik zal u een geruzie en strijd vertellen over een vrije[60], die in het land Gybernen[61] woont. En over de heer van Biaul Menoir, die een gescheiden, wijze ridder was. Deze vrije[62] wierp hem voor en verweet hem, dat zijn vrouw niet zo goed gekleed, noch aardig gesierd was als de vrouwen te Gybernen te Brittannië en in andere oorden. De ridder antwoordde haar en sprak: "Vrouw, wanneer mijn gemalin zich naar uw zeden zo gedroeg als gij, welk nut zou dat hebben? Aangezien gij mij aldus wilt beschuldigen, weet gij niet, dat ik haar ook wel naar de nieuwe zeden die gij en anderen in Frankrijk hebben, met kleren en siersels voor haar lichaam en hoofd kon voorzien. Waarlijk wel. Doch ik wil niet, dat zij haar stand verandert, noch zich anders gedraagt of kleedt, dan als de vrome vrouwen in dit land. En niet doet als de dwaze deernen in Engeland, die altijd de eersten zijn om nieuwe vondsten en zeden te dragen. Daarom heb ik geringe en weinig achting voor de vrouwen die zulks doen. Want al mijn dagen heb ik gehoord van de wijzen, dat alle vrome vrouwen zich naar zede en gewoonte van hun land moeten gedragen. En dat de wijzen de eersten zijn om zulke zeden te verachten. Daarom is het beter dat een vrouw een zede en stand behoudt waardoor zij een goede naam verkrijgt, dan een waardoor zij beschuldigd kan worden." Deze rede geschiedde openlijk voor vele mensen. Derhalve werd de vrije door de ridder dermate het zwijgen opgelegd, dat zij niet meer wist wat zij hem tot antwoord zou geven. Daar zouden ook vele lieden van binnen om lachen en zeggen, dat een goed zwijgen beter is dan te veel spreken. Daarom, lieve dochters, is het een goed iets om een gemiddelde stand aan te houden, naar de vrome vrouwen van het land en de algemene zeden in het koninkrijk waar men is. Want degenen die zulke vreemde zeden op zich willen nemen, worden veel

[59] Onduidelijk.
[60] "freyen".
[61] Onduidelijk.
[62] "frigin". Vertaling onzeker.

eerder bespot, dan met de zeden van het land, zoals deze vrouw van de genoemde ridder wedervoer.

Ach, lieve dochters, weet dat het zeer zorgelijk is om met lieden te vechten of te ruziën die de wereld in hun handen hebben, en verstand en gebaren hebben om te spreken. Want aan dezen valt zeer weinig te gewinnen, zoals er dan eentje zich op een keer op een grote bruiloft vervoegde, waar vele heren en vrouwen waren. Met name ook de maarschalk Von Clermont, die toen de wereld menigvuldig in zijn handen had met fraai spreken, en die zich onder heren en vrouwen goed wist te handhaven. Tot deze sprak een machtige vrouwe: "Voorwaar, gij moet God hogelijk danken, want gij wordt als een wijze ridder beschouwd, aardig genoeg, en weet vele wonderlijkheden. Dat zou ook zeer terecht zijn, in zoverre uw liegen en kwade tong die niets verzwijgen kan, er niet was." "Vrouwe," sprak hij: "is dat de kwade vlek die ik aan mij heb?" "Ik denk van wel", sprak de vrouwe. Hij sprak: "Die moet men dan zeker richten. Zo dunkt het mij, dat gij een slechtere hebt. En ik zal u zeggen waarom. Gij hebt mij naar uw dunken mijn gebreken gezegd en verweten. Ik mag het niet verzwijgen, ik moet u de uwe ook zeggen. Men zegt, dat ik niet zo gemakkelijk spreek als gij." Alzo was zij tegen hem opgelopen en had gewild, dat zij had gezwegen, om vele redenen die ik niet zal vertellen zoals ik ze gehoord heb. Want hij heeft te veel en genoeg haar gebreken geopenbaard, totdat sommigen zeiden dat het te veel was en beter was om te zwijgen. Daarom is het beter om te veel deemoed te hebben, dan veel te snel te zijn met zulke lieden, die de wereld aldus in hun handen hebben om te spreken, en zich niet schamen dat zij zweren veel of meer te zeggen dan er aan de hand is. Daarom, lieve dochters, wees gewaarschuwd dat ge met hen geen gesprek aangaat, want zij zijn zeer zorgelijk. Waarover ik u over dergelijke dingen nog een voorbeeld zal vertellen.

Er was een ridder, genaamd Boncycault. Die meende de vrouwen het schaamrood te bezorgen. Deze vrouwen wisten nu wel, dat hij een aardige en wijze spreker was boven alle andere ridders, zeer veel hoofse manieren[63] onder grote heren en vrouwen kon uitoefenen en goed op de hoogte was met de wereldse wijsheid. Nu was deze op een bruiloft, waar deze vrouwen avonturen zouden vertellen, die hun alle dagen ooit aan avonturen bekend en overkomen waren. Zoveel, dat de ene tot de andere sprak: "Gezegend zijn diegenen, die in goed gezelschap[64] een wijze waarheid vertellen. Is er niemand onder u die dit jaar om verkering gevraagd is geworden? Want waarlijk ik ben gevraagd geworden." De tweede zei: "Waarachtig[65], ik ook." Zo sprak ook de derde. Daarop sprak de spraakgebrekkige[66] onder hen: "Zalig zijn die, die de hunnen bij name noemen." De tweede sprak: "In zoverre gij het wilt vertellen, is het mij ook welgevallig." Daarop werden zij het eens, dat eenieder van hen zulks getrouw en geloofwaardig zou vertellen. De eerste sprak: "Dan zal ik beginnen." En zij zei, dat het Boncycault[67] was. die haar laatst gevraagd had en haar wilde versieren. Zo ook spraken de tweede en de derde, dat hij hen ook laatst gevraagd had. Zij zeiden onder elkander: "Hij is niet zo'n getrouwe ridder als wij gemeend hebben. Nu is hij niet ver weg. Wij zullen hem laten zoeken en hem zulks verwijten." Toen hij bij hen kwam, vroeg hij wat zij wilden. Zij zeiden: "Wij moeten met u spreken. Gaat u bij ons zitten." Alzo wilden zij dat hij aan hun voeten zou zitten. Doch hij sprak: "Aangezien ik op uw verlangen tot u ben gekomen, leg iets voor mij neer waarop ik zit. Want zou ik op de grond zitten, zouden mij de nestels in mijn broek kapotgaan." Toen zij hem om te zitten hadden geplaatst, spraken zij tot hem, aangezien zij zo

[63] "hoffwitz". Vertaling onzeker.
[64] "gespylen".
[65] "bei minen trüwen".
[66] "redgebest".
[67] "Boncicault". Hier dus anders geschreven.

vertoornd waren: "Boncycault[68], hoe zijn wij de afgelopen tijd zozeer door u bedrogen geworden. Want wij hadden wel gemeend, dat ge een goede, getrouwe ridder waart. Doch gij zijt niets anders dan een vrouwenbedrieger, dat is uw gebrek." "Hoe," sprak hij, "lieve vrouwen, wat heb ik gedaan?" "Wat gij gedaan hebt," spraken zij, "is u wel bekend. Gij hebt mij en mijn vriendinnen[69] om verkering gevraagd. Aangezien gij niet met zijn drieën zijt, noch met drie harten drie vrouwen kunt beminnen, daarom zijt gij vals en bedrieglijk en kunt ge niet tot het getal der vrome ridders worden gerekend." "Zijt gij uitgesproken?", vroeg hij. "Dan hebt ge grotelijks ongelijk. En ik zal u zeggen waarom. Want op het moment dat ik zulks met elk van u gesproken heb, was mijn tante gevallen en dacht ik die keer nergens anders aan. Derhalve hebt gij ongelijk, mij voor een leugenaar te houden, doch moet ik het verdragen. Doch gij hebt niets ander om mij met uw woorden te corrigeren." Toen zij hoorden, dat hij hen niet wilde volgen, sprak de ene tot de anderen: "Ik zal u zeggen wat wij doen. Wij zullen gaan dansen waar hij is." De tweede sprak: "Voorwaar, mijn gedachten staan niet naar dansen. En ik geef u mijn deel." Alzo sprak ook de derde. Daarop antwoordde Boncycault: "Mijne vrouwen, ik ben niet zo in te delen of te laten als gij zegt. Want onder u is er geen, die ik zou willen zien." Daarmede stond hij op en ging weg en waren zij daarmede veel meer geschokt en gesmaad dan hij. Daarom moet men het niet ondernemen om een gesprek of strijd met lieden aan te vangen die een dergelijk karakter hebben. Want zij menen veel te weten, hoewel zij ook bedrogen worden, zoals ik u over deze materie een andere gelijkenis zal vertellen.

Er waren op een keer drie vrouwen. Die hadden een ridder in een aangelegenheid dat hij ervan werd beschuldigd een vrouwenbedrieger te zijn. Zij hadden hem in een donkere kamer

[68] "Boncicaul". Opnieuw anders geschreven.
[69] "gespylen".

zonder een lamp opgesloten. Deze vrouwen hadden ieder een jonkvrouwe bij zich. Die veroordeelden zij tot de dood, zodat hij geen vrouwen meer kon bedriegen. Zij waren ook zo sterk over hem vertoornd, dat ieder een mes droeg in haar handen om hem te doden. Doch er kwam niets van waar zij op rekenden[70], want hij sprak tot hen: "Mijn lieve vrouwen, aangezien het uw opvatting is dat ik moet sterven en geen genade van u mag verkrijgen, verzoek ik u alle drie mij een gift en verzoek toe te staan." Dat vergunden zij hem. Daarop sprak hij: "Aangezien gij mij zulks gegund hebt, zo word ik door u niet gedood, tenzij de hoerigste en oneerzaamste onder u mij de eerste klap geeft." Daarvan schrokken zij, keken elkander aan en ieder dacht bij zichzelf: Geef ik de eerste klap, dan word ik daardoor gesmaad en onteerd. Daarmede ontsloten[71] zij de kamer en lieten de ridder vrij. Die behield aldus zijn leven en bleven de drie vrouwen in spot en schrik achter. Daarom kan in aangelegenheden een kleine overdenking vrouwen en mannen zeer te stade komen. Daarmede wil ik deze materie verlaten en wederom komen tot die, welke uw hart naar de wereld richt, zoals meer op pelgrimstochten en hoogtijden gaan om hun stand, dan omwille van aandacht.

Ik zal u een voorbeeld vertellen over een vrouw die op een bruiloft een grote vernedering overkwam om een ronde tafel. Deze vrouw was jong en haar hart was wereldlijk, met zingen en dansen, alzo, dat de heren ridders en knechten haar zeer liefhadden. Doch haar man[72] ontleende er geen welgevallen aan dat zij in zulke dingen zo gewillig was. Doch zij wilde hebben dat men haar toegenegen was[73]. Dat kon haar man haar dan niet ontzeggen, want hij was bezorgd dat de heren hem daardoor ongunstig zouden zijn en hem beladen, omdat hij zo na-ijverig

[70] "wart nichts usz irem trowen".
[71] "schlussent".
[72] "huszwürt".
[73] "reichte". Ook: 'greep'. Heeft vele betekenissen.

was. Daarom liet hij haar gaan. En zij was zeer vlijtig hoe zij zich voor hem kon eren, rijkelijk sieren en kleden. En hij zal wel gedacht hebben, dat het niet alleen was geweest om hem te bevallen. Toen het nu de zomertijd was en men van 's avonds tot 's ochtends danste, geschiedde het op een keer, dat zij op zulk een bruiloft was bij nacht, men de lampen doofde en er een groot geschreeuw en kabaal was. Doch men bracht daarin de lampen terug. Alzo had haar mans broeder gezien, dat zij een ridder had omarmd. En hoewel ik wil geloven dat zij niets slechts had gedaan, veroorzaakte haar mans broeder met zijn spreken toch, dat haar man het gewaarwerd en tot aan zijn einde daarover verdrietig en treurig was en haar niet meer zo liefhad als tevoren. Daardoor zijn zij beiden tot dwaas gedrag gekomen en verloren hun huis en eer.

Ik ken een andere vrouw, die zich ook gaarne naar bruiloften liet voeren. Die ook door een groot heer in opspraak gebracht werd en vernederd. Toen zij door een zware en dodelijke ziekte werd bezocht en geen ander vooruitzicht had dan te sterven, sprak zij voor alle mensen: "Lieve vrienden, gij ziet in welke toestand ik ben, noch machtig over mijn lichaam, noch over mijn ledematen. Ik ben ook gans ontdaan van mijn schoonheid en van al datgene waaraan de wereld tot nu toe aan mij welgevallen heeft gehad. Ik lijk ook niet meer op wie ik zou moeten zijn om op feesten en bruiloften te komen. Doch zo is het thans, alles is weg. Het past mij om wederom tot de aarde te gaan, waar ik ook uit ben gekomen. Nu heeft men mij tot nu toe beschuldigd met mijn heer Van Craon vanwege mijn eer. Daarop zeg ik bij de God die ik voor mijn afscheid wil ontvangen en bij verdoemenis van mijn ziel, dat hij nooit oneer aan mij heeft gezocht, net zomin als mij eigen vader, hoewel hij ooit bij mij op mijn bed heeft gelegen." Daarvan schrokken vele lieden, die voordien gedacht hadden dat het anders was geweest. Daarom is het voor een vrome vrouw zorgelijk om haar hart te veel wereldlijk te laten zijn, of te veel begerig te zijn om

op bruiloften te komen die men met eer kan afslaan. Want het is een aangelegenheid waarvan sommige vrome vrouwen vernedering kunnen ontvangen, zonder schuld en oorzaak. Doch ik zeg niet, dat men niet zo nu en dan met heren en vrienden plezier kan maken, doch men moet het op passende wijze en zede doen. Doch wanneer het 's nachts is, heb dan altijd iemand van uw vrienden bij u. Niet omwille van het vermijden van iets ergs, doch slechts voor valse ogen en tongen die altijd onderzoeken[74] en veel meer zeggen dan er aan de hand is.

Een ander voorbeeld zal ik u vertellen, van een vrouw die zich op de zondag en andere hoogtijdagen tot lof en eer van God en Zijn lieve moeder niet wilde sieren met haar kleding. Deze had veel kostbare en fraaie kleren. Doch zij wilde die niet aantrekken, noch dragen op hoogtijdagen, tenzij daar vreemde mensen van eer waren gekomen. Zo geschiedde het op een keer op Onze-Lieve-Vrouwendag, die op een zondag viel, dat een van haar jonkvrouwen tot haar sprak: "Vrouwe, waarom kleedt ge u niet bedachtzaam ter ere van Onze-Lieve-Vrouwendag en de zondag met een andere van uw goede jurken?" Zij antwoordde: "Er is toch geen vreemde van eer of adel hier." "Hoor," sprak de jonkvrouwe, "God en Zijn lieve moeder zijn zeer veel en meer waardig dan alle wereldlijkheid. Voor hen moet ge het redelijk tot lof en tot eer doen. Want zij kunnen u geven of nemen naar hun welgevallen en al uw eer en goed hebt gij van hen. Daarom is het redelijk dat ge hun hoogtijdag waardeert en eert." "Zwijg," sprak de vrouw, "God en de priesters zien mij dagelijks. Doch de mensen van adel en geslacht zien mij zelden. Derhalve is het voor mij eervoller en gepaster om mij voor hen kostbaar te kleren en goed te sieren, dan voor degenen die mij alzo dagelijks zien." "Dat is slecht gesproken," sprak de jonkvrouwe. "Nee," zei de vrouw, "zo is het. Laat daarom komen wat komen mag." Met deze woorden kwam er een warme wind als een vuur en raakte haar dermate

[74] "verspehen". Ook: 'verraden'.

aan, dat zij zich niet meer kon bewegen, noch van hier naar daar, minder dan een steen, en zo groot opzwol, dat men haar moest optillen en dragen. Alzo moest zij zichzelf beschouwen en haar verachtelijke en slechte spreken erkennen. Aangezien zij kerk- en heiligvaart beloofde, liet zij zich op een rosbaar daarnaartoe voeren en zei eenieder door welke oorzaak haar zulk een ziekte overkwam en hoe het een bestraffing Gods was. Zij was zulks ook wel verschuldigd, daar zij al haar dagen meer eer jegens de wereld, dan jegens God had betoond en zich ook meer op adel en eervolle lieden verheugd had, en zich meer gesierd en gekleed, dan jegens God en op Zijn hoogtijdagen. En zij zei daarbij: "Ik ben hier door menigeen als schoon en aardig geprezen geworden, en dat ik een geschikt, welgevormd lichaam heb. Dat gaf zulk een groot welgevallen, dat ik mij des te kostbaarder met goed doek en voeringen liet inbinden en bekleden. Zo nauw en scherp, dat ik dikwijls daardoor om de vrucht in mijn lichaam bezorgd was. Dat deed ik allemaal om de roem en lof der wereld en opdat men des te eerder zou zeggen wat voor een goed gevormd lichaam ik heb, en dat ik waardig zou zijn om de allerbeste en dierbaarste ridder als liefhebber te hebben. Aldus zette ik daarop al mijn vlijt en welgevallen. Daarentegen ben ik thans zo opgezwollen en met pijn zo zwaar beladen, dat ik voor de wereld om te schuwen en te ontvluchten ben. En thans heb ik voortaan mijn kostbare en goede rokken, die ik zo fraai en omzichtig behandeld heb en op de hoogtijdagen niet gedragen heb, nimmermeer nodig. Doch ik smeek u, lieve vrouwen en jonkvrouwen, heb God lief en neem hieraan een voorbeeld." Zulk een klacht deed zij met zware ziekte tot in het zevende jaar. Toen God haar berouw en geduld zag, was Hij jegens haar met zulk een genade bewogen, dat Hij haar alle ziekte benam en haar wederom gezondheid verleende, en zij door zulks daarna een zeer deemoedig, vroom leven leidde en al haar stoffen om Gods wil weggaf. Zij gedroeg zich goed en aandachtig tot aan het einde van haar leven. Daarom, lieve dochters, neem hieraan een voorbeeld, dat ge genegen zijt

om op de hoogtijdagen God te loven en te eren, en u rijkelijk kleedt en siert, in plaats van om de vergankelijke, ontrouwe wereld tot roem en welgevallen, opdat gij niet hier in deze tijd of met eeuwige wraak gestraft wordt.

Zo wil ik ook een voorbeeld vertellen van St.-Bernardus, dat ook de huidige materie betreft. Deze St.-Bernardus was een zeer heilig man van hoog, edel geslacht. Hij verliet al zijn rijkdom en goed, en ging door Gods wil een klooster in. Daarin werd hij tot abt gekozen en gemaakt. Hij voerde een zalige aard[75] door vasten, bidden, aalmoezen geven en andere goede werken. Nu had hij een zuster, een machtige, grote vrouwe. Die kwam op een keer met grote praal[76] naar hem toe met vele vrouwen en jonkvrouwen. Zij kwam ook kostbaar gesierd en gekleed, met zijde, goud en edelstenen naar het klooster om hem te bezoeken. Toen echter de heilige man haar in zulk een praal naar hem toe zag komen, sloeg hij een kruis en keerde haar de rug toe. Alzo liet de zuster hem vragen wat dat betekende, dat hij niet met haar wilde spreken. Daarop liet hij haar weten, dat het geschiedde uit erbarmen dat hij met haar had, omdat zij in zulk een wanstaltige staat gekomen was. Alzo trok de vrouw haar rijke en goede kleren uit en kleedde zich dan eenvoudig. Daarna sprak St.-Bernardus tot haar: "Hart, mijn lieve zuster, natuurlijk heb ik uw lichaam lief, als mijn lijfelijke zuster. Doch het is nog redelijker om uw ziel blanker dan uw lichaam te overdenken. Meent gij niet, dat God en Zijn engelen uw grote hovaardigheid hogelijk mishaagt, en dat ge uw lichaam, dat in zeven dagen na het afscheid van de ziel zal stinken en verrotten, aldus siert? Mijn lieve zuster, hebt ge soms overdag niet in gedachten, welke honger en koude de armen die niet het zesde deel van uw kleren hebben, moeten lijden? Terwijl toch van uw kostbaarheden wel veertig verheugd kunnen worden." En hij zei haar zoveel veel goeds over de ijdele, dwaze wereldlijkheid en

[75] "wesen".
[76] "wesen".

ook over het behoud der zielen, dat de goede vrouw hogelijk bewogen werd om te wenen, het merendeel van haar kleren en kleinodiën verkocht en door Gods wil weggaf, en daarna voortaan zulk een heilig leven leidde, dat zij genade van God en van de wereld verkreeg. Daarom, lieve dochters, opdat men noch hart en gemoed te veel op de wereldlijkheid zet, noch zich zo overvloedig moet kleden en sieren om de wereld te bevallen, moge men door dit voorbeeld opmerken. Doch men moet God, die aan mensen een eeuwig behoud mag verlenen, Zijn deel boven alle dingen geven. Want een kleine rijkdom is zeer heilzaam en beter, waarvan aan God Zijn deel wordt gegeven, dan een grote rijkdom die naar welgevallen van de wereld gebruikt wordt. Hetgeen dan niet anders is dan een aansporing en verleiding door de duivel. Doch wie zich op hoogtijdagen tot lof en eer van God, en niet om de wereld te bevallen, siert, die mag daardoor Zijn goddelijke genade in deze en gene tijd eeuwige vreugde verwerven.

Hoe een woudbroeder de mis opdroeg en sommige vrouwen en mannen in de kerk zaten te kletsen en te lachen, die allen onzinnig werden.

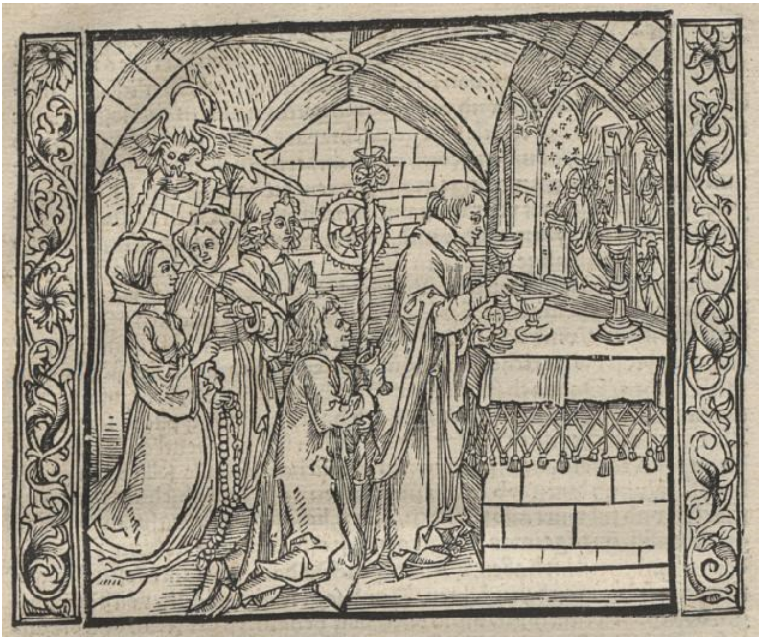

Doch ik zal u een ander voorbeeld vertellen, van degenen die in de kerk gezwets en geklep bedreven, wanneer zij de mis of een heilige dienst moesten horen. Er was eens een woudbroeder met een zeer heilig leven. Die had bij het huis van zijn broeder een kapel, waarin St.-Johannes genadig en patroon was. Op een dag geschiedde het, dat sommige heren, vrouwen en jonkvrouwen uit het land daar een kerkvaart naartoe hielden om aflaat van het kerkje en ook omwille van de heiligheid van de broeder, die op diezelfde dag dienst had. Toen hij zich nu na het evangelie omkeerde, werd hij de heren, vrouwen en jonkvrouwen gewaar,

die met elkander achter in de mis spraken[77], geluid maakten en kletsten. En daarmede zag hij, hoe de boze vijand[78] zwart en misvormd - want zij beoefenden zulk geklets en gelach, dat hij hun spreken opmerkte - van ene schouder naar de andere sprong, net als de kleine vogeltjes van de ene tak op de andere springen. De broeder sloeg daarom een kruis en verwonderde zich hogelijk. Toen hij aankwam bij het 'per omnia secula seculorum'[79], hoorde hij hen nog luider en meer geklets bedrijven dan daarvoor. Hij sloeg met de hand op het boek en meende hen tot zwijgen te brengen, doch sommigen wilden het daar niet om laten. Daarop bad hij tot God, dat Hij hen deed zwijgen en hun hun dwaasheid te kennen wilde geven. Alzo begonnen de vrouwen en mannen die aldus gekletst en gelachen hadden, met klaaglijke stemmen te schreeuwen, zoals lieden die bezeten [80]zijn[81], en leden zo grote pijn, dat het erbarmelijk was om te horen. Toen de mis afgelopen was, zei de heilige man tegen hen, hoe hij de duivel op hen gezien had vanwege hun geklets en slechte gebaren die zij achter in de mis hadden uitgevoerd. En hij vertelde hun daarbij welk een grote schade daaruit voortkwam. En ook de genade en het loon dat zij daarenboven met hun aandacht achter in de mis konden verdienen. Daarom moesten zij zich voortaan bevlijtigen en deemoedig God smeken, en ziek moesten worden. Daarna kwamen zij door smeken en aanroepen van de heilige man allen wederom bij zinnen en verlost van alle pijn. Daarna hoedden zij zich voor iets dergelijks. Daarom is dit een goed voorbeeld, dat niemand achter in de mis zulk geklets en gelach moet uitoefenen, doch ernstig en aandachtig moet zijn.

---

[77] "sechen".
[78] Lees: 'de duivel'.
[79] "per oïa secula seculorũ".
[80] "hinwider", 'daarentegen'. Het tegendeel is echter aan de orde.
[81] "tüfelhafftig synd".

Hoe de duivel achter in de mis het geklep van sommige vrouwen opschreef, en hem het perkament te kort werd en hij het met de tanden uit elkander trok.

Er is ook in deze zin op een keer St.-Martinus iets overkomen, toen hij de mis las en zijn leerling hem bij het altaar diende. Dat was St.-Brictius, die daarna aartsbisschop werd. Deze leerling begon te lachen. Dat had St.-Martinus waargenomen en hij vroeg hem na de mis, waarom hij gelachen had. Hij vertelde hem, dat het was omdat hij twee boze geesten had gezien, die al hetgeen wat mannen en vrouwen achter in de mis bespraken, hadden opgeschreven. Bij de ene was zijn perkament te kort geworden. Dat had hij met zijn tanden zo hard uit elkander getrokken, dat hij het perkament verloor en hij het hoofd achter zich tegen de muren had geslagen. Toen St.-Martinus dat hoorde, merkte hij wel, dat Brictius een heilig man was. Daarop

predikte en verkondigde hij die kwestie aan al het volk en openbaarde hun hoe moeilijk en groot het met name[82] was, om achter in de mis en de godsdienst wereldlijke dingen te bespreken en uit te richten. Ook dat het zeer veel beter zou zijn om gans uit de kerk te blijven, dan zulk wanordelijk gedrag in de kerk uit te richten. Daarbij, lieve dochters, moogt ge er lering uit trekken deemoedig en aandachtig te zijn en geen gesprek of onnuttig praten in de kerk te voeren.

Iets anders over een ridder en zijn vrouw, die vanaf hun jeugd geneigd waren om 's ochtends lang tot in de dag te slapen. Dat deden zij lange tijd en verzuimden menige mis daardoor. Zij veroorzaakten ook, dan andere lieden in hun pastorie werden opgehouden[83]. Want dezen en ook de priester moesten met de mis op hen wachten en durfden hen niet te vertoornen. Onder andere geschiedde het op een zondag, dat zij aangeboden hadden hen met de mis te verwachten. Dat duurde nu zo lang, dat het na de middag werd. De mensen spraken tot de priester dat de tijd voor de mis was verstreken, en zij aldus die dag moesten blijven zonder de mis te horen. Dat was voor de arme mensen een groot misnoegen, docht zij moesten het dulden. In diezelfde nacht kreeg de priester een verschijning, ten tweeden of ten derden male. Dat dunkte hem als een grote schare schaapshonden in een veld waar noch loof, noch gras was. Die wilde hij in een weide voeren om te grazen, die niet meer dan één ingang had. In die ingang lagen een zwart varken en een kleine zeug[84] in de weg. Het varken had zulke grote horens, dat hij de schapen daardoor zo vreeswekkend weerde, dat zij niet op de weide durfden te komen. Derhalve keerden zij om en gingen zonder eten en ongeweid verder naar huis. Daarop kwam er een stem, die sprak: "Zijt ge ongehoorzaam omwille van de zwarte dieren?" Daarmede ontwaakte hij. En op gelijke wijze

[82] "gesünder".
[83] "Ursachten ouch (…) zů versumen".
[84] "eyn moren zwerhes". 'Mor' betekent zowel 'zwart' als 'zeug'.

als aan de priester was verschenen, geschiedde het de ridder en de vrouw ook, en zoveel meer, dat hij het varken en de vrouw de zeug was, en ook hoe zij gehoornd waren met horens en de schapen niet in de weide wilde laten. Er kwamen ook daarna vele zwarte jagers op hoge, grote paarden, met vele grote, zwarte honden. En zodra die tot hen waren gekomen, hadden zij die tegen hen opgehitst en laten rennen. Die grepen hen bij hun benen en oren, net zolang, tot zij dachten dat zij met geweld de dood in werden gejaagd. Daarvan ontwaakten zij en waren in aanmerkelijke, grote schrik. Zulk een verschijning overkwam hun ten tweeden male. 's Ochtends kwam de kerkheer naar de ridder. Aan hem vertelden de ridder en de vrouw van begin tot eind over de verschijning. Zo deed ook de kerkheer aan hen. Zij verwonderden zich er het meest over, dat de verschijning aan de priester zo op de hunne had geleken. Alzo sprak de priester tot de ridder: "Heer, er is niet ver van hier een heilig man in een woud. Die kan ons wel raad geven in deze dingen." Zij gingen naar hem toe en deelden hem hun verhalen van woord tot woord mede. Deze heilige man legde ze zeer nauwkeurig uit en verklaarde ze aan hen, omdat hij wijs en heilig was. Hij sprak aldus tot de ridder: "Heer, gij en uw vrouw zijn de varkens geweest, die de opening en de ingang belegerd hebben, zodat de schapen niet op de weide konden komen en hebben kunnen eten. Dat moet aldus worden beschouwd, dat gij een heer hebt over de pastorie, die daar woont, en de onderdanen van deze kerk opgehouden en verhinderd hebt om de mis te horen door de ruwe slapheid en de tegenwerking[85] die gij hebt aangewend, opdat de arme mensen zulk weiden waardeloos werd gemaakt. Want de mis is een weide en een verzadiging is voor alle mensen. De horens die gij op hebt gehad, is hetgeen te verwachten is voor de zonden die gij begaan hebt, omdat ge voor uw arme lieden de mis verhindert en voor uw verspillen, ophouden en hinderen, dat gij ook door pijniging van het vagevuur niet goed kunt verbeteren, noch boeten, zoals dan in

[85] "trackheit".

uw verschijning verschenen is, dat ge door de boze geest gepijnigd en opgejaagd werd. En ik zeg u gewis, dat het voor u honderdmaal beter zou zijn om gans zonder mis te zijn, dan dat gij de armen daaraan hindert en hen ophoudt en de priester zijn aandacht beneemt, die hij door het lange wachten moet verliezen. Alzo vallen daardoor zijn onderdanen in zware doodzonden van de toorn en gaan sommigen naar de gewinhuizen en naar andere ongepaste oorden, waar zij dan zonden volbrengen. Daaraan zijt gij dan door uw tegenwerking volledig deelachtig en moet ge daarom gepijnigd en in de dood gevangen worden, dat wil zeggen, de eeuwige verdoemenis. Daarvan schrokken de ridder en de vrouw zeer en vroegen de heilige man hoe zij alles moesten doen. Daarop zei hij hun, dat zij zich drie zondagen achter elkander bij de arme lieden moesten vervoegen en vanwege hun begane misdaad en slechtheid vergeving van hen moesten verlangen, en hun moesten zeggen, dat zij voortaan de eersten bij de mis wilden zijn. Waarop zij ook bij de heilige man hun biecht aflegden. Die gaf hun tot boete, dat zij zichzelf in die kwestie bestraften en hun leven moesten beteren, waarvoor de ridder en de vrouw God de Almachtige lof en dank zegden, dat hij hen alzo door de verschijning vermaand en een mededeling had gegeven. En ik zeg u, dat zij daarna altijd bij de eersten in de kerk onder andere een zeer eerbaar, goddelijk gedrag uitten. Insgelijks vertelde ook de heilige man de priester zijn verschijning, en dat men God de Heer meer vrezen moet dan de wereld. Daarom is dit een goed voorbeeld dat ge andere mensen door uw tegenwerking niet de mis of andere goede werken afneemt of hen ophoudt, doch hen en uzelf voor zover het mogelijk is daartoe schikt en bevordert.

Over een edele vrouwe, hoe zij voor een spiegel stond, zich opmaakte en zij in de spiegel de duivel zag, die haar zijn achterste toonde.

Ik zal u een ander voorbeeld vertellen in die zin, en wel over een vrouw die een vierde deel van de dag nodig had om zich op te tutten en op te maken. Haar huis was enigszins ver van de kerk, reden waarom de kerkheer en zijn onderdanen diverse keren met de dienst moesten wachten, waarvan zij dikwijls een grote tegenzin en ergernis hadden. Alzo geschiedde het op een zondag, dat zij zeer lang wegbleef en vele mensen in de kerk deed wachten. Dezen spraken: "Zij kan zich deze dag niet

genoeg kammen[86], noch spiegelen." Zo spraken sommigen heimelijk over een ongezond kammen en spiegelen, dat God haar heeft doen toekomen[87] omdat zij, en zo dikwijls, hier deed wachten. In hetzelfde uur dat zij zich aldus spiegelde, zag zij de duivel in de spiegel, met een zeer gruwelijke gedaante, en haar het achterste tonen, zodat zij er zodanig sterk van schrok, dat zij bijna buiten zinnen was geraakt en lange tijd met zware ziekte beladen werd. Doch God verleende haar wederom gezondheid en bestrafte zij zichzelf daarom hogelijk en liet het versieren van haar wezen achterwege. En met deemoedig hart zegde zij God de Heer voor zijn straf lof en dank alzo, dat zij daardoor haar leven zalig veranderde, Laat dit u daarom een voorbeeld zijn, u voor zulk langzaam spiegelen en kleden te hoeden waardoor ge de heilige diensten kunt verzuimen, of andere mensen doet wachten of hinderen. En doe zoals ik u een ander voorbeeld zal vertellen over een vrouw, die met grote vlijt en aandacht te allen tijde missen en de godsdienst bijwoonde.

Deze vrouw leidde een zeer vroom, zalig leven. Op de dag waarop zij geen mis kon horen, at zij die dag noch vis, noch vlees, en was innig treurig. Alzo geschiedde het, dat haar kapelaan zodanig door ziekte werd getroffen, dat hij de mis niet meer kon lezen. Daarom ging de goede vrouw naar haar kerk en was zeer onthutst, omdat zij de mis niet meer kon horen. En toen zij wederom de kerk wilde uitgaan, sprak zij: "O, almachtige God, wil ons niet vergeten, doch ons ook met Uw heilige dienst van de mis van bescherming voorzien." Bij die woorden zag zij twee broeders, twee priesters, waardoor zij hogelijk verheugd werd. Zij vroeg hun, of zij de mis wilden opdragen. Die zeiden: "Ja, zo God wil." Alzo wijdde de jongste broeder zich als eerste aan de mis, en toen hij het Heilig Sacrament[88] in drie delen brak, zag de oudste broeder dat één

[86] "strelen".
[87] "thůge ir got zů senden". Vertaling onzeker.
[88] Lees: 'de hostie'.

stuk in de mond van de vrouw sprong, in de gedaante van een grote helderheid. Toen nu de jongste broeder naar hetzelfde deel zocht en het niet kon vinden, begon hij hogelijk te trillen en te schrikken. Dat nam de oudste broeder waar en hij sprak tot hem: "Ge moet niet schrikken, want hetgeen u zoekt, is de vrouw in haar mond gesprongen." Daaraan ontleende hij grote troost en dankte God hogelijk voor Zijn wonderteken. Zulks wedervoer de goede vrouw, omdat zij zulk een grote liefde en verlangen had naar het dienst van de heilige mis. Dit is nu een zeer goed voorbeeld dat men genegen en ijverig moet zijn om gaarne de mis en de heilige dienst der kerk te horen. Want naar inhoud van de Heilige Schrift is het gewis en zeker, dat wie de godsdienst in liefde en verlangend wil bijwonen en daarenboven horen, door God wederom ook liefgehad wordt, zoals gij over deze vrouw gehoord hebt.

Ik zou ook willen, dat ge een voorbeeld gehoord en onthouden hebt over een gravin die dagelijks gewoon was om drie missen te horen. Die wilde op een dag een kerkvaart doen. Zij begaf zich op weg, toen een van haar kapelaans met zijn paard struikelde en zo hard daarmede neerviel, dat hij die dag geen mis meer kon lezen. Daarvan was de vrouw terneergeslagen en treurig. Zij klaagde zulks met aandacht bij God de Heer. Die zond haar een engel in de gedaante van een priester die voor haar de mis hield. Zodra deze echter de mis voleindigd had, verdween hij voor haar ogen, zodat niemand kon weten waar hij naartoe was gegaan. Daarop dacht de vrouw wel dat het een toezending van God was geweest en zegde Hem met innerlijke aandacht grote lof, eer en dank. Daarbij kan men wel opmerken, dat God de Heer diegenen die voor Hem en zijn heilige dienst liefde en aandacht hebben, genadiglijker beschermt. Doch ik bedenk, dat er thans vele vrouwen zijn, die zich met minder dan drie missen laten vergenoegen. Dat komt door hun geringe aandacht. Nu lijdt het geen twijfel, dat wanneer de mens bij de godsdienst is, en hij vreest en bemint dat God zelf aanwezig is,

en Hem aldus liefheeft en vreest, die hoort gaarne dikwijls en veel Zijn heilige woorden en leer. Doch diegenen die Hem noch vrezen, noch liefhebben, die vergaat het wederwaardig en verdrietig en kunnen er zeer gemakkelijk van afzien, zoals er dan helaas velen zijn die hun hart, zin en gemoed meer tot hun lichaam en tot de wereld, dan tot God de Heer wenden. Zoals ik u dan thans wil vertellen over een vrouw die gans haar hart en gemoed op de wellust van de wereld had gezet. Een jongeling had haar zeer lief en was haar gunstig in een onordentelijke liefde, en dat had zij hem ook. En opdat zij des te beter en rustiger heimelijk met elkander konden spreken, gaf zij haar man te verstaan, hoe zij een kerkvaart beloofd had en die gaarne wilde volbrengen. Alzo willigde haar man, die slecht en krom was, haar zulks in, opdat hij haar niet vertoornde. De jongeling en de vrouw voegden zich samen op de vaart naar een stad, waar Onze-Lieve-Vrouwe in een kerk genadig was. En onderweg hadden zij veel plezier en vreugde. Want daarop waren zij veel meer gericht dan op het zeggen van hun gebed of het gedenken van God.

Hoe een edele vrouwe in een kerk achter in de mis op de grond viel en door grote ziekte werd geveld, omdat zij zich onordentelijk jegens haar minnaar had gedragen.

Toen zij in de kerk waren gekomen en achter in de mis stonden, werden zij hogelijk in hun onordentelijke voornemen gestimuleerd door de duivel, die altijd bereid is vrouwen en mannen in slechte werken aan te vechten, zodat zij elkander in de ogen zagen en bedachten, en meer aanwendden om elkander aan te kijken en woordtekens van liefde te geven, dan de mis en de godsdienst te horen. Daardoor ontstond een teken, dat de vrouw in snelle ziekte verviel. Zo ernstig, dat men niet wist of zij levend of dood was. Toen zij voor dood werd weggedragen en drie dagen zonder eten en drinken lag, gingen de man en hun vrienden naar haar toe en werden hogelijk bedrukt om harentwege. In deze ziekte overkwam haar een wonderlijke

verschijning, zodat zij dacht hoe zij haar vader en moeder zag, die toch reeds lang dood waren, en hoe de moeder haar heur borst toonde en sprak: "Mijn lieve dochter, hiermede heb ik u gezoogd en opgevoed. Heb uw heer en man lief zoals ge deze borst hebt liefgehad, aangezien hij u toch door de heilige kerk is verordineerd." Daarna zei de vader tegen haar: "Mijn lieve dochter, waarom heb ge meer liefde en welgevallen jegens een ander, dan jegens uw man? Neem naast u deze diepe put waar, waarin gij valt. Dat wil zeggen, in de eeuwige hitte." Aldus keek zij naast zich en zag een diepe put bij haar, waarin zij bijna gevallen was. Daarna toonden haar vader en moeder wel honderd priesters in witte kleding en spraken tot haar: "Lieve dochter, wij zeggen u grote dank dat ge deze mensen aldus heb gekleed." Daarna bedacht zij, dat zij de beeltenis zag van Onze-Lieve-Vrouwe, een rok en een hemd in haar handen houdend, zeggende tot haar: "Deze rok en het hemd hebben u beschermd, opdat ge niet in deze put zijt gevallen, hoewel ge mijn huis met spot hebt aanbeden." Daarop verkwikte de vrouw en liet een grote zucht, waarover de man en haar vrienden hogelijk verheugd waren, en zij zagen dat zij nog niet dood was. Verder was zij echter zeer zwak en onmachtig van de schrik die zij gekregen had van het gruwelijke vuur waarin zij gevallen had moeten zijn. Alzo liet zij een vrome, zeer geleerde priester komen, die een man van de Orde was en een heilig leven leidde en daar woonachtig was. Bij hem biechtte zij en vertelde hem alle verbetering en ook haar verschijning, hoe zij in de bron van het vuur had kunnen vallen, en hoezeer zij daarvan geschrokken was, met onthulling van al haar zonden die zij vanaf haar jeugd begaan had. Daarop legde de heilige man haar heur verschijning uit en verklaarde die, en sprak tot haar: "Gij zijt God en Zijn lieve moeder veel verplicht en verschuldigd, omdat zij niet uw verdoemenis gewild hebben, zoals ge wel kunt afleiden[89] uit deze verschijning. Ten eerste, dat vader en moeder u door Gods verzoening verschenen zijn en uw moeder gezegd heeft: 'Mijn

[89] "briefen".

lieve dochter, zie de borst met dewelke gij gevoed zijt. Heb uw man lief en eer hem zoals ge deze borst gedaan hebt.' Ge moet alzo verstaan," sprak de heilige man, "dat aangezien de heilige Kerk u tezamen getrouwd heeft, gij hem net zo moet vrezen en liefhebben als gij de borst van uw moeder lief hebt gehad. Dat is iedere vrouw aan God en naar recht haar man verschuldigd te doen, en door deze liefde alle andere lichamelijke liefde te vermijden, zoals God de Heer door Zijn eigen mond gesproken heeft, dat men vader, moeder, zuster, broeder en alle personen omwille van zijn gemaal moet verlaten, zodat het niet twee, doch één lichaam is. Ge neemt, zo zeg ik ook verder, van uw moeder uw spijs, namelijk van haar borsten. Dat wil zoveel zeggen, als: wanneer gij uw gemaal boven alle anderen liefhebt, dan is het uw spijs, die ingenomen moet worden aan lichaam, ziel, eer en goed. Op dezelfde wijze als het kind toeneemt en groeit door de borst en zoetheid van de melk, beduidt diezelfde zoetheid de grote liefde die tussen getrouwe echtelieden moet zijn. Waar zulk een liefde is, daar is ook de genade Gods. Waarna dan de vader tegen u zegt: 'Waarom hebt ge meer welgevallen en liefde voor een ander dan voor deze man? Zie de put. Valt ge daarin, dan valt ge daar voor de eeuwigheid in.' Dat moet ge aldus verstaan. Wanneer gij anderen dan uw echtelijke vrouw[90] zoudt liefhebben, dan is dat het vallen in de put, waar gij eeuwiglijk braden en branden moet. Daarna hebben zij u de priesters in de witte kleding getoond en u dank gezegd omdat gij hen gekleed hebt. Dat beduidt, dat gij hen de mis hebt doen houden voor hen en alle gelovige zielen. Want wees gewis, dat hoe ge voor hen en andere zielen bidt, bidden op gelijke wijze zij ook voor u. En zij worden zeer bedroefd wanneer degenen die hun goed doen, op de weg der verdoemenis zijn, hetgeen gij ook door uw verschijning goed moge opmerken. Verder hebt gij de beeltenis van Onze-Lieve-Vrouwe gezien, met een rok en hemd in haar handen, sprekend tot u, dat deze rok en dit hemd u ervoor behoed hebben dat ge in

[90] "husz".

de put van het vuur zijt gevallen, hoewel gij haar huis geschonden en bespot hebt. Dat beduidt, dat ge in de kerk zijt geweest en de kerkvaart meer uit liefde voor de jongeling, dan voor God of Zijn lieve moeder tot lof en eer gedaan hebt. Daarom heeft de stem u gezegd, dat gij het bespot hebt, alsook alle deugden, en dat voortdurend gedaan hebt, God en Zijn lieve moeder verachtend. Want ge hebt het om andere dingen en niet alleen uit liefde en aandacht voor God volbracht. Alzo is u hiermede te verstaan gegeven, dat ge toen ook die gedaante om u heen hebt gehad, ter vermaning dat ge uw leven moet beteren. En een aalmoes, dat ge op een keer aan twee arme vrouwen, namelijk de ene een rok en de andere een hemd, om Gods wil gegeven hebt. Dat is de rok en het hemd die u voor verdoemenis en schade behoed hebben. Daarom, beste vrouw, moet ge God de Heer lof en dank zeggen, dat Hij u uw dwaling zo genadiglijk getoond heeft en u voor val en schade bewaard heeft. En ge moet u voortaan beteren en u voor zulke dwaze aanvechtingen en onordentelijke liefde vlijtig hoeden, want ge kunt er eer en ziel door verliezen. En heb uw gemaal lief, want ge hebt hem beloofd en gezworen hem niet te verwisselen door verbeteren of betere." De heilige man gaf de vrouw aldus zulk een onderricht en verklaarde haar de verschijning dermate, dat zij een goed, vroom leven ging leiden en wederom gezond werd, de almachtige God lof en dank zegde en een vrome, zalige vrouw werd. Het geschiedde vervolgens na een halfjaar, dat de jongeling die de vrouw zoals hiervoor staat, had liefgehad, uit een oorlog in het land kwam. Die bezag nu de vrouw en had kostbare kleren en siersels, opdat hij haar des te beter zou bevallen, en begon met fraaie, vriendelijke woorden met haar te spreken en grappen, zoals zij voordien gedaan hadden. Zij gedroeg zich jegens hem zo vreemd en afstandelijk, dat het hem verwonderde. Hij vroeg haar om welke reden dat was, en hij zijn goede hoop op haar verloren had. Zij antwoordde hem: "Ik ben niet meer van zins om jegens iemand anders liefde of welgevallen te hebben, dan alleen jegens mijn

gemaal. En zij vertelde hem daarbij, wat haar overkomen was. Alzo meende hij haar wederom te bewegen, doch hij kon geen volgzaamheid bij haar vinden. Toen hij haar standvastigheid zag, liet hij zijn begeren achterwege en vertelde menigeen over haar grote vroomheid. Hij betoonde haar meer fatsoen en eer dan ooit tevoren, waarom dat een goed voorbeeld is, dat men kerken noch heiligen weg moet doen omwille van dwaze liefde of welgevallen. En ook, dat het goed en nuttig is om de zielen van vader en moeder en anderen van zijn vrienden te gedenken

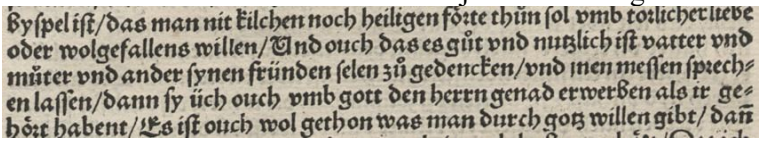
Byſpel iſt/das man nit kilchen noch heiligen förte thün ſol vmb törlicher lieve oder wolgefallens willen/ Vnd ouch das es gůt vnd nutzlich iſt vatter vnd můter vnd ander ſynen fründen ſelen zů gedencken/vnd jnen meſſen ſpech- en laſſen/dann ſy üch ouch vmb gott den herrn genad erwerben als ir ge- hört habent/ Es iſt ouch wol gethon was man durch gotz willen gibt/ dañ

en voor hen missen te laten lezen, want zij vragen voor u ook genade aan God de Heer, zoals gij gehoord hebt. Het is ook welgedaan hetgeen men om Gods wil geeft, want daarmede kan men veel genade verkrijgen, zoals gij eveneens gehoord hebt. Daarvan zal ik u een ander voorbeeld vertellen, hetgeen in een kerk geschied is. Die ligt in mijn graafschap[91], genaamd Onze-Lieve-Vrouwe, te Schönstatt. Het geschiedde in deze kerk en op Onze-Lieve-Vrouwedag, dat iemand, Puromat genaamd, met een vrouw onder een altaar vleselijke gemeenschap hielden. Die werd door zulk een gestalte geplaagd, dat zij beiden vast kwamen te zitten en de een niet van de ander af kon komen. Alzo bleven zij de ganse dag, zodat menigeen hen wel moest zien. Derhalve deed men een kruisgang en moest God de Heer vragen dat zij bevrijd werden, zoals ook 's avonds geschiedde en men de kerk wederom moest wijden. Deze vrouw gaf men als boete dat zij drie zondagen achter elkander naakt rond de kerk moest lopen, zich met roeden slaan en haar zonde moest boeten en die aan iedereen mededelen. Daarom is het goed om zich in de kerk rein en aandachtig te gedragen. Daarvan zal ik u met die bedoeling nog een voorbeeld vertellen, hetgeen in het land van Poiton onlangs ergens in het jaar geschied is.

[91] "herschafft".

Er is in Poiton een klooster, genaamd Chieriresure, dat door de oorlogen vrijwel verwoest is. De prior van dat klooster had een neef, genaamd Piegierre. Die was op een zondag na de metten spoorloos, zodat niemand wist waar hij terecht was gekomen. Die ging men nu net zolang zoeken, tot hij op een plek in de kerk op een vrouw werd gevonden. Van die kon hij niet afkomen, totdat vele broeders en andere lieden daarbij waren gekomen. De monnik schaamde zich voor zijn neef en broeders daar hogelijk voor. Uiteindelijk kwamen zij, aangezien het de wil Gods was, wederom van elkander, en van ware schaamte en schande ging deze Piegierre[92] het klooster uit naar een ander land. Daarom is het goed zich in de kerk voor zonden te hoeden, met name voor onreinheid met woorden en werken, hetgeen God de Heer verbiedt in Zijn heilig evangelie, naar de uitleg door een van zijn heilige evangelisten, namelijk dat toen Jezus in Jeruzalem de tempel binnenging en de koopmanschap daarin zag handelen[93], Hij die daaruit verdreef en tot hen sprak: "Mijn huis moet een huis van gebed zijn, en niet een huis van misdaad of van zonden." Hetgeen God door dit teken bevestigt en schijnbaar laat zien, zoals gij gehoord hebt in beide voorgemelde kerken.

Verder, lieve dochters, voor wie het goede ziet en in plaats daarvan het kwaad kiest, is het geen wonder dat hem een groot berouw overkomt. Dat zeg ik u, omdat wij in deze tijd zovele goede voorbeelden zien en er niettemin zovele lieden zijn die zich niet daarnaar richten en meer genoegen[94] beleven aan de slechteriken, dan aan de goeden. Dezen maken zichzelf tot dwazen en handelen tegen de natuur en ook tegen de Tien Geboden en tegen de heilige leraren, die ons ons behoud en alle

[92] "Piegerre". Eerder dus anders geschreven.
[93] "feil haben sach".
[94] "wollustes", 'wellust', hetgeen hier gezien het verdere verloop van de zin niet als vertaling kan gelden.

goeds schriftelijk en uit de wet aanduiden, waaraan wij ons echter weinig houden. Want wij zien, dat het merendeel der wereld zich gedraagt en richt naar de lust van het vlees en naar ijdelheid van wereldlijke eer. Een deel daarvan naar hovaardigheid, naar kunst, adel en rijkdom. De tweeden door nijd en haat. De derden uit toorn, die hun hart op wraakzucht zetten. De vierden naar onkuisheid, veel meer dan de wolven en de redeloze dieren. De vijfden naar onmatigheid qua eten en drinken. De zesden naar hoogwaardigheid[95] en verlangen naar andermans goed. Zij stelen ook, roven, zweren, verraden, woekeren en spreken over niemand iets goeds. Al dezen zijn verleid en bedrogen, doordat zij zulk een kwade wil en aanvechtingen niet weerstaan. En terwijl zij daarin volharden en er bij blijven, zijn zij op de weg der verdoemenis, net zolang tot zij daarvan door waar berouw en de biecht ontdaan worden.

Zo zijn er anderen, die wijs en verstandig zijn en hun hart en hoop op God stellen en zich uit de liefde die zij tot Hem hebben, rein en zuiver gedragen, en ook dagelijks tegen de aanvechting en hitte van de onkuisheid strijden, en zich ook gematigd met goede en heerlijke spijs, eten en drinken beheersen, want die doet de onkuisheid het meeste ontbranden.[96] Zo zijn er nog anderen, die de genade hebben om de gierigheid weerstand te bieden, met datgene waarmede zij wel tevreden zijn. Er zijn ook sommigen barmhartig, met een vrij hart, en geven gaarne door Gods wil. Ook zijn zij getrouw en rechtvaardig jegens hun naaste, waarom God hun een vreedzaam leven verleent. Want wie nijd, haat en gekibbel zoeken, zijn altijd beladen met een onrustige pijn, slaan en roeren zich ook met zichzelf en veroorzaken voor zichzelf door hun haat en nijd dat hun kommer en bezwaren dagelijks toenemen en groeien. Daarom zegent God de Heer in zijn

[95] "gütikeyt", 'goedigheid'. Heeft vele betekenissen, die ook een koppeling kunnen hebben naar 'goed', 'bezit'.
[96] Bedoeld zal zijn, dat de onmatigheid die veroorzaakt.

evangelie de goedigen en al diegenen die zich Hem ter ere kuis en rein gedragen en goeds betonen aan hun naaste, waarmede zij dan gelijk hun meester zijn, dat wil zeggen, God de Vader, van wie zij Zijn heilige gebod hebben door ordening der heilige Kerk, dat zij met vrij hart aanhouden. Dezen zijn ook wel kinderen van onze Heer en bezitters der eeuwige vreugde. Daarom, lieve dochters, heb dag en nacht goede hoop op God en heb hem lief met vrees. Dan hoedt ge u tegen alle aanvechtingen en schade. Ook wil ik u de goede en vrome vrouwen voorhouden en uitleggen die God in de Bijbel looft, die door hun goede daden en heilige werk behouden zijn geworden, opdat ge daaraan een goed voorbeeld neemt om ook eerlijk en rein te leven, zoals zij gedaan hebben. Ik zal u ook over diverse slechte vrouwen onderrichten, die door hun slechtheid aan een slecht einde zijn gekomen. Ontleen aan dezen ook de waarschuwing om u voor datgene waarin zij vervallen zijn, weet te hoeden.

Over Eva, hoe zij in het paradijs in de appel beet
op aanraden van de slang.

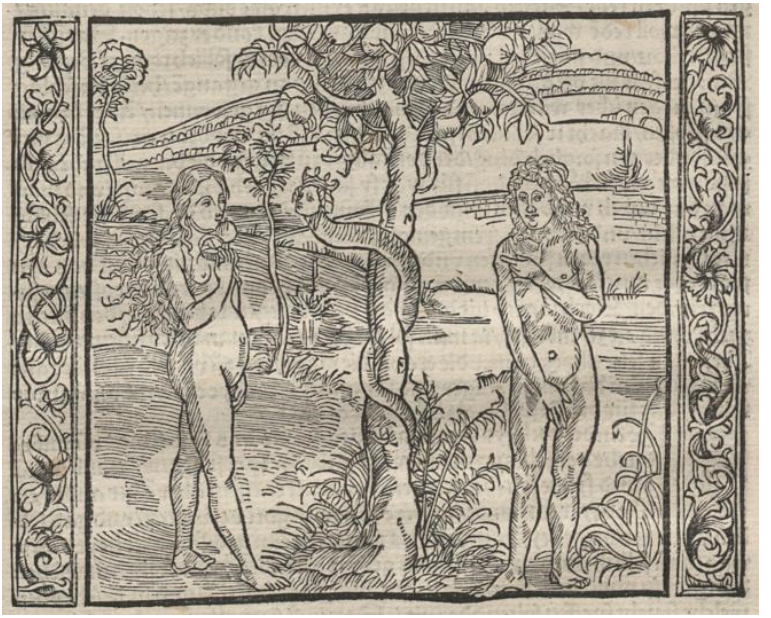

Het eerste voorbeeld der zonden waardoor de dood in de wereld is gekomen, is geschied door Eva, onze eerste moeder, die het gebod van onze Heer en de liefde waarin Hij haar geplaatst had, zo gering en kort volgde en aanhield. Want Hij had haar een vrouw en heerseres gemaakt over alle levende dingen die er onder de hemel zijn, zodat die aan haar gehoorzaam waren en haar wil deden. En wanneer zij niet in de zonde der ongehoorzaamheid was vervallen, zou er geen vis in de zee, geen dier op aarde, noch een vogel in de lucht zijn, of ze waren allen aan haar gehoorzaam en onderdanig geweest en hadden ook zonder wee en pijn gekund. Zij hadden ook nimmermeer honger, noch dorst, koude noch hitte, noch ook bedroefdheid, ziekte, aanvechting, noch de tijdelijke dood geleden. Geen

water had hen ook kunnen verdrinken, geen vuur verbranden, geen wapen of iets anders verwonden, noch had verder iets hen kunnen schaden. Daarbij, lieve dochters, hoe een enkele zonde van zulk een hoge, grote eer haar zozeer neer en in dienstbaarheid verwezen en gebracht heeft, en zij daardoor van eer, rijkdom, goed en gehoorzaamheid door alle schepselen, beroofd is en van al hetgeen God haar had geschonken, moge gij als voorbeeld nemen en u daarvoor hoeden. Nu zeg ik u, dat zulk een val van onze eerste moeder uit een geringe kennismaking ontstond. Dat was uit hetgeen zij met de slang placht te bespreken. Deze kwam in de gedaante van een vrouwenbeeltenis, fraai, deemoedig, kon zeer goed spreken en zich jegens haar zeer gewillig betonen. Daarom hoorde zij haar gaarne aan, en kwam met haar tot kennismaking, waarvan het gevolg was dat zij zulk een dwaasheid beging. Want had zij niet dikwijls naar haar geluisterd en was zij naar haar man gegaan, dan had de slang haar niet kunnen overhalen en had zij met eer de zege behaald. Doch het dwaze toehoren bracht haar zulk een schade. Daarom, lieve dochters, is het niet goed, doch een zorgelijk iets, om diegenen steeds aan te horen die goed spreken en zoete woorden kunnen geven. Want voorwaar, zij zijn bedrieglijk en giftig, en daardoor kan men wel slechte praatjes[97] bekomen. Daarna trof de slang Eva alleen en ver van haar gemaal. Daardoor kon hij des te beter en gunstiger[98] haar zijn dwaze rede voorleggen en onthullen. Daarom is het niet goed dat een vrouw of jonkvrouwe bij iemand alleen blijft, tenzij bij haar naaste verwanten en vrienden. Doch ik zeg niet, dat men achterwege moet laten om de mensen deugd en eer te bewijzen. Ja, men moet het ieder doen naar zijn waarde. Doch men stelt overal meer de eer op de waagschaal, meer met te veel en sneller antwoord te geven, dan minder en langzamer, want het ene woord haalt het andere uit. Daarom moet dit voorbeeld goed worden overdacht.

[97] "lümbde".
[98] "rûwlicher".

De tweede dwaasheid die Eva beging, was dat zij zo snel en onbedachtzaam de slang antwoord gaf, toen hij haar vroeg waarom haar man en zij de vrucht van de boom niet mochten opeten, zoals van de andere, en zij haar antwoordde, dat het hun door God verboden was. En zij gaf dat antwoord zonder toestemming en raad van haar man, hetgeen een grote onwetendheid van haar was. Want zulk een antwoord past het aan de man om te geven, en niet aan haar, aangezien God haar en de boom aan hem onder zijn hoede had gegeven. En hij moest beslissen welke vrucht zij moesten eten, of niet. Daarom had zij het antwoord wel door haar man moeten laten geven. Daarmede zou zij van alles af zijn geweest. Hierover, lieve dochters, denk erover na, dat wanneer iemand u zou spreken of verzoeken over hetgeen uw eer mocht raken, ge u wel moogt verontschuldigen en zeggen, dat men met uw man erover spreekt. Dan worden zij overwonnen en tot zwijgen gebracht. En doe niet zoals Eva in haar tweede dwaasheid gedaan heeft, die haar antwoord onbedachtzaam aan de slang gaf en zonder raad van haar man. Daarom, lieve dochters, zou ik gaarne willen dat ge het voorbeeld kent van een vrome vrouw die door iemand uit Aquille om onordentelijke liefde werd gevraagd. En toen hij die lange tijd trachtte te krijgen, gaf zij hem ten slotte antwoord, dat zij de raad van haar man daarin wilde hebben. Daarom verliet hij haar en dacht hierover nimmermeer aan haar. En hij zei tegen vele mensen, dat het een van de juiste vrouwen was in zijn land, waardoor de vrouw lof en eer verkreeg. Net zoals ook alle vrome vrouwen doen, en zonder hun mans medeweten en wil, geen antwoord moeten geven.

De derde dwaasheid die Eva deed, was, dat zij het gebod van onze Heer niet overdacht. Namelijk dat Hij hun gezegd had: "Eet ge de vrucht, dan zult ge sterven." Derhalve gaf zij in haar antwoord aan de slang niet de volkomen waarheid te kennen. Want zij zei, dat wanneer wij deze vruchten mochten eten, wij

wellicht daarom sterven. En alzo gaf zij haar antwoord met twijfel, zoals nog vele vrouwen doen wanneer men dwaze, ongepaste dingen met hen bespreekt. Doch God de Heer heeft dit alles niet gesproken met twijfel. Vanwege het simpele[99] en twijfelachtige antwoord dat de vijand van haar ontving, had hij daarom aanleiding om verder met haar te spreken en haar verder te verleiden, op gelijke wijze als ook sommigen doen wanneer men hun om verkering en onordentelijke liefde vraagt. Zij horen dat gaarne en geven een snel, simpel antwoord, waarmede zij wegen en oorzaak scheppen om steeds verder en meer daarover te spreken, zoals Eva jegens de duivel deed, waardoor zij ook door hem bedrogen werd. Want hij zei tegen haar: "Gij moogt de verboden vrucht wel eten en gij wordt daardoor helder, zuiver en machtig, zoals uw Schepper. En gij sterft ook nimmer en zult kwaad en goed kennen. Want het is u om geen andere reden verboden, dan dat gij Hem gelijk wordt." Alzo meende zij dat hij haar de waarheid vertelde en werd door hovaardigheid en hebzucht bewogen om hem te geloven. Zo doen ook alle dwaze vrouwen die degenen die zo goed en fraai kunnen spreken en een onwaarachtig karakter hebben, geloven om wat zij hun beloven en toezeggen, hetgeen zij toch weinig nakomen. En daardoor willigen dezen hun dwaze verzoeken in en komen daardoor tot spot en tot schande. Want wanneer zij hun valse belofte volbrengen, verlaten zij hen belasterd en geschonden.

Een vierde dwaasheid was, haar hebzuchtige blik[100] op de vruchten van kennis die God hun verboden had. Want het dunkte haar dat ze zeer leuk en lekker waren, waardoor zij ze begeerde en de aanvechting had om ze te eten, zoals men door hebzuchtige blikken in ongepaste begeerte pleegt te vervallen. Daarom is het zeer schadelijk om valse voorstellingen te maken, waardoor ook vele mensen bedrogen worden. Want

[99] "einfaltige". Ook: 'domme'.
[100] "gesicht". Verderop ook in de zin van 'voorstelling'.

men vindt vele lieden die zichzelf kwetsen[101] en lijfelijke en zoete of barmhartige voorstellingen nodig hebben, waarmede zij de mensen des te eerder tot dwaze liefde mogen bewegen en bij sommigen geloof en tranen veroorzaken. Al is het uit de dwang der liefde, zo is het toch niets ander dan een bedrog, en hun aard en handelen een verleiding, huichelarij[102] en valsheid. Daarom is dit een goed onderricht om zich voor zulke bedrieglijke, valse voorstellingen te hoeden. Want zodra de duivel bemerkt dat de mens zulke slechte voorstellingen heeft, schept en ontsteekt hij de vlam van de onzuiverheid zo hogelijk in zijn gemoed, dat hij hem tot onbetamelijke begeerte en ten slotte ten val brengt, met verlies van lichaam en ziel. Derhalve zou ik gaarne willen, dat gij over het voorbeeld van koning David bericht wordt, die ook door zijn dwaze blikken op de vrouw van Uria[103] in echtbreuk en doodslag ten val kwam. Alzo, dat hij haar man, zijn eigen ridder, onschuldig tot de dood bracht.[104] Daarom liet God ook over hem en zijn volk een zware wraak en straf gaan. Dat alles kwam door dwaze voorstellingen. Alzo geschiedde ook haar[105], door haar hebzuchtige verlangen en lichtvaardige voorstelling, dat zij verviel tot gemeenschap. Derhalve moest het ganse menselijke geslacht zeer duur en hoog wederom gekocht en verlost worden, want daardoor is de dood in de wereld gekomen.

De vijfde dwaasheid was, dat zij de vrucht vastpakte en aanraakte. Want aanraken en vastpakken naar de voorstelling is zorgelijk, want die twee ondeugden willen zich gaarne met het kwaad verenigen. Daarom spreekt de wijze meester, dat men

---

[101] "flissen", wellicht van 'fleischen', 'in het vlees treffen'. Vertaling onzeker. Mogelijk is ook 'befleiszen' bedoeld: 'bevlijtigen'.
[102] "glysznery".
[103] "frowē uriels".
[104] Zie de Bijbel, 2 Samuel 11: 1-27. David werd verliefd op Bathseba en zond haar man naar het front, zodat hij daar gedood werd.
[105] Hier betreft het weer Eva.

zich moet hoeden voor vastgrijpen, aangezien dat oorzaak geeft tot kwade lusten die het hart en de ziel verleiden. Want uit hebzuchtige beroering wordt het hart bewogen en het lichaam ontstoken, en ook het verstand verblind. Want wanneer het verstand, dat het lichaam moet regeren, verblind is, zo zal ook het lichaam in zonden vervallen. Verder zegt de wijze ook: "Wie zich zeker en rein wil houden, die moet ten tweeden of derden male zijn handen bekijken, of men iets onwelvoeglijks aanraakt. Dat wil zeggen, dat men voordat en eer men een aangelegenheid volbrengt, twee- of driemaal moet bedenken wat er aan zulk een aangelegenheid goed of verkeerd kan zijn. Het vastgrijpen en kussen beweegt het vlees in zulk een mate, dat daardoor de vrees voor God en de eer jegens de wereld bedroefd en afgelegd worden en er verder veel slechts uit voortgroeit, zoals ook Eva met aanraking der vruchten geschied is.

De zesde dwaasheid was, dat zij at van de verboden vrucht, en het is het allergrootste en zwaarste vergrijp. Want daardoor werd de ganse wereld aan de eeuwige dood overgegeven, hetgeen een goed voorbeeld is dat daaruit opgemerkt kan worden, hoe uit een kleine appelbeet zulk een smart en pijn is voortgekomen. Ach God, hoe denken wij dan niet aan de bestraffing die God de Heer zou opleggen aan degenen die met goede spijzen wanordelijk overleven, en hun buik en vlees in zulke lusten en zwelgerij gedragen en oefenen, waardoor zij zichzelf tot onzuiverheid en andere zonden bewegen en niet de armen aanzien of gedenken, die vanwege honger, dorst en koude sterven, en dat zij bij het Jongste Gericht antwoord daarop moeten geven. Zij weten ook, dat de zonde niet alleen ligt aan overeten, doch ook aan het genoegen en de smaak der spijzen. Daarvan zegt de wijze, dat de zonden onder en in de wellust liggen, net zoals de vis die de angel neemt, welke toch zijn dood is. En wanneer het gif in de goede spijzen wordt gelegd, wordt ook de ziel gedood en verdoemd door de wellust

der spijzen, van het lichaam, zoals dan ook Eva door de zin in de appel geschied is en tot zonde gekomen, zoals nog sommigen doen die geneigd zijn de dwaasheid aan te horen, waardoor zij tot de voorstellingen, het grijpen, kussen en de gemeenschap komen.

De zevende dwaasheid was, dat zij niet de woorden Gods geloofde, toen Hij zei: "Gij zult sterven wanneer ge de vruchten eet." Alzo was dat de eerste ongehoorzaamheid, waardoor zij in de toorn en in de ongenade Gods verviel. Nadat zij lange tijd kommer, arbeid, angst en nood had geleden, stierf zij de lichamelijke dood naar de verzekering van God, en kwam in de dood der algemene gevangenis die niemand kan ontlopen. Dat was in het voorgeborchte[106], alwaar haar man en al haar geslacht net zolang bleven tot God de Heer aan het kruis stierf. Dat was na meer dan vijfduizend jaar, toen hij haar verloste en degenen die Hem gediend hadden, naar de inhoud van het oude gezegde: 'De kernen nam hij, en hij liet het stro achter'.[107] O, wij, die in zonden zijn opgevoed en ontslapen tot op de huidige dag, denken er zeer weinig aan om ons dag na dag te bekeren en te beteren, opdat wij niet alzo in dwaze hoop zouden leven, en onze gedachten zouden hoeden en beteren, en dat toch niet doen. Want allen die dat beoefenen[108], bekennen noch zien, dat de dood hen van dag tot dag nadert en diefachtig besluipt, tot dat hij hen in hun zonden meetrekt, net zoals de dief, die het stelen zelfs tot een gewoonte is geworden, zodat hij het niet kan vermijden en uiteindelijk op heterdaad gegrepen wordt en opgehangen. Alzo vergaat het ook de zondaar die net zolang in zijn zonden volhardt, tot hij tot schande en oneer komt jegens de wereld, in haat jegens God de Heer en al Zijn heiligen en engelen.

---

[106] "vorhell".
[107] Vindplaats onduidelijk.
[108] Lees: 'de zonde'.

De achtste dwaasheid was, dat zij gezelschap zocht om haar zonde te doen, dat was, doordat zij de appel ook aan haar man te eten gaf en hem daarbij vroeg, dat hij haar gehoorzaamde. Daarom zijn zij beiden met de zonde belast geworden en tot groot ongeluk. Er moet een goed voorbeeld aan worden genomen, dat wanneer een vrouw haar man iets aanraadt om te bedenken, ongeacht of de raad slecht of goed is en tot welk gevolg die raad komen moge, men niet zozeer tot de vrouw geneigd moet zijn zodat men geen acht slaat op hetgeen zij zegt, ongeacht of dat goed of slecht is. Want er zijn vele vrouwen die er weinig bezorgd om zijn hoe het gaat, als hun wil maar volbracht wordt. Daarvan ken ik een heer, die zijn vrouw zozeer vreesde[109], dat hij daardoor de dood koos. Dat is toch een grote schade, want het was een man van grote eer. Het ware beter geweest, dat hij haar niet zo veel gevolgd had, zoals ook Adam de dwaasheden van zijn vrouw volgde, hetgeen ons en hem tot grote smart is komen te staan. Daarom moet iedere vrouw goed bedenken, wat voor raad zij haar man wil geven. En wanneer zij wijs is, kan zij goed bedenken tot welk resultaat goede of slechte dingen kunnen komen. En wil zij niets goeds doen, dan moet zij toch haar man niets ergs aanraden, want met haar slechtheid[110] is het genoeg en te veel. Derhalve is dit wel een bericht dat men niemand iets ergs moet aanraden die zelf niets goeds wil doen, of aan het goede hinderen.[111] Want men heeft, zoals de wijze man zegt, het deel der zonden.

De negende en laatste dwaasheid is de hovaardigheid geweest die zij aanwendde. Want toen God vroeg waarom zij Zijn gebod had geschonden en ook haar man tot zondigen bewogen had, verontschuldigde zij zich en sprak, dat de slang het veroorzaakt had, waardoor zij meende dat wanneer zij iemand anders met de zonde opzadelde, zij zich daarmede van de hare ontdaan had.

[109] "entsatz uñ forcht". Is identiek.
[110] "hoszheit". Feitelijk: 'boosheid'.
[111] De zin is voor meerderlei uitleg vatbaar.

Het is echter goed om te bedenken, dat God daardoor pas nog veel zwaarder vertoornd werd, want hij sprak tot haar, dat voortaan de strijd en haat tussen haar en de slang moest zijn, omdat zij Hem niet geloofd had en Hem wilde gelijken, ook Zijn gebod had genegeerd, de vijand meer dan Hemzelf geloofd had, en daarenboven haar man met haar valse raad bedrogen had. Haar slechte doen werd versterkt door het te verontschuldigen, hetgeen hogelijk tegen het welgevallen van Gods was, zoals ook nog heden ten dage diegenen doen, wanneer zij de priester hun zonden in de biecht onthullen, die daar in de plaats van God zit, dat zij zich verontschuldigen en hun slechte daden verbloemen en kleuren willen. Dat wil zeggen, dat zij hun zonden niet bekennen en vertellen, wanneer zij die gedaan hebben, doch zich er voor willen schamen, hetgeen zij toch niet deden toen zij de zonde volbrachten. Daarom zijn zij te vergelijken met Eva, onze eerste moeder, die zich voor haar zonden ook aldus meende te verontschuldigen. Doch St.-Paulus zegt[112]: Wie zich zuiver en louter wil wassen, die moet zijn zonden vertellen, zo grof als hij ze gedaan heeft, want anders is hij niet gelouterd zoals St.-Petrus zegt. Net zoals de dief gaarne op de plek woont waar men hem en zijn diefstal verheelt, en men hem ongaarne aanwijst en vermeldt, zo is het ook met de duivel die de zielen steelt en door zijn aanvechtingen verbergt en achterhoudt op de plekken waar men hem met de biecht niet aankondigt en zich niet op hem beroept. Want wie vaak en dikwijls biecht, die kondigt hem aan, hetgeen hij toch boven alle dingen haat. Daarmede laat ik de kwestie rond onze moeder Eva half vallen, en wil verder vertellen hoe geen enkele verstandige, wijze vrouw te bijdehand of te druk[113] moet zijn. Ten eerste door nieuwe zeden met het gewaad en

[112] Het citaat is niet gemarkeerd. Het is dan ook onduidelijk tot hoever het strekt, en dat geldt ook St.-Petrus, die eveneens genoemd wordt, plus de daarop volgende zinnen. De onduidelijke interpunctie speelt daarbij ook een rol.
[113] "gech". Ook: 'monter', 'opgewekt', 'gehaast'.

meer op zich te nemen. Zoals een heilig man onlangs daarover gepredikt heeft, wil ik u ook vertellen over een ridder die drie vrouwen gehad heeft. Daarna wil ik wederom op de kwestie komen met de slechte vrouwen, naar inhoud van de Bijbel, wat zij voor slechts door hun slechtheid ontvangen hebben. Het valt als voorbeeld te nemen om u daarvoor te hoeden. Daarna zal ik u vertellen over de goede vrouwen, hoe zij door de Heilige Schrift geprezen en verheven worden.

Een zalige, zeergeleerde bisschop predikte op een keer. Bij deze preek waren zeer vele vrouwen en jonkvrouwen, gekleed en fraai gesierd met vreemde en nieuwe zeden. Daarom begon de heilige man vele goede voorbeelden te vertellen, met name hoe in de tijd van Noë door de hovaardigheid, ongepaste siersels en schandelijke zeden der wereld, waarmede de duivel deze tot de onreine zonde der onkuisheid bewoog, de zondvloed kwam. Want zulke zonden mishaagden God zo hogelijk, dat hij het elf dagen en nachten zonder onderbreking liet regenen, totdat het water tien ellebogen hoog boven de ganse aarde en de hoogste berg ging en de ganse aarde verdronken werd, zodat niemand overbleef dan Noë, zijn vrouw en ook zijn drie zonen en drie dochters. En toen de goede man hun zulks en andere voorbeelden verteld had, meldde hij dat de vrouwen die horens en hoeven op hun hoofden droegen, op de duivel leken, die ook op die wijze gehoornd waren. Zij deden het uit liefde en om de mannen te behagen, met de korte kleren, zodat men het achterwerk en van voren hun geslachtsdeel[114] zag en zij een theater uit zichzelf maakten. Hij vertelde nog meer, dat zij zich met zulke horens op de gehoornde herten leken, die hun hoofden in de ruwe, nauwe struiken nederdrukken, op welke wijze zij zich ook in de kerk bukten wanneer men het wijwater gaf. "Ik ben bezorgd," sprak hij, "dat de duivel op deze hoofden en horens zit en aldus veroorzaakt dat zij bukken, want hij verlangt het wijwater niet." Met zulk een niet gespaard spreken

[114] "regends glyd".

der waarheid, maakte hij hen zo verdacht en met schaamrood, dat zij de hoofden bogen. Sommigen legden hun ongepaste versierselen af en kleedden zich voortaan eenvoudig en deemoedig. Hij zei hun ook, dat degenen die zich aldus onmetelijk sierden, geleken op de spinnen, die zichzelf sieren en zich in een garen of web werken, opdat zij daarmede de vliegen en muggen kunnen vangen. Alzo bedroog ook de duivel door het ongepaste sieren der vrouwen, de mannen, opdat zij jegens hen tot onordentelijke liefde werden bewogen en in zijn band en gevangenis kwamen, zoals de mug met de spin. Zoals ons een broeder in het boek der kerkvaders ook erover zegt, en men het volkomen daarin beschreven vindt. Daarom zei hij, dat alle vrome vrouwen zich daarvoor moeten hoeden en het daarmede stoppen, voordat het gans gewoon wordt en zij zulks naar de loop de wereld niet meer kunnen stoppen. En daarbij gaf hun een voorbeeld, dat aldus ging.

Het geschiedde op een keer, dat iemands vrouw en jonkvrouwe op een bruiloft waren uitgenodigd. En met opzet wilden zij daar te voet heengaan. Nu was er op die straat een moeras en een zeer diepe, slechte weg. Alzo geschiedde het, dat sommige van de jongste vrouwen zeiden: "Wij willen over het moeras gaan, want het is het dichtstbij en simpelste[115]." De anderen, die niet gehaast, en verstandig waren, zeiden, dat zij de rechte[116] weg wilden nemen, die zeker en droog was. Alzo gingen de jongen die eigengereid waren, door het moeras en meenden, dat zij als eersten en voor de anderen aan, op de bruiloft zouden zijn. Toen echter het moeras vol oude, vuilen stokken en blokken lag en zij daarop terechtkwamen, zouden zij naar beneden zinken, tot aan hun knieën erin vallen en hun kleren gans verontreinigen en verwoesten. Alzo keerden zij wederom en konden toen pas op de rechte weg gaan, de andere vrouwen na. Nu waren zij door zulk moeras besmeurd en onrein geworden, zodat zij hun kleren

[115] "schlechtest".
[116] "rechten". Ook: 'juiste', 'ware'.

moesten wrijven en wassen. Dat duurde zolang, dat men bijna het halve ontbijt had genuttigd en sommigen naar hen vroegen. Toen zij kwamen, zeiden zij hoe het hun vergaan was. Daarop sprak een van de vrouwen die de rechte weg was gegaan: "Gij meende, dat de eerste naar het hof leidde en wilde ons niet volgen. Daarom is het zeer terecht dat zulks u wedervaren is. En menigeen meent zichzelf te bevorderen, die zichzelf echter hindert." Evenzo sprak de zalige man: "Zo gaat het ook in de wereld, met degenen die als eersten nieuwe dingen en sieraden aandoen en zich denken te bevorderen en bij anderen te worden aangezien. Vindt men dan iemand die het wel bevalt, dan zijn er toch altijd tien die hen bespotten. Er zijn ook vele handelaren die hun naar de ogen kijken[117] en hen naderhand bespotten en hen over de tong laten gaan. "Daarom," zo sprak hij, "lijken diegenen die alzo als eersten nieuwe vijanden aantrekken, op de genoemde jonge vrouwen, die met hun nieuwe wegen bespot werden. Doch degenen, die zich zo zedelijk en eenvoudig gedragen, zijn degenen die de rechte weg gingen. Want zij die zich eenvoudig en naar de algemene lijn houden met hun kleding, kan men niet goed bespotten. Doch wanneer het komt dat een nieuwe zede overal ingevoerd is, kan men wel de meesten navolgen en doen zoals de anderen, iedereen naar zijn stand. Doch de wijzen moeten het nalaten zolang als zij kunnen. Dan bekijkt men hen niet als degenen die in het moeras vielen en meenden de eersten te zijn, en juist de laatsten werden. Daarom, lieve dochters, is het goed dat men bestendig en langzaam is in het kweken van nieuwe vijanden en zeden. Het is ook wel goed, aangezien de wereld slecht en vals is, om een middelmatige stand aan te houden. Zodra een jonge vrouw die aardig en schoon is, enig nieuw maaksel of stand verneemt, of anderen ziet dragen, zegt zij tot haar man: "Die of die hebben dingen die zeer fraai en goed staan. Ik vraag u, dat ge mij die ook bezorgt." Want gij en ik zijn net zo goed en hoog van adel als zij en haar man." En zoekt aldus zovele middelen, dat het

[117] "Es lobt sy ouch vil manger under ougen".

haar gelukt, zij het passend of ongepast. en zij er ook geen acht op slaat of het merendeel van haar buren ze hebben of niet, net als de verstandigen die men wijs acht.[118] Derhalve zeggen de grote meesters, dat vrouwen en mannen zich misdragen[119] en veranderen, alleen doordat zij vrezen dat de wereld niet gelijk is. Zoals ook geschiedde in de tijd van Noë, dat de vrouwen zich alzo misdroegen, net als de mannen. Doch het mishaagde God hogelijker van de vrouwen, dan van de mannen. Want vrouwen moeten zich eenvoudig en betamelijk gedragen, waarvan ik u dan een wonder zal vertellen, dat een vrome vrouw mij in het jaar als men 1352 telt, verteld heeft. Die sprak, dat zij en vele andere vrouwen en jonkvrouwen op een groot feest waren tijdens St.-Margarethe, waar jaarlijks veel volk naartoe ging. Op die bruiloft kwam een aardige, schone, welgesierde jonkvrouwe, die veel zeldzaam smeedwerk en kleinodiën droeg, meer dan iemand anders. Die bekeek men nu zozeer alsof zij een zeewonder was geweest, want haar sieraden van het hoofd leken niet op die der anderen. Alzo vroeg een van de vrome vrouwen aan haar, hoe men de toren noemde die zij op haar hoofd droeg. Zij zei: "Die wordt de galgtoren genoemd." "Dat is geen fraaie naam", sprak de vrouw, doch het beviel haar wel. Alzo liep zij op en af en zei tegen menigeen hoe de jonkvrouwe haar toren de galgtoren genoemd had. Derhalve bespotte en bekeek iedereen haar. Ik vroeg hoe de toren gemaakt was. Zij vertelde het mij, doch ik heb het nauwelijks onthouden. Doch mij dunkt dat die verhoogd was met zilveren klippen, zo'n vier vingers hoog, als een galg, zeer zeldzaam. Daarom werd zij bespot en niet zeer wijs geacht. Derhalve, lieve dochters, wil u voor nieuwe vijanden en overvloedige siersels hoeden. Want ze zijn de aanvang van al het kwaad. Daardoor zijn de engelen uit de hemel gevallen. Ook zijn lang geleden en nog dagelijks de zondvloed, veel sterven en

[118] Onduidelijk.
[119] "entschickent".

oorlogen gekomen en is de wereld het allermeeste tot onzuiverheid gestimuleerd en bewogen.

Hoe de vrouw van een ridder gestorven was, haar ziel door St.-Michaël gewogen werd, en de duivel haar rok, die zij bij haar leven gehad had, op de weegschaal legde en die daardoor deed doorslaan.

Lieve dochters, ik zou ook graag dat ge een voorbeeld van mijn hiervoor gegeven mening kent en in gedachten houdt, van een ridder die drie echtelijke vrouwen had gehad. Hij leefde een zeer vroom, goed leven en had een neef, een heilige, geestelijke man, een kluizenaar. Deze ridder had zijn eerste vrouw zeer lief. Die verloor hij door de dood. Daarvan was hij zeer bedroefd en wel zo erg, dat hij ook bijna gestorven was. Hij wist ook van niemand troost te ontvangen, behalve van zijn neef, de heilige kluizenaar. Naar hem ging hij toe met klagen en met wenen. Die troostte hem zoveel als hij kon. Alzo vroeg de ridder hem zeer vlijtig, of hij van God met zijn gebed wilde

ervaren of de ziel van zijn vrouw verloren of behouden was. Hij bewoog de kluizenaar dermate met erbarmen, dat deze een kapel binnenging en God vlijtig bad en aanriep, of Hij hem zulks wilde onthullen. Toen hij een goede tijd in zulk gebed verkeerd had, viel hij in een slaap waarin hij meende, dat hij de ziel van de vrouw van zijn neef naast St.-Michaël, de aartsengel, zag staan en de duivel aan de andere zijde. En dat zij door St.-Michaël op een weegschaal werd gezet, met al haar goede en slechte werken die zij in haar leven had uitgevoerd, namelijk het goede op de schaal bij St.-Michaël, en het slechte bij de vijand. En onder andere dingen was er niets dat het slechte meer bezwaarde dan de rok die zij gehad had, met zijn vacht kostbaar omzoomd en gevoerd. Daarop riep de duivel en sprak tot St.-Michaël: "Heer, deze vrouw heeft tien paar rokken gehad, zo kort en zo lang naar al haar welgevallen. En gij weet wel, dat zij aan minder dan de helft genoeg had gehad. Dat was een lange en een korte geweest, waarmede zij als een vrome vrouw wel genoeg had gehad." Het was ook waar, dat zij met het halve deel genoeg had gehad. Zo had van één van haar rokken wel zoveel afgenomen kunnen worden, dat elf of één arme mens elk daarvan wel een grove rok gemaakt had, die anders in de winter een groot gebrek om zich heen hadden gehad en bevriezing hadden geleden. Met hen had zij nimmer erbarmen gehad. Zo waren van haar twee andere rokken wel tweehonderd personen gekleed en voor vorst bewaard geworden. Daarop bracht de duivel die rokken en legde ze op de weegschaal met al haar handschoenen[120] en kleinodiën, die zij in vriendschap van haar metgezellen genomen en ontvangen had, die allen zeer slecht waren en over wie schandelijk werd gesproken. Hij sprak aldus in nijd en haat om haar naasten te belasteren en slechte namen te geven. En hoe hij verder al datgene bracht wat zij gedaan had. Dat alles werd dermate gewogen, dat het slechte ten slotte het goede overtrof. De duivel had de ziel in zijn handen genomen en voerde die met

[120] "firgerlyn".

brandende rokken vol vuur en vlammen met ellendig geschreeuw weg. Daarop ontwaakte de kluizenaar en nam de ridder terzijde, hem zulke visioenen vertellend. En hij beval hem, dat hij bewerkstelligde dat haar rokken om Gods wil zouden worden weggegeven.

Daarna huwde hij na korte tijd opnieuw. Bij deze vrouw woonde hij zo'n vijf jaar. Daarna stierf zij ook, waaronder de ridder net als bij de eerste zwaar leed, en meer dan voorheen. Hij vervoegde zich bij zijn neef en klaagde zeer. Hij vroeg hem net als tevoren om te ervaren hoe het met zijn vrouw gesteld was. Aldus ging hij uit medelijden en trouw opnieuw in gebed en zocht uit op welke weg zij was. Het werd hem geopenbaard dat zij behouden was. Doch zij moest honderd jaar in het vagevuur pijn lijden, om diverse zonden die zij in de tijd van haar huwelijk begaan had. Dat was, dat een edelman meermalen naar haar toe was gegaan en heimelijk met haar had beraadslaagd, hetgeen zij genoegzaam gebiecht had. Zij was echter verdoemd geworden, aangezien zij bij hem gelegen had. De ridder was daar zeer verheugd door. "Doch," sprak de heilige man, "het kan zijn, dat zij de kwestie zo'n tien of twaalf keer met gemeenschap[121] heeft begaan. Want voor iedere keer, hoewel men het biecht, moet men zeven jaar in het vagevuur boeten, hetgeen een reiniging van de ziel is vanwege iedere valse gelofte. Het maakt niet uit of het een man, een priester of een monnik is. Of dat zij niet van vreemde mannen kinderen heeft gebaard. Daarom, lieve dochters, neem hieraan een voorbeeld hoe bezwaarlijk men de valse geloften moet boeten en te zijner tijd vergelden. Zo ook die zovele rokken hebben en opzien baren met zich te sieren, opdat de wereld tegen hen opziet en welgevallen aan hen heeft, hetgeen een ontsteken is van het geval van hovaardigheid en van de onkuisheid. Dat zijn twee zonden die God bijzonder haat, zoals men bij deze beide vrouwen van de genoemde ridder kan vernemen. Alzo zijn er

[121] "wercken".

nog vele vrouwen die het wel over hun hart verkrijgen om vijftig of zestig gulden voor een rok uit te geven. En zouden zij niet meer dan één enkele gulden of een rok die veel waard was, om Gods wil weggeven, om zeer groot geacht te worden. Dat hebben degenen die vele rokken en kleren dragen te bedenken, want met minder zouden zij wel genoeg hebben, zoals zij dat te zijner tijd willen verantwoorden. Derhalve moge iedere vrome vrouw, al naar gelang haar stand en vermogen is, haar hart en gemoed zo min mogelijk op overbodige kleding richten en des te meer door God weggeven om in de andere wereld gekleed te worden, zoals de heilige vrouwen en jonkvrouwe St.-Catherina en vele anderen volgens de inhoud van hun legenden gedaan hebben, die hun goederen en kleren aan de armen hebben gegeven. Zo hebt gij daarmede bericht van de twee vrouwen van de ridder en zal ik u verder vertellen over de derde.

Onlangs huwde de ridder daarna wederom en nam de derde vrouwe. Bij die woonde hij lange tijd. Zij stierf echter ook, waarvan de ridder zo bedroefd werd, dat hij nauwelijks in leven kon blijven. Hij ging echter naar zijn neef, de kluizenaar, en vroeg hem voor zijn vrouw te bidden, hetgeen die hem toezegde. Hij kreeg evenwel een visioen, hoe hij duidelijk zag, dat de duivel met de klauwen haar bij heur haar zo hard gegrepen had, dat zij haar hoofd niet heen-en-weer kon wenden. Hij stiet haar in haar rug en wenkbrauwen en ook met brandende elsen en naalden in het voorhoofd tot aan de hersenen, zodat de arme ziel bij iedere steek een bijzonder jammerlijke schreeuw uitte. Zij vroeg waarom het was, dat zij zulk een marteling moest lijden. De engel antwoordde, dat het was omdat zij haar wangen en wenkbrauwen altijd naar het welgevallen der wereld gericht en gesierd had. Zo vaak en dikwijls als zij dat gedaan had, zo vaak en op dezelfde plek moest zij ook met zulk een marteling gekastijd worden. Nadat zij zulk een pijn lange tijd geleden had, kwam pas een andere duivel met grote, lange, misvormde tanden. Die greep haar bij

haar gelaat en begon haar te bijten en te vermorzelen. Hij nam ook grote, brandende ijzers en stiet die haar in heur aangezicht, zo gruwelijk, dat de kluizenaar daarvan schrok en beefde. Alzo troostte de engel hem en sprak tot hem, dat zij het wel verdiend had. Hij vroeg op welke wijze. Hij zei: "Omdat zij haar aangezicht gevernist en geverfd had om de wereld te bevallen, hetgeen de grootste zonde is die van hovaardigheid komt. Daaruit ontstaan dan onkuisheid en alle andere zonden. Daardoor is de wereld dikwijls door God gestraft geworden. Het mishaagt God ook boven alle dingen, dat de mens zichzelf meer schoonheid waagt te geven dan hem door de natuur verordineerd is, en er geen genoegen mee wil nemen dat een mens een vrouw of een man is, en gelijk geschapen naar het evenbeeld van God. Want wanneer God hem niet van Zijn bijzondere genade voorzien had, had hij niet een menselijke gedaante, doch een onbegripvol dier uit hem gemaakt. Daarom had zij geen andere dingen op haar aangezicht moeten aanbrengen die haar niet gegeven zijn door God. Derhalve valt het niet te verwonderen, dat zij aldus moet boeten, aangezien zij het toch zo zwaar verschuldigd is. Ging gij ook naar haar lichaam, dan zoudt ge zien hoe haar aangezicht zo ongeschikt en wanstaltig is." "Heer," sprak de kluizenaar tot de engel, "zal zij enige tijd lang in zulk een kastijding moeten doorbrengen?" "Ja," zei de engel, "wel duizend jaar of langer", en meer wilde hij hem ook niet openbaren. Doch toen de duivel de vurige brand in haar aangezicht stiet, schreeuwde zij zeer klagelijk en vervloekte het uur dat zij ooit geboren werd. In en door zulk een stank ontwaakte de kluizenaar in grote schrik en ging naar de ridder om hem die dingen te vertellen. Daarvan schrok ook de ridder zeer. Hij ging ook naar het lichaam en wilde het begraven. Dat was zo zwart en misvormd geworden, dat het zeer gruwelijk was om te zien. Daardoor geloofde hij de woorden van zijn neef. En daardoor werd hij tot zulk een onmenselijk groot medelijden bewogen, dat hij de wereld verliet. Het derde deel van zijn goed gaf hij om Gods wil weg

en voerde zulk een geestelijk leven, dat hij zijn leven dermate veranderde dat hij tot het getal der behoudenen geroepen werd. Tot bevestiging dat dit voorbeeld wel waar kan zijn, zal ik u een ander vertellen, dat pas kort geleden geschied is. Ik heb een machtige gravin gezien, van wie men zegt dat zij altijd veel kostbare kleren en kleinodiën wilde hebben. Die sprak tot haar heer: "Ik heb dit en dat gezien. Dat siert zeer wel." En zij probeerde zoveel, dat hij voor haar allemaal nieuwe rokken en andere nieuwe vondsten moest laten kopen en maken, want hij had jaarlijks van haar een zeer goed pensioen, zodat hij het haar niet durfde te weigeren. Alzo was die vrouw een tijdlang eerlijk en machtig. Ondertussen stierf de heer. Toen begon zij aan eer en aan stand af te nemen, zo hogelijk, dat zij ook doodging. Ook werd haar aangezicht zo misvormd, dat niemand kon weten waarmede het te vergelijken was. Want het had niet de gedaante van een vrouw, doch er was niemand die van zulk een misvorming ooit gehoord had. Ik denk echter wel, dat het de schuld van het verven was, omdat zij zich bij haar leven zo geverfd had en zulks haar beloning was geweest. Daarom, mijn lieve dochters, neem hieraan een voorbeeld en keer in uzelf om te beschouwen, dat ge uw aangezichten niet van plan zijt anders te maken dan God ze u[122] gegeven heeft, die u naar Zijn heilige beeltenis en naar de loop der natuur geschapen heeft, en ze alzo zonder geverf en andere veranderingen laat blijven, en ook met uw haar geen overvloedige siersels gebruikt. Want men vindt zeer vele wondertekenen in de kerk van Onze-Lieve-Vrouwe te Rochemadeur, van de banden van vele vrouwen en jonkvrouwen, die hun haar en hoofd met andere dingen gewassen hadden, reden waarom zij niet in de kerk mochten komen totdat zij hun lokken hadden afgesneden, die aldaar nog als waarmerk hangen. Ook geeft dat waar aan, dat het een bijzondere genade is van Onze-Lieve-Vrouwe, dat zij hun zulks getoond heeft en niet gewild heeft, dat zij verdoemd werden, tot een spiegel en voorbeeld voor alle vrouwen, dat zij zich matigen met verven

[122] "Dañ wie ich". Kennelijke zetfout voor 'Dan wie üch'.

en aansmeren en zich voor zulk een hovaardigheid waaruit de onkuisheid groeit, hoeden.

Ik zal u een ander voorbeeld geven, van de vrouw van Lot, die door God de Heer is weggevoerd toen Sodom en Gomorra ondergingen. Deze had Hij bij dat vertrek met haar man en drie van hun dochters verboden, om achterom te kijken. Alzo geloofde zij Hem niet. Daarom werd zij bij haar omdraaien in een zoutpilaar veranderd.

Hoe de vijf steden Sodom en Gomorra[123] door vuur uit de hemel verbrandden en ondergingen.

De ondergang van de gemelde vijf steden kwam ook door hovaardigheid en onkuisheid, want deze levende zonde der onkuisheid stonk zo vreselijk, dat zijn stank tot naar de hemel opsteeg en ook alle ordeningen der natuur deed bedroeven. En met vuur en zwavel uit de hemel vallend, werden ze verdelgd en wachtte hun een bodemloze zee en water. Daarom is het goed, zich daarin te matigen, met name om die in de echtelijke staat niet over het hoofd te zien. Want doordat de vrouw van Lot alzo achterom keek en de pijniging der zondaren meende te zien, deed zij dat tegen het gebod van de Heer. Hetgeen voor

[123] Bedoeld zal zijn: 'de vijf steden van de zogeheten 'Pentapolis', waaronder Sodom en Gomorra.

diegenen een aanduiding is, die door God van zorgen verlost zijn door berouw en biecht, en voor degenen die door de priester verboden zijn om achterom te kijken. Wanneer zij zich daaraan echter niet houden en zich wederom aan zonden wijden, worden zij tot stenen en tot meer dan niets, zoals de vrouw van Lot geschiedde. Weet ook van een ander voorbeeld, van een vrouw die haar man verliet en met een monnik wegliep. Deze werd door haar broeders net zolang gezocht, tot zij op een nacht bij deze monnik liggend, gevonden werd. Alzo hieuwen zij bij de monnik zijn mannelijke werktuig af en wierpen die haar zuster in het aangezicht. Daarna stopten zij hen beiden in een zak goed beladen met stenen en verdronken hen in een diep water. Aldus verloren beiden hun leven. Daarom moet opgemerkt worden, dat op een slecht leven gemeenlijk een slecht einde volgt. Want onkuisheid is een zonde die, wanneer eenmaal geopend, hetzij kort of lang, gestraft moet worden.

Verder wil ik u vertellen over de twee dochters van Lot, hoe zij met onbetamelijke en snode lusten door de duivel jegens hun vader werden verleid. Want toen zij z'n naakte en onbedekte schaamte zagen, maakten zij hem vrolijk en dronken en gingen bij hem liggen, aan elke zijde een, dermate, dat hij hen beiden besliep en niet anders meende, dan dat het andere vrouwen waren. Aldus verleidden zij hem met de wijn, waaruit ook veel slechts voortkwam. Want zwelgerij is een zorgelijke zonde. Zij werden ook beiden zwanger van twee zonen, waarvan de ene Moab en de andere Amon werd genoemd. Uit deze twee zijn de heidenen voortgekomen en nog veel kwaads. Daarom zegt men, dat de vrouw die zich aldus in hovaardigheid en opsieren oefent, door de duivel des te gemakkelijker in de levende zonde verleid wordt, want het ene brengt het andere. Zo weten wij hoe het ooit een dwaze jonkvrouwe verging. Aan haar gaf een ridder een muts en sprak zoveel met haar, dat zij teweegbracht dat hij zijn wil jegens haar vrouw in onordentelijke liefde verkreeg, doch dat leverde hem schande en een kwade afloop op. Want de

man van de vrouw had een knecht opgevoed. Die vernam het en meldde het aan zijn heer. Die ging er nu zo op letten, dat hij haar ten slotte[124] greep, de ridder doodsloeg en de vrouw in een eeuwige kerker opsloot, waarin zij een ellendige dood moest sterven. Toen de vrouw aldus in de gevangenis lag, geschiedde het, dat de ridder op een keer voor deze gevangenis langsging. Hij hoorde, hoe de vrouw degenen die haar zulk een aangelegenheid hadden aangeraden, zwaar en groot vervloekte. De ridder wilde weten wie dat was. De vrouw vertelde hem, dat de jonkvrouwe het gedaan had. Alzo liet hij die komen en gebood haar, dat zij hem in deze dingen waarlijk zou zeggen hoe het zat en gegaan was. Zij verteld hem over de muts en hoe het gegaan was. Deze muts liet de ridder zich brengen en toen hij die zag, sprak hij: "Jonkvrouwe der kwade zaak, ik merk thans, dat gij een oorzaak van mijn droefenis zijt. Daarom geef ik thans mijn oordeel in rechte, en spreek uit, dat uw hoofd en muts samen afgehakt worden", hetgeen aldus geschiedde. Daarbij zien we, hoe goed het is om met dienaren en vrouwen die een vroom karakter hebben, en niet met degenen die belasteren en een zwak gemoed hebben, vertrouwelijkheid en gemeenschap te hebben. Want uit slechte raad ontstaan slechte werken.

Thans wil ik u een voorbeeld vertellen van de dochter van Jakob, die haar vaders en broeders huis verliet vanwege haar nieuwsgierigheid, en wegging om de kleding en sieraden der vrouwen in andere landen te zien en waar te nemen. Daardoor geschiedde het, dat de zoon Amon haar in het zicht kreeg en zij in onordentelijke gemeenschap verkracht en van haar maagdelijkheid beroofd werd. Zodra haar broeders dat ervoeren, trokken zij met geweld daarnaartoe en sloegen vanwege de smaad die hun zuster was aangedaan, het merendeel van zijn geslacht en het volk van het land dood. Een dergelijke schade kwam slechts voort uit dwaasheid en de jeugd van de vermelde vrouwen, zoals ook geschiedde met de dochter van de koning

[124] "by einder". Vertaling onzeker.

van Griekenland. Om harentwege, omdat zij haar dwaasheid met een jonge graaf betoond had, werden wel duizend personen doodgeslagen. Deze oorlog had nog langer kunnen duren, ware het niet dat de broeder van de koning, die een wijs man was, die dingen voorkomen had. Deze ging naar zijn broeder de koning en sprak: "Heer, het verwondert mij hogelijk, dat gij door de lust en nieuwgierigheid van uw dochter zovele goede en vrome ridders en knechten gedood hebt. Het was veel beter dat zij nimmer geboren was." "Daarin hebt gij gelijk", sprak de koning, liet zijn dochter oppakken, uit wie zulk kwaad gegroeid was, en liet haar met een zwaard in kleine stukken hakken, tegen eenieder zeggende, dat zulks juist en billijk was. Aangezien alleen zij de oorzaak was dat zovele goede lieden de dood hadden gevonden.

Zo wil ik dat ge het voorbeeld hoort van Thamar, de vrouw van haar man. Die was een zoon van Judas Jacobs en de broeder van Jozef, en had een zeer toornig gemoed, waarvan ik u niet alles zal zeggen. Daarom oordeelde God over hem, zodat hij plotseling stierf.[125] Nu zijn vrouw zag dat zij vrij was en niemand van haar geslacht had, dacht zij, dat zij haar wel moeilijker zwanger konden maken, want zij was niet vruchtbaar geweest. Zij trachtte gemeenschap met hem[126] te hebben, tegen de wetten. Zoveel, dat hij haar op een nacht besliep en haar door haar verleiding van twee kinderen zwanger maakte, waarvan de ene Phares[127] en de andere Aram[128] genoemd werd, van wie veel slechts en menige ellende uitging. Want uit de kinderen die niet echtelijk geboren zijn, zijn alle oorlogen voortgekomen en door hen zijn onze voorvaderen gekastijd en tot verlies gebracht. Zoals ook zulks te merken valt aan een koning van Napels.

[125] Het zal hier gaan om 'Er'. Zie de Bijbel,
[126] "im". Onduidelijk wie dat betreft.
[127] Ook wel 'Peres' genoemd. Zie de Bijbel, Genesis: 38: 6-30.
[128] Onduidelijk De Bijbel noemt namelijk als 2e zoon 'Zerach'. Aram zou pas later in de stamboom opduiken.

Naar inhoud van de kronieken had hij een dwaze koningin tot gemalin, die haar lichaam niet fraai hield voor haar man, en van een andere koning een kind ontving. Dat was een jongen. En toen de koning stierf, werd deze jongen in zijn plaats tot koning gekozen. Toen deze ouder werd, werd hij een zeer toornige, ruwe man, die zijn heren en ridderschap niet liefhad, doch hen hogelijk schatte en bezwaarde. Hij onteerde en verkrachtte ook vele vrouwen en leidde een snood, slecht leven in zulk een mate, dat zijn grensburen[129] en buren tot grote oorlog met hem kwamen, waardoor het koninkrijk lange tijd tot verwoesting en armoede werd gebracht. Deze koning had aan zijn hof een zeer vrome ridder. Deze ging naar een geestelijke, heilige kluizenaar en vroeg hem hoe het kwam, dat zij zovele oorlogen en onvrede hadden. Hij antwoordde hem: "De tijd moet zijn loop hebben. Dat valt aldus uit te leggen, dat zolang de koning en zijn zoon regeren, zij niet tot vrede kunnen komen. En ik zal u uitleggen waarom. Het komt doordat deze koning niet een ware erfgenaam was, doch een bastaard en aangenomen was. Daarom kon hij het koninkrijk niet genieten, noch zijn volk liefhebben. Daardoor komt het ook, dat hij en zijn koninkrijk pijn dulden, aangezien hij een valse erfgenaam is. Doch zijn zoon zou het niet bezitten, want het zou wederom toekomen aan zijn ware erfgenaam. Doch eerst zullen zware pestilenties en sterfgevallen komen. Wanneer dat achter de rug is en het rijk wederom aan zijn ware erfgenaam is toegekomen, zal er vrede en overvloedigheid en al het goede zijn." Hij vertelde hem ook meer over de valse koningin, zijn moeder, hoe die hier in deze wereld en daar in eeuwigheid gestraft moest worden. Want het is er van gekomen dat zij over de vrouw van haar zoon tegen de koning meldde, dat hij haar bij een priester in onordentelijke gemeenschap zou aantreffen. Waarop zij de koning samen met de priester in een vuuroven deed verbranden. En zoals de kluizenaar het hem vertelde, zo geschiedde het. Daarom is dit een zeer fraai voorbeeld zich in de echt rein en kuis te gedragen.

[129] "anstoszer".

Want uit een mandaat van een valse erfgenaam kunnen een gans land en heerschappij droefenis en schade overkomen. Ze kunnen ook gans verloren gaan en de moeders daarom verdoemd worden.

Een ander voorbeeld van een groot kwaad dat voortkwam uit een dwaas beeld[130]. Dat betekent het volgende. Jozef was een zoon van Jakob. Toen hij aan de koning farao verkocht was door zijn broeders en hij een fraai gevormde gestalte had en ook wijs en deemoedig was, had de koning hem door zijn trouwe dienst zeer lief, zodat hij hem al het goede veroorloofde in zijn koninkrijk. Toen de koningin zijn fraaie jeugd zag, werd zij hogelijk in ongepaste liefde tot hem ontbrand en gaf hem vele tekenen der liefde. Aangezien hij haar niet wilde opmerken, noch haar begeren inwilligen, werd zij nog veel sterker aangevochten en liet hem heimelijk bij haar in een kamer komen, hem verzoekend dat hij zijn wil met haar wilde uitwisselen. Doch aangezien hij wijs en vroom was, antwoordde hij haar, dat hij geen verrader van zijn heer wilde zijn. Toen de koningin dat merkte, was zij hogelijk jegens hem vertoornd, greep hem bij zijn mantel en schreeuwde aldus met luide stem dat allen die in het huis waren, kwamen aanlopen. Daarop sprak zei, dat hij haar met geweld had onteerd. Daarom liet de koning hem gevangennemen en lange tijd in een kerker plaatsen, totdat hij wederom door God, die zijn goede daden niet vergat, bevrijd werd en daarna meer macht in het koninkrijk verkreeg dan hij voordien ooit gehad had. Daarom is dit een goed voorbeeld dat God altijd de goeden en die Hij getrouw bevindt, verhoogt en verheft. En de valse koningin werd gestraft, want daarna bleef zij niet lang in leven, doch stierf een spoedige kwade dood, zoals God ieder mens begiftigt naar zijn verdienste.

Nog een andere voorbeeld van de slechte vrouwen, Moabs dochters. Die zelf ook valselijk door zijn moeder vals was

[130] "gesicht". Ook: 'visioen'.

ontvangen, zoals gij gehoord hebt over Lot, hun vader tegen de wetten, zoals ook aan een slechte boom zelden goede vruchten groeien. Want Lots dochters waren vol zonden en onkuisheid. Het geschiedde, dat Balam, die een heiden was, het volk van Israël met legerkracht omsingelde. Deze liet Dorothee, een gemene deerne, met kostbaar doek kleden en zond die onder de Hebreeën, opdat zij met hen zou zondigen en zij zich daarmede aan de toorn Gods moesten onderwerpen, zoals dan ook velen in zulke slechte lusten werden aangevochten. De vorsten van het volk sloegen daar geen acht op, waardoor God de Heer zeer vertoornd werd. Hij gebood Mozes, dat de vorsten die dergelijke zonden hadden toegestaan en laten geschieden, alle werden opgehangen en gedood. Dat deed Mozes en alzo stierven velen omwille van zulke zonden. Dat moet voor iedere ambtsdrager en hoofdman een spiegel zijn, die zijn volk toestaat om slecht en erg te handelen. En zij weten toch eigenlijk, dat het tegen de wil en het gebod Gods is. Ook daaruit ontstaan vele zware plagen en straffen, zoals de Bijbel op vele plekken uitwijst.

Hoe in het Israëlische leger een ridder de andere doodsloeg, omdat hij gemeenschap had met een heidense vrouw.

Het is op een keer ook geschied, dat een dochter van Madian, die een heiden en naar zijn wet van edel geslacht was, in het leger der kinderen van Israël in mannenkleren gewapend, met paard en harnas was, alleen omdat zij haar gelofte met dit volk wilde vervullen, want[131] zij was aardig en welgevormd. En zij ontblootte zich zoveel, dat een ridder in het leger dermate werd aangevochten, die haar zo fraai en wel gesierd zag, dat hij haar bij zich liet komen in zijn herberg en met haar zijn wil uitoefende. Daarop geschiedde het, zoals God het wilde schikken, dat er een bijzonder geachte ridder in het Israëlische leger was, Aarons goede vriend. Die wist, dat iemand in hun leger een heidense bij zich had, die niet van haar geloof was.

[131] "dann". Niet duidelijk in deze context.

Hij ijlde er zo snel mogelijk naartoe met getrokken zwaard, die hun op heterdaad aantrof en hen beiden doodde. De ridder die de dwaasheid begaan had, werd Jambry genoemd, van het geslacht van Simeon. Hij was ook een vorst van de twaalf vorsten van de wet, waarom hij nog niet verschoond werd, want zij hadden grote vrees, dat zij in de toorn Gods vervielen. De reden was, dat de ouden en de vorsten van de wet zo merkbaar zagen dat zij zo genadig een zege van Hem zagen, en dat zij honderdmaal meer versloegen dan waarmede zij zelf waren. Daarom hielden zij hun gerecht zo streng, want het was hogelijk onterecht, dat degenen die van hun geloof waren, zich met vreemde vrouwen vermengden, zoals christenen met Joden of heidenen konden doen. Alzo hielden zij zich rein en in de vreze Gods, waarom Hij hun zege verleende en voor schade behoedde. Noch zulke grote zaken of een noch zo grote menigte der lieden konden niet tegen hen zijn, want zij overwonnen alles. Want die God behoeden wil, die kan niemand schaden. En gij kunt daar ook aan zien, dat God onkuisheid bijzonder haat en dat Hij wil dat die bestraft wordt, hetzij in deze of in gene wereld.

Verder wil ik u zeggen, dat ge niet alleen woont, noch zijt, doch iemand van uw vrienden en naasten bij u hebt, opdat u niet geschiede als Thamar geschiedde, die een zuster van Amon was. Deze maakte zichzelf ziek, opdat hij zijn kwade wil op zijn zuster teweeg kon brengen. Die moest hem nu in zijn ziekte dienen en verzorgen. Alzo zag hij haar aan met valse blik en begon haar te kussen en te omhelzen, steeds meer, totdat hij haar van haar maagdelijkheid beroofde. Toen Absalom, zijn broeder, dat vernam, werd hij zo zwaar vertoornd, dat hij Amon, zijn broeder, om zulk een ontrouw doodsloeg, waaruit veel slechts voortkwam. Daarom moet iedere vrouw er een voorbeeld aan nemen, dat wie zich rein en kuis wil houden, bij geen enkele levende man alleen moet wonen, dan alleen bij haar vader, bij haar man of haar zoon en verder bij niemand anders.

Want daaruit zijn dikwijls zeer veel ergs en kwade zaken voortgekomen, zoals ik dan wel wil zeggen over sommige vrouwen die een slechte naam hebben gekregen van hun naaste vrienden. Het is ook zorgelijk, want de duivel is veel te subtiel. En het vlees dat jong en geil is, is gemakkelijk aan te vechten. Daarom moet men zich de allerzekerste weg voornemen. Daarvan zou ik willen dat ge een voorbeeld hebt, hoe het een vrouw van een touwslager verging, die touw en strikken in de grote kiel en schepen maakte, die uit een stad de zee op voeren. Dat is aldus.

Hoe een touwslager bij de gloed van een vuur
een monnik uit de kamer van zijn vrouw zag gaan.

Er was op een keer een zeer goede, vrome man, een touwslager. Die had een vrouw met een gering begrip. Die hield zich niet aan haar trouw jegens hem, doch werd door een valse koppelaar met een kleine gift verleid jegens een monnik. Die was een prior en een rijke, onkuise man. Die kleine gift was de oorzaak van de gemeenschap. Daarom zegt de wijze man: "De vrouw die neemt, die verkoopt." Alzo geschiedde het op een nacht, dat deze prior bij haar gelegen was. En toen hij wederom uit het huis wilde gaan, begon het vuur in het huis op te lichten, alzo, dat de touwslager hem zag bij het naar buiten gaan van de kamer. Daarop sprak hij tot zijn vrouw, dat hij iemand had gezien. Daarom was zij zeer vertoornd en sprak, dat het de

duivel was geweest. Daarvan begon de goede man te treuren en verdrietig te zijn. De vrouw, die vol slechtheid zat, ging naar haar koppelaarster, die van bijzonder veel slechtheid afwist. Toen die zag dat de touwslager wegging en touw wilde maken, ging zij naar hem toe met een spinrok[132] en ving aan zwarte wol te spinnen. Zij had echter nog een ander spinrok bij zich, met witte wol. De touwslager sprak tot haar: "Mijn beste[133], mij dunkt dat ge zwarte wol spint." "Nee," sprak zij, "voorwaar, dat doe ik niet[134]." Een poosje daarna toen zij een weinig bij hem weg was gegaan, nam zij het andere spinrok en kwam terug. Dat zag de touwslager en zei: "Mijn beste, hoe zit dat, hebt gij thans witte wol?" "Hee," zei de bekende, "hoe hebt ge het nu, zo ziet het er niet uit. Ik geloof dat ge wellicht misleid zijt, en dingen ziet geschieden in de scheiding tussen dag en nacht, waarin men meent iets te zien wat er niet is. Gij zijt te achterdochtig en gij zit ergens mede." De goede man geloofde haar woorden en meende dat zij waar sprak. Hij sprak: "Mijn beste, ik heb vannacht naar ik meen iets uit onze kamer zien gaan." "O, mijn beste vriend," sprak de oude vrouw, "ik geloof waarlijk dat het niets anders is dan de dag en de nacht." Alzo verdraaide zij de dingen en kalmeerde de goede man met haar valsheid. Kort daarna deed het zich voor, dat de touwslager naar een markt wilde gaan, drie mijl daarvandaan, en een knapzak van onder zijn bed bij het voeteneind wilde nemen. In plaats daarvan greep hij de broek van de prior en droeg die weg als zijn knapzak onder zijn zadel. Toen hij nu op de markt kwam en zijn knapzak tevoorschijn wilde halen, vond hij de broek en werd tot grote humeurigheid bewogen. Toen de monnik zijn broek wilde nemen, kon hij niet anders dan de knapzak vinden. Toen begreep de vrouw wel, dat haar man die weg had genomen, waarvan zij zeer ernstig schrok. Zij ging echter naar haar koppelaarster, vertelde haar de kwestie en vroeg haar om

[132] “kuncklen”.

[133] "gefatter". Aanspreekterm voor vrienden.

[134] "ich enrhun". Vertaling onzeker.

godswil, dat zij vlijt wilde aanwenden, opdat zij haar mans toorn in de aangelegenheid en argwaan wilde voorkomen. De oude vrouw zei: "Neem een broek, dan zal ik er ook een nemen. Dan zal ik tegen hem zeggen, hoe wij broeken dragen." Aldus deden zij. Toen de goede man toornig en bedrukt wederom thuis was gekomen, kwam de oude vrouw naar hem toe, en vroeg hem in welke gemoedstoestand hij was en wat hij deed. "Want mij dunkt," sprak zij, "dat u iets vervelends is wedervaren en ge iets verloren zijt wat van u is." "Nee, voorwaar," sprak de touwslager, "ik heb andere gedachten." Aldus drong zij zo aan, dat hij haar vertelde hoe hij de broek gevonden had. Daarvan begon zij hartelijk te lachen en sprak: "Hee, mijn beste vriend, ik zie wel dat ge bedrogen zijt, en op de weg aangevochten zijt. Want er wordt sterk in geloofd, dat er in deze stad geen vromere vrouw is, die zich jegens haar man rein houdt, dan de uwe. Want zij en ik en andere vrome vrouwen in deze stad zijn begonnen broeken te dragen, om ons voor de boeven die de vrouwen ontvoeren en met geweld onteren, te behoeden. En opdat ge weet dat het waar is, zie hier de mijne." Daarmede hief zij haar kleren op, hem die tonend. Toen hij die zag, geloofde hij haar en bedroog zij hem dus andermaal. Doch de dingen komen uiteindelijk tot openbaring.

Hoe de touwslager zijn vrouw door een barbier beide benen liet breken en daarna wederom liet genezen.

De touwslager dacht nu over alles na en begon zulks waar te nemen. Hij zag, dat zijn vrouw vaak en dikwijls het huis van de prior binnenging. Daarom liet hij het haar onder ogen zien en was zeer toornig, opdat zij daar niet meer binnen zou gaan. Dat deed de vrouw echter niet, want zij kon het niet stoppen, aangezien de duivel met zijn aanvechtingen nimmer rustig is. Daarop deed de touwslager op een dag alsof hij over het veld ergens naartoe zou gaan en verborg zich op een heimelijke plek. Terstond liep de vrouw echter het huis van de prior binnen. Hij sloop haar na en sprak tot haar: "Gij hebt u zeer weinig aan mijn gebod gehouden." Alzo ging hij de stad in en maakte een afspraak met een wondarts, wat hij wilde ontvangen om twee benen die gebroken waren, wederom te genezen. Toen hij nu

aldus met hem onderhandelde, voerde hij hem met zich mede in zijn huis, brak beide benen van zijn vrouw en sprak tot haar: "Thans zult ge op zijn minst een deel van mijn geboden houden, en gaat niet meer naar de plek waar het mij misvalt." Toen hij zulks volbracht had, nam hij haar op, legde haar op een bed en liet haar wederom genezen. Doch zij moest een goede tijd aldus liggen. Ten slotte zou de duivel haar zeer bedriegen, want hij veroorzaakte zovele dodelijke lusten in haar oude zonden, dat zij zich daarin niet wilde matigen. Want toen zij nauwelijks genezen was, kwam de prior wederom bij haar, waarvan de goede touwslager zeer schrok. Doch hij deed wederom iets met snurken[135] en andere dingen alsof hij sliep, om te horen en feitelijk te vernemen of zij valse gemeenschap met iemand anders uitvoerde, of niet.

[135] "rüssen".

Hoe de touwslager een monnik bij de gloed van een vuur en zijn vrouw bij elkander met een zwaard doorstak en doodde.

Toen hij zag en merkte dat de kwestie waar was, werd hij zo sterk vertoornd, dat hij al zijn bezinning verloor. Hij trok heimelijk een lang zwaard, daarmede stro in het vuur werpend dat hij gezien had, en stak het zwaard door hen beiden heen. Hij doodde hen in zulke zonden. Daarna riep hij zijn buren en vele lieden bijeen om hun zulks te tonen. Hij liet ook een gerecht bijeenroepen om zich te verontschuldigen. Menigeen verwonderde zich er zeer over, dat de vrouw de prior had liefgehad, die toch een dikke, grote, zwarte man was, en haar man, de touwslager, aardig, jong en rijk. Doch er zijn diverse vrouwen die op de wolven gelijken, die zelf altijd de wanstaltigsten onder alle wolven verkiezen. Alzo doen ook de dwaze vrouwen met hun zonden en aanvechtingen van de duivel. En hoe

zwaarder de zonde is, des te meer heeft de duivel macht over hen. Want is het een echtgenote en hij een fatsoenlijk man, dan is de zonde des te groter, zoals men door diverse geschriften en anderszins wel kan zien, wanneer een vrouw met haar beste vriend of kennis onzuiver handelt. Hoe nader hij haar dan verwant is, des te meer zij aangevochten en ontbrand wordt. Zo is het ook zwaarder met de geestelijken, dan met de leken, of met gehuwde lieden sterker en groter dan met vrijgezellen. Hoe zwaarder daarom de zonde is, des te meer de aanvechting en ontbranding sneller en meer tot gemeenschap stimuleert. Zodat wel gezegd kan worden: de kruik gaat net zolang te water, tot hij barst. De vermelde dwaze vrouw had een man die wel tienmaal aardiger en leuker was dan de prior, en was ten tweeden male ontglipt door haar valse koppelaarster en bekende. Ook de breuk der benen was wederom genezen, waarvan zij grote pijn had geleden. En daarna verviel zij wederom in de oude zonden. Daarbij valt op te merken, dat het niets anders dan een verleiding door de duivel is geweest. Alzo doet hij de harten dergenen die hij aldus kan verleiden, ontbranden en daarmede in zijn strop der zonde vervallen. Alzo, lieve dochters, heb ik u aangetoond door vele voorbeelden uit de Bijbel en geschiedenissen der koningen en andere geschriften, hoe de zonde der onkuisheid voor God de Heer stinkt, alsook de wandaden der dwaze vrouwen. Tevens hoe de zondvloed is gekomen en de ganse wereld vernietigd heeft, zoals ook Sodom en Gomorra met vuur en zwavel vergingen. En hoe zoveel slechts, oorlogen, doodslag en droefenissen daaruit in de wereld zijn gekomen. Daarom hebben de heilige jonkvrouwen, die thans in de hemel zijn in eeuwige vreugde, zich met vredige wil laten martelen, eer zij zulke zonden hebben willen inwilligen, noch door beloften, noch door gaven, zoals hun geschiedenissen uitwijzen, met name van St.-Margaretha, van St.-Catharina en St.-Lucien, van de elfduizend jonkvrouwen en van vele anderen. Het zou te veel zijn om allemaal te vertellen in welke gedaante zij God gediend hebben

en alle aanvechtingen van het vlees en van de duivel overwonnen hebben en daarmede veel meer blijvende vreugde verkregen. Derhalve, lieve dochters, is het niet anders, dan wie zich rein wil houden, dat hij God liefhebbe en in vrees van zijn ganse gemoed en hart. Welk een kwaad, welk een schade of pijn ook de toestand van God of de wereld is: ik smeek u ook hiermede vlijtig om die dag en nacht te gedenken wanneer gij kwade aanvechtingen hebt; dat ge bestendig en stevig daartegen zijt en de staat van uw verblijf betracht. En ook welk kwaad en oneer voor u daaruit kunnen groeien.

Thans wil ik u een aanduiding geven van sommige vrouwen die zich te hovaardig en overmoedig gedragen, en datgene wat God hun verleend heeft, niet met rust kunnen genieten. Zoals de Bijbel zegt over een van deze vrouwen. Die was de dochter van een eenvoudige[136] ridder, genaamd Beriart, aardig en jong, zodat een koning die rijk en machtig was, haar tot gemalin begeerde en wilde nemen. Toen zij zich zo hoog geëerd en machtig zag, achtte zij niet meer haar beste vrienden en begon zich ook voor hen te schamen, wilde hen niet zien en werd bovenmate overmoedig en hovaardig. Zij trachtte ook de koning eer te bewijzen, zoals zij doen wilde omdat hij een zo goedige man was. Zij versmaadde ook door haar hovaardigheid de vrienden van de koning en wel zoveel, dat zij door menigeen gehaat werd en zij de koning jegens haar tot toorn bewogen, met recht en onrecht, hoe zij maar konden, zodat hij haar door aanwijzing van haar vrienden wederom van zich verdreef en zij aldus door haar ongepaste hovaardigheid de grote eer en het goede die zij gehad had, verloor. Zo vindt men nog vele lieden en vrouwen die eer en doen niet verdragen, noch kunnen lijden, en zich door hun slechte aard in nijd en haat en ten slotte tot niets brengen door hun hoogmoed en trotse spreken, zoals deze koningin geschiedde. Daarvoor moet iedere wijze vrouw zich hoeden. Met name wanneer zij merkt dat haar man deugdzaam

[136] "schlechtē".

en zonder slechtheid is, moet zij hem niet des te minder eer betonen. Zo wordt zij daardoor door degenen die het zien en horen, des te meer geprezen en geëerd. Zij moet zich ook eenvoudig kleden en zich in zijn liefde en vriendschap houden. Want de harten der mensen zijn niet altijd van één gemoed. Vaker komt het ertoe, dat steen wordt omgedraaid en paarden vallen. Soms verkeert men in de waan dat een man simpel en eenvoudig is, terwijl hij toch een slecht hart heeft. Daarom moet een vrouw haar man niet te veel gehoorzaam ergens in zijn, om te behouden hetgeen God haar gegeven en vergund heeft.

Hoe koning Herodes zijn vrouw met een mes doodstak,
omdat zij hem een trots antwoord gaf.

Ik zal u een voorbeeld vertellen van de vrouw van de grote koning Herodes. Deze beminde haar bovenmate. Nu was het geval, dat hij naar Rome trok en zijn hofhouding het bij terugkeer ondernam om de koningin bij hem aan te klagen. Omdat zij haar vijandig waren, belasterden zij haar, want zij gedroeg zich zeer wonderlijk. Zij gaven aan, dat zij de man van een ander merkbaar onteerde. Daarvan was de koning zeer vertoornd en hield haar zulks voor en verweet het haar. Zij gaf hem zulk een hoogmoedig en trots antwoord, dat het de koning zozeer bewoog dat hij haar met een mes doodstak. Daardoor raakte hij nog meer vertoornd, want hij kon de waarheid van die betrekking niet ontdekken. Desalniettemin was haar zulks geschied door haar hoogmoedige spreken. Daarom moeten alle

vrouwen hierbij in gedachten nemen, jegens hun mannen deugdzaam en deemoedig te zijn en hun goede en zoete antwoorden geven. Want de wijze Salomon zegt, dat door zachte, goede woorden die een vrome vrouw haar man kan geven, zijn toorn verminderd en gestopt wordt. Zoals ook een man van rechtswege de kracht van zijn woorden moet behouden jegens zijn vrouw, of hij gelijk heeft of niet, vooral voor de mensen en wanneer hij vertoorn is. Want als zijn toorn verstreken is, kan zij hem te verstaan geven dat hij ongelijk heeft gehad. Daarmede behoudt zij zijn vrede en wordt noch belasterd, noch geslagen, zoals deze koningin overkwam.

Wil dan ook een ander voorbeeld horen, van een koningin genaamd Uastis, die de vrouw was van een koning van Assyrië. Het geschiedde, dat haar heer op een keer een tijdlang hof hield met zijn ridderschap. De grootste heren van zijn land waren daar allen verzameld in een grote zaal om te eten. Zo ook de koningin in een andere. En toen er werd nagetafeld, verlangden de heren van de koning de koningin te zien, want zij was buitengewoon schoon. Alzo gebood de koning haar twee- of driemaal dat zij bij hem moest komen. Doch zij verachtte dat en kwam niet, waarvoor de koning zich hogelijk schaamde. Hij raadpleegde zijn heren wat hem daarin te doen stond. Hij kreeg een raad, dat hij haar zeven jaar lang van zich moest wegdoen, tot voorbeeld dat andere vrouwen hun mannen des te gehoorzamer waren. Dat deed de koning en verordineerde daarmede een wet, dat voortaan iedere vrouw die haar mans verlangen in betamelijke zaken verachtte en niet uitvoerde, zeven jaar ingemetseld en met zwakke spijzen gestraft moest worden, om daarmede haar onrecht aan te tonen, zoals die gewoonte in dat koninkrijk ook nog heden ten dage wordt aangehouden. Alzo kwam de koningin tot grote schande. Aangezien zij zich ingemetseld zag, verdreef zij haar tijd met groot geween en pijn, doch het was een laat berouw. Ziet, lieve dochters, neem daaraan een voorbeeld uw mannen gehoorzaam

te zijn en bijzonder voor de mensen. Betoon hun ook eer en liefde, wanneer ge de achting van de wereld wilt behouden. Doch wanneer gij alleen bij elkander zijt, mocht ge uw gemoed aan hem wel onthullen en uw wil zeggen, doch naar gelang ge zijn wijze en zede kent. Merk daarbij een voorbeeld van de leeuw en zijn eigenschap. Die heeft de aard, wanneer de leeuwin hem een misnoegen bewijst, dat hij nimmer meer naar haar toe komt, aldus zijn heerschappij tonend. Het is voor de vrouwen een goed voorbeeld, dat toch een wild, onredelijk dier vanuit de eigenschap van zijn aard zijn gemaal vreest. Het is veel redelijker, dat een vrome vrouw haar man, die haar door God en de heilige Kerk gegeven is, gehoorzaam en opmerkzaam is.

Hoe Aman samen met zeven van zijn zonen omwille van zijn hovaardigheid aan een galg werd opgehangen voor zijn eigen huis.

Doch ik zal u een ander voorbeeld vertellen, van de bovengemelde materie, zoals geschiedde door de vrouw van Aman. Deze Aman was een koning van Syrië, de opperste regent en maarschalk, en niettemin uit een nederig geslacht geboren. Door zijn dienst werd hij zo rijk dat hij land en mensen verkreeg. Toen hij zulk een rijkdom en het hof en de regering goed gevestigd had, werd hij zeer trots en veeleisend hovaardig en wilde dat men voor hem knielde en menig grote eer bewees. Het geschiedde, dat er een edelman was aan het hof, genaamd Mardocheus, door wie de koningin Hester opgevoed was. Die was een vrome, rechtvaardige vrouwe. Deze misviel nu zeer hogelijk Amans handel en hovaardigheid,

omdat hij van een zo zwakke afkomst was, en wilde hem geen eer bewijzen. Dat verdroot Aman zeer en hij klaagde dat bij zijn vrouw, die niet minder trots en hoogmoedig was dan hij. Die raadde hem aan, dat hij een galg voor het huis van Mardocheus oprichtte en hem daaraan zou laten ophangen, met de oplegging dat hij iets verschuldigd was. Alzo volgde hij haar, tot zijn grote schade. Toen de galg gemaakt en opgericht was, vervoegden Mardocheus' vrienden zich ijlings bij de koningin Hester, haar de bedoeling vertellend hoe Aman de edelman, die haar opgevoed had, wilde laten ophangen. Derhalve liet de koningin terstond Aman voor de koning voeren en ervoer en onderzocht zoveel, dat zij begreep dat Aman hem door nijd en haat aldus wilde laten doden. Daarom viel zij voor de koning, haar gemaal, op haar knieën en verlangde dat zulk een vonnis dat over de edelman uitgevoerd zou moeten zijn, over Aman zelf werd uitgevoerd. Dat geschiedde en hij werd opgehangen voor de deur van zijn huis, samen met zeven van zijn kinderen, tot teken van het valse en lage vonnis dat hij had opgelegd en omdat hij zijn vrouw gevolgd had. Daarom is het een grote onwijsheid van een man van eenvoudige afstamming, het te wagen om door aardse goederen die hij verzameld heeft, andere lieden te verachten. Wanneer hij wijs is, gedraagt hij zich jegens menigeen des te deemoediger, opdat hij ieders achting moge verkrijgen en geen haat op zich laadt. Want zeer veel eerder ontstaan haat en nijd in de mensen jegens degenen die van zwakke linies stammen, dan wanneer ze van een oud, goed geslacht afgestamd waren. Amans vrouw was ook niet wijs, want toen zij de toorn en weerzin van haar man zag, had zij hem daarin niet gesterkt moeten hebben, doch hem met verstandige, zoete woorden daarvan afgebracht hebben. En het allermeeste toen zij hoorde dat zijn toorn tot erger reikte. Daarmede was het dan niet tot zulk een schandelijke dood gekomen. Daarom moet een vrouw haar man niet in zijn toorn laten blijven, en meer ondernemen om hem daar deugdelijk vanaf te brengen en hem

verstandig en zoet aan te duiden welk een schade voor hem daaruit aan lijf en ziek mocht groeien.

Verder wil ik u een voorbeeld vertellen van een verkeerde, slechte koningin, genaamd Jezebel, die zeer vele vlekken droeg. Ten eerste haatte zij bijzonder de armen. Zij vernederde ook de kluizenaars en alle geestelijkheid. Tevens verdreef zij uit haar koninkrijk degenen die het geloof predikten of overeind hielden, en liet hen hard slaan en martelen. Zij had met niemand erbarmen. Daarom was zij ook door God vervloekt. Er was ook een arme man die een stuk wijngaard had. Die werd Nabot genoemd. Deze wijngaard had de koning hem gaarne afgekocht of anderszins verkregen. De goede man wilde daar echter niet met goede wil mee instemmen. De koning, die Achas heette, vertelde aan zijn vrouw Jezebel, de koningin, hoe hij die wijngaard niet kon verkrijgen. Zij sprak tot hem, dat zij het wel voor elkaar kreeg en wilde verschaffen dat hij het verkreeg. En zij bracht zoveel verraderij teweeg, dat de arme man gedood werd. En diverse valse getuigen zeiden, dat hij de koning de wijngaard gegeven had. Dat misviel God de Heer zo hogelijk, dat hij hem de koning Jehu toezond, om hem te beoorlogen, dermate, dat deze hem in handen kreeg en in de gevangenis bracht. En van negen van zijn kinderen, groot en klein, die hij door zijn lieden kostelijk had laten opvoeden, liet hij de hoofden afslaan en werd hij aldus door God gestraft. Toen de valse, slechte koningin Jezebel dat vernam, ging zij bij de poort zitten waar de koning Jehu binnen zou rijden en kleedde zich met gouden doeken en edelgesteenten zeer apart en anders dan andere vrouwen. En toen zij de koning zag, begon zij de slechtste, schandelijkste vloek te vloeken die zij kon bedenken. Alzo keek de koning Jehu om en verwonderde zich over de kleding van Jezebel, de koningin en het kwade spreken van haar tong.

Hoe koning Jehu koningin Jezebel om haar misdaad
het hoofd liet afslaan voor gans het volk.

Hij gebood zijn volk, dat zij haar zonder verdere vertraging moesten vastnemen en haar het hoofd voor de ganse menigte moesten afslaan. Dat deden zij aldus, daarbij bevelend, dat niemand haar zou begraven en de honden en dieren haar zouden opeten. Dat kwam alleen voort uit haar hovaardigheid, zoals dikwijls en veel God de Heer diegenen straft, die met de armen en ook het gewone volk en de dienaren der heilige Kerk geen erbarmen hebben en met harteloosheid valse getuigenissen veroorzaken, zoals deze dwaze koningin deed, die haar man tot grote ellende bracht, waardoor zij beiden zwaar werden gestraft. Daarom is dit een goed voorbeeld om jegens de armen barmhartig te zijn, en dat een vrouw haar man geen slechte raad moet geven en zich ook met haar kledingen niet moet mis-

dragen, doch zich naar de stand der vrome vrouwen van het land moet gedragen.

Een ander voorbeeld van Altalia, die een koningin was in Jeruzalem, met een slecht, verkeerd en onbarmhartig gemoed. Want toen Ozias, de koning, haar zoon, stierf, liet zij verraderlijk al zijn kinderen doden die hij achtergelaten[137] had, op één na, die door een vroom man, Joadis genaamd, behouden[138] en opgevoed was. Zij onderwierp het koninkrijk en het volk hogelijk en bezwaarde het met schattingen en heffingen, als een vrouw die geen redelijkheid achtte. Toen zij genoeg slechts had begaan in het koninkrijk, werd zij door het kind dat heimelijk was opgevoed alsook door Joadis, gevangengenomen en onderging zij een schandelijke dood. Alzo ontving zij ten slotte een gift naar haar verdienste. Want God de Heer laat niets onvergolden, hetzij hier of daar. Ik zou willen dat ge daarvan een voorbeeld kent van een koningin van Frankrijk, die Brenne werd genoemd. De koningin was door haar sibille voorspeld[139], dat zij uit Spanje kwam en een zeer harde, slechte vrouw was. Deze koningin liet haar eigen kind doden en haar kinds kinderen, waarvan er een aanzienlijk aantal was. Verder deed zij nog zoveel kwaads met verraderij en andere onmenselijke dingen, dat niemand er het halve deel van kon vertellen. Dat alles werd haar vergolden naar de wil Gods. Want een kind van haar kinds kinderen was aan haar handen ontsnapt. Deze merkte en zag de uitvoering van haar grote kwaad en riep om recht jegens haar voor alle ridderschap. Daar werd zij veroordeeld en stierf alzo een schandelijke, kwade dood, op dezelfde wijze als zij St.-Royal ook aldus had laten martelen. Daarop zegt de wijze, dat zelden een slechte daad meer dan

[137] "verlassen".

[138] "behaltenn". Ook: 'behouden'. Onduidelijk. Verderop lijkt het, dat het kind door Joadis gevangen was genomen.

[139] "wyssaget". Vermoedelijk is bedoeld, dat de sibylle helderziend iets over haar had gezegd. Een vooruitblik is hier niet aan de orde.

zeven jaar ongewroken blijft, doch geopenbaard en bestraft wordt.

Nog een ander voorbeeld van een vrouw, genaamd Maria, die de zuster van Mozes was. Die sprak uit nijdig hart, dat zij net zo bemind werd door God, als haar broeder. God verhoorde al spoedig haar aanroep en smeken als het zijne.[140] Daarom was God de Heer over haar vertoornd en bestrafte haar met melaatsheid[141], zodat zij bij andere mensen niet meer durfde te wonen. Doch Mozes en Aaron, haar broeders, hadden erbarmen met haar en baden God zo ernstig voor haar, dat zij wederom gezond en rein werd. Neem daar een voorbeeld aan, hoe slecht het is om jegens iemand anders nijdig en hatelijk te zijn, en hoe God de Heer deze vrouw met melaatsheid gestraft had.

Een ander, van een groot heer die twee vrouwen had. Die heette Arthana, naar de wet van het land. Een van zijn vrouwen heette Phenonna en de andere Anna. Deze Anna was een zeer lieve, vrome vrouwe. Doch zij kon geen kinderen krijgen. Dat werd haar door de andere vrouw dikwijls verweten en zij bespotte haar met vele schandelijke, lasterlijke woorden. Want het was indertijd de gewoonte, dat de barende vrouwen als zeer veel hoger en eervoller werden beschouwd, dan die welke geen kinderen konden krijgen. Daarvoor schaamde de goede vrouw zich nu hogelijk en riep dikwijls met klagelijk wenen en schreien God aan. Alzo zag God de Heer haar deemoed en geduld aan, en daarentegen de nijd en haat der andere vrouw, en verleende[142] deze vrouw[143] overvloedig kinderen. Daarom had haar man haar hogelijk lief en hield haar dierbaarder en hoger dan de andere. Derhalve moet opgemerkt worden, dat de gerichten van God wonderbaarlijk zijn, want hij haat de

[140] Strekking onduidelijk.
[141] "ufsetzikeit". Kennelijke zetfout voor 'ussetzikeit', 'aussetzigkeit'.
[142] "verlech".
[143] Lees: de onvruchtbare.

nijdigen in het bijzonder en die straft Hij wanneer het Zijn wil is. Zo ook verhoogt Hij daarentegen de deemoedigen wanneer zij genade verlangen. Daarom is dit een goede beschouwing, dat geen enkele vrouw zich moet verheffen[144] met het goede waarmede God haar heeft voorzien, waardoor zij andere mensen haat en veracht. Doch zij[145] moet God de Heer hogelijk lof en dank zeggen en jegens niemand nijd, noch haat aanwenden, opdat zulk goeds haar niet wederom ontnomen wordt en zij tot leed en treuren wordt gebracht, zoals ik u een ander wil vertellen van Delila[146], de vrouw van Simson, die hij uitermate liefhad. En uit grote liefde deed hij niets zonder haar. Hij was ook jegens haar zo verblind, dat hij haar onthulde dat zijn sterkte in zijn haar zat. Toen de valse vrouw dat hoorde, liet zij de vijanden van haar man zeggen, dat wanneer zij het wilden, zij wilde regelen dat zij hun Simson, haar man, in handen kon brengen en vangen. Zij beloofden haar, dat wanneer zij zulks zou doen, zij haar ettelijke sommen gouds en kleren zouden geven.

144 "überheben". Vertaling onzeker. Heeft vele betekenissen, waaronder 'verlossen', 'ontdoen van', 'overslaan'.
145 "er".
146 "Dalida".

Hoe Simson in de schoot van zijn vrouw Delila was ingeslapen, zij hem z'n haar afsneed en hem aan zijn vijanden overleverde.

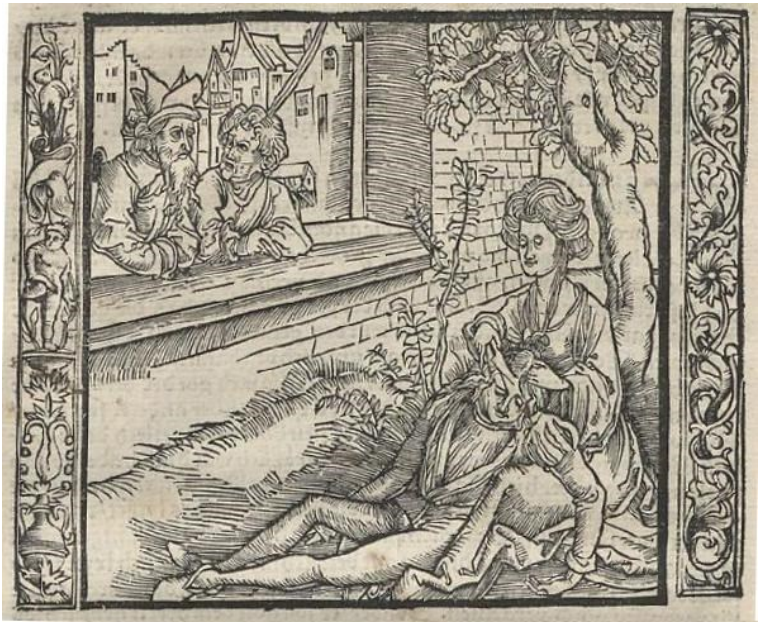

Alzo werd de vrouw door hebzucht dermate aangevochten, dat zij Simson in haar schoot deed inslapen en hem, die aldus sliep, z'n haar afsneed. Zij liet zijn vijanden komen, die niet ver daarvandaan verborgen waren, en regelde dat hij door hen gevangen werd genomen. Want hij had zijn sterkte waarmede hij voordien drieduizend man had doodgeslagen, gans verloren. Toen zij hem in hun macht bracht en zij hem gevangen hadden, staken zij hem z'n ogen uit en deden hem in een molen. Die moest hij rondtrekken, want het was een paardenmolen. Neemt waar, hoe door hebzucht deze dwaze vrouwe omwille van een weinig goud haar man verried en weggaf, die de sterkste is geweest die er voordien en sindsdien ooit op aarde is geweest. Het valt echter niet te verwonderen, want een goedig hart raakt

verstrikt[147] in al het slechte, zoals men dat schijnbaar in alle staten der wereld kan merken. Hebzucht stimuleert de heren en edelen tot een tiranniek voornemen jegens hun onderdanen. De geestelijken leidt hij tot valse ceremoniën en sommigen tot woeker, sommigen tot diefstal en moord, en sommigen tot verraderij en ander slechte dingen. De jonkvrouwen en echtgenotes maakt hij tot hoeren[148], en sommigen tot het verlangen naar hun vaders en moeders dood, slechts opdat zij hun goed verwerven. Judas verried ook onze Heer om hebzucht en omwille van een kleine som gelds. Hoed u ook nog bij dag voor de advocaten en anderen die het gerecht beoefenen, die de waarheid verdraaien en verkopen. Want de zaak en het recht van een arme man verlengen zij, opdat zij des te meer geld van hem kunnen krijgen. Sommigen nemen van beide zijden en verkopen dat door hun spraak, die God de Heer hun tot algemeen goed en nut verleend heeft. Daarom is het goed zich voor zulk een ondeugd te hoeden. Daarnaar beloonde God na korte tijd de genoemde vrouw, want zij was met een heiden gehuwd. En toen zij haar bruiloft wilde houden, kwam Simson, wiens haar ten dele wederom gegroeid was, dat te weten. Alzo liet hij zich onder het ontbijt naar het huis voeren, naar de hoofdzuil waarop het huis stond. Hij greep die met beide handen vast, hem zo hard schuddend dat het ganse huis op hem viel. Bruid en bruidegom en het merendeel van de bruiloft kwamen om het leven. Daarmede wreekte hij zich op zijn valse vrouw, hoewel hij ook daarom stierf. Want God wilde dat zij om haar hebzucht, hetgeen billijk was, bestraft werd.

Thans wil ik u ook vertellen over een geringe toorn waaruit groot kwaad voortkwam. Er is op een keer een zeer vroom man geweest, van goede adel. Die was zeer verlangend om een edele jonkvrouwe uit Bethlehem te huwen. Het geschiedde omwille

[147] "verfahen".

[148] "hůten". Vermoedelijk een zetfout voor 'hůren'.De context laat een andere interpretatie nauwelijks toe.

van iets gerings, dat zij vertoornd werd. Zij ging naar haar vaders huis en hij liet haar bedroefd zoeken. Die gaf haar wederom aan hem terug en schold haar uit en behandelde haar slecht. Toen zij diezelfde nacht in hun huis waren, hadden sommigen uit de stad gezien dat zij wederom naar huis was gegaan. Jonge, moedwillige gezellen die onkuisheid uithaalden. Die kwamen bij haar huis, verbraken de poort en ontnamen de goede man met geweld zijn vrouw. Daarover was hij hogelijk en ernstig beledigd. Hij wilde hun daarvoor zijn dochter gegeven hebben, die zij niet wilden nemen en alzo hun geweld en wil met de vrouw volbrachten. Toen het ochtend werd en de vrouw zich alzo liet zien, stierf zij van leed voor de voeten van haar man. Daardoor was de goede man van leed en pijn bijna ook gestorven. Doch hij droeg haar aldus dood zijn huis binnen en dacht, dat aangezien zij toch dood was, hij haar in twaalf stukken wilde houwen en die samen met diverse brieven naar zijn naaste vrienden sturen, opdat zij er ook beschaamd over waren en des te eerder tot wraak bewogen werden. Alzo kwam het er daardoor van, dat zijn en haar vrienden daaraan misnoegen beleefden, zodat zij zich verzamelden bij Sabel in de stad, aangezien de vrouw zulk een smaad geschied was met zulk een geweld, zodat zij drieëndertigduizend personen doodsloegen en zich alzo wreekten op degenen die geen schuld hadden, zowel als op de daders. Dat is een goed voorbeeld dat een vrouw haar man niet moet verlaten vanwege de toorn die zij onder elkander hebben, doch de toorn van haar man geduldig verdragen en het ondernemen om die met verstand af te doen. En niet te doen als deze vermelde vrouw deed. Want wanneer zij niet van haar mans huis naar haar vaders huis was gegaan, was haar zulk een smaad niet overkomen, noch was haar zulk een grote moord geschied. Daarom zou ik willen dat gij weet hoe het een vrouw verging die door haar dwaasheid en toornig gemoed niet naar haar man wilde komen om met hem te eten op zijn verlangen. Toen de man zag dat zij op zijn gebod niet wilde komen, liet hij zijn varkenshoeder komen, de tafel voor hem

inrichten en deed hem daar bij zich zitten. Hij sprak tot de vrouw: "Gij hebt op mijn verlangen niet bij mij willen komen om met mij te eten, noch in mijn gezelschap te zijn. Daarom geef ik u deze tafel en hoeder. Daarover werd zij nog veel erger vertoornd en zag wel dat haar man haar aldus bespotte. Zij bedacht zich en bekende daardoor haar dwaasheid. Daarom moet geen enkele vrouw die de wil van haar man wil behouden, hem zijn gebod en verlangen ontzeggen.

En een andere vrouw, genaamd Grees, was een machtige, rijke vrouw. Zij had een zoon, die Thessana heette en een groot heer was. Die trok in een strijd waarin hij werd doodgeslagen. Nu verlangde zijn moeder zeer, dat zij gaarne een nieuwe mare van hem vernomen had. Zij had een vleister bij zich, die tot haar sprak: "Vrouw, wees niet bedrukt, want mijn heer, uw zoon, heeft velen gevangengenomen en eervol veroverd. Derhalve past het hem thans om zijn aangelegenheden wederom te ordenen." Daardoor was de goede vrouw wederom verheugd en hoorde van haar niet anders, dan al hetgeen haar mocht bevallen, zoals nog vele huichelaars en huichelaarsters doen, die tegen hun heersers niets anders zeggen dan hetgeen zij gaarne horen. Toen de vrouw echter de dood van haar zoon vernam, was zij van leed bijna gestorven en was zij zeer veel meer bezwaard, dan wanneer zij zulke vleiende woorden niet gehoord had. Daarom is het niet goed om zulke lieden om zich heen te hebben, want zij behoren de waarheid te zeggen en geen trouwe raad te geven, doch bedriegen hun heerser net als een goochelaar die hetzelfde doet, alsof een kool een zeer fraai iets is. Want onder ogen loven zij een kwestie en achteraf versmaden zij die. Doch men moet hen niet geloven, want zij verleiden de mensen naar het hun bevalt. Men moet echter diegenen liefhebben, die iemand zijn eer en nut vertellen en daarin de waarheid niet achterhouden. Want dezen zijn uw vrienden. Een huichelaar wordt ook vergeleken met een arts die zijn loon neemt voor en aleer hij de ziekte van de patiënt gezien

heeft. Daarvan wil ik u een gelijkenis vertellen, van een hertog van Normandië. Toen die voor de stad Aguillon optrok, trof hij enkele ridders aan die zich vermaakten en met bogen op een hoed schoten. Toen de hertog bij hen kwam, nam hij een boog van een ridder en begon ook te schieten. Er waren twee of drie die zeiden dat hij goed geschoten had. De anderen zeiden: "Ik wou niet dat hij mij getroffen had, terwijl ik toch gewapend was." Zij begonnen dus te huichelen over zijn schieten, doch het was niets dan een vleierij, want hij had slechtere dingen geschoten dan al die anderen. Daarom zeg ik, dat het een wonder is zoals sommigen jegens hun heren en vrouwen vleiende woorden gebruiken en hun doen geloven hoe wijs zij zijn, terwijl het niets dan bedriegerij is.

Ik wou ook dat gij het voorbeeld gehoord had hoe Simsons vrouw het geheim van haar man onthulde. Want het geschiedde, dat Simson diverse heidenen een raadsel had voorgelegd, om dat te beslissen voor dertig zijden rokken. Toen zijn vrouw dat vernam, sprak zij net zoveel met hem, dat hij haar de oplossing van het raadsel vertelde. Zodra zij dat wist, maakte zij het bekend aan zijn tegenstanders en veroorzaakte, dat haar man de dertig rokken verloor. Toen Simson dat gewaarwerd, begon hij haar hogelijk te haten, ging naar de heidenen die van hem het raadsel gewonnen hadden en nam dertig van hen gevangen. Dat deed hij tot smaad van zijn vrouw, want zij was in hetzelfde geslacht als de heidenen geboren. Daarom moet iedere vrouw het geheim van haar man verzwijgen, opdat zij niet zijn haat en toorn oploopt, want het is een grote verraderij wanneer een man zijn vrouw vertrouwt en zij het openbaart.

Een ander voorbeeld van een edelman die zijn vrouw om de tuin leidde toen die jong en nog niet goed op de hoogte was van zijn wil. Hij sprak tot haar: "Mijn lieve vrouw, ik zal u een zeer groot geheim vertellen, in zoverre gij niemand anders daar iets over wilt zeggen. Ik heb twee eieren gelegd." Zij antwoordde

met grote belofte dat zij dat zou verzwijgen. Nu was het laat op de dag, zodat zij overdag niet naar haar vriendin kon gaan om te praten. Doch meteen 's ochtends ging zij naar haar toe en sprak: "O, mijn lieve vriendin, ik vertel u gaarne een groot geheim[149], wanneer ge het aan niemand wilt vertellen." Dat beloofde zij haar te doen. Zij sprak: "Hart, lieve vriendin, is het niet een wonder, mijn man heeft drie eieren gelegd." "Heilige Maria," sprak de andere, "hoe kan dat zijn? Dat is heel belangrijk." Toen zij uiteen waren gegaan, kon deze het geheim dat haar verteld was, niet voor zich houden. Zij vertelde het aan iemand anders en sprak: "Er is een edelman die vier eieren gelegd heeft." Deze vertelde het daarna dadelijk aan iemand anders, en dat het om vijf eieren ging. Zo werd gaandeweg onthuld, dat de eieren geen twee, maar vijf werden. Het ganse land werd met zulk spreken vervuld en het werd de edelman door vele lieden voorgehouden. Alzo riep hij zijn vrouw en vele van zijn vrienden en sprak tot zijn vrouw: "Vrouw, gij hebt mijn geheim zeer goed verzwegen, dat ik u verteld heb hoe ik twee eieren heb gelegd. Want God zij geprezen, het aantal is sindsdien behoorlijk gegroeid en het zijn er vijf geworden. Daaraan merk ik, dat mijn geheim goed bij u verborgen is." Alzo maakte hij de vrouw zo aan het schrikken en beschaamd, dat zij hem geen antwoord kon geven. Daarom moet iedere vrome vrouw het geheim van haar man nimmermeer onthullen.

Mijn lieve dochters, ik wilde ook dat gij het voorbeeld gehoord hebt van de vrouw van David, de dochter van koning Saul. Toen koning David een heilig man was en God en de Kerk boven alles liefhad, was hij op een bruiloft die men hield voor de ark waarin het heilige hemelbrood lag, dat zijn voorvaderen uit de hemel gegeven was geworden, alsook de wetstafelen en de staf van Mozes waarmede hij de zee in tweeën had gedeeld. Om God te eren, kleedde hij zich met een kap[150] en begon te

[149] "helung".
[150] "kutten". Ook: 'gewaad'.

zingen en harp te spelen met de priesters met grote vreugde en zo goed als hij kon. Dat zag zijn vrouw die het hogelijk versmaadde en hem bespotte, tegen hem zeggende, dat hij gelijk een muzikant en een avonturier was. Waarop de koning antwoordde, dat men zich niet te veel jegens God kan deemoedigen, en Hem ook niet te veel dienen, noch de Kerk te veel verwaardigen. Want van Hem komt alle eer en goed dat vrouwen en mannen kunnen hebben. Zulk een rede van de vrouw deed God een zo hogelijk misnoegen, dat zij snel door een grote ziekte werd aangegrepen en al haar krachten verloor. Dat oordeelde God dus over haar, om haar heur dwaasheid te tonen. Daarom moet geen enkele vrouw haar man bespotten of misprijzen, met name wanneer hij bezig is met de dienst van God en de heilige Kerk. Wel moet zij hem daarin raden en bevorderen en ook anderszins niet verachten, waarin het ook maar is, en vooral voor de mensen. Want men vindt wel een man, wanneer zijn vrouw of familielid hem overmoedigheid bewijst met spreken of antwoorden voor de mensen, dat hij door hen in zijn gemoed zeer sterk en tot grote wraak bewogen wordt. Derhalve is het zeer goed, dat aan uw mannen zoete antwoorden worden gegeven.

Hoe Bathseba[151], de vrouw van de ridder Uria[152], zich waste[153] en baadde in een venster, zodat koning David het van zijn zaal kon zien en daardoor jegens haar tot onkuisheid bewogen werd.

Een ander voorbeeld wil ik u vertellen, van Bathseba[154], de vrouw van de ridder Uria. Die had haar woning bij het paleis van koning David en waste en baadde zich op een keer in een venster, waar de koning haar goed kon zien. Nu had zij een zeer fraai lichaam en hoofd. Daarom begeerde hij haar en deed zoveel, als dat hij met haar zondigde. Daartoe beval Jakob, zijn

[151] "Bersabe".
[152] "Uriels", gedeclineerd.
[153] "zwüg".
[154] "Bersabee", dus anders geschreven dan in de titel.

opperste hoofdman, aan, dat hij Uria, haar man, op zulk een plek in de strijd zou opstellen dat hij doodgeslagen werd. Deze droeg zelf de brief naar Uria en ook geschiedde aldus. Derhalve zondigde koning David tweevoudig in de onkuisheid en de doodslag. Daarover was God de Heer zo hogelijk vertoornd, dat hij daardoor hem en zijn koninkrijk veel kwaads berokkende, waarvan het te veel is om het allemaal te vertellen. Deze zonden kwamen alle voort uit Bathseba's hovaardigheid die zij aanwendde met haar baden en strelen. Daarom moet iedere vrouw zich heimelijk wassen en baden en niet om de wereld te bevallen haar fraaie haar, haar hals of haar borsten ontbloten en laten zien.

De moeder van koning Salomon vroeg haar zoon, dat hij de moeder van zijn vrouw, die een zeer goede, vrome vrouw was, aan Donenquyn, de heiden, zijn vijand, zou geven. De koning antwoordde haar, dat die zijn vijand was. Hoe kon hij hem dan tot een vader maken?[155] Daarover schaamde zijn moeder zich hogelijk en omdat zij niet gezwegen had. Daarom moet iedere vrouw goed bedenken, wanneer zij iets van haar man wil verlangen of eisen, of het betamelijk is of niet. Want deze eis was een zeer onbetamelijke kwestie, zoals ook de hertogin van Athene een onbetamelijk verzoek aan haar man deed. Deze had een bastaard, een strijdlustige, slechte man. Zij verlangde van de hertog, dat hij hem aan zijn zuster tot vrouw zou geven. Dat dunkte de hertog een zeer onnozel verzoek te zijn en antwoordde haar, dat hij er met zijn vrienden over wilde spreken. Alzo dreef de vrouw deze kwestie steeds zoveel verder, dat de hertog vertoornd werd en zei, dat het nimmer zou geschieden. Dat maakte de vrouw zo slecht en ontregeld, dat zij daarvan in ziekte en te bed belandde. Zij vroeg de hertog of hij bij haar wilde komen en bij haar liggen. Dat verdroot de hertog zozeer, dat hij zwoer nimmermeer bij haar in haar bed te liggen

[155] Salomon zou met die daad Donenquyn immers tot zijn schoonvader maken.

en stuurde haar naar een slot, ver weg van hem. Daarom is dit een goed voorbeeld dat een vrouw zich goed moet hoeden, dat zij geen oneervolle kwestie van haar man verlangt en hem omwille van geen toorn niet ongehoorzaam is, opdat u niet ook geschied als deze koningin.

Hoe twee vrouwen met een levend en een dood kind bij koning Salomon komen en ieder het levende wilde hebben en hij zich een zwaard liet brengen, op dezelfde wijze alsof hij het doormidden wilde houwen en ieder een deel had willen geven.

Een voorbeeld van een valse vrouw, als volgt. Er waren ten tijde van koning Salomon twee vrouwen die bij elkander in een huis woonden. Die hadden twee kinderen van dezelfde leeftijd[156]. Het geschiedde, dat de ene haar kind 's nachts verstikte. Toen zijn moeder dat zag, ging zij heimelijk naar de andere vrouw, nam haar levende kind en legde het dode kind in zijn plaats. Toen die vrouw ontwaakte en het dode kind aantrof, was zij zeer geschrokken, bekeek het kind en onderkende dat het

[156] "einer iugē".

niet haar kind was. Alzo kwamen beide vrouwen met zulk een kwestie voor koning Salomon en vertelden hem die. Daarop liet hij zich een zwaard brengen en sprak: "Ik zal het levende kind verdelen en ieder de helft geven", waarop de vrouw die het kind van de andere had weggenomen, antwoordde, dat zij het best vond. De ware moeder sprak, dat men het niet moest doden. Zij wilde het eerder veel liever heel laten. Alzo oordeelde de koning, dat men de vrouw die het kind niet wilde laten doden, het kind moest geven, want zij was zijn ware moeder en de andere had er in het geheel geen deel aan. Aldus was de valsheid van de slechte vrouw onthuld. Daarenboven is vastgesteld, dat het zorgelijk is om aldus kleine kinderen bij de moeder in het bed te leggen, want dan kan het stikken.

Een ander van Anna, de vrouw van Tobias, die een vroom, heilig man was, die de doden begroef en veel goeds deed. Een heidense koning, genaamd Sennacherib" liet hem, tot smaad van de wet, doden. Op een keer poepten de zwaluwen deze Tobias op zijn ogen, zodat hij lange tijd daardoor blind was. Daarop sprak zijn vrouw tot hem in grote verachting, waarom God hem vanwege dat hij de doden begroef, niet zijn gezicht wilde teruggeven. Dat verdroeg hij met geduld en antwoordde haar, dat het God aldus welgevallig was. Daardoor werd de vrouw met zware ziekte gestraft. God verleende de vrome man wederom zijn gezicht. Daarom is dit een goed voorbeeld dat geen enkele vrouw haar man de ziekte die hem door God werd toegezonden, moet verwijten of tot verachtelijkheid moet rekenen. Ik zou ook willen dat gij gehoord had van Sara's dienares, de vrouw van de jonge Tobias. Deze Sara was een zeer vrome vrouw en was de dochter van Rachel[157]. Zij had zeven mannen gehad, die de duivel alle had gedood, omdat zij lichamelijke werken met haar wilden uitoefenen die ik niet zal vermelden. Nu verweet zij op een keer deze dienares een wandaad die zij begaan had. Doch aangezien deze hovaardig en

[157] "Raguels", gedeclineerd.

trots was, hield zij haar heur man voor en verwees haar naar hem. De goede vrouw gaf haar geen antwoord, had geduld, weende tot God en sprak, dat zij hem niet mocht.[158] Doch God wist alles naar Zijn welgevallen. En toen God zulk een deemoedigheid zag, gaf Hij haar de genoemde Tobias tot man. Die had met haar twee kinderen en verder veel tijdelijke goederen. En de deerne die haar aldus gesmaad had, eindigde haar leven zeer slecht met veel schande die haar daarna toekwam. De gemelde vrouw verkreeg daarentegen goederen en eer. Daarom moet niemand de ander zijn slechtheid onder ogen wrijven, want men vindt vele lieden die andere lieden bestraffen en toch slechter zijn dan wie, welke zij bestraffen. Want zo het de wil van God is, zo lopen ook Zijn straffen.

Ik wil u ook een ander voorbeeld vertellen, betrekking hebbend op de deugd van het geduld. Ge hebt wel gehoord hoe de Bijbel ons erop wijst, hoe God wilde dat de heilige man Job van al zijn eer en goederen ontdaan werd, die toch zo rijk en machtig was als een koning. Ten eerste verloor hij zijn zeven zonen en drie dochters. Daarna al zijn vee. En daarna zag hij al zijn huizen verbranden en al zijn rijkdom zozeer verliezen, dat hem niets overbleef dan alleen hijzelf en zijn vrouw. Hij werd zo arm, dat hij op een mesthoop moest liggen, de wormen zijn hoofd verwoestten en zijn vrouw hem eten bracht om hem overeind te houden. Alzo geschiedde het, dat zij op een keer zo hogelijk jegens hem vertoornd was, dat zij tot hem sprak: "Moogt ge altijd in deze mest sterven en verder niets anders hebben." Echter, hoewel zij zulks sprak, had zij het toch niet gewild dat het geschied was, want zij was een goede, vrome vrouw. De goede man gaf haar echter geen ander antwoord dan dat hij zei, dat alles in de wil Gods gelegen is, en hij Hem altijd dankzegde voor hetgeen hem overkwam. Nu God hem goed had beproefd, en getoetst, verkwikte Hij hem wederom en begiftigde hem met net zoveel eer en goederen als hij voordien gehad had, waarvan

[158] Onduidelijk.

gij dit voorbeeld verder vindt in de legende van St.-Eustachius. Deze verloor ook land en lieden, zijn vrouw en zijn kinderen, die God hem ook teruggaf en ook meer dan hij eerder ooit gehad had. Daarom moet niemand het onheil van de ander erger maken. Want niemand weet, wat hem of zijn buren kan overkomen. Men moet echter God altijd danken, zoals de genoemde Job en St.-Eustachius deden en ook altijd een goed hoop op Hem vestigen en bedenken, dat Hij de macht heeft om al het goede tweevoudig te vergelden. Want Hij wil dat men zich deemoedig en geduldig gedraagt en van ganser harte hoop op Hem vestigt.

Noch een ander, van een slechte vrouw die Herodias heette, die koning Herodes van zijn broeder afnam, omdat hij eenvoudig en vroom was, en met haar lichamelijk zondigde[159]. Deze Herodes zal vol slechtheid. Hij was het, die de onschuldige kinderen liet doden. Deze deed veel kwaads aan zijn broeder en onttrok zijn vrouw aan hem, tegen God en tegen de wetten. Daarom berispte St.-Johannes de Doper hem, waardoor hij[160] die vrouw ging haten, zodat koning Herodes hem tiranniek liet doden, zoals hij ook de onschuldige kinderen gedaan had. Daarom zond God de Heer hem zulk een ziekte, dat de insecten[161] en de kleinste wormen hem konden doden. En zo heb ik u genoeg gezegd over de slechte vrouwen naar inhoud van de Bijbel, opdat ge tot voorbeeld neemt dat ge u onder andere daarvoor weet te hoeden. Thans wil ik u ook vertellen over de goede, die samen met hun werken door de Heilige Schrift geprezen worden. Wees die voortaan indachtig en wil aan hen een voorbeeld nemen.

Sara, de vrouw van Abraham, was een zeer wijze, vrome vrouw. God behoedde haar voor grote schade. Want toen de

[159] Bedoeld zal zijn: Herodes.
[160] Onduidelijk naar wie dat verwijst.
[161] "mülben".

koning farao haar met geweld van haar man afnam, zond hij haar zulk een ziekte, dat hij haar rein wederom aan haar man moest teruggeven en haar alzo door haar heiligheid behoedde, zoals Hij vele heilige mannen en vrouw voor vuur, voor water en voor vele andere pijnen behoed heeft, zoals hun heilige levens uitwijzen. Deze Sara leed veel smaad en pijn, want zij was wel honderd jaar onvruchtbaar. Doch door de heiligheid en goedheid die zij bezat, gaf God haar een zoon. Deze was een zeer heilig man. Dat was Izak, van wie de twaalf geslachten van Israël uitgingen. Daarmede beloonde God haar goedheid.

Ook wil ik u vertellen over Rebekka. Dat was een zeer wonderschone vrouw en vol van alle deugden en goede zeden. De Heilige Schrift looft haar ook als zeer zoet en deemoedig. Zij was de vrouw van Izak en de moeder van Jakob, zoals de Heilige Schrift getuigt. Zij had haar man boven alles lief. Zij gedroeg zich ook jegens hem zeer deemoedig met deugdzame antwoorden. Zij had liever willen sterven, dan dat zij ooit iets tegen hem gedaan of gesproken had waarmede zij hem had kunnen vertoornen. En uit ware deemoedigheid was zij in haar huis meer dienares dan vrouw. Nu was zij lange tijd onvruchtbaar, doch God, die een bijzondere liefde heeft voor een heilig huwelijk, schonk haar twee kinderen in één geboorte. Die weren Ezau en Jakob genoemd. Van deze Jakob stammen de twaalf geslachten van Israël waarover de Bijbel spreekt, zoals Johannes uitgelegd heeft in zijn visioen toen hij verrukt in de hemel was. Rebekka had deze Jakob liever dan Ezau, hoewel hij[162] de laatste was in de geboorte. Zij regelde dat hij van zijn vader de zegen kreeg. Dat geschiedde, omdat Jakob wijzer was dan Ezau, want Ezau richtte zijn zin en gemoed op jagen en in de bossen wandelen. Want kinderen van één vader en van één moeder zijn niet altijd eensgezind[163], want de ene heeft deze manier, en de andere een andere. Ik wil u ook nog meer

[162] Lees: 'Jakob'.
[163] "sind allwegen eyns sittens". Het woordje 'nicht' ontbreekt dus.

vertellen van een vrome man en een vrome vrouw. Die waren lange tijd zonder kinderen. Door hun smeken gaf God hun een zeer fraai kind. Zij beloofden het aan de dienst van God en de Kerk te geven. Daarna kregen zij een ander, dat niet zo schoon was. Alzo veranderden zij hun belofte en zeiden, dat zij het minst schoon gevormde aan de Kerk zouden geven, en het fraaiste te behouden voor hun erfgenamen. Dat mishaagde God zozeer, dat hij regelde dat beide kinderen stierven en zij voortaan zonder kinderen bleven. Hij deed hun weten, hoe zij dat verschuldigd waren, zoals het nog dikwijls geschied, dat degenen die hun kinderen uit het klooster of de orde halen om tijdelijk goed te bezitten, weinig geluk toekomt, en onder het eten wordt iemand getroffen.[164] Hetzij zij sterven, of komen anderszins tot schande en ondeugd. Hetgeen men daarom aan God belooft en bestemt, moet men ook houden. Daarentegen wilde ik ook dat gij weet hoe het Alia, de vrouw van Jakob, verging, die een zeer ander karakter had, waardoor zij in de Bijbel zeer hoog geprezen werd. Deze Alia had een bijzondere liefde jegens haar man en betoonde hem veel deugd en eer. Toen zij kinderen kreeg, dankte zij God met zeer aandachtig hart. Daarom verleende God haar twaalf kinderen; allen vorsten en van wie de twaalf geslachten van Israël afkomstig zijn, die God voorzag en boven alle andere mensen vroom waren. Vader en moeder baden ook altijd God voor hen en hielden hen tamelijk strak, met slaan en berispen. Het is honderdmaal beter kinderen te slaan, dan hen een enkele maal te vervloeken. Want hen te vervloeken, is zeer schadelijk en slecht, zoals ge in dit volgende voorbeeld, dat ik u daarover wil vertellen, zult horen.

[164] "under zechen kum eyns gerotet". Vertaling onzeker. 'Geraten' heeft vele betekenissen.

Hoe een man en zijn vrouw in toorn de duivel hun kind gaven en de duivel kwam, greep het en wilde het wegdragen.

Er waren op een keer twee echtgenoten in een stad, die beiden zeer lichtelijk ontvlambaar waren en zeer dikwijls jegens elkander tot onenigheid bewogen werden. Dezen hadden een jonge knaap, die een dwaasheid had begaan. Die begonnen zij te vervloeken, zozeer, dat het kind vertoornd werd en hun dwaze antwoorden gaf. Dusdanig, dat vader en moeder er zo hogelijk vertoornd over werden, dat zij het in hun toorn aan de duivel overgaven. Die kwam daarop, greep het bij zijn armen en wierp het tegen de grond. En waar hij het vastgreep, begon het te branden, zozeer, dat het zijn arm en hand verloor. Daarom is het zeer zorgelijk om kinderen te vervloeken of aan de duivel te geven, doch een goed voorbeeld hoe men moet onderwijzen en God voor hen bidden.

Iets anders wil ik u vertellen over Rachel, de andere vrouw van Jakob, die Jozefs moeder was, die door zijn broeders in Egypte verkocht was. Die werd door de Heilige Schrift ook met lof verheven, omdat zij haar man zo liefhad en hem zo onderdanig gehoorzaamde. Toen zij Jozef baarde, stierf zij in het kindbed. Men zegt, dat het slechts kwam doordat zij zich in hovaardigheid verhief van vreugde die zij had en God niet zo dankbaar was als Alia. Ook St.-Elizabeth, die een dochter van de koning van Hongarije was.[165] Wanneer deze heilige vrouw kinderen had gekregen, liet zij de priester komen en liet God loven en danken. Daarna nam zij het kind en gaf het als offer op het altaar om God te danken en voor het te bidden. Daarom verhoorde God de Heer haar gebed en beslist dat haar kinderen tot grote eer kwamen, zoals ongetwijfeld alle goeds van Hem komt. En wie Hem liefheeft, wordt door Hem verhoogd. Het is ook waar, dat God niets liever heeft dan deemoedigheid, en niet vanuit de hemel in het reine lichaam van zijn waardige moeder, de heilige jonkvrouwe Maria, was gekomen, wanneer er niet haar grote deemoed was geweest.

Een ander voorbeeld echter van een koningin van Cyprus, die geen kinderen kon krijgen. Doch door de goedheid van haar en haar man gaf God hun een aardig kind. Daarom was er grote vreugde in het koninkrijk. In deze vreugde werd er een groot hof en toernooi uitgeroepen en alle grote heren en vrouwen die men kon krijgen, werden uitgenodigd. Het hof was groot en de plaats was behangen met gouden doeken. Er verhief zich een groot lawaai met bazuinen, trompetten en muzikanten. Toen dit feest en het hof beëindigd waren, nam God de Heer zulk een groot misvallen aan de grote hovaardigheid, dat hij bepaalde dat het kind stierf tijdens het ontbijt. Men zegt, dat het geschied was door te grote warmte, dat het te veel kleren op zich had liggen gehad. Door dat te weten, verkeerde alle vreugde in pijn

[165] De zin loopt niet af.

en treuren. Daarom is dit een goed voorbeeld, dat men in zulke dingen niet te veel moet overdrijven[166], noch te veel bruiloft vieren of lawaai maken, doch God de Heer er slechts om loven, eren en dankzeggen.

[166] "überheben". Hier mogelijk in weer een andere betekenis gebruikt.

Hoe Mozes in zijn kindheid in een rieten mandje gelegd en op een water geplaatst werd, en door de dochter van koning farao wederom aan land gebracht en opgevoed werd.

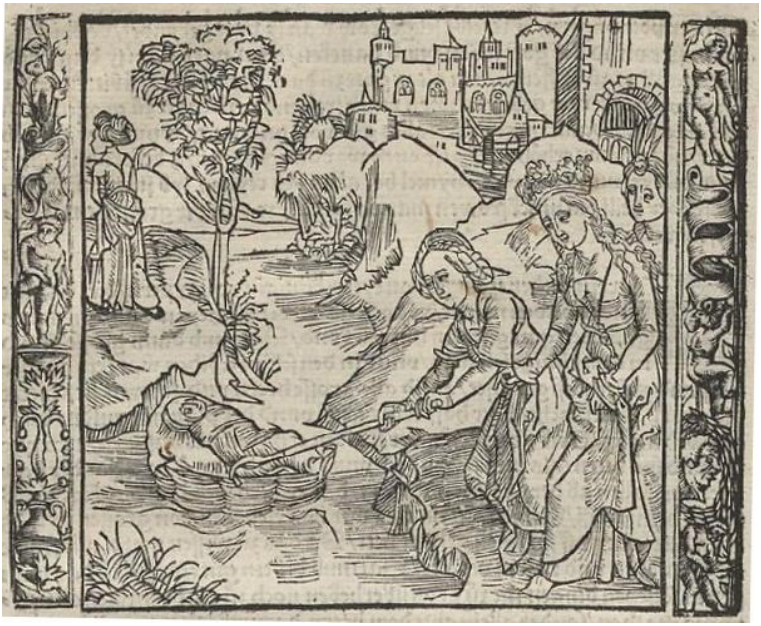

Ik wil u ook vertellen over de lieve dochter van de koning farao, hoe zij Mozes voedde, als volgt. Toen indertijd de Joden, het volk Gods, onder de macht van de koning farao in de gevangenis waren in het land Egypte, en deze koning farao zag dat dezen zich vermeerderden en zouden aansterken, gebood hij al hun kinderen die jarig waren te doden. Toen de moeder van Mozes dat vernam en zag dat haar kind moest sterven, legde zij het in een mandje dat van biezen gevlochten was en zette het op het water, het aan het geluk aanbevelende daarheen te komen waar God wilde, als een vrouw die het uit erbarmen niet wilde zien gedood te worden. Alzo kwam het kind door ordening

Gods in het mandje bij de stad, voor de kamer van de dochter van de koning farao in een tuin. Deze was voor haar plezier die tuin binnengegaan, zag het mandje en ging met haar jonkvrouwen kijken wat er in het mandje zat. Zij vonden het kind ingewonden, dat fraai rozig was. Daardoor had de dochter van de koning groot erbarmen, nam het, liet het opvoeden en behouden in haar heimelijke vertrek en noemde het haar kenmerk en genoegen. Van dat kind kwam daarna veel goeds, want God verkoos hem tot meester om al Zijn volk te regeren. Hij toonde hem ook vele van Zijn geheimenissen en gaf hem de Tafelen der Wet, alsook de staf waarmede hij de zee in tweeën deelde en wederom sloot. En zoet water kon aan een steen ontspringen. Om de voeding van het kind werd de koningin door God ook goed begiftigd, want Hij vergeet geen diensten die men uitvoert omwille van Zijn liefde, met name het opvoeden[167] van nog jonge wezen, hetgeen een werk der barmhartigheid is en Hem hogelijk bevalt, zoals men in het leven van St.-Elizabeth beschreven vindt, die ook zulke wezen verkwikte en ieder iets liet leren te beoefenen, zodat die zich op

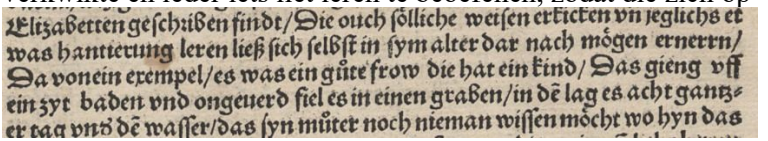

Elizabetten geschriben findt/Die ouch sölliche weisen erkicken vn jeglichs et
was hantierung leren ließ sich selbst in sym alter dar nach mögen ernerrn/
Da von ein exempel/es was ein güte frow die hat ein kind/Das gieng vff
ein zyt baden vnd ongeuerd fiel es in einen graben/in dē lag es acht gantz-
er tag vnd dē wasser/das syn müter noch nieman wissen möcht wo hyn das

latere leeftijd daarmede zelf konden redden. Daarvan een voorbeeld. Er was een goede vrouw die een kind had. Dat ging op een keer baden en bij toeval viel het in een kuil. Daarin lag het acht ganse dagen onder het water, zodat zijn moeder, noch iemand anders, kon weten waar het kind naartoe was gegaan. Doch aangezien zijn moeder een dienares en liefhebster van God en St.-Elizabeth was, kwam haar op de achtste dag in een droom voor, hoe haar kind in een waterkuil lag en St.-Elizabeth het beschermde en tot haar sprak: "Omdat gij altijd de arme wezen opnam en onttrok[168], wil God niet dat uw kind in zulk

[167] "erneren". Ook: 'voeden'.
[168] "entzogenn". Onduidelijk.

een schade en in zijn zonde sterft." Alzo stond de vrouw op, liet de vissers aldus in de kuil zoeken en vond het nog levend en gezond. Daarop zei het kind, hoe er een zeer aardige vrouw bij hem geweest was en het beschermd had. Zij had hem ook gezegd: "God zal u behouden door de aandacht van uw moeder en omdat zij zo gaarne de arme wezen ondersteunt en voedt." Daarom moet men deze kinderen en andere nooddruftigen aalmoezen geven en helpen.

Een ander voorbeeld gaat over het werk der liefde. Er geschiedde op een keer in een stad genaamd Tartre, dat er een vrouw was, genaamd Ra-ab. Hoewel zij enigszins besproken werd, was zij toch godsvruchtig Er kwam enkele vrome mannen [169]naar deze stad om het volk te leren en te onderwijzen. Zij bevonden het volk van de stad zo slecht en hard, dat zij zich verbergen moesten. Alzo kwamen zij in het huis van de genoemde vrouw. Die verborg hen onder vlas- en hennep-schoven, zodat zij niet gevonden werden. Bij nacht liet zij hen over de muren heen de stad uit, zodat zij daarvandaan kwamen en ontsnapten. Daarom werd zij daarna goed begiftigd, want de stad werd niet lang daarna gewonnen en alle mannen daarin werden doodgeslagen. Alleen zij en haar huisgenoten werden voor schade behoed omwille van de goede daad die zij de twee mannen bewezen had. Want God spreekt in Zijn evangelie: "Wie Mij of Mijn knechten dienst betoont, hem zal ik het honderdvoudig vergelden." Daarom wil ik, dat ge een voorbeeld kent van St.-Anastasia. Deze was in een kerker opgesloten en daaruit door God wederom bevrijd, haar daarbij verkondigend, dat haar bevrijding was omdat zij voor Hem Zijn eigen mensen had behoed. Dat waren de gevangenen. Want het was de gewoonte, dat wanneer zij gevangenen kende die wegens schulden of door nijd en haat gevangen waren, zij hen daaruit verloste met haar eigen goed en eigenhandig. Daarom begif-tigde God haar tweevoudig. God de Heer spreekt ook met name

[169] "hanffburdenen". Vertaling onzeker.

in Zijn evangelie, dat hij zeer erbarmd was over degenen die naar de gevangenen omzagen. Want het komt op de dag van het Laatste Oordeel dat eenieder rekening moet geven voor al zijn werken. Daarbij bedenk ik, dat er helaas velen van ons zullen zijn, die zeer weinig met een goed antwoord paraat zijn. Daarom, lieve dochters, bedenk zulks in deze tijd, zoals een heilige koningin van Frankrijk deed, genaamd Aragonne. Deze bezocht ook de armen in de kerkers, voedde de arme wezen op en bezocht de zieken zo vlijtig, dat zij ten slotte bedacht dat zij zulks niet gans naar haar wil kon volbrengen vanwege haar Heer en ook de wereld. Zij ontdeed zich van alle tijdelijke eer en waardigheid en ging naar Parijs in een klooster, opdat zij naar haar wil God des te genoegzamer kon dienen, zonder enige vrees. Derhalve deed God de Heer vele wondertekenen door haar bewerkstelligen**.** Met name stond er een boom in haar klooster die dor was en overal in het klooster schaduw gaf. Zij was een zo grote vriendin van God, dat door haar gebed deze boom groen loof kreeg, hetgeen toch tegen de natuur was. En verder nog vele andere tekenen deed God door haar. Daarom is het goed om God lief te hebben, zoals gij van deze goede vrouwen gehoord hebt, die zulke hoge vergoedingen hebben ontvangen.

Verder wil ik u vertellen over Simsons vader en moeder. Die waren in hun huwelijk twee zulke vrome mensen, dat God hun door hun gebed een engel zond, hun zeggende, dat zij een zoon zouden krijgen, de sterkste man die er ooit geweest was en door zijn sterkte de wetten Gods zou bevechten[170]. Alzo baden zij tot God, dat hij hun de engel wederom wilde tonen en zulke woorden nog een keer wilde zeggen. Deze verscheen wederom en zei tot hen, dat zij moesten vasten en aan onthouding[171] doen en zich hoedden voor vraatzucht, met name voor onbetamelijke zeden. Daarmede verdween hij. Alzo leefden zij naar het gebod

[170] "erstriten". In de goede zin des woords.
[171] "abrechung".

van de engel en kregen ook een kind dat de wetten stevig handhaafde tegen de heidenen en groot bloedvergieten, en volbracht. Want hij maakte door zijn unieke lichaam vierduizend man zegeloos. Daarom is dit een goed voorbeeld om te vasten en aan het lichaam afbreuk te doen, wanneer men iets van God verlangt. Want biechten en vasten, bevorderen de smeekbede van de mensen jegens God hogelijk, zoals de engel hun zegt dat zij zich moeten hoeden voor te veel eten en drinken, met name voor onbetamelijke zeden, zoals vrouw en man zich ook voor overmatig eten en drinken moeten hoeden. Want door zulk een ondeugd vervalt men in de zeven doodzonden, zoals gij het volkomener kunt horen in het boek van uw broeders. Dat vertelt, hoe een kluizenaar op een keer te veel eten en drinken als de minste zonde beschouwde, waardoor hij als hij dronken was, in de andere zonden verviel en meende dat hij de minste gekozen had. Daarover zegt Salomon in het boek van zijn leer, dat troebele wijn de ogen rood maakt en de gezichten beschadigt, en ook het gehoor verstopt en de nieren verstikt. Het doet ook het aangezicht stinken en maakt rode, sidderende handen. Het goede bloed breekt de aderen af, verhindert de zintuigen, vermindert het geheugen en bevordert het lichaam tot de dood. Verder zegt hij ook, dat de vrouw die dronken wordt, doorgaans zeer vroom mag zijn, maar ook God en haar buren hebben haar niet lief. Terwijl het toch beter zou zijn dat diefstal of een andere bevlekking haar aankleefde. Daarom, mijn lieve dochters, hoed u voor de zonden van het te veel eten en drinken. Ook echter is eenmaal per dag eten een heilig leven, tweemaal eten is menselijk, en vele malen eten dierlijk. En alle dingen geschieden slechts door oefening en gewoonte, zoals men gewoonlijk ziet dat hetgeen een mens zich in de jeugd aanwent, hij moeilijk kan verlaten op latere leeftijd. Daarom is het niets anders dan de wil die doet en laat. Derhalve moet men zich de weg laten wijzen door deze engel en de rede die hij hield jegens Simsons vader en moeder. Deze rede is niet dezelfde die de engel aan Zacharias verkondigde. Want die zei:

"Uw vrouw zal een zoon baren die noch wijn, noch bier drinkt, genaamd Johannes." Doch Simson was niet zo, want hij was geschapen opdat hij de wetten met het zwaard zou beschermen tegen de heidenen. Zo werd St.-Johannes verordineerd een spiegel der reinheid te zijn en van de onthouding der jeugd. Hierbij wil ik deze materie laten rusten en een ander voorbeeld vertellen.

Er was op een keer een zeer vrome, goede vrouw, die een dochter had, genaamd Delbora. Deze deed zij op school om verstandigheid en wijsheid te leren. Deze dochter leerde zozeer, dat zij zeer goed op de hoogte kwam met de Heilige Schrift en een zo zalig leven leidde, dat de geheimenissen Gods haar geopenbaard werden. Daarom kwam menigeen in het koninkrijk naar haar toe om haar om raad te vragen over toekomstige kwesties. Doch haar man was een harde, slechte man. Deze bracht zij ook door aardige lering en rede van zijn kwade leven af en maakte hem jegens zijn volk rechtvaardig en vreedzaam. Daarom is dit een goed voorbeeld dat men dochters de Schrift moet leren, want daardoor kunnen zij hun behoud des te beter onderkennen, net als kwaad en goed, zoals de gemelde Delbora deed, alsook St.-Catherina, die door haar verstand en lering en standvastigheid van haar geloof, samen met de genade van de Heilige Geest, vijftig der meest wijze meesters die in gans Griekenland waren, overwon en overtrof. Want zij kende God en Hij gaf haar de zege in haar martelaarschap, liet haar lichaam na haar dood door de heilige engelen veertien dagreizen lang naar de berg Sinaï dragen en deed olie uit haar graf stromen. De naam van God werd door haar kunde grotelijks verhoogd. Naar de zin daarvan wil ik u nog een voorbeeld vertellen, van een negenjarig kind. Dat was vier jaar naar school gegaan en disputeerde uit verordening door God over de wegen des geloofs, tegen de ongelovigen. En wel zo, dat hij ze overwon. Alzo verrieden zij hem en namen hem gevangen. Toen zij hem in hun macht brachten, waren zij van plan hem te doden, of hij

moest God verloochenen. Doch hetzij door pijn, noch marteling, konden zij hem tot zulks bewegen. Daarop vroegen zij hem waar God was. Hij zei: "In de hemel en in mijn hart." Dat verachtten zij en bespotten hem, lieten hem doden en ook zijn lichaam opensnijden, om aan zijn hart te zien of het waar was dat God daarin was. Toen hij opengedaan was, zagen zij van zijn hart een witte duif opvliegen. Daardoor werden van hen sommigen tot het christelijke geloof bekeerd. Derhalve is het een zeer goed iets, dat men kinderen in hun jeugd naar school brengt om de boeken der wijzen te leren en onderricht van hun heil voor de ziel en voor liefde, en niet de boeken der boeverij en ijdelheid der boze wereld. Want het is zeer veel edeler om over het goede te horen spreken, dan over het kwade. Vele lieden echter zeggen, dat hun vrouwen de Schrift niet geleerd moet worden, noch met schrijven, noch met lezen. Dat is echter een onwijsheid, want het is bijzonder goed dat vrouwen kunnen lezen, want daardoor kunnen zij des te beter het geloof en het heil van hun ziel leren kennen en in acht nemen. En onder honderden is er niet één, die des te erger of slechter is.

Zo wil ik u ook vertellen over een goede vrouw. Die heette Ruth, van wie koning David geboren is. Deze werd hogelijk in de Heilig Schrift geprezen, want zij had God bijzonder lief en was haar man gehoorzaam. Ook eerde zij haar mans vrienden meer om zijnentwille, dan haar eigen vrienden. Zo kwam het, dat toen haar man stierf, de kinderen van haar man die hij bij een andere vrouw gehad had, haar al heur have en goed wilden ontnemen, daar zij van verre landen en buitenlandse was. Doch de vrienden van haar gestorven man kozen vanwege de grote goedheid en liefde die zij hun bewezen had, haar zijde tegen haar neven, zodat zij ze bij de wet en gewoonte behield. Zo moet ook ieder vrome vrouw doen, want daaruit kan haar veel goeds bejegenen.

Thans een ander, van een goede vrouw die Abigal heette. Deze had een zeer kwade, wonderlijk harde man, die zijn buren en iedereen vervloekte. Deze was in zeer grote ongenade gevallen bij koning David, omdat hij zijn verklaarde vijand was en hem had willen vernietigen en dood wilde hebben.[172] Doch aangezien de goede vrouw wijs en verstandig was, ging zij naar de koning en sprak zo zoet met hem, dat zij voor haar man vrede verwierf jegens hem en hem voor veel schade behoedde. Daarop had hij zijn kwade tong afgeworpen, waarom zij zeer juist te prijzen is, ook omwille van het lijden en de pijn die zij van hem dulden moest. Daarom moet iedere wijze, vrome vrouw haar man overzien en zijn wangedrag en kwade gewoonten ten beste keren en verrichten. Want zoveel meer als zij door hem lijdt, zoveel te meer wordt zij bemind door God en de wereld, hoe dwaas hij ook is, doch God heeft hem aan haar gegeven door ordening der heilige Kerk.

[172] Onduidelijk verwoord, maar kennelijk wilde David de man doden.

Hoe de vrouw van een oude Romein voor haar man met een andere Romein vocht en de zege veroverde.

Wil ook een voorbeeld kennen van de vrouw van een oude Romein, naar onderricht van de kronieken. Deze Romein was zeer na-ijverig en grof[173] jegens haar, doch zonder schuld harerzijds. Alzo geschiedde het, dat hij een duel had afgesproken met iemand anders. Nu was hij zeer ongeschikt[174] en was zijn duelgenoot ziek[175], zodat hij niet op de afgesproken dag kon komen en niemand had die van zijnentwege het duel wilde doen. Derhalve was hij in grote zorgen en schande

[173] "yferig und ungeslacht".
[174] "verzagt". Heeft talloze negatieve betekenissen, waaronder 'moedeloos', 'handelingsonbekwaam'.
[175] "unnd ward im syn kempffer kranck". Onduidelijk. Dan zouden beiden niet kunnen optreden.

geraakt. Toen zijn vrouw dat vernam, dat haar man tot schande zou komen, ging zij zich in haar kamer wapenen, besteeg een paard, veranderde haar gelaat, zodat zij zich aan niemand liet kennen, en kwam op de plaats om met haar mans tegenpartij te vechten. Daarop zag God de Heer aan haar goedheid, dat zij zulks om Gods wil deed en haar man goed in ruil voor slecht gaf, en gaf haar genade zodat zij de zege en de kwestie voor haar man goed en eervol veroverde. En toen na deze verovering het verdrag opgemaakt en het vonnis geveld werd, wilde de keizer weten wie de vechter van de Romein geweest was. Daarop ontwapende zij en werd openbaar dat het zijn vrouw was. Daarom bewezen de keizer en allen van de stad haar diezelfde dag grote eer, en meer dan zij moesten. Daarom moet iedere vrome vrouw haar mans toorn deugdzaam verdragen en hem zijn eer behoeden.

Een ander voorbeeld van een vrouw van koning David, hoe die de toorn van haar heer kalmeerde. Gij hebt wel gehoord, hoe Amon, de zoon van David, zijn zuster onteerde en hoe Absolom zijn broeder die ondeugd op hem wreekte en hem doodsloeg. Derhalve moest hij het land uit vluchten, want zijn vader, de koning, wilde ook hem laten doden. Alzo zorgde deze vrouw door haar verstand, dat zij hem wederom met de koning verzoende. Want zij hield haar heer zovele middelen en redenen voor, dat hij hem zulks vergaf en toegaf, hoewel zij niet meer dan zijn stiefmoeder en niet zijn ware moeder was. Doch zij had haar heer zo lief en zijn kind, dat zij zulks uit ware liefde teweegbracht. Zo moet ook iedere vrouw doen en zij kan ook haar man geen grotere liefde bewijzen, dan de kinderen die hij bij een andere vrouw heeft, lief te hebben en hen als de hare te eren en bevorderen.

Een ander van de koningin Saba, die een zeer vrome, wijze vrouw was. Deze vrouw ging van de Oriënt naar Jeruzalem om raad te plegen vanwege een belangrijke kwestie, bij Salomon,

de koning, die haar getrouw en goed raad kon geven, waaruit voor haar veel goeds ontstond. Daaraan moet iedere vrouw een voorbeeld nemen om een vrome, wijze man te kiezen van een goed geslacht, zich vriendelijk jegens hem te gedragen en zijn raad te verlangen. Want goede raad brengt goede werken en veroorzaakt tussen buren een blijvende trouw en liefde. Het maakt ook, dat een mens het zijne zonder onkosten kan verkrijgen en behouden, en hem altijd goeds overkomt, zoals de vermelde koningin Saba, die naar een zo ver land ging om de raad van Salomon in te winnen.

Ik wil dan ook een voorbeeld vertellen van een keizer van Rome die op zijn doodsbed lag. Alle heren en de ouden van Rome spraken tot hem en zeiden, dat hij zou genezen. En geen vriend had aan zijn zielenheil gedacht, behalve een enkele ridder, die hij had opgevoed en hem van zijn jeugd af gediend had. Die zag nu wel dat hij niet kon genezen, en toch gaven de zijnen hem allen raad naar zijn welgevallen. Hij vroeg aan de keizer hoe hij zijn hart bevond. De keizer antwoordde hem: "Zwak." Daarop begon hij zeer deemoedig: "Heer, God de almachtige heeft u in deze wereld alle vreugde en goeds gegeven. Dan past het, dat ge Hem daarvoor prijst en dankzegt en dat aan zijn arme mensen meedeelt, omwille dat Hij u niets heeft te verwijten." De keizer luisterde naar zijn woorden en sprak: "Nog is een vriend beter dan een huichelaar." Dat sprak hij, omdat zijn vrienden niet anders met hem besproken hadden, dan hem troost naar zijn welgevallen te geven, hetgeen deze echter niet deed, doch sprak over het behoud van de ziel. Het is toch ook redelijk, dat wie het lichaam liefheeft, de ziel zo mogelijk nog meer lief moet hebben. Ook zijn vrienden moeten niet verhelen hetgeen nuttig en eerlijk is, noch door haat, noch door liefde, wanneer men niet anders dan getrouw wil raadgeven als een vrome en goede vriend en geen huichelarij wil uitoefenen. En die niet doen als de vriend van deze keizer,

die wel zag dat hij de dood niet kon ontlopen, hetgeen echter deze ridder zei, weshalve de keizer hem geloofde.

Een ander voorbeeld van een zeer vrome vrouw. Die had een zeer eenvoudige, simpele man.[176] Nu was zij zeer geestelijk en had de geboden Gods zeer lief. In die tijd was er in Jeruzalem een heilige profeet, genaamd Heliseus, aan wie de vrouw grote aandacht besteedde, zodat zij hem vroeg of hij bij haar en haar man wilde logeren. Voor hem maakten zij een bed in een eigen kamer en onderhielden hem naar hun vermogen zeer eervol. Aangezien de vrouw bij haar man geen kinderen kon hebben, vroeg zij de heilige man of hij voor haar bij God wilde vragen of hij haar kinderen zou geven. Dat deed de heilige man zoveel, dat God haar met een zoon begiftigde. Dat was een zeer aardig kindje. Toen het vijftien jaar oud was, stierf het, waarvan vader en moeder zeer bedroefd waren. Alzo namen zij het kind en legden het in de kamer van de heilige man en zochten hem overal in het land, net zolang tot zij hem vonden, voerden hem met zich mede naar hun kamer en toonden hem hun dode kind, tot hem zeggende: "Zie, mijn beste heer, dat is het kind dat God ons door uw smeekbede gegeven heeft, dat al onze vreugde geweest is. Nu vragen wij u, of gij God wilt vragen dat Hij ons het teruggeeft, of ons tot Hem neemt. Want wij verlangen verder niet te leven, wanneer wij dat verloren hebben. Alzo had de goede profeet zulk een erbarmen met hen, dat hij God zoveel smeekte, dat Hij het kind zijn leven teruggaf. Daarna bleef het lange tijd in leven. Daarom, mijn lieve dochters, moet men de mensen die een vroom, zalig leven leiden, gaarne behouden en eer bewijzen, zoals deze goede vrouw de heilige profeet. Want God de Heer wordt door smeken der vromen zeer dikwijls om genade en inwilliging der smeekbede gebeden.

Ik wil u een ander voorbeeld vertellen, van een vrome vrouw die Sara heette. Hiervoor hebt gij wel gehoord, hoe deze zeven

[176] "eyn schlechten einfeltigen man".

mannen gehad had, die de duivel allen gedood had, omdat zij niet een getrouw huwelijk met haar wilden uitoefenen. En ook, hoe de dienstmaagd haar zulks onder ogen wreef, hoe geen man bij haar kon blijven. Aangezien de goede vrouw vroom en wijs was, wilde zij niet met haar strijden en zei niet meer tot haar, dan zeer deemoedig: "Mijn beste dochter, het past mij, noch u, om over Gods gerichten te spreken." Derhalve lijkt zij niet op de vrouw van een oude Romein te Rome. Want die had een zeer wonderlijk gemoed, zodat zij met iedereen op straat ruzie maakte. Zoveel, dat menigeen over haar zei: "Wie in een andere tijd[177] een vrouw uitscheldt, die zegt haar, dat zij geen kuis lichaam heeft." En deze praatjes groeiden zo ver, dat zij daardoor haar huwelijk verloor, of zij nu schuldig was of niet. Dat overkwam haar slechts door haar strijdlustige tong. Daarom is het een grote dwaasheid voor een vrome vrouw om met de mensen te ruziën of te strijden, of zulke strijdende lieden aan te horen of hun antwoord te geven. Een vrome vrouw moet redelijk een voorbeeld zijn, met name opdat het haar niet overkomt als de vrouw van een goede edele, die ook met een slechte, koppige man ruziede. Tegen die sprak ik: "Mijn beste vrouw, ik raad u aan, de dwaas niet te antwoorden, want zijn dwaasheid geldt veel meer de slechte dingen, dan de goede." Doch zij wilde mij niet volgen en ruziede pas steeds meer met hem en zei, dat zij niet naar zijn hoofd vroeg. Daarop antwoordde deze man, dat hij net zo goed was voor een man, als zij voor een vrouw. En het ging zover met dit gepraat, dat hij een man wist die haar dag en nacht kuste wanneer hij wilde. Waarop ik de vrouw nog een keer naar een plek meenam en haar zei, dat het zeer onwetend van haar was, dat zij zich zoveel aantrok van de dwaas. Want de woorden die zij gebruikten, waren zeer onbescheiden en vonden voor vele mensen plaats. Desalniettemin bedreef zij het geruzie zoveel, dat zij daardoor hogelijk in opspraak kwam en bij vele mensen kenbaar, die het voorheen niet wisten. Daarin gelijkt de wijze Sara haar niet, die

[177] "uff eyn ander zitt". Onduidelijk.

de dwaze deernen weinig antwoord gaf. Want iemand kan zich soms dermate verspreken, dat zijn recht tot onrecht wordt. Daarvan wil ik u nog een voorbeeld noemen van een keizer van Constantinopel. Dat was een zeer wonderlijke man, doch hij ruziede nimmer met iemand. Op een keer trof hij zijn twee zonen aan die met elkander ruzieden. Ze zouden elkander ook geslagen hebben, wanneer men er niet tussen was gekomen. Hij sprak tot hen, dat geen enkel edel hart schandelijke woorden moest spreken. Want door ruzie herkent men de edele en de schandelijke. Dat komt, doordat degene die zo schandelijk is, ook schandelijk spreekt. Derhalve heeft diegene een zeer adellijk hart, die er boven kan staan en aan de ander geen antwoord geeft. Want ongetwijfeld groeien uit dwaze antwoorden voor deze antwoorder meestal vaak en dikwijls de schande en laster. Derhalve, lieve dochters, is dit een goed voorbeeld, dat wanneer men met dwaze mensen die trots en hoog moedig zijn, met ruzieachtige woorden gelijke pas houdt[178], zulks zorgelijk en niet goed is. Want zij zeggen en spreken in hun boosheid hetgeen zij van tevoren nimmer gedacht hebben zich er in hun toorn mede te wreken.

Verder wil ik vertellen over de koningin Hester, de vrouw van de koning van Syrië. Zij was een zeer vrome, wijze vrouw en men hield veel van haar. Daardoor verheft de Heilige Schrift haar met lof boven alle anderen. Doch de koning, haar man, was een zeer harde, slechte man en hij deed haar zeer veel onrecht. Wanneer zij zijn toorn bemerkte, gaf zij hem in geen enkele kwestie antwoord. Daar raakte hij echter nog meer door vertoornd, met name als er mensen bij waren. Wanneer zij in haar eentje bij hem kwam, berispte zij hem over zijn afgelopen toorn zeer ernstig en waar en hoe de dingen verkeerd waren. Daardoor begon hij zeer hogelijk van haar te houden en zei heimelijk, dat hij met haar niet wilde ruziën. Zo zoet ontving zij zijn spreken. Het is voorwaar ook de beste aanpak die een

[178] "fůsz haltet".

vrouw hebben kan, haar man in zijn toorn geen antwoord te geven. Want een edel hart verkeert altijd in de vrees, dat het niet zo spreekt, dat degene aan wie het aangeboden wordt, het misvalt, zoals men dat aantreft in het Boek der Koningen, met name over de vrouw van een groot heer. Deze heer had ook een zeer slecht karakter. Daarentegen was de vrouw zeer zoet en verdraagzaam. Tot haar sprak haar jonkvrouwe: "Vrouwe, waarom ontspant ge u niet een beetje?" Zij antwoordde haar, dat zij bang was dat het haar heer zou verdrieten. Zij wilde veel liever zonder vreugde zijn om hetgeen zij wilde, dan onvrede hebben in haar huis. Er waren ook drie dingen die haar dwongen dat zij niet vrolijk kon zijn. Het ene was liefde, het andere vrees, en het derde schande. Die drie moesten onder controle worden gebracht. Want de liefde die zij voor haar heer had, benam haar alle andere genoegens. Zo dwong vrees vanwege haar eer dat zij die niet verloor. Zo maakte schande haar bezorgd. Dat was haar verantwoording jegens de jonkvrouwe. Hierom, lieve dochters, gedenk dit voorbeeld en geef uw mannen zoete, deemoedige spraak en antwoord, opdat ge in hun vreugde kunt leven.

Hoe men Suleiman wilde uitleveren[179] en stenigen, Daniël haar echter met zijn rede verloste en de twee priesters die haar valselijk hadden verraden, zelf gestenigd werden.

Een ander voorbeeld, van Susanna, de vrouw van Joachim, die een groot heer was, woonachtig te Babylon. Deze Susanna was een zeer aardige vrouw die heilig leefde. Er waren twee priesters van haar wet, die spraken op een keer in een tuin, waarin deze Susanna zich uitwrong[180] en kamde[181]. Aangezien zij zeer sierlijk en aardig was, naderden de twee priesters. En toen zij de vrouw zo enig zagen, werden zij door onkuisheid aangevochten, gingen naar haar toe en zeiden dat zij hun wil

[179] "usz fürt (…) wolt".
[180] "zwůg". Vertaling onzeker. 'Zwingen' heeft vele betekenissen, waaronder 'insnoeren'.
[181] "strelte".

moest doen, of zij zouden over haar zeggen, dat zij haar bij onkuise handelingen en de echtbreuk hadden gevonden. Daarom zou men haar stenigen of verbranden, zoals gebruikelijk was naar de zede der wet. Daarvan schrok de goede vrouw hogelijk, want zij zag, dat zij door valse getuigenis zou sterven of hun hun wil moest doen, want in die tijd kon men met twee mannen een getuigenis afleggen. Doch zij bedacht in haar hart, dat zij liever een wereldlijke dood wilde sterven, dan beklagenswaardig worden[182], alzo haar wil en al haar vertrouwen op God vestigend. Zij antwoordde hun, dat zij het niet wilde doen en veel liever wilde sterven, dan de wetten breken en haar eer verwoesten[183]. Alzo gingen de twee priesters naar de rechter en legden getuigenis af, hoe zij haar bij de echtbreuk hadden aangetroffen, waarop zij ijlings gevangengenomen en ter dood veroordeeld werd. Daarop riep zij zo vlijtig God aan, dat hij zijn visie op haar getrouwe huwelijk wederom losliet. Hij regelde ook, dat Daniël, de profeet, daarnaartoe kwam, die nog niet meer dan vijf jaar oud was. Die riep en sprak met luide stem: "Gij rechter van Israël, wil niet over het onschuldig bloed rechtspreken, tenzij gij van tevoren de twee getuigen onderzoekt, ieder met name onder welke boom zij haar aldus in echtbreuk bevonden hebben." Daarvan schrok het volk bijzonder, dat een klein kind aldus sprak. Wel ziende, dat het de wonderen van God waren, bevroegen zij alzo elk met name. De ene zei, dat het onder een vijgenboom was geweest. De andere sprak, dat het een pruimenboom was. Toen men hen alzo tegenstrijdig bevond, veroordeelde men hen tot de dood. Toen zij zagen dat het niet anders kon zijn, bekenden zij de kwestie en zeiden, dat Suleiman de dood niet verschuldigd was, doch zijzelf, aangezien zij onrecht hadden gedaan. Daarom kan men hierbij wel bemerken, dat God degenen die vertrouwen in Hem stellen, genadiglijk behoed voor het kwaad, zoals Hij deze

[182] "dañ eyns jemer werden". Vertaling onzeker.
[183] "falschen".

goede vrouw verloste, die liever haar leven op het spel[184] zette, dan dat zij haar eer wilde verwoesten, en meer het verlies der ziel vreesde, dan dit tijdelijke leven, zoals ook St.-Elizabeth deed in het Nieuwe Testament, de moeder van St.-Johannes de Doper. Deze diende God het eerst en daarna haar man, en vreesde die ook meer dan alle vrouwen. Haar man ging op een keer weg en had niet terug naar huis willen komen. Dat verzweeg en verheelde zij tot zij het tijd dunkte. Zij sprak met hem zo goed en voorzichtig, dat hij nimmermeer tegen haar vertoornd moet zijn geworden. Zij verlangde en bevorderde altijd de vrede van haar man. Zo moeten ook alle goede vrouwen doen, want God de Heer gaf deze St.-Elizabeth vanwege haar goedheid St.-Johannes de Doper als beloning, zoals het ook iedere vrouw geschiedt dat God haar begiftigd die Hem alzo eert en vreest, hetzij bij leven, hetzij na de dood, net als ook allen die zich in allerlei omstandigheden kuis en rein gedragen.

Een ander voorbeeld, van St.-Maria Magdalena, die zich met haar tranen van zonden reinigde, toen zij de voeten van Onze Heer waste met haar tranen en wederom droogde met heur haren. Haar geween was uit liefde jegens God en uit vrees voor haar wandaden. Zulks doen wij ook en bewenen, erbarmen en hebben schaamte over onze slechtheid en zonden, en moeten deemoedig ter biecht gaan en onze zonden net zo schandelijk en grof vertellen als we ze begaan hebben en niets verhelen. Want de vrees en schaamte die men heeft, heeft in de biecht de grootste aflaat der zonden. Want wanneer God de deemoedigheid en het berouw ziet, wordt Hij bewogen tot erbarmen en bereidt ons Zijn barmhartigheid om de zonden te vergeven. Er is nog een andere reden om de heilige Magdalena te loven, namelijk omdat zij God liefhad en zij Hem innig vreesde, dan omwille van de grote wondertekenen die zij ter zake deed. Met name, omdat Hij haar broeders van de dood verkwikte. En haar

[184] "uff zwifel".

broeder[185] zei: "Om de wonderen in de andere wereld, vreesde zij Hem zozeer, uit het bedenken dat wanneer zij in haar zonden zou sterven, zij aldaar gestraft werd, zodat zij naar een woest woud ver van de mensen wegging, wel dertig jaar lang. En toen zij daar gevast had, zodat zij zich naar de natuur niet meer kon onderhouden, erbarmde God zich over haar en zond haar dagelijks haar spijs uit de hemel en onderhield haar aldus tot aan haar einde."[186] Daarom moet men de zonden vaak en dikwijls bewenen en biechten, vasten en andere goede werken doen, waardoor men dan ook eeuwige beloning verkrijgt.

Nog een ander, van twee zalige vrouwen, die twee ongelovige mannen hadden. De ene was de vrouw van de maarschalk van Herodes. Deze goede vrouwen volgden onze Heer na en dienden Hem hun leven lang, zoals ook iedere vrome vrouw moet doen. Al heeft zij ook een slechte man, moet zij toch daarom niet de godsdienst verlaten, doch zeer deemoedig en aandachtig zijn, om genade van God voor zichzelf en haar man te verwerven. Want het goede dat zij doet, vermindert de slechte daden van haar man en verzacht de toorn Gods, zoals de boeken der oude vaders inhouden. Met name spreken zij in een hoofdstuk over een slechte tiran, die voor een schandelijke dood driemaal behoed werd door de goedheid van zijn vrouw. Toen daarna de goede vrouw echter stierf en hij niemand meer had, liet de koning van het land hem doden. Daarom is het zeer noodzakelijk, dat een slechte man een goede vrouw heeft, opdat zoveel te erger als hij doet, de vrouw daarentegen zoveel te meer goed doet, zoals de gehoorzaamheid en de vrees jegens God ook eerder[187] gevestigd is dan het huwelijk. Daarom moet men allereerst God die ons naar Zijn beeltenis geschapen heeft, gehoorzaam zijn, want Hij kan ons genade geven en ook behouden of verdoemen. De wetten zeggen ook, dat men het

[185] Onduidelijk.
[186] Het citaat is niet gemarkeerd, dus onduidelijk waar het eindigt.
[187] "ee". Elders ook gebruikt in de betekenis 'eer'.

lichaam van de gemaal net zo moet waarderen als het nut van de ziel. Zo zegt het geloof dat iedere vrouw eerder het nut van de ziel moet gehoorzamen, dan haar gemaal, en met name meer dan de dienst van het lichaam, dat op vele plekken aldus door de Heilige Schrift waar en gewaardeerd is.

Een voorbeeld van Martha, de zuster van St.-Maria Magdalena. Die was altijd zorgvuldig en gewend om de profeten en de dienaren Gods te herbergen, en was een milde aalmoesgeefster aan de armen. Daarom kwam ook onze Heer in haar huis om bij haar te herbergen. Alzo beklaagde zij zich bij Hem dat haar zuster haar niet wilde helpen te dienen en eten te bereiden. Hij antwoordde haar zeer deemoedig, dat haar zuster het beste deel gekozen had. Dat was, omdat zij haar zonden beweende en om genade bad in haar hart. Daarom gaf God haar de waarheid te kennen, dat er geen betere dienst is dan God van ganser harte lief te hebben. Zo deed ook Martha haar dienst, door haar onderdak zo vlijtig te delen met God de Heer en Zijn heilige apostelen, met spijzen en dergelijke, met een goed, vrij hart. Derhalve heeft God de Heer in Zijn leven ook om harentwille vele wondertekenen gedaan en kwam hij bij haar einde om haar te troosten toen zij wilde sterven, hetgeen voor haar een hoge gave was. Derhalve geeft ook iedere vrome vrouw gaarne aalmoezen en moet de armen om Gods wil herbergen. Want God de Heer zal bovenal op de dag van het Jongste Gericht voorhouden, hoe men de armen en de boden Gods gezien en geherbergd heeft, en dat dan zeer hogelijk betalen. Zoals Hij ook in het evangelie zegt, dat wie de arme zondaren ontvangt en herbergt, die herbergt en ontvangt Hemzelf.

Een ander voorbeeld van twee zalige vrouwen die onze Heer Jezus beweenden, toen Hij het kruis op Zijn heilige schouders droeg waaraan Hij de dood wilde lijden voor ons, arme zondaren. Deze vrouwen voerden dan ook een zeer vroom leven en hadden een zeer barmhartig gemoed. Daarom keerde God de

Heer zich tot hen en sprak: "Gij dochters van Jeruzalem, ween niet over Mij, doch ween over uzelf en over uw kinderen." En gaf daardoor te kennen, dat er groot kwaad over Jeruzalem vanwege Zijn dood zou komen, hetgeen gij in het boek dat ik voor uw broeders gemaakt heb[188], hebt kunnen terugvinden. Daarmede werden deze goede vrouwen voor hun erbarmen beloond. Derhalve moet ook iedere vrome vrouw erbarmen hebben met de armen van God en bedenken, dat hetgeen men voor hen doet, het voor God zelf geschiedt. Want Hij zegt, dat wie erbarmen betoont, hem zal ook barmhartigheid worden bewezen. Ook zegt de wijze man, dat een vrouw van nature barmhartiger moet zijn dan een man. Dat wil zeggen, dat de man een sterker gemoed moet hebben dan een vrouw, opdat de man kan merken, dat hoe minder een vrouw zoet en barmhartig is, des te meer mannelijk zij is. Meer zegt de wijze ook in Zijn Boek der Wijsheid, dat een vrouw van goede aard in het bijzonder erbarmen moet hebben met haar arme vrienden en hun behulpzaam moet zijn, want zij ziet dat het hun slecht gaat, of dat zij haar nodig hebben. Hiermede wil ik niet meer zeggen over de zalige vrouwen en wil ik over andere voorbeelden spreken.

Alzo, mijn lieve dochters, hoed u voor de zonden van de toorn, dat die u niet overmeestert. Want God de Heer zegt in Zijn evangelie, dat men diegenen moet vergeven, die tegen u handelen. Zo deemoedig aldus, dat wanneer hij u op de ene wang slaat, ge hem de andere ook moet bieden. Dat wil zeggen, dat ge u niet op hem wreekt. Want tegenstand of wraak heeft geen verdienste, doch is tegen het leven der ziel. Verder zegt hij ook, dat wanneer men noch toorn, noch haat in zijn hart heeft, men zich goed op het altaar mag offeren, waarvan ik u een groot voorbeeld wil vertellen van een machtige burgeres, zoals ik heb horen zeggen in het parlement. Deze was zeer rijk, wel

[188] Onduidelijk.

op weg met haar ziel[189], en godsvruchtig, en had een merkbaar teken aan zich dat zij een goede christenvrouw was. Toen zij echter op haar doodsbed kwam en haar pastoor haar de biecht kwam afnemen, die een zeer vrome man was, over al haar zonden tot aan de zonde van de nijd, haat en toorn, verlangde hij van haar, dat zij iedereen wilde vergeven die tegen haar gehandeld had. Zij antwoordde hem, dat er een vrouw was, een van haar buren, die zo groot tegen haar had gehandeld, dat zij haar niet ooit van ganser harte kon vergeven. Alzo ondernam zij het om de goede man deze mening met veel fraaie en zoete woorden te doen weten. En hij vertelde haar, hoe onze Heer Jezus degenen die hem gedood hadden, zo deemoedig had vergeven. En ook hoe de zoon van een ridder een ander die zijn vader gedood had, in de biecht vergeven had. En toen deze voor een kruis geknield had, boog dat kruis voor hem en sprak door een stem: "Omdat gij om mijnentwille vergeven hebt, zo wil Ik u ook al uw wandaden vergeven, en zult ge genade hebben om tot Mij te komen naar de hemelse vreugden." Zulke en andere goede voorbeelden vertelde de pastoor. Doch toen hij ze haar vertelde of tot onderricht kon voorhouden, was alles vergeefs, doch zij volhardde en bleef steeds bij haar slechte, nijdige gemoed en stierf ook alzo in diezelfde nacht.

[189] "wol belündet". Deze term voert terug op het Turks, om zielsafstamming aan te duiden, namelijk 'uit de lendenen van een voorvader'.

Hoe een rijke burgeres stierf, die de pastoor open liet snijden en men een grote, wanstaltige pad op haar hart vond zitten.

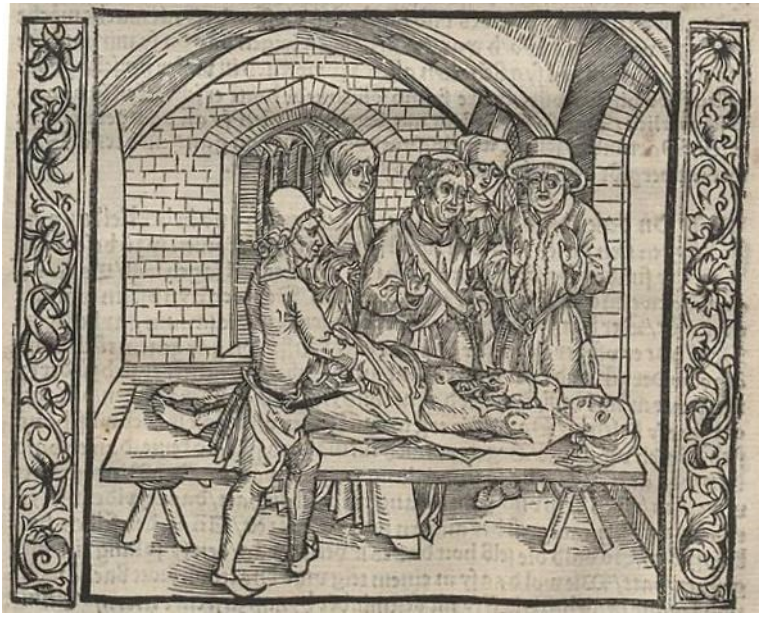

Alzo bedacht de pastoor die haar de biecht had afgenomen, hoe de duivel haar ziel wegvoerde en hij een grote pad op haar hart zag zitten. Toen de ochtend aanbrak, kwamen haar vrienden en spraken over haar begrafenis, dat men haar in de kerk moest begraven. De pastoor sprak, dat zij niet in gewijde grond[190] werd gelegd, want zij had haar buurvrouw niet willen vergeven. Derhalve was zij in doodzonde gestorven. Of haar vrienden hem daarin wilden vertrouwen. Hij sprak tot hen: "Beste vrienden, aangezien gij mij niet wilt geloven, laten wij haar opensnijden. Vindt ge dan niet een pad op haar hart zitten, dan wil ik alsnog toestaan, dat zij in de gewijde aarde begraven

[190] "in das gewicht".

wordt." Hierop spraken zij met elkander, hielden het voor een spookbeeld[191] en zeiden dat het niet mocht zijn. Toch wilden zij haar openmaken, opdat zij hem des te meer konden bespotten en zijn leugen daarmede bevestigen. Toen zij open was gemaakt en zij aldus de pad op haar hart aantroffen, groot en zeer wanstaltig, nam de pastoor zijn stola en bezwoer de pad hem te zeggen waarom hij daar was. De pad antwoordde, dat hij de duivel was en de vrouw wel zo'n dertig jaar had aangevochten, met name in de zonde van de toorn, in welke zonde hij bij haar meer voordeel had bevonden dan in de andere. Want mettertijd was zij in zulk een wedijver jegens een van haar buren geweest, dat zij haar niet had willen vergeven. "Des anderen daags[192], toen gij haar de biecht afnam, zat ik met vier voeten op haar hart en hield dat in zulk een mate in die zonde van de nijd en haat besloten, dat zij niet de macht kon hebben om te vergeven. Doch ik was zeer bezorgd, dat gij mij haar zoudt ontnemen. Doch ik heb de zege behouden, alzo dat zij eeuwiglijk in onze heerschappij der hel verder is heengezonden." Toen haar vrienden zulk een rede hoorden, schrokken zij daar zozeer van, dat zij verder niet meer durfden te verlangen haar in de gewijde grond te leggen. Daarom moeten wij elkander van ganser harte vergeven. Want wie niet vergeeft, die wordt door God ook niet vergeven.

Over degenen die moeten komen in de gedaante en in de kleding waarin zij worden aangetroffen bij hun goede vrienden, wanneer die bij hen in huis komen om hen te zien. Daarvan wil ik u een voorbeeld vertellen. Er is op een keer een ridder geweest, een zeer goede man. Die ging op een pelgrimage over zee. Hij had twee minnen die hem hadden grootgebracht. Die waren hem zeer lief. Voor hen had hij op de vaart zeer fraaie rokken gekocht van een zeer goed doek. Toen hij wederom aan land kwam, was het laat op een avond. Hij naderde het huis van

[191] "gespet".
[192] Hier pas begint een citaat.

een van zijn minnen, klopte daar aan, vroeg naar zijn min en zei dat hij haar wilde zien. Daarop liep zij eerst een kamer in, wilde haar rok wassen en zich fraai opmaken. Hij verlangde nogmaals dat zij spoedig kwam, want hij moest spoedig weg. Toen zij nu zo lang wegbleef, verdroot dat de ridder zodanig, nu zij hem zo lang niet gezien had, dat hij wederom zijn paard besteeg en wegreed naar de andere van zijn minnen. Op het huis van deze klopte hij aan. Zodra die hoorde dat het haar neef was die zij zo lang niet gezien had, liep zij, hoewel zij in deeg rond kneedde, brood wilde bakken en deeg aan haar handen had, desalniettemin naar buiten naar haar neef en sprak: "Mijn heer en neef, op de wijze waarin ik van u heb horen zeggen, ben ik dadelijk gekomen om u te zien. Daarom vergeef mij, want de grote vreugde die ik gehad heb over uw komst, heeft mij dat veroorzaakt." De ridder zag haar goede wil, was daarover zeer verheugd en had haar van toen af aan veel liever dan de ander. Hij gaf haar ook de beide rokken die hij voor haar en haar zuster had gekocht, en aldus verloor de andere de hare. Daarom moet ge naar uw vrienden gaan zoals ge u bij hun aankomst bevindt, om hun dienst en genoegen te doen.

Hoe men een edele jonkvrouwe naakt wilde uitkleden en verbranden, en een ridder haar met een gevecht tegen haar tegenpartij bevrijdde.

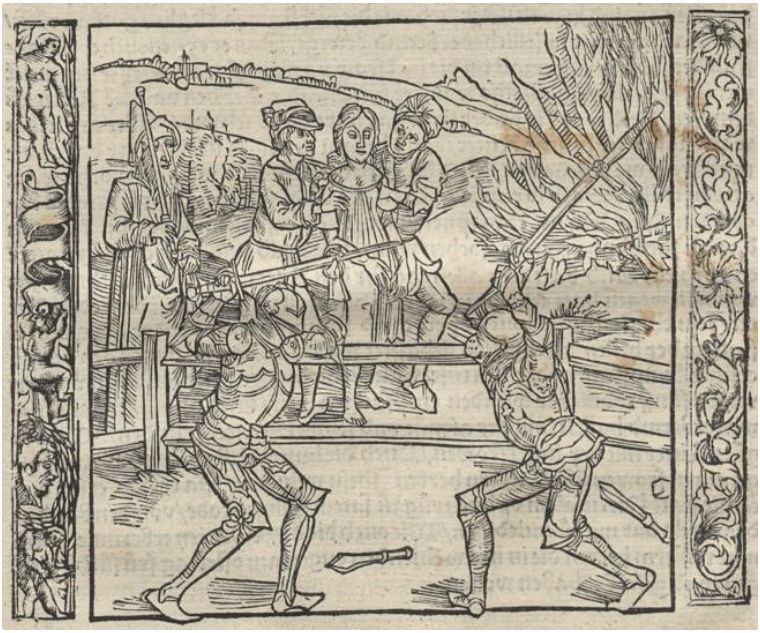

Ook wilde ik dat ge een voorbeeld gehoord had van een ridder die een gevecht beloofde voor een jonkvrouwe, aldus. Er was op een keer aan het hof van een groot heer een zeer valse ridder. Die vroeg aan een jonkvrouwe om onbetamelijke liefde. Die wilde het hem noch inwilligen door belofte, noch door gave, doch wilde haar lichaam in kuisheid behouden. Toen de ridder zag, dat hij zijn wil bij haar niet kon bereiken, sprak hij tot haar, dat hij haar iets zou aandoen dat haar zou spijten. Hij ging heen, vergiftigde een appel en gaf die aan de zoon van de heer aan dat hof. Die nam hem onder zijn armen, waardoor hij stierf. Alzo zei de valse ridder, dat de jonkvrouwe door de erfgenamen was besteld om het kind aldus te doden. Derhalve werd zij tot de

dood gevoerd en werd haar heur hemd uitgetrokken om haar te verbranden. Alzo klaagde en zuchtte zij tot God vanwege haar onschuld, en zei dat het de valse ridder was die het kind de appel zelf had gegeven. Daarvoor rechtvaardigde[193] hij zich hogelijk en bood aan, om het in een gevecht te bewijzen. Nu kon de jonkvrouwe niemand vinden die een dergelijk gevecht om harentwege wilde doen. Zo sterk en vreeswekkend was de valse ridder. Doch uiteindelijk, daar God de rechtvaardigen niet verlaat, erbarmde Hij zich over haar en geschiedde het, dat een ridder, genaamd Parides, een zeer vrome, vrije ridder, daar net kwam toen men het vuur wilde aansteken. Die zag, hoe de jonkvrouwe zo klagelijk God aanriep en werd jegens haar in zulk een erbarmen bewogen, dat hij eigenlijk de gang van zaken ervoer. De jonkvrouwe vertelde hem die van woord tot woord, waarvan haar de meesten menige getuigenis gaven. Alzo wierp hij zijn handschoen[194] tegen de valse ridder om te vechten. Hun beider strijd was zeer hard en zwaar. Doch ten slotte was de valse ridder zegeloos en bekende zijn slechtheid. Daardoor werd de jonkvrouwe behouden en werd het vonnis dat over haar was uitgesproken, aan hem vervuld. Doch zo ontving Parides van de valse ridder vijf dodelijke wonden. Toen hij ontwapend was, zond hij zijn hemd naar de jonkvrouwe, dat op vijf plekken doorstoken was. Dat hemd behield zij ook tot aan haar einde en bad alle dagen voor de ridder die zulk een pijn om harentwille geleden had. Zulks is wel goed te vergelijken met de edele ridder Jezus Christus, die ook uit erbarmen over ons arme zondaren, wanneer wij in de duisternis der hel gevangen gezet waren, aan de stam van het heilig kruis gewillig de strijd tegen de duivel had aangenomen en om onzentwege vijf dodelijke wonden ontvangen had. Alzo moeten alle vrouw erbarmen hebben met de armoede en pijn van hun vrienden, zoals de goede ridder met de jonkvrouwe, en die ook innerlijk bewenen, zoals de voorgemelde vrouwen over onze Heer Jezus weenden,

[193] "verantwurt".
[194] "pfand".

toen hij het kruis door de stad Jeruzalem op zich droeg naar zijn heilige dood, om zich daarmede van de banden van de duivel te bevrijden. Zoals ook de drie Maria's erbarmen hadden met onze Heer, die hem met wenende ogen vroeg op de offerdag ging zoeken en wilden zalven.

Hoe de heilige drie Maria's naar het graf van onze Heer gingen met hun zalf en hem wilden zalven.

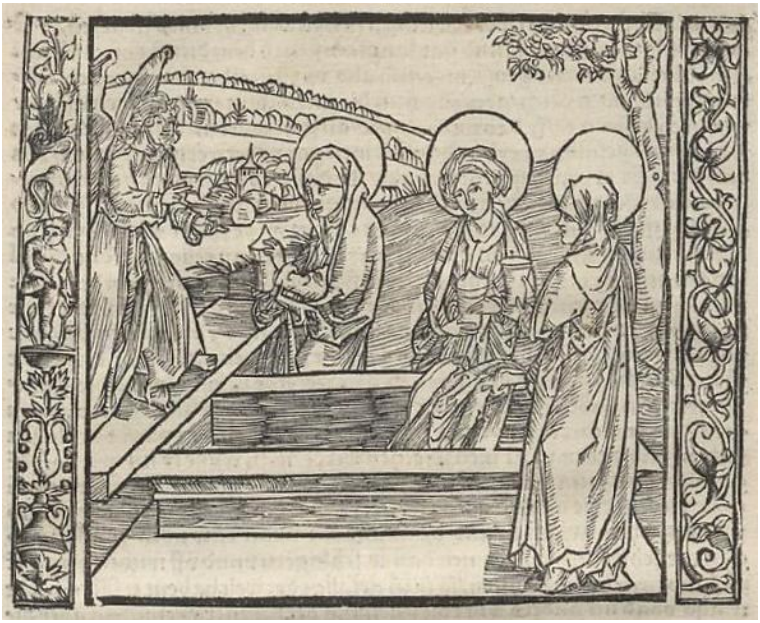

Deze drie Maria's hadden een zeer edele zalf laten maken en kwamen met grote aandacht naar de godsdienst bij Zijn leven en ook bij Zijn dood. Zij waren ook gans innig in Zijn liefde. Alzo vond de engel Gods hen. Die verkondigde hun dat Jezus was opgestaan, waarover zij zeer verheugd waren. In deze grote vreugde gingen zij naar de apostelen[195] en zeiden hun wat hun was overkomen. Alzo ziet ge, dat deze goede vrouwen waakten, opdat zij in de ochtend voor de dag de godsdienst des te beter konden volbrengen, hetgeen voor alle vrouwen een voorbeeld zij, of zij nu wereldlijk of geestelijk zijn, om vlijtig te zijn in de godsdienst, die dat anders hadden gedaan. Dan worden zij ook

[195] "iungern".

beloond, zoals deze drie Maria's, die door God grotelijks zijn verhoogd. Men leest ook in de canon te Rome, ten tijde dat keizer Nero de heiligen liet martelen en doden, dat de vrome vrouwen van de stad altijd hun heilige lichamen namen en die begroeven en voor hen het allerbeste deden wat zij immer konden. Daarna gingen zij naar de metten[196] en woonden de godsdienst bij. Daarbij gedenk ik, dat de zalf der vrouwen en hun aandacht thans zeer ver in deze wereld van elkander geweest zijn, en dat er veel meer van zijn die hun hart op de wereld gericht hebben, dan die zich bevlijtigen in de godsdienst. Want zij kunnen wel opgroeien om zich op te smukken en te sieren om des te meer toeschouwers te hebben, en zich zeer langzaam tot de godsdienst wenden. Zij doen[197] ook grote moeite om zich alzo op te maken en dwaze spot en spraak te horen, doch tot goede dingen hebben zij een groot onbehagen. Terwijl het toch beter ware, dat zij dat niet deden, want God zou hun al hun wereldlijke genoegens en welgevallen omgekeerd tweehonderdvoudig vergelden, zoals de wijze in een spreekwoord zegt. Voordat de vrouwen zich kammen, spiegelen en onmatig zijn[198], is de omgang in de kerk en mis en alles geschied. Waarin zij dan op gelijke wijze doen als de vijf onwijze jonkvrouwen waarover God de Heer in het evangelie spreekt, dat dezen de ingang van de bruidegom afsluiten en daardoor voor de deur werden buitengesloten. Doch de andere vijf wijzen die daar wachtten, gingen met hem mede met grote vreugde. Ik ben bezorgd door dit voorbeeld, dat er zeer velen in deze wereld zijn die eveneens slapen en in het geheel geen acht slaan op hetgeen tot hun behoud behoort. Dat wil zeggen, het goede en heilige werk te doen en de genade Gods te hebben. Zij kunnen ook wel verzuimen om zich te beteren voor hun einde,

[196] Middernachtelijke gebedsstonde in de rooms-katholieke Kerk.
[197] "haben".
[198] "gehürnen". Vertaling onzeker. Mogelijk is er verband met 'hürnin', een wilde, onmatige mens. Wörterbuch der schweizerdeutschen Sprache, I. Heft, 1632.

waarvan zij noch de dag, noch de tijd kennen. Zij vinden ook de poorten gesloten en dat men tot hen zal zeggen, dat men hen niet kent, zoals de vermelde vijf onwetende jonkvrouwen overkwam. Dan zal hun berouw te laat komen. Zij zullen ook zeer schrikken van de zware en pijnlijke, eeuwige pijnen, wanneer er nimmermeer rust, noch vreugde is. O God, hoe zwaar wordt hun dan hun getut[199] en oppoetsen vergolden, samen met hun kwade lusten, die zij vervuld hebben om aan de wereld te bevallen. Ziet gij alzo, dat niet anders de beloning zal zijn der slechte vrouwen, terwijl de goede met de bruidegom naar binnen zullen gaan. Dat wil zeggen, met God, hun Schepper. En zij vinden aldus de poorten open tot grote vreugde, omdat zij er hun zorgvuldigheid op hebben gesteld met waken en andere van hun heilige werken, en niet in doodzonden hebben geslapen, doch zich kuis en rein hebben gedragen en ook dikwijls gebiecht en God liefgehad en gevreesd hebben. Dat zijn de goeden over wie God gesproken heeft.

[199] "schleichern".

Hoe de engel Gabriël tot Onze-Lieve-Vrouwe kwam en haar verkondigde, dat zij de moeder van God zou worden.

Verder wil ik spreken over een jonkvrouwe van wie er nooit een gelijke is geweest, noch nimmer zal zijn. Dat is de heilige jonkvrouwe Maria, de moeder van ons heil, die zo hoog gewaardeerd en met zoveel van al het goede vervuld is, dat niemand het volledig kan beschrijven, noch vertellen. Want van dag tot dag werd zij steeds meer verhoogd in de grote machtigheid van haar dierbare zoon. Deze zoete jonkvrouwe had ook haar zoon meer aanbeden en gevreesd dan iemand anders. Want zij wist goed, wie hij was en waarvandaan hij kwam. Zij is een kamer en tempel van God geweest. Daarin is nog het huwelijk van God afgehandeld en zij droeg het leven van de behouder van de wereld, aangezien God wilde, dat zij de heilige Jozef huwde, die een vrome, oude man was. Want God

de Heer wilde geboren worden binnen de schijn van het huwelijk, om aan de wet van die tijd te gehoorzamen, daarmede praatjes van de wereld af te wenden[200] en haar ook gezelschap[201] te geven om die te besturen en naar Egypte te leiden. Alzo kwam het ertoe, dat toen Jozef vernam dat zij zwanger was, hij haar wilde verlaten. Hij zei tegen haar, dat hij wel wist dat het niet van hem was. Derhalve zond God de Heer hem in die nacht zichtbaar een engel, opdat hij niet van haar wegging. Want zij was zwanger door goddelijke inwerking, met de zoon Gods, omwille van het behoud der wereld. Daardoor werd hij zeer verheugd en sindsdien betoonde hij haar veel meer deugd en eer dan voordien. Want hij wist wel, dat de voorspellingen der profeten vervuld moesten worden en dat de zoon Gods zou komen van een maagd[202], Maria geheten. Voor deze grote eer die God hem aldus gedaan had, dankte hij Hem zeer vlijtig en betoonde de heilige maagd Maria zeer eervolle en gehoorzame dienst. Zij is ook te prijzen omdat de engel haar in haar eentje geknield aantrof in de tempel in haar gebed. Ook moeten alle vrome vrouwen op dezelfde wijze alleen en in aandacht zijn bij de godsdienst. Daarna loofde de Heilige Schrift haar, omdat zij schrok toen de engel haar groette. Zij vroeg, hoe het kon zijn dat zij een kind zou ontvangen, want zij had vlijtig nimmer een man bekend[203]. Daarop troostte de engel haar en zei, dat zij niet moest vrezen, want het was van de Heilige Geest, voor wie alle dingen mogelijk zijn. Haar min, St.-Elizabeth, was thans ook omstreeks zes maanden zwanger, hoewel zij beiden op hun leeftijd onvruchtbaar waren geweest. Toen de engel haar zulks gezegd had, was zij getroost en sprak tot hem: "Zie aan, ik ben de dienares Gods. Mij geschiede naar uw woorden." Doch eerst wilde zij weten, hoe het zat, zoals Eva

[200] "da mit erwenden die rede der welt". Vertaling onzeker.
[201] Ook: 'gemeenschap'.
[202] "iunckfrow". Theologisch gezien, is 'maagd' hier de beste vertaling, hoewel de begrippen synoniem zijn.
[203] "erkant", in de zin van 'gemeenschap gehad met'.

niet deed. Want die geloofde te veel lichtvaardig en bekeek niet wat de gevolgen zouden zijn. Dat bedacht de jonkvrouwe en vroeg de engel over de bedoeling van het feit van zijn verkondiging. Alzo moeten ook de vrome vrouwen doen, wanneer men met hen spreekt over jeugd of over oneer. Vervolgens looft de Heilige Schrift haar om haar deemoedigheid. Want toen zij hoorde, dat zij de moeder Gods zou worden, werd zij daardoor niet bewogen tot hovaardigheid, doch zij zei, dat zij een dienares Gods was. Dat beviel God zeer en Hij deemoedigde zich daardoor des te meer door af te dalen in haar reine lichaam om de menselijke aard aan te nemen. Dat is een goed voorbeeld, dat iedere vrouw zich jegens God moet deemoedigen. Want God zegt: "Hoe meer iemand zich deemoedigt, des te meer wordt hij verhoogd." God en Zijn heilige engelen hebben ook deemoedigheid liever, dan duizend andere deugden. De reden is, dat die tegen de hovaardigheid strijdt, die een zonde is die God het allermeest haat. Daarom moeten alle vrome vrouwen zich deemoedigen jegens jong en oud en daarvan aldus een voorbeeld nemen aan Onze-Lieve-Vrouwe.

Hoe Onze-Lieve-Vrouwe St.-Elizabeth ontmoette op de berg en zij elkander omarmden.

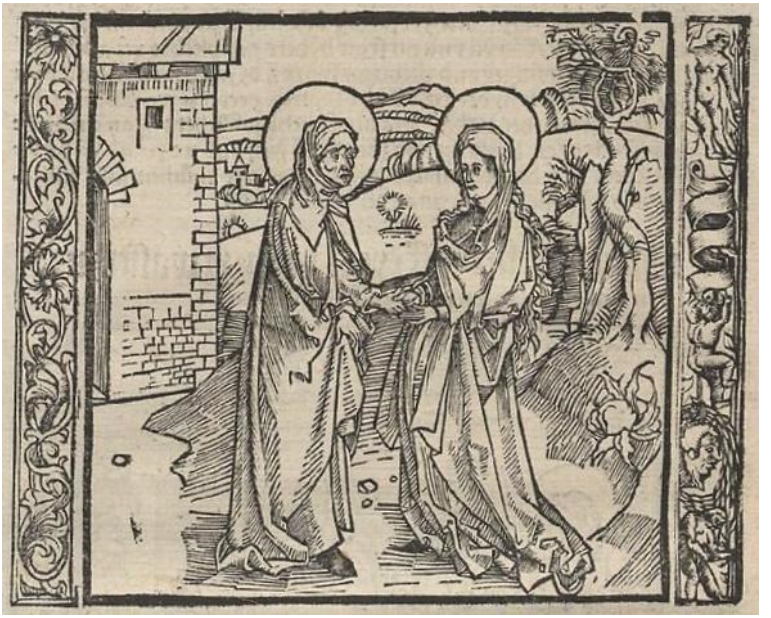

Verder vertel ik u, dat de Heilige Schrift Onze-Lieve-Vrouwe looft vanwege haar adellijke aard en deugd, toen zij naar haar min, St.-Elizabeth, ging om haar te bezoeken[204] en haar te dienen. Want zij was ook zwanger en droeg St.-Johannes de Doper. Deze legde zich in zijn moederlichaam voor de heilige maagd Maria op zijn knie, alzo dat St.-Elizabeth riep en door de genade van de Heilige Geest sprak: "Gezegend is uw lichaam." En het is niet redelijk dat de moeder van de zoon Gods zo een arme vrouw bezoekt. Alzo deemoedigden zij zich beiden. Daarom is dit een voorbeeld dat vrienden en buren elkander in hun kindbed en ziekten moeten bezoeken, en niet moeten

[204] "besehen".

spreken zoals sommigen doen, die een onwetend hart hebben: "Hee, ik ben hoger of edeler, en zij moet mij het eerst bezoeken", en meer ijdele eer verlangen te hebben dan vanuit deugden iemand anders te eren. Er zijn ook velen die een zo opgeblazen hart hebben, wanneer men hen niet als eersten en bovenaan plaatst op de bruiloften, zodat zij vanwege nijd en boosheid niet kunnen eten. Dezen denken dan zeer weinig aan de grote deemoedigheid van deze twee heilige vrouwen en aan hetgeen God in het evangelie zegt, zoals gij hiervoor gehoord hebt. Wie zich meer deemoedigt, wordt des te meer verhoogd. Ach, hoezeer bezwaarlijk worden zulke vrouwen, die zo nijdig zijn en de hoogsten willen zijn, en dat te zijner tijd zo duur betalen. Daarover spreekt de zalige koningin Hester: "Zoveel als een vrouw van hoger geslacht en adel is, zoveel te meer moet zij deemoediger en deugdzamer zijn, opdat zij van menigeen lof en eer verkrijgt."[205] Want de lageren achten zich hogelijk geëerd te zijn wanneer de hogeren gemeenschap met hen hebben. Daarom is er niet loffelijkers aan een hoge of jonge vrouw, dan deemoedig en deugdzaam te zijn en haar vrienden en de armen te bezoeken, zoals de hemelkoningin Maria haar min, St.-Elizabeth, bezocht en zij zich jegens elkander deemoedigden.

[205] Het citaat is niet gemarkeerd, en eindigt mogelijk hier.

Hoe God de Heer op een bruiloft uit water wijn maakte,
op verzoek van Onze-Lieve-Vrouwe.

Ook looft de Heilige Schrift Onze-Lieve-Vrouwe, omdat zij in Galilea op een bruiloft was en het haar erbarmde, dat de wijn aldaar op[206] was. Want zij vroeg haar zoon op klagende wijze, of hij Zijn genade wilde betonen. Daardoor werd onze Heer door zulk een erbarmen bewogen, dat Hij om harentwille water in wijn veranderde. Daarom moet iedere vrouw erbarmen hebben met haar vrienden en arme buren en hun behulpzaam zijn, voor zover het in haar vermogen ligt, want het is een grote goedheid en vrijheid van karakter. Daarna zei zij tegen haar lieve kind, toen hij tegen de wijzen van de wet disputeerde en

[206] "gebrast".

zij zich afvroeg[207] of Hij ten hemel was gevaren: "Mijn lieve zoon, Uw vader en ik hebben u met schrik gezocht." Hij antwoordde haar, dat degenen die de wil van Zijn vader deden, Zijn vader en moeder waren." Alzo waren de Joden zeer geschrokken van de grote wijsheid die zij in Hen bevonden, naar Zijn jonge leeftijd. Na het leed dat zij had toen zij zich afvroeg of zij Hem verloren was, had zij nog een ander. Dat was, toen zij Hem in de tempel offerde. Daar had de heilige St.-Simon God gebeden en gevraagd had om Hem te zien voor zijn dood, en toen hij Hem zag en Hem door genade van de Heilige Geest herkende, sprak hij met luide stem: "Zie hier het licht van het heil der wereld." En daarmede sprak hij tot Zijn moeder, dat het er ooit nog een keer van zou komen, dat het haar zou dunken dat er een zwaard door haar hart ging. Dat was, wanneer zij Zijn heilige dood aan het kruis zou zien. Daarom is dit een goed voorbeeld, dat wanneer een vrouw in deze tijd enigszins ziek wordt, zij zich daarover niet moet verwonderen, aangezien toch de allerhoogste boven alle vrouwen dezer wereld een zo grote kommer heeft geleden en een aanmerkelijk groot hartenleed gehad heeft. Nog billijker is het ook, dat wij, arme zondaren, geduld hebben bij ons lijden, want hoeveel meer verdienen wij het slechte dan het goede, hetgeen wij ook met droefheid in evenwicht moeten brengen.[208]

Daarnaar moeten ook alle goede vrouwen godsvruchtig en barmhartig zijn, zoals de zalige vrouwen die het merendeel van hun goeds door God weggaven, met name St.-Elizabeth, St.-Cecilia en vele anderen, zoals hun legenden inhouden. Daarvan zou ik willen dat ge een voorbeeld kende, van een goede vrouw in Rome. Die was achter in de mis en zag een arme vrouw, die grote pijn leed van de vorst. Zij had zulk een erbarmen met haar, dat zij dadelijk van haar stoel opstond, de arme vrouw riep, haar met zich medevoerde naar haar huis niet ver

[207] "uñ sy wond". Vertaling onzeker.
[208] "mit trůbsel verglichen".

daarvandaan, en haar kleedde met een pels. Daardoor geschiedde zulk een wonderteken, dat de priester op het altaar geen woord meer kon spreken totdat zij terugkwam. En zodra zij teruggekomen was, kwam zijn spraak wederom terug. Daarna zag hij ook waardoor het geschied was, namelijk doordat God en de engelen deze gift en aalmoes loofden, gegeven door deze vrouw. Derhalve moet ook iedere goede vrouw godsvruchtig zijn en haar arme buren noch vorst, noch honger laten, en verder in al hetgeen zij nodig hebben, ieder naar zijn vermogen. Alzo heb ik u hiermede verteld over de heilige jonkvrouwe Maria en een deel van haar werken. Zo heb ik u verteld over de goede vrouwen van Rome, die zich in hun weduwenstaat rein hebben gedragen, waarom zij met eer bekroond zijn, als teken van hun kuisheid. Het zou veel te lang worden om alles over hun goedheden te vertellen. Allereerst heb ik u verteld over de zalige vrouwen in de oude echt. Daarna ten dele over degenen in de nieuwe echt, die door de Schrift geprezen worden. Op gelijke wijze moeten wij hen ook billijk loven, thans in deze tijd. Van hen wil ik u dan uit iedere staat een of twee voorbeelden vertellen, want men moet hun lof en goedheid niet verhelen. Geen enkele vrome vrouw moet er verdriet van hebben, doch vreugde om over zulke vrouwen te horen spreken.

De loffelijke koningin Johanna van Frankrijk, die onlangs gestorven is, is een zeer wijze, heilige vrouw geweest, vol alle aandacht en alle aalmoezen gevend. Zij hield haar staat zo rein en adellijk, dat het iets groots is om te vertellen. Daarna halen wij naar voren een hertogin die ook veel geleden en zich voor en na heilig gedragen heeft. Ook dat is te veel om op te noemen. Zo moeten wij ook niet vergeten de gravin van Meran, hoe die zich in haar weduwenstaat zo adellijk gedragen en haar kinderen heeft opgevoed en haar land zo goed geregeerd heeft, en een zalig leven heeft gevoerd. Daarna vertel ik u over een Phrygiër in ons land wonend, die omstreeks vijfentwintig jaar

een weduwe is geweest. Een aardige, jonge vrouw. Toen haar heer stierf, werd zij zeer veel benaderd. Doch zij sprak, dat zij omwille van de liefde voor haar gestorven heer en haar kinderen nimmermeer een man wilde nemen. Zij bleef aldus weduwe en onbenaderbaar[209] voor iedereen, waarom zij hogelijk te loven is. Zij was de min van Darius.

Verder wil ik u vertellen over de vrouw van een ridder van het gezelschap van het kruis. Die was omstreeks zesentwintig jaar oud en zeer aardig en welgevormd. Zij werd ook zeer vaak en dikwijls voor liefde benaderd na het overlijden van haar man, doch wilde nimmermeer een andere man nemen, voedde haar kinderen goed en eervol op en is alzo hogelijk te loven. Daarna wil ik u veel vertellen over een jonge, aardige vrouw die een kleine, blinde, ondeugdzame man had. Hoewel zij aardig, jong en edel was, had zij hem toch zo lief als een vrouw haar man maar kan hebben. Zij vreesde hem ook zozeer en diende hem zo deemoedig, dat het menigeen verwonderde. Daarom moet zij ook tot het getal der goede vrouwen worden gerekend. Zo is er ook de vrouw van een oude man geweest, die zo oud was, dat hij van bovenmatige ouderdom wederom een kind was geworden. Zijn behoefte deed hij ook weer onder zich als een kind, en hij was behept met vele ziekten. Daarentegen was de vrouw zeer jong en aardig en verzorgde hem dag en nacht zeer deemoedig, als een arm dienstmeisje. Men nodigde haar ook vaak en regelmatig uit op bruiloften in de stad waar zij woonde, doch zij ging allerminst, had ook geen rust, want zij wist dat haar man iets nodig had. En wanneer iemand tot haar zei: "Mijn vrouwe, ge moet u wat ontspannen en uw man laten slapen, want hij heeft het allermeest rust nodig", dan antwoordde zij en sprak: "Hoe zieker hij is, des te meer heeft hij ondersteuning nodig." Zij had ontspanning en vreugde genoeg om hem. Wat zal ik u meer zeggen. Zij vond mensen genoeg die met haar spraken over ontspanning en over wereldlijke vreugden. Doch

[209] “unuerwissenlich”.

niemand kon haar van haar vastberadenheid afbrengen. Zo getrouw was zij haar man en omwille van het behoeden van haar eer. Toen haar man stierf, had zij zich goed gedragen in haar echtelijke staat en deed dat nog meer terwijl zij weduwe was. Zij verzorgde haar kinderen, zodat zij niet wederom wilde huwen. Daarom moet zij wel worden geprezen en ook tot het getal der dierbare vrouwen worden gerekend, want haar weldoen en goede daden moeten voor andere vrouwen een voorbeeld zijn. Ik heb u ook aldus eensdeels over de goede daden van haar en andere goede vrouwen verteld en zou dat nog gaarne verder willen doen wanneer mijn aangelegenheden het mij niet te lang zouden verhinderen. De gemelde vrouwen zijn ook bovenmate geacht[210] geweest en hebben aan hun eigen jeugd zeer veel afbreuk gedaan omwille van de wereld, en hun staat dusdanig behouden, dat niemand hen had kunnen bespotten of dat verwijten. Degenen die ook niet wederom hebben willen huwen, hebben dat slechts gedaan omdat zij aan hun nederige status een zo groot welgevallen hebben gehad. Doch ik bedenk, dat degenen die zich thans omwille van het welgevallen en zonder raad van hun vrienden, vernederen, dat deze vrouwen weinig nadenken over hun huwen. Zo geschiedt het dan, wanneer er enige tijd verstreken is en hun welgevallen vermindert en hun door de hogen niet zoveel eer wordt betoond als daarvoor, dat zij dan van ganser harte beschaamd zijn en zeer hogelijk berouw hebben, terwijl dat berouw te laat is. En ik denk daarom, van degenen die de hoge vrouwen nemen[211] en pas na overlijden van die vrouwen hun onderdanen, dat het onwijs is.[212] Dan neemt een man een hoge vrouw en wil zij hem niet altijd gehoorzamen, doch zij wil menen een vrouw te zijn. Wil hij daar dan tegen zijn en over haar heersen, dan hebben zij zelden eenheid en vrede onder elkander. Kan hij haar dan ook

[210] "bewert".

[211] Lees: 'de mannen [= onderwerp] nemen de hoge vrouwen'.

[212] "der selbe frowen ire underthanen das es unwiszlich sy". Onduidelijk. Vertaling onzeker.

niet onderhouden naar haar afkomst, dan zal zij beschaamd zijn, en alzo komen zij beiden nimmer tot rust. Daarom moet iedereen zich bij zijns gelijken houden, waarvan ik u een voorbeeld wil vertellen.

Er was een ridder die een hoge vrouwe tot gemalin nam. Van haar ontving mijn heer van Orna de eerste groet en sprak tot haar, dat zij op de nachtegaal leek. Die had dezelfde aard, want wanneer zij[213] met haar geslacht gemeenschap had gehad, dan zweeg zij voortaan met haar gezang. Derhalve had de ridder van zulk gespot weinig vreugde, hoewel hij er niet op leek. Alzo wil ik hiermede deze vrouwen laten gaan en verzoek u, mijn lieve dochters, hierbij in gedachten te nemen, dat wanneer God u begiftigt met mannen en gij daarna weduwen wordt, dat ge niet omwille van lust of welgevallen wederom huwt, doch slechts na raad van uw vrienden. Daarmede behoedt ge uw eer, zodat niemand u iets kan verwijten en ontstaat voor u daaruit alle eer en goeds. Daarenboven kan men u niet bespotten of in opspraak brengen[214], zoals deze vrouwen geschiedde.

Mijn lieve dochters, wanneer ge wist welk een grote eer het is om een goede naam te hebben en een edele deugd, dan zoudt ge uw hart erop richten dat ge die verkreeg, net zoals een ridder van eer om deugd en eer te verwerven, en daarom grote pijn lijdt met hitte en vorst en nog meer, en hij daardoor zijn lichaam op het spel zet om te sterven en te leven, alsook omwille van goed en eer en tot verovering van een goede naam. Wanneer hij dan alzo genoeg geleden heeft, in wezen, in strijd en in vele andere zorgen, dan wordt hij genoeglijk begiftigd. Alzo gaat het ook met een goede vrouw die haar lichaam rein en in ere houdt, en afstand doet van haar jeugd, haar valse geloften en dwaze welgevallen. Die wordt dan zeker een vrouw van eer genoemd, zoals ik gezegd heb over een goede ridder, hoe die een zo grote

[213] Nachtegaal is een vrouwelijk woord in het Duits.
[214] "uszrichten".

moeite leed, dat hij tot het getal der goeden wordt gerekend. Zoals ook alle goede vrouwen moeten doen, en bedenken hoe zij eer van God, van hun man en ook van de wereld, alsook het behoud van hun ziel kunnen verkrijgen. Want de wereld looft het, zoals een edele, ronde, witte parel[215], zonder enige bevlekking[216] om te zien, naar het heilig evangelie aanduidt, aangezien God de goede vrouwen looft die zulks doen en ook alle mensen billijk doen moeten. Ook is een goede vrouw of jonkvrouwe evenveel waard als een goede ridder of edelman. Doch men heeft zich thans bedacht in de wereld, want eer wordt niet meer behoed zoals zou moeten in vele kwesties, met name de eer der goede vrouwen. Ik zal u zeggen waarom. Ik heb ooit van mijn heer vader gehoord, hoe men de goede vrouwen vroeger zo hogelijk geëerd heeft en hoe de belasterden door de goeden veracht en uitgescheiden werden. Het is niet meer dan elf jaar geleden dat zulk een gewoonte gangbaar was in het land, naar men zegt. Want indertijd was er geen vrouw zo fris, noch levendig, die zich in het gezelschap der goede vrouwen durfde te mengen. Zij werd door mannen veracht, zoals ik daarover wil bericht van twee ridders. De ene heette heer Maab van Lugre, en de andere heer Joffory[217]. Dezen waren twee broeders en zeer dierbare ridders, die overal naartoe reisden, toernooiden en dan naar andere streken trokken, waar zij dan eer wisten te verkrijgen. Derhalve werden zij ook hoog geëerd en boven alle anderen geprezen.

Het geschiedde, dat zij zagen dat een jongeman van goed geslacht iets uithaalde wat hem niet betaamde, noch eervol was. Dat verweten zij hem openlijk voor iedereen, waardoor zij door alle jongelieden gevreesd werden. Daarna kwamen zij op een grote bruiloft, zoals ik gehoord heb van mijn heer vader, waar

[215] "edel wisz sinwels berly".
[216] "bemasung".
[217] "Joffory", elders twee keer "Joffroy" genoemd. De eerste schrijfwijze aangehouden, die als middeleeuws bekendstaat.

vele heren, vrouwen en andere lieden waren. Deze heren, toen men aan tafel wilde gaan, vonden deze jongeman met ongewone waar bekleed. Aan hem vroeg heer Joffory[218] voor iedereen, waar zijn lier en snaarspel was, opdat hij hun toch wat van zijn kunst liet horen. "Heer," sprak de jongen, "ik heb dergelijke dingen nimmer ondernomen, noch behoor ik ook tot die lieden." "Dat kan ik niet geloven," sprak de ridder, "want gij zijt gans zeldzaam gekleed als een muzikant. Ik ken ook het merendeel van uw geslacht en heb nimmer een van uw vrienden zo mis gezien met zijn kleren als gij zijt." De jonge heer antwoordde: "Aangezien u zulks niet bevalt, wil ik u daarom boete doen." Daarop riep hij een muzikant, gaf hem zijn rok, kleedde zich met andere kleren en kwam wederom de zaal binnen. Daarop sprak de ridder: "Deze jongen zal nog tot grote eer komen, want hij volgt thans degenen die ouder zijn dan hij, en lijkt daarom op een jongmens dat het zeggen en de onderrichtingen der wijzen en der ouden gaarne hoort en gelooft, want zij zijn door zulke onderrichting niet dan in goeden doen. Doch tegenwoordig ziet men de jongelieden niet aan of zij vrouwen of mannen zijn, doch zij beschouwen het als een grote smaad wanneer men hun hun dwaasheden verbiedt, en menen dat zij veel wijzer zijn dan de ouden, die toch meer gezien hebben dan zij, hetgeen toch erbarmelijk is dat zij zo onwetend zijn, want ieder edel hart van goede aard moet zich verheugen wanneer men het liet weten van zijn ondeugd, en dat tot hoge dank ontvangen, waaraan men dan ook de goedheid van jongelieden goed kan aflezen. Want een snood hart bevalt geen enkel onderricht, noch is er dankbaar voor. Daarmede wil ik deze materie laten rusten en verder vertellen, hoe vrouwen aan jonkvrouwen een goed voorbeeld moeten nemen.

Lang geleden, toen er vrede en genade in de landen was, hield men een groot feest en hof en verzamelden zich vele heren en vrouwen. Daar kwamen de goede vrouwen, wanneer zij

[218] "Joffroy".

afwisten van zulk een hof, met grote eer. Het geschiedde toevallig dat er een vrouw onder hen kwam die enigszins besproken werd en wilde gaan zitten bij de goede vrouwen. Hoewel zij edeler of rijker was dan deze goede vrouwen, kwamen spoedig de goede ridders zonder schaamte en namen de vrome vrouwen voor iedereen[219], plaatsten hen boven de besprokene[220] en spraken: "Deze moet ook bij het getal der goeden en reinen geplaatst worden". En aldus eerde men de vrome vrouwen boven de andere[221]. Waarvoor zij dan God in hun harten dankzegde[222], dat hij haar in heur eer behoed had. Zo werden de anderen beschaamd en sloegen hun ogen neer, omdat zij niet meer vrolijk om zich heen durfden te kijken. Dat was voor edele vrouwen een goed voorbeeld, want door de schande die zij over de besprokene hoorden vertellen, werden zij gewaarschuwd om zich voor het erge te hoeden. Doch het is godgeklaagd, dat het er thans van moet komen, dat men besprokenen niet minder eer betoont dan de vromen. Daar neemt menige vrouw dermate een voorbeeld aan, dat zij des te eerder tot slechte daden bewogen wordt. En ik zeg wel, dat de besprokenen net zo hoog geëerd zijn als de vromen en zich daarmede sterken in hun slechtheid, hoewel het hun grote ondeugd is. Want wanneer men haar eert terwijl zij aanwezig is[223], bespot men haar toch wanneer zij weggaat en zeggen de gezellen en de bespotters: dat is die en die, zus en zo, hebben met haar te schaften en worden aldus meegezogen in het getal der slechten. Zulks willen de dwaze vrouwen dan niet merken

---

[219] "vor yederman".

[220] "satztent sy über die belümdten". 'Über' staat hier echter bij een accusativus, dus letterlijk: 'over de besprokene', hetgeen niet klopt.

[221] "für andre".

[222] "danck sagten". Onduidelijk. Hier is sprake van meervoud, dus gaat het om de vrome vrouwen. Is niet te rijmen met de schaamte uit de volgende passage. Kennelijk is enkelvoud bedoeld, waarna de redenering wel klopt.

[223] "ist". Hier gaat de auteur weer over op enkelvoud.

of begrijpen, doch volharden aldus in hun dwaasheid en niemand zal het weten. Daarom is de tijd veranderd en is die thans anders dan die zijn moet. Mij dunkt, dat het nog beter ware, dat men hun hun wandaden openlijk onder ogen bracht, dan dat men hen alzo eerde. Ik heb ook eens gehoord over vele ridders die heer Joffory[224] gezien hebben, dat hij in het land rond rijdt en vraagt wie een besproken vrouw heeft. Dan rijdt hij naar zijn huis, hangt een lomp aan de deur en schrijft daarenboven met krijt, dat hij altijd met zich medevoert: "Daarbinnen is een lomp", ondertekent het en rijdt daar weg. Wanneer hij daarentegen rijdt bij een huis waar vrome vrouwen of jonkvrouwen wonen, ijlt hij spoedig om die te bezoeken en spreekt[225] tot hen: "Mijn vrome vrouwe of jonkvrouwe, ik verzoek God dat Hij u in uw eer behoudt en tot het getal der vromen, want gij zijt wel te loven wanneer gij in uw staat blijft en uw eer niet verliest." Ik zou willen, dat die tijd spoedig terugkomt, bedenkend dat die wellicht niet zo veel meer besproken zou zijn dan hij thans is. Want daardoor zouden zij bedenken, zoals ook in oude tijden meer dan vijfduizend jaar voor de geboorte van Christus, hoe men de slechte vrouwen en met name die, welken door twee getuigen besproken werden, hun eer gebroken had, gestenigd of verbrand had en men hen noch met goud, noch met zilver kon bevrijden, naar de wet van God en Mozes. En ik ken nog heden ten dage weinig koninkrijken, behalve dan Frankrijk, Engeland en Duitsland, waar men recht spreekt en ter dood veroordeelt, wanneer men van zulks kennis draagt. Dat is ook in Roemenië, Spanje, in Arragon en op vele andere plekken waar zulks nog wordt toegepast, hetgeen voor alle vrouwen een goed voorbeeld is om te horen, hoewel men dat niet doet in dit koninkrijk. Zo verliezen zij des te minder hun eer en de liefde van hun mannen, en hoeden zich voor wereldlijke bespotting, zoals de heilige vrouwen en jonkvrouwen gedaan hebben, doch het zou

[224] "Joffroy".
[225] "sprach". De auteur wisselt van tegenwoordige naar verleden tijd.

veel te lang zijn om dat te vertellen. Daarvan wil ik een zeer aardig voorbeeld vertellen, dat boven alle andere voorbeelden uitgaat, naar inhoud van de Heilige Schrift, hoe dan God de Heer in Zijn preek de goede vrouwen looft.

God de Heer looft de goede vrouwen en geeft te verstaan welk een goed, heilig iets het is om een waarachtige, goede vrouw te zijn. Daarom moet de wereld haar ook billijk loven en liefhebben. Het evangelie over de jonkvrouwen houdt in, hoe God de Heer in Zijn onderricht en preek tot het volk over deze materie gesproken heeft, van de vrome en reine vrouwen en gezegd heeft, dat zij te vergelijken zijn met een edele 'margarita'[226]. En ik zeg, dat een vrome, reine vrouw redelijk met een margarita vergeleken moet worden. Want zoals de margarita een ronde, grote parel is, louter wit zonder enige vlekken, alzo is ook de goedheid der vrouwen. Het is dus op te merken, dat een vrouw die gehuwd is, die zich met trouw aan haar man houdt, op een jonkvrouwe lijkt die zich kuis en rein beheerst. Dat zijn degenen waarover God aldus gesproken heeft. Het geldt ook de weduwen die zich in hun staat goed en rein houden. De Heilige Schrift zegt ook, dat er niets edelers is, dan een goede vrouw en zij God en Zijn engelen goed bevallen, en meer dan een man en ook naar recht meer verdienen. De reden is, dat zij een zwakker gemoed heeft dan een man, en ook de aanvechtingen des vlezes minder kan weerstaan. Daarom verdient zij billijk meer en wordt zij door God met de edele margarita vergeleken. Ook spreekt de exegese[227] op een andere plek, dat net zoals het smerig dat een witte sluier, die men aan een groot heer geeft, grove, zwarte inktvlekken zou hebben, of inktvlekken in een schotel met melk, zo is het ook smerig dat een jonkvrouwe haar maagdelijkheid aan iemand anders geeft dan aan haar man. Het betreft ook een gehuwde vrouw die haar slechte mond toelaat en door haar smakelijke vlees haar eer

[226] '" margarithen". Een oude term voor 'parel'.
[227] "glosze".

verbruikt en haar trouw en de wetten van God tegen haar man over het hoofd ziet. Zo geldt het ook een weduwe, die zich kuis en rein moet gedragen en dat niet doet. Deze vrouwen worden allen de smerige vlekken in de witte sluier en de inktdruppels in de melk aangerekend. En zij gelijken in niets de edele margarita, want daaraan is niets beschadigd. Ach God, hoe redelijk zou een vrouw zichzelf moeten vervloeken en haten, die zou weten niet meer tot het getal der goeden te behoren. Daarvan spreekt God de Heer ook met Zijn apostelen, dat deze vrouwen viervoudige gedachten hebben. Degenen die gehuwd waren, verloren hun eer en lopen schande en ondeugd op van de wereld en van hun vrienden, zoals iedere mens op zijn vingers kan natellen. Hoe de gehuwden hun eer, de liefde Gods en van hun man en wereldlijke lof verloren. Heeft God hun tijdelijk goed verleend, dan kan het toch door hun belastering niet lang duren. Zij worden achteraf bespot en hebben hun man nimmermeer van harte lief, zoals ik u al eerder gezegd heb. Want de duivel vindt de list, dat zij zo trots en levendig wordt in haar dwaasheid en zonden, dat zij in de echtelijke gemeenschap geen liefde meer kan hebben. Hij leidt haar slechts tot haar dwaasheid en doodzonden, en tot de werken des duivels die haar in heur zonden ontsteken, op dezelfde wijze als een smid kolen legt in zijn oven en die met blazen doet ontbranden. De duivel houdt haar ook in haar ontbrande begeerten lichtmoedig. Daarmede tracht hij waar hij kan, dat hij haar doet sterven in die doodzonden. Zo voert hij dan de ziel weg met grote vreugde en wordt steeds betaald als een jager die een ganse dag jaagt en 's avonds zijn wildbraad naar huis voert. Zulke lieden overkomt zulks ook naar de inhoud der Heilige Schrift, die zegt, dat degenen die zich in zulke dingen oefenen, gedragen zullen worden in de hitte van het vuur der hel. Een heilige kluizenaar zegt ook in het leven der oude vaderen, dat de ene hitte bij de andere geplaatst wordt, want er is geen kwaad, of het wordt bestraft.

Een ander voorbeeld van de dochter van een ridder, die haar man verloor door haar rondsluipen en optutten. Er was een ridder, die had vele dochters. Onder dezen was de oudste gehuwd en een ridder dong naar de andere. Er werd ook over het huwelijk en alle dingen gesproken. Zoveel, dat de ridder kwam en haar wilde zien[228] en vertrouwd met haar raken, of zij hem beviel, want hij had haar voordien nimmer gezien. De jonkvrouwe begreep dat hij zou komen en sierde zich zo goed als zij kon, omdat zij een geschikt lichaam had. Zij kleedde zich in een licht, ongevoerd gewaad, hoewel het door wind en vorst zeer koud was. Ondertussen kwam de ridder en aangezien zij het zeer koud had, was zij gans donker, blauw en onsierlijk. Daarentegen had haar zuster een zeer frisse en goede kleur, want zij had zich met goede, warme kleren gekleed en bedacht niet, dat zij zo spoedig zou gaan huwen. Toen de ridder nu de ene en de andere goed had bekeken, liet hij na het eten twee van hun ooms[229] komen en sprak tot hen: "Beste heren, ik ben hier gekomen om deze dochters te bekijken en weet wel, dat ik er een mag nemen die ik wil. Daarom heb ik bedacht, dat ik de derde[230] wil hebben." "Nee," spraken de vrienden, "dat is niet juist, want gij hebt van de oudste meer eer." "Beste vrienden," sprak de ridder, "ik zie geen voordeel, want gij hebt eerder de oudste onder hen uitgehuwelijkt. Alzo is de derde frisser en bevalt mij die beter dan de andere, de oudste." Alzo spraken zij: "Het is redelijk dat hij krijgt hetgeen hij verlangt", en lieten het geschieden, waarover vele mensen zich verwonderden, met name dat hij die, welke zo kostelijk gekleed was, verlaten had. Daarna kwam na korte tijd de jonkvrouwe die zulk een grote vorst had geleden en wilde kijken naar haar zuster, en was goed en warm gekleed. Het dunkte de ridder dat zij schoner was dan haar zuster, die hij genomen had. Hij verwonderde zich daarover en sprak tot haar: "Lieve zuster, toen ik net was

[228] "besehen". Ook: 'bezoeken'. Verderop is de context 'bekijken'.
[229] "vettern". Ook gebruikt in de zin van 'neven'.
[230] "drytte". Onduidelijk, want de keus leek om twee dochters te gaan.

gekomen om u te bekijken, waart ge niet zo fraai als gij thans zijt. Hoe kan dat gekomen zijn? Want ge zijt thans blank en met een goede kleur. Gij waart donker en onsierlijk en uw zuster was toen schoner dan gij. En thans overtreft gij haar met schoonheid dermate, dat ik mij erover verwonder." De vrouw van de ridder sprak: "Heer, ik zal u zeggen hoe het zit. Toen mijn zuster wist dat gij zoudt komen, heeft zij om met u te huwen zich met nauwe, uitdagende[231] kleding gekleed, om een des te fraaier lichaam te hebben. Derhalve heeft zij door de vorst haar kleur verloren. Daardoor komt het, dat zij zo onsierlijk was. Dat geschiedde mij echter niet, want ik dacht niet, dat mij zulk een eer en goeds toekwam, of dat ik met u gehuwd zou worden. Derhalve had ik mij niet opgemaakt, doch was ik goed en warm gekleed en had daardoor een betere kleur dan zij. Alzo ben ik in uw hand gekomen, waarvoor ik God lof en dank zeg. Want wanneer er niet zulk een toevalligheid geweest was, had gij mij niet genomen." En alzo, lieve dochters, heeft de jonkvrouwe zich met haar kleding verhindert. Daarom moet men zich altijd kleden naar hoe het weer luidt. Want daarmede behoudt men kleur en gebaren, zoals heer Fonque van Lanal ook wedervoer.

Hij was een zeer goede ridder en had een fraaie, reine gestalte[232]. Op een keer geschiedde het, zoals hij mij gezegd heeft, dat hij in een koele winter was weggegaan om zijn minnares op een ochtend te bezoeken. Hij had zich zeer fraaie, lichte kleren aangedaan, was nauw en goed ingepakt en duldde zulk een vorst, dat hij gans donker werd. Toen er een andere ridder kwam, ook een minnaar van diezelfde vrouwe, was die was niet zo trots en uitdagend gekleed als hijzelf[233], doch had zich goed voorzien van goede, warme kleren, zodat hij fraai was en een goede kleur had. Toen hij bij de vrouwe kwam, betoonde

[231] "scharpffen".
[232] "wesens". Ook: 'karakter'.
[233] "ich". De bewuste ridder is echter niet zelf aan het woord.

zij zich jegens hem veel vriendelijker dan jegens heer Fonque en sprak tot heer Fonque spottenderwijze: "Trek uw voeten terug van het vuur, opdat die niet verbranden, of u pijn overkomt." Hij antwoordde haar, dat hem niets ontbrak, alzo bleef het daar toen bij. Meer dan een maand daarna kwam de heer Fonque erachter, dat de gemelde ridder op een plek zou komen waar de vrouwe was. Aldaar voegde hij zich nu ook, zodat zij beiden elkander daar aantroffen. De heer Fonque had zich anders dan daarvoor voorzien van goede, warme kleren, opdat hij zijn kleur niet verloor en wilde nu acht slaan op hoe de dingen zouden verlopen. Daar pas werd de heer Fonque meer vriendelijkheid betoond dan de ander. Daarom vertelde hij mij, dat het beter is dat minnaar of minnares zich warm kleedt, dan dat zij alzo bevriezen en hun kleur verliezen. Want sommigen bevriezen zo sterk, dat zij eraan kunnen sterven, zoals ik u wil vertellen over de lieden in het land van Galois, hoe de duivel met zijn kunst veel van dezen doodde, via de godin der liefde en der onkuisheid.

Het geschiedde in het land van Poytou en in andere landen, dat Venus, de vrouw en godin der liefde, grote kunst en vermogen had in haar jeugd. Sommigen dwong zij lief te hebben met betamelijke liefde en sommigen bovenmate, zodat zij daardoor lichaam en ziel verloren. Zo maakte zij, dat vele ridders en vrouwen elkander zouden liefhebben, waardoor zij gaandeweg een wilde zede veroorzaakte. Er was een zede, dat sommigen in de zomer en wanneer het warm was, zich met veel kleren kleedden en vuur in hun kamers maakten. En wanneer het winter en koud was, gedroegen zij zich met kleren en andere dingen alsof het zomer en zeer warm was geweest. Zo was de andere zede, dat wanneer een vreemde man in een huis kwam en de vrouw een man had, dan moest deze weggaan en rijden op het paard van de ander die gekomen was. En hij mocht niet terugkomen, totdat de vreemde man genoeg schandelijks gepleegd had met zijn vrouw. Iets dergelijks deed dan de man

van deze vrouw ook met andere vrouwen. Het was ook een grote schande en oneer voor wie zich daaraan niet hield en hij werd uit hun ordening en gezelschap verstoten. Zulk een onbetamelijk gedrag dreven zij zo lange tijd, dat nagenoeg het merendeel van hen stierven. Want zij meenden aldus de tijd te veranderen en een andere regering te voeren dan andere lieden, tegen de ordening en de wet van God. Ik meen dan ook, dat dezen die in zulk een staat gestorven zijn, martelaren zijn van de liefde, en thans voor de vorst die zij hebben geleden, warmte genoeg hebben. Hadden zij het zevende deel van hun pijn door de wil Gods geleden, dan hadden zij onzegbare beloning verdiend. Doch de duivel verwijst de vrouwen en mannen altijd naar het erge. De reden is, dat zij altijd meer lust dan welgevallen hebben aan onbetamelijke liefde, dan in de dienst aan God. Hij verblindt hen ook in zulk een mate, dat zij sterven of bevriezen, opdat hij hen in zijn macht trekt. Zo wordt deze mening ondersteund, dat de duivel ons arme mensen doet aanvechten en verhitten, hetgeen ons aan lichaam en ziel schade brengt, zoals eenieder aan zijn eigen slechtheden wel kan afleiden. Met name verzoekt hij de een met dit kwaad, de ander met een ander kwaad, zoals gij hiervoor dan ook gehoord hebt. Degenen die zich aldus laten verleiden, worden niet in het getal der goeden begrepen. Aan degenen die zonder zulk een liefde en in eer leven, zal men dan ook niets oneervols toeschrijven. Want allen die de slechte gedachten hebben, voeren niet een getrouwe liefde. Het wordt ook geen liefde genoemd, doch een vals doen alsof. Van dezen zijn er zeer velen in de wereld, die zulks verkeerd aanwenden. Zij zweren bij hun eden en zweren nogmaals, en vinden het gering om zich eraan te houden. Daarom is de wereld kwader te kennen en degenen die er wonen, wilden dat zij hem konden kennen en worden des te eerder bedrogen. Derhalve is het voor iedere vrouw een edel iets, haar eer te behoeden en niet lichtvaardig al datgene te geloven wat men hun zegt, en zich ook in het bijzonder te hoeden voor degenen die valselijk gebaren, met gezichten en

andere verkeerde gebaren, en meer spraak in hun handen hebben dan andere lieden. Want een vrome vrouw die zich voor zulke lieden goed wil hoeden, moet moeite doen om hen te loven[234], want het is de grootste overwinning in de wereld tegen de kwade tongen, en opdat zij zich spoedig rein mag gedragen, zodat die valse tongen niet kunnen zeggen, dat zij aan haar enige oneervolle dingen bevonden hebben, of haar bespotten of in opspraak brengen. Deze vrouwen, die zich aldus gedragen, moet men ook wel rekenen tot het getal der goeden en zijn te prijzen, zoals ge voorheen gehoord hebt, net als de goede ridders. En ik zeg u, dat God de Heer dezen die zich zo vroom gedragen, met bijzonder goede liefde begiftigt, zoals daaruit veel goeds is voortgekomen. Over hen zegt Billo, die een zeer vrome, aardige vrouw was en om wie vanwege haar goedheid vele ridders naar haar liefde dongen, of zich overeenkomstig jegens haar betoonden; deze zei alzo, dat iedere goede vrouw een man die haar om heur liefde vraagt, of die aldus jegens haar betoont, vooraf zeven jaar goed moet testen en onderzoeken, voordat zij hem een liefde bewijst. Wanneer zij hem zulk een tijd onderzocht heeft, kan zij zeker zijn of zijn liefde uit de mond of uit het hart komt. Daarna mocht zij hem omarmen tot teken van de liefde en niet verder. Daarmede wil ik zwijgen over deze vrouw, want zij was te hard in haar hart, aangezien het toch wel goed is dat de huidige vrouwen iets barmhartiger zijn. En zeven jaar is veel te lang en het merendeel komt er niet aan toe, wanneer men hen niet eerder begenadigt. Alzo, lieve dochters, wil ik deze kwestie laten rusten en u vertellen over een scheiding tussen uw moeder en min, met dezelfde strekking.

[234] Onduidelijk.

Dialoog tussen de ridder Vom Turn en zijn vrouwe.

De ridder

Uw moeder en ik hebben het erover, dat ik wil en meen dat een vrouw of jonkvrouwe in eervolle kwesties wel een minnaar kan hebben in goede liefde en zonder slechte bedoelingen. Want waar een slechte bedoeling is, daar is geen liefde. Ik zei alzo tegen uw moeder: "Vrouwe, waarom zouden vrouwen of jonkvrouwen niet liefhebben of een minnaar hebben? Terwijl er toch naar mijn mening in ware liefde niets anders is dan al het goede, en de liefhebbenden zich des te passender en hoffelijker gedragen. Ook handelt men des te eerder goede dingen in strijden en reizen en voert ze naar eer uit, zodat ze het allermeeste een fijne vrouw en liefhebster des te beter bevallen. Evenzo doet de vrouw, om ook haar wederom te bevallen, zodat hij haar ook des te liever heeft. Daarom zeg ik, dat er eer en aalmoezen moeten zijn, want een vrouw of jonkvrouwe maakt ook een goede ridder of edelman. Ziet ge, dat is mijn mening."

De vrouwe

Alzo antwoordde uw moeder en zei: "Spreek heer, ik verwonder mij niet of zulk een mening onder u mannen gehuldigd wordt. Doch voordat en aleer deze dingen onze dochters overkomen, wil ik tegen u zijn en getrouwelijk naar mijn begrip, want onze kinderen moeten wij niets verhelen. Gij zegt, dat een vrouw of jonkvrouwe beter kan liefhebben dan niet, omwille dat zij daardoor des te geschikter en hoffelijker wordt. Zulk een praat is niets anders dan een hofrede der heren en een algemeen gezegde. Want het is voor dezen zeer gewoon, dat zij zeggen dat zij dat goed doen en degenen eren die zij achterna gaan in reizen en naar andere oorden, uit liefde voor hen en om hun genoegen te doen, om daardoor hun liefde en achting te verkrijgen. Doch voorwaar, dat is het niet. Zij doen het niet om hunnentwege, doch alleen opdat zij de genade en eer van de wereld kunnen verkrijgen. Daarom, mijn lieve dochters, geloof

uw vader niet in deze dingen, doch ik verzoek u, zo lief als gij mij kunt hebben, u kuis en rein te gedragen omwille van vele redenen, die ik u zal vertellen. Ten eerste ben ik er niet tegen, dat iedere edele vrouw de ene man meer eert en met deze vriendschap sluit dan de andere. Maar ik geef het toe in zoverre, dat het vrome, eerlijke lieden zijn, die hun goed en eerlijk raadgeven. Jegens dezen kan men wel vriendelijker zijn dan jegens de anderen. Doch zo liefhebbend te zijn, dat dezen zich over hen meester maken, moeten zij niet doen. Want er ontstaat vaak en dikwijls uit een dwaas welgevallen, in de meesterschap van dezen, dat daaruit snode verdachtmakingen groeien, soms met schuld en ook soms met onschuld, door lieden die over zulke dingen gaarne opmerkingen maken, waarvan men een grote oneer kan oplopen. En zulk een uitkramen en slechte bespreking velt en smaadt veel eerder de vrome vrouwen dan de slechte, waardoor menige goede vrouw haar goede roep verliest, die toch best kon staan boven de dingen als waarvan gij wilt spreken. Ook kan geen enkele jonge, liefhebbende vrouw God meer goed dienen, zoals ik over vele vrouwen gehoord heb, die ook hoer[235] zijn geweest in hun jeugd. Want wanneer zij in de kerk waren, dachten zij meer aan hun minnaar, dan aan de dienst Gods. Want de kunst der liefde wordt bijzonder genoemd, wanneer men het allermeeste God dient en de mis of preek bijwoont. Doch dan heeft men veel meer dwaze gedachten dan anders. En deze kunst der liefde komt van een godin genaamd Venus, zoals ik heb horen zeggen door een vrome prediker. Die zei, dat de duivel zich in een verdoemd vrouwenlichaam had veranderd, die bij haar leven een hoer[236] was geweest. En aldus bewerkstelligde hij door haar vele wondertekenen. Daarom hielden de heidenen haar voor een

[235] "bulerin". Een bijzonder lastig begrip, want verwant aan 'buhle', minnaar/minnares, waardoor de uitleg hetzij uiterst negatief, hetzij positief is. Met 'buhle' wordt ook een concubine of onkuise vrouw aangeduid.
[236] "bůlerin".

godin. Deze Venus was degene die de raad gaf, dat de Trojanen Paris, de zoon van Priamos, de oorlog in stuurden, alwaar hem de fraaiste vrouw in alle koninkrijken ten deel zou vallen, zoals ook geschiedde. Want hij voerde de dochter van de koning Menelaos weg, waarom meer dan veertig koningen werden gedood. Dat alles kwam door de ontsteking van deze godin, die alzo nog heden ten dage de liefhebbenden dermate aanvecht en ontsteekt, dat zij dag en nacht denken aan hun slechte geloften, om de aandacht te verhinderen die zij jegens God moeten hebben. En weet, lieve dochters, dan voorwaar geen enkele liefhebbende vrouw dan een juist hart jegens God kan hebben, noch tijdig spreken of haar gemoed openen om de dienst Gods te horen, als waarvan ik u een voorbeeld wil vertellen dat ik altijd gehoord heb. Er waren op een keer twee koninginnen hier, van de zeden van Mozes. Die werden in hun valse beloften der onkuisheid zo hard aangevochten, dat zij op de heilige Goede Vrijdag 's nachts onder de donkere metten, toen men de lichten doofde, hun kwade wil volvoerden. Dat misviel God de Heer zo hogelijk, dat hun zonde dermate geopenbaard werd, dat zij in gesmolten lood gedood werden, en de twee ridders, hun minnaars, levend geschonden werden. Merk daarbij op, hoe de valse geloften door Venus ontstoken tot een slecht einde voerden. Daarom moet iedere vrouw er een voorbeeld aan nemen, dat een liefhebbende vrouw meer wordt aangevochten wanneer zij achter of bij de dienst Gods is dan op andere plekken. Dat is mijn eerste mening.

Mijn tweede mening is, dat er vele mannen zijn die daarom vrouwen en jonkvrouwe het hof maken[237] en zeer ernstig en hoog zweren dat zij hen zeer liefhebben in vroomheid. En zij wilden eerder dood zijn, dan dat zij ooit iets slechts over hen wilden denken dat tegen hun eer zou zijn. En zij zetten zulke misleidende gezichten en doen zich zo vriendelijk aan hen voor wanneer men het ziet, dat men zou menen dat het uit getrouwe

[237] "bůlent".

liefde was. Doch al hun oefening is niets anders dan een bedrog der vrouwen. Zij hebben ook hun spraak in hun handen en smeden die dermate, dat er geen vrouw of jonkvrouwe is die hen anders wil toehoren dan dat zij moeten denken dat het uit een goed hart komt. Zo zijn er van hen dan weinigen die zeer wijs zijn en verstandig. Zij worden door hen bedrogen door hun zoete praatjes. Die lijken dan niet op de vrouwen en getrouwe mannen die zich van ware liefde bedienen. Want men zegt en ik denk ook dat het waar is, dat de getrouwe liefhebber noch zo spreekt, noch handelt, dat hij kan denken zijn minnares te misvallen. Ook is hij niet zo actief, dat hij in vier of vijf jaar een enkel woord met haar spreekt of haar zijn gemoed openbaart, hetgeen de valsen niet doen. Wanneer dezen niet beschamend kunnen toespreken al datgene wat hun mond kan zeggen en denken, dan krijgen zij op de ene plek niet een goed geantwoord, doch zij het wellicht op een andere plek. En alzo trekken zij met hun spreken bij hen weg wanneer zij kunnen. Daarna bespotten zij hen dan en vertellen over hen hetgeen zij nooit gedacht hebben. Want degenen die dat zeggen, tonen meer slechts dan goeds. Doordat over iemand tot de anderen wordt gesproken, worden vele vrouwen en jonkvrouwen belasterd. Daarom, lieve dochters, hoed u voor zulk toehoren[238]. En wanneer gij ziet dat zij over dergelijke dingen met u willen spreken, roep er dan iemand bij en zeg: "Kom hiernaartoe en hoor welk bespottelijks en belachelijks deze ridder uit." Daarmede doet ge afbreuk aan hun woord en doen zij u zulks niet nog eens een of twee keer. Zij onttrekken[239] u voortaan aan zulk gepraat en zullen u uiteindelijk vrezen en zeggen: "Dat is een bestendige vrouw", en kunnen u niet in hun gespot en spreken meetrekken."

De ridder

[238] "ufflüsznen". Vertaling onzeker.
[239] "vertragen".

Daartoe sprak de ridder: "Vrouwe, gij zijt zeer verbazingwekkend, dat gij niet wilt toestaan dat uw dochters beminnen en liefhebben. Zeg mij nu, wanneer er wellicht een ridder is van vermogen en van eer die hem zou passen, en van mening haar lief te hebben als voor een huwelijk, waarom zij die niet lief zou hebben."

De vrouwe

"Heer," sprak de vrouwe, "mij dunkt, dat een gehuwde vrouw zich goed met haar eigen stok kon slaan. Want alle mannen hebben niet hetzelfde gemoed, want hetgeen de ene bevalt, dat is de andere misvallig. Want men treft er een, wanneer een vrouw zich vriendelijk jegens hem betoont, dat hij niets anders dan goeds denkt en daardoor des te meer verhit raakt om haar van haar vrienden weg te vorderen tot vrouw. Zo vindt men dan anderen aan wie het niet bevalt dat men zich vriendelijk jegens hen betoont, en die daarna des te minder een dergelijke vrouw of jonkvrouwe willen hebben. Zij zijn bezorgd, dat wanneer zij hen tot vrouw hadden, zij een te lichtvaardig gemoed zou hebben. Daarom is het gewisser zich rein en eenkennig te houden jegens de ene en jegens de andere. Zo zijn zij des te meer geprezen en worden des te eerder gehuwd. Want ik denk nog wel aan het voorbeeld dat gij mij verteld hebt, dat u overkomen is. Zijt gij vergeten, dat ge mij op een keer verteld hebt, toen men uwenthalve besprak om u te huwen met de dochter van een heer, die ik niet zal noemen, en gij haar wilde **zien**? Zij wist wel, dat tussen u beiden een afspraak zou plaatsvinden, en omdat zij zich vriendelijk aan u voordeed, alsof zij u al haar dagen gezien had en u onderbrak[240], nam gij daardoor afstand en wilde haar niet nemen. Hetgeen toch niet geschied was, wanneer zij zich zwijgzaam had gehouden. Over haar hoor ik, dat zij daarna ook besproken werd. Ik weet niet of men haar recht of onrecht heeft gedaan. Zij is ook niet de eerste

[240] "üch uwer red uff horte". Vertaling onzeker. De genoemde passage gaf dit niet weer. Daar blijkt slechts dat zij zeer spraakzaam was.

over wie ik dergelijke voorbeelden gehoord heb. Daarom is het voor een vrouw bijzonder goed, die gehuwd zal worden, om zich ingetogen[241] te gedragen en bijzonder voor degenen van wie zij denkt dat die op haar eer uit zijn, en des te minder met de mensen vriendschap en eer vragen naar zij zijn."

De ridder

"Vrouwe," sprak de heer, "hoe heb ik het nu? Wilt gij niet toestaan dat de ene hun meer bevalt dan de andere?"

De vrouwe

"Nee," sprak de vrouwe, "tenzij zij dat deden jegens iemand die minder is dan zij. Want dan achten zij hun vrienden des te geringer. Alzo is het ook tegen hun staat en eer en een kern der lichtvaardigheid en van het slechte hart. Want zij moeten niet anders begeren dan eer en de liefde Gods en achting te verkrijgen van hun vrienden. Voor zover zij dat niet doen en zich lichtvaardig onttrekken aan de raad van hun vrienden en hen verachten, kunnen zij verliezen en schandelijk onteerd worden. Zoals ik u over enkele vrouwen een goed voorbeeld zou willen vertellen, die alzo door hun naaste vrienden belasterd zijn geworden. Daarom verbied ik het hun als een moeder haar dochters, dat zij in niemand een genoegen vinden die minder is dan zij, noch in iemand die qua afkomst hoger is dan zij, die zij niet tot eer kunnen krijgen. Want dezen hebben hen niet zo lief, dat zij hen tot eer begeren. Zij betonen hun slechts een evenbeeld der liefde, omdat zij hen valselijk zouden willen bekennen en hen aan laster overgeven. De vrouwen die zulk een liefde hebben, beschouw ik in het geheel niet anders, dan dat ik hen als hoeriger beschouw dan de gewone vrouwen. Er zijn vele van deze gewone vrouwen, die hun zonden slechts uit armoede bedrijven, of door verleiding door slechte, valse raad of koppelaarsters, waar toch iedere vrouw die eerlijk leeft en zich redt, wel boven verheven mag zijn. Gaan zij daar echter

[241] "schlechtlich".

overheen, dan is het door geen andere oorzaak dan door dwaasheid[242] en ware moedwil, en zij worden ook billijk als apart beschouwd vergeleken met de gewonen, want zij weten wel dat hun liefde niet om eer of het geestelijke is, doch een oplading en ontvangst is van alle schande en ondeugd."

De ridder

"Op z'n minst, vrouwe," zei de heer, "aangezien gij niet wilt toestaan dat uw dochters minnarij[243] of liefde hebben jegens degenen die minder zijn dan zij, laat het u dan bevallen dat zij enige liefde kunnen hebben. Zoals ik u voorheen gezegd heb, dat zij een man die niets waard is, tot een goede ridder maken, hetgeen een groot weldoen van hen zou zijn."

De vrouw

"Dan is mijn antwoord," zei de vrouwe, "dat ik wel laat geschieden dat zij alle mensen hun vriendelijkheid betonen; de ene meer dan de andere. Nu de ene persoon half beter is dan de andere, kunnen zij met dezen wel eervolle vriendschap en ontspanning hebben. Doch wanneer zij gaan huwen, is hun liefde niet meer zo algemeen zoals men die jegens eervolle lieden moet aanwenden. Want dan moeten zij degenen die de hoogsten en besten zijn, niet verder dan omwille van hun goedheid eren en liefhebben, of zich hen laten welgevallen. En zij moeten zich in het bijzonder ook hoeden voor liefde die hen overmeestert, noch ook trouw, noch eed van iemand aannemen omwille van het liefhebben. Noch ook moeten zij evenzo hun eed of trouw aan iemand geven en die boven anderen liefhebben. Want de vrouw die zulks doet, zet haar eer op de waagschaal om vele redenen, die ik u zal vertellen. Mij dunkt, hoe ik eerder gezegd heb, dat een liefhebbende vrouw nimmermeer aandachtig kan zijn om tot God te bidden als voorheen, want er wordt te veel aan de liefde gedacht. En

[242] "bůbery".
[243] "bůlschafft".

wanneer God de Heer haar zou moeten zien en haar minnaar sprak: "Kom bij mij", of dat zij hem verder iets aan welgevallen mocht betonen, verlaat zij God en gehoorzaamt haar liefhebber, hetgeen niet anders is dan Venus' aanvechtingen. Het is mijn tweede mening, dat de koopman die zijde weegt, net zoveel draden van de zijde op de waag kan leggen, als de zijde tegen het gewicht opweegt. Dat moet alzo worden verstaan, dat een vrouw wel met zulk een liefde behept kan zijn, dat zij haar man des te minder moet liefhebben. Want waarlijk, zo kan een vrouw niet twee harten hebben en de ene en de andere liefhebben, net zomin als een hond twee stukken wild die twee kanten op lopen, in één keer kan vangen. Alzo moet ook haar man of haar minnaar aan haar liefde gebrek hebben. Doch God en de natuur moeten haar billijk dwingen de ene om de andere de verlaten. Want zoals Prediker zegt, zo heeft God vanaf de aanvang vrouwen en mannen tezamen gegeven. En daarna, toen Venus in de wereld was, ging hij voort met te zeggen, dat het huwelijk iets van God is. Het voegt ook niet twee vlezen tezamen, doch is een enkel vlees en zij hebben elkander zo lief, dat zij vader en moeder moeten verlaten. Omdat God hen tezamen heeft gegeven, zal ook geen sterfelijke mens hen scheiden, noch iets van de ander nemen, zoals God door Zijn heilige mond zegt. Zij zweren ook onder kerkdeuren elkander lief te hebben tot aan hun dood. Dat valt niet te verwisselen of door een ander in zijn plaats te nemen. Hoe kan dan een echtelijke vrouw haar lichaam zo aan een ander geven, dat het niet tegen haar man is? Want ik denk, naar God en het sacrament van de heilige Kerk, dat men het niet mag doen, tenzij men de trouw moet breken, hetzij van de ene, of van de andere. Ik vrees ook, dat degenen die hoeren[244] zijn en hun trouw aan iemand anders geven, des te minder moeten liefhebben en de liefde naar de ene zijde, of naar de andere moeten laten hangen, net als het gewicht van de waag. Verder is er nog een mening, dat de vrouw die de liefde van haar man wil

[244] "bůlerin".

behouden, rein en zonder zorg en schade moet zijn, doch tegen de lage, slechte kletsers die meerderlei verbreiden in valsheid. Dat zijn degenen die net zo doen alsof zij iemand liefhebben. En wanneer zij daarvandaan komen, heeft zij[245] iets met hen besproken, hetgeen zij dan aan andere lieden vertelt. Zo wordt er dan door eenieder iets aan toegevoegd en gaat de praat net zolang rond, tot men het uiteindelijk als een waarheid vertelt. Alzo worden vele vrouwen belasterd en komt wellicht daaronder haar man ook voor. Die begint haar dan te haten en heeft haar daarna nimmermeer van harte lief. Daardoor komt er onenigheid onder hen en wordt de echt verweten en verwoest. Daarom is het voor een echtelijke vrouw zorgelijk om haar eer op zulk een waag te zetten, en wel op raad. Derhalve wil ik nimmer prijzen dat een echtelijke vrouw zich met zulk een liefde, die haar aldus overmeestert, belaadt. Want uit dergelijke handel zijn vele goede huwelijken tot niets verworden. En altijd heeft men om een vreugde die door Venus' werken ontstaat, honderdvoudig leed en kwaad. Daarvan wil ik u een voorbeeld vertellen, over sommigen die omwille van de liefde gestorven zijn. Daarvan is de ene een min van Conty en haar minnaar, die daarom dood zijn. De andere is ook een min, van Uergy. Daarna is de hertogin de derde, en verder zijn er vele anderen zonder berouw en biecht. Hoe het hun daarom vergaat in de andere wereld, weet God wel. Doch ik ben bezorgd dat zij voor de vreugde die zij hier in de tijd gehad hebben met zulke werken[246], zwaar moeten boeten. Ook voor een vreugde honderd pijnen en voor een eer honderd smaden. Want ik heb zo nu en dan gehoord, dat een liefhebbende vrouw haar man nimmer van harte lief kan hebben, en noch lust, noch vreugde meer jegens hem ontvangt, doch altijd treurig en in kwade gedachtenis is."

De ridder

[245] De tekst wisselt op meer plekken tussen meervoud en enkelvoud.
[246] "wercken". Hier zijn mogelijk ook 'gemeenschappen' bedoeld.

De heer sprak: "Vrouwe, gij doet mij denken, door uw spreken, dat gij ook ooit een hoer[247] geweest zijt en het toch niet zegt."

De vrouwe

"Heer," sprak de vrouwe, "waarachtig[248], gelooft u mij of ik u er wel de waarheid over vertel. Doch het is waar. Ik heb wel mensen gevonden die met mij over zulke dingen gesproken hebben. Doch zij hadden ook van mij hun antwoord voor de mensen, en niet heimelijk. Want wanneer mij zulks overkwam, riep ik er iemand bij, opdat ik hem daarmede zijn gepraat ondermijnde. En er waren op een keer vele ridders en vrouwen, die speelden een koningsspel, dat de ene de andere een waarheid moest vertellen, wanneer hem gevraagd werd betreffende zijn minnaar[249]. Daarop zei er een tegen mij en bezwoer het zeer hoog, dat ik zijn liefste was die hij in de wereld had. Alzo vroeg ik hem hoelang het geduurd had. Hij zei, dat het twee jaar was, doch hij had het mij nimmer durven zeggen. In antwoordde hem, dat dat nog niet lang was. Derhalve was het niets anders dan een lichte aanvechting. Wanneer hij naar de kerk ging en een weinig wijwater zou nemen, zou het hem spoedig vergaan, want de liefde was nog veel te nieuw. Hij vroeg mij waarom en hoe. Ik zei hem: "Iemand moet zijn beminde[250] niets zeggen, tot na zeven jaar. Want anders was het niets anders dan een aanvechting." Alzo meende hij met mij te argumenteren en zijn zaak zeer goed te vertellen. Ik sprak met luide stem: "Zie toe, deze ridder heeft pas twee jaar een vrouw liefgehad." Daarop vroeg hij mij om te zwijgen en sprak voortaan niet meer met mij over de kwestie."

De ridder

---

[247] "bůlerin". Hieruit blijkt wederom, dat een strak oud-Duits begrip, dat hiervoor gereserveerd is, in de context voor grote problemen zorgt.
[248]

[249] bůlen".
[250] "bůlen".

Daarop sprak de heer Vom Turn: "Vrouwe, uw hardheid verwondert mij. Wanneer gij u met minnarij hebt opgehouden, is het anders dan zoals gij er over spreekt en zijt ge altijd zo wild geweest. Gij lijkt wel op mijn vrouwe van Joille. Die heeft mij ook een dergelijke mening verteld. Die wilde van niemand iets horen. Want op een keer sprak een ridder met haar. Zij had echter geregeld, dat een van haar ooms daarachter stond om af te luisteren. Het was van haar een grote verraderij om een ridder aldus te laten bespieden, die zijn aangelegenheid zeer goed meende af te handelen en niet wilde dat iemand het zou horen. En ik hield mij sterk in om niet te zeggen: 'Gij zijt een barmhartige, spottende vrouw jegens degenen die genade van u verlangen.' En wat u betreft, zijt gij net zo wonderlijk als zij geweest is. Want zij gedroeg zich net zo als ik daarover verteld heb."

De vrouwe

"Nimmermeer," sprak de vrouwe, "mag of wil ik inwilligen. Zeg toch tegen uw dochters wat gij wilt. Doch ik smeek God, dat Hij hun harten keert naar mijn verlangen en dat Hij hun harten tot het goede en eer wendt. Want het is niet mijn mening dat ik iemand in zulke dingen zou willen voorschrijven, behalve mijn dochters, over wie mij ook zulk een straf toekomt. Andere vrouwen mogen zich gedragen zoals zij willen, en naar hun eer wil ik mij niets aannemen. Ik, die maar weinig weet."

De ridder

"Allerminst, vrouwe," zei de heer, "wil ik toch tegen u zijn in hetgeen uw dochters mogen doen, opdat sommigen tot eer komen, die anders nimmer meer ondernamen wanneer zij het niet ten gelieve van hun minnaars deden, en in de hoop ook tot het getal der goeden te behoren. Anders denkt niemand aan hen, wanneer het door hen geschiedt, of het niet goed gedaan is."[251]

De vrouwe

[251] De gehele redenering is onduidelijk.

"Heer," zei de vrouwe, "er is menigerlei liefde onder hen, want de oudsten zijn de beteren.[252] Doch wanneer een ridder een vrouw of jonkvrouwe vanwege haar deugd en eer liefheeft die zij hem en anderen betoont, en niets anders bij haar zoekt, dan is zulks een liefde van goede vriendschap en zonder begeerte."

De ridder

"Het is echter nodig, "sprak de heer, "dat hij haar simpel verlangt te omhelzen en kussen. Zouden zij dat niet doen, omdat het niet veel inhoudt en de wind meer wegwaait."[253]

De vrouw

De vrouwe sprak daarop: "Mijn heer, daarop zeg ik aldus. Wanneer het mijn dochters wel bevalt, dunkt mij, wanneer zij het hun inwilligen dat zij hen voor de mensen kussen en omhelzen, dan verliezen zij daarom niet hun eer. Doch het kussen is zorgelijk en beter vermeden. Want koningin Saba zegt, dat de blik het eerste teken der liefde is, daarna omhelzen en dan verder. Als daar nu over kussen en verder stond, verloor men ook de liefde van God en de wereld. En weet, dat het mijn dunken is, dat wie zich laat kussen, zich aan de duivel onderworpen maakt. Want in de aanvang der liefde begeert men te omhelzen, daarna te kussen, en ten slotte gaat men dan over tot de gemeenschap.[254] Zo zeg ik verder, dat daarop volgen kan, dat iemand hen bij elkander alleen aantreft, elkander kussend. Dan ontbreekt het er nog maar net aan, of zij komen in opspraak. Want deze of gene die het aldus gezien heeft, vertelt dat over hen. Om deze en vele andere redenen, die te lang waren om te vertellen, zeg ik, dat iedere vrouw die zich laat

[252] Onduidelijk.
[253] Onduidelijk.
[254] "falt man dañ mit den wercken". Breder kan ook gelezen worden: 'seks'.

kussen[255], haar eer hogelijk in twijfel brengt en in opspraak kan komen. Derhalve wil ik, dat mijn dochters niemand kussen, tenzij het iemand van haar geslacht is, of haar man of haar vader hun beveelt dat te doen. Want in geboden of gehoorzame kwesties, doet men niets slechts. En ik zeg u ook, mijn lieve dochters[256], dat gij aan tafel niet te veel zit te zwetsen. Want dat is ook een kwestie die tot erger leidt. Want men treft menigeen die al zittende hun ring of kleinood verliezen, waardoor zij ook wegen geven om besproken te worden, zoals ik heb gehoord over een vrouw van Beviere. Men zegt, dat deze het kenmerk had dat zij iedereen lief wilde hebben en met iedereen schertste en een gelijkenis der liefde betoonde. Daarom kreeg zij dikwijls vele ringen en kleinodiën. Doch zij kon zich uiteindelijk niet zo gedragen, of zij kwam in opspraak. Daarom is het voor iedere vrouw zorgelijk om zulk een scherts aldus aan tafel te vertonen. Want hoe wijs als zij zijn, worden zij uiteindelijk toch bespot. Daarom, lieve dochters, neem er een voorbeeld aan om niet te veel te schertsen of te hitsig te zijn, of u met zulke lieden in een spel te begeven of gaven aan te nemen. Want de ene gave is de andere waard. Men vindt ook velen die tot zulke gaven geneigd zijn. Wie dan van hen te veel neemt en daarop te hitsig is, maakt zich onderworpen en wordt daardoor zeer dikwijls bedrogen. Daarom is het zeer nodig zich voor zulk een streek te hoeden.

[255] De vrouwe lijkt dat alleen te vinden wanneer het kussen niet in het openbaar plaatsvindt, zoals zij daarvoor al zei.
[256] Feitelijk gaat het hier echter nog steeds om een dialoog met haar man.

Hoe een kluizenaar in een stad het huis van een rechter binnenging, omdat hij zijn leven wilde ervaren, en hoe zijn vrouw hem zo eervol en goed ontving.

Mijn lieve dochters, ik wil u een van de laatste voorbeelden vertellen, van een vrome vrouw die veel lof waardig is, zoals men dat in het boek der voorvaderen kan vinden. Deze was de vrouw van een rechter[257] in de stad Aquille. Die werd door een kluizenaar bedreigd[258]. Deze was omstreeks vijfentwintig jaar in een woud geweest, had kruiden en wortelen gegeten en had een zeer heilig leven geleid. Die begon op een keer te zeggen: "Almachtige God, nu wilde ik toch gaarne weten, of ik in deze tijd iets verdiend heb, of welke beloning ik waardig zou zijn."

[257] "schultheissen".

[258] "beweret". 'Bewehren' heeft meer betekenissen, waaronder 'bewapenen', 'beschermen'.

Toen kreeg hij een visioen en dunkte het hem dat een stem tot hem sprak: "Gij hebt wel datgene verdiend wat van de rechter van Aquille en zijn vrouw is." Hij bedacht dat hij naar die rechter zou gaan en zijn leven en wezen wilde zien en onderzoeken, om te merken of hij iets verdiende. Hij ging op weg. Nu verordineerde God de Heer door genade van de Heilige Geest, dat de rechter en zijn vrouw wel wisten wat zijn bedoeling en opzet was. De rechter reed de stad uit, naar de weg waar de kluizenaar vandaan kwam, en wilde rechtspreken over een edelman. Die had een andere edelman doodgeslagen. De rechter was zeer kostbaar met zijden kleren gekleed. Toen hij de kluizenaar zag, herkende hij hem door de beschikking Gods en sprak tot hem: "Mijn beste, goede man[259], ga naar mijn huis en breng mijn vrouw deze vingerhoed." De kluizenaar verwonderde zich hogelijk, daar hij de rechter zo rijk gekleed zag en dat hij een mens wilde berechten, en was zeer bedachtzaam. Hij dacht dat hij jegens God niets verdiend had, doch hij ging naar zijn huis, gaf de vrouw de vingerhoed en sprak tot haar, dat zij hem moest behandelen als haar eigen man. De goede vrouw ontving de vingerhoed met grote vreugde en liet hem ook dadelijk een tafel bereiden met goede spijs en drank. De goede kluizenaar, die zulke kost niet gewend was, at en dronk en genoot ervan. Daarbij zag hij, dat de vrouw de spijs voor zich verdeelde en die voor de arme lieden hield, en zij niet anders dan droog brood at en water dronk. Toen het avond werd, nam de vrouw hem mee en voerde hem haar kamer binnen. Die was met fraaie doeken zeer kostelijk gesierd en behangen. Zij sprak tot hem: "Beste vriend, gij zult vannacht in de kamer van mijn man liggen." Hij meende het haar alzo te weigeren. De vrouw zei hem, dat haar man het aldus had bevolen. De vrouw liet hem echter wijn brengen. Hij dronk zoveel tot hij dronken en vrolijk werd, want hij was niet gewend die te drinken, en ging daar slapen. Daarna trok de vrouw haar kleren uit, ging bij hem liggen en begon hem te omhelzen. Daarvan werd de kluizenaar,

[259] "lieber byderman".

die goed gedronken had, wakker en werd dermate opgewonden, dat hij zijn wil onordentelijk met haar meende uit te voeren. Toen de vrouw dat merkte, sprak zij tot hem: "Wanneer mijn man zulke dingen heeft willen doen, heeft hij zich altijd in een bad[260] met water, die gij daar ziet, gewassen." Alzo dacht de kluizenaar niet verder dan aan zijn dwaze wil en ging in het bad om zich te wassen. Aangezien het water zeer koud was, begon hij te rillen en te beven. Daarop riep de vrouw hem om weer te gaan liggen. Dat deed hij en was zozeer verkleumd, dat zijn slechte hitte hem welgelegen kwam. Alzo omarmde de vrouw hem en verwarmde hem wederom dermate, dat zijn vlees in beweging kwam en zijn ongepaste lust meende uit te voeren. Daarop vroeg de vrouw hem, dat hij om harentwille wederom in het bad ging en zich nog beter wilde reinigen.

[260] "bittenen".

Hoe de kluizenaar bij de vrouw van de rechter in haar bed lag,
en zij hem overhaalde om van haar op te staan en
zich in een bad met koud water waste.

De goede kluizenaar die van zijn ware verstand beroofd was, ging wederom het bad in en ervoer nog veel meer dan daarvoor. Alzo riep de vrouw hem. Doch die kwam zeer sidderend, waarop de vrouw hem warm toedekte en zij bij hem wegging. Toen hij opwarmde, sliep hij zo diep in, dat hij niet wederom ontwaakte dan laat in de ochtend. Hij had zeer veel hoofdpijn van de wijn. Toen kwam er een oude kapelaan naar hem toe en vroeg hoe het met hem ging. Toen de kluizenaar zag hoe hij die nacht gelegen had, was hij zeer beschaamd. Het verwonderde hem hoe hij tot zulke dingen gekomen was. Hij merkte wel, dat de rechter en zijn vrouw meer verdienden dan hij, en vroeg de kapelaan daarop naar hun leven. Hij vertelde hem, hoe zij haren

hemden droegen, ook wanneer zij wat goede spijzen voor zichzelf hadden, dat zij die om Gods wil wilden weggeven en zij droog brood en zeer weinig lekkere spijzen aten. Doch merendeels vastten zij alle dagen. Hij[261] vroeg hem waarom het bad met water bij hun bed stond. Hij zei, dat het was omdat wanneer bij een van hen het vlees zich roerde tot lust en vleselijke gemeenschap, behalve één dag in de week, zij in het bad gingen zitten om wederom af te koelen. Toen de kluizenaar zulks hoorde, hoewel de rechter uitwending met zijde bekleed was en desalniettemin haren hemden droeg, en ook geen lekkere spijzen at, doch ze door God weggaf en van niets dan water en brood geleefd had, dacht hij in zijn hart hoe zij waarlijk tot zevenmaal in hogere verdienste waren dan hij. Want hij zag in zijn woning of broederhuis[262] niets wat hem kon bekommeren. Dat was echter niet voor hen.[263] Daarom deden ze aan hen meer afbreuk dan aan hem. Verder bedacht hij ook, dat het niet aan hem gelegen had[264], dat hij niet zijn dwaasheid met de vrouw begaan had. Hij had er zeer veel spijt van dat hij het aldus had getracht. Derhalve vervloekte hij het uur dat hij ooit uit zijn broederhuis was gegaan. Hij was niet waardig om hun hun schoenen uit te trekken. Alzo ging hij wenend weg, met luide stem sprekend: "O heer, God, thans is er toch geen edeler schat dan de goede vrouw die mij verleid heeft. En voorwaar, zo is zij wel waardig dat zij een edele parel[265] genoemd wordt, zoals Gij zelf spreekt in Uw heilig evangelie, dat een goede vrouw met

---

[261] Lees: 'de kluizenaar'.

[262] "brůder husze". Onduidelijk, want het gaat om een kluizenaar.

[263] "Das aber inen nit were". Vertaling onzeker.

[264] "das es an im nit erwunden wer". Vertaling onzeker. 'Erwinden'; heeft vele betekenissen, waaronder 'vinden', 'afwenden'. De vertaling wordt bemoeilijkt door een dubbele ontkenning in deze zin. Die kan duiden op de oud-Duitse gewoonte om enkele ontkenningen dubbel te maken, maar ook op een feitelijk bedoeling dubbele ontkenning, waardoor de zinsbetekenis geheel anders wordt.

[265] "Margarit".

een edele parel moet worden vergeleken, waarvan deze vrouw wel degene is waarover zulks gesproken wordt." Alzo sprak de goede kluizenaar en vroeg God met gans berouw en leed, of Hij hem wilde vergeven. Daarom is het iets aardigs aan een vrouw die weet aan de aanvechtingen van de duivel en de kwade lusten van het vlees weerstand te bieden. Want zodra deze lusten verder met de gemeenschap geschiedt, wil men het bewenen en berouwen. Dan is het vergeefs en te laat. Wanneer de duivel met zijn verleidingen de mens aldus ten val brengt, beschouwt hij hem daarna als zijn dienaar en bindt dermate, dat hij bezwaarlijk na lange tijd en wellicht te laat wederom ontbonden kan worden. Want hij kan hem door zijn kunst in zulke zonden grote lust en welgevallen verlenen.

Over een goede vrouw, hoe die op haar doodsbed lag voor de poorten van een toren waarin haar goederen lagen, en haar ogen daar steeds naartoe keerde, net zolang tot zij stierf.

Een ander voorbeeld wil ik u vertellen, van een rijke, machtige vrouw. Die was de vrouw geweest van een vrije heer en was lange tijd een weduwe. Zij had niet meer dan een enkele dochter, die met een groot heer gehuwd was. Toen deze weduwe op haar doodsbed kwam, liet zij voor zich haar bed opmaken voor de deur van een toren, waarin zij haar goederen had, en liet de sleutels voor die deur in een doek onder haar lendenen leggen. Toen de dood naderde, had zij haar gezicht steeds naar de deur gekeerd en wilde niet toestaan dat iemand de deur naderde. Toen zij verscheiden was, kwam haar dochter bij haar en vroeg de mensen bij haar moeder, of zij ook goederen had bewaard of had nagelaten, opdat zij haar daar-

mede ter aarde kon bestellen en haar heur christelijke recht mocht doen. De mensen antwoordden haar, dat zij niets wisten, tenzij zij iets in de toren had voor haar bed, en vertelden haar, hoe zij het niet had kunnen lijden dat iemand die aanraakte. En ook hoe sleutel onder haar hadden gelegen. Alzo liet de dochter haar omkeren en vond de sleutels, zoals men haar gezegd had. Die nam zij zonder aarzelen en ontsloot de toren. Zij vond daar meer dan dertigduizend stuks goud en zilver aan servies. Ook andere huisraad, bovenmate veel. De dochter sprak, dat zij waarachtig niet gemeend had, dat zij meer dan dertig stuks gehad had. Zij[266] schrok daarvan en zei, dat zij en haar man onlangs bij haar waren geweest en haar gevraagd hadden hun een korte tijd behoorlijk wat geld te lenen, ongeveer tweehonderd pond. Zij had hun geantwoord dat zij geen geld had en bevestigde dat met hoog zweren, want zij had alleen het zilveren servies dat zij dagelijks gebruikte. Daarom verwonderde zij[267] zich er aanmerkelijk over, zoveel te vinden. De mensen zeiden: "Vrouw, verwonder u daar niet over, doch wij meer dan u. Want wanneer zij iets moest aanschaffen, leende zij altijd drie of vier pond en zei, dat zij geen geld had. Zozeer was zij bezorgd, dat zij iets moest verteren. En zij is zo rijk geweest. Wanneer de mensen hadden gegeten, had zij gesproken: 'Wilt gij geld[268] op tafel zetten en mij het mijne alzo vullen?' Nu heeft zij alles verlaten en wordt thans begraven." Daarop vroeg de dochter waar zij lag[269] en waarom zij niet een graf[270] had, of een andere bekentenis[271] in de kerk. Men gaf haar ten antwoord, dat zij geen vrienden had die voor haar vanaf de tijd dat zij daar neer was gelegd, noch de mis lazen, noch een andere goedheid

---

[266] "Er". Een kennelijke zetfout, want er was geen andere persoon in deze context aan de orde.
[267] Lees: 'de dochter'.
[268] "tolist". Vermoedelijk equivalent van 'dohle'.
[269] Onduidelijk. De dochter was immers al ter plekke.
[270] "sarch". Ook: 'zerk'.
[271] "bekantnysz". Mogelijk is bedoeld: 'aandacht'.

hadden gedaan. Daarom valt hierbij wel te merken hoe subtiel de duivel is, en hoe hij vrouwen en mannen in een doodzonde meer dan in de andere doet aanvechten en binden, waarvan zij dan met berouw en biecht wederom ontbonden moeten worden. Want hij maakt hen knecht der zonden, zoals gij gehoord hebt over deze machtige vrouw, die hij tot een dergelijke dienares maakte in de zonde der gierigheid, zodat zij niets goeds met het hare kon doen. Lieve dochters, laat u dat een voorbeeld zijn, wanneer het ervan komt dat God u iets aan tijdelijk goed zou verlenen, in goud, zilver of iets anders, daarmede goeds te bewerkstelligen voor uw vrienden en de armen door Zijn wil, en het in hun armoede en nooddruft mild te geven. En wacht niet tot op de verdeling door uw erfgenamen, zoals deze vrouw deed. Want voor haar werd na haar dood noch een mis, wake of een ander gebed gesproken.

Hoe de wijze meester Cato op zijn doodsbed lag en hoe hij zijn zoon leerde en onderrichtte hoe hij zich wijs en goed na zijn dood moest gedragen.

Een ander voorbeeld wil ik dan vertellen van de grote meester, Cato, die zo wijs was, dat hij de ganse stad te Rome regeerde en vele aardige leringen gaf, die nog zeer in het geheugen liggen. Deze Cato had een zoon. En toen hij op zijn doodsbed lag, noemde hij hem Catonet[272] en sprak tot hem: "Lieve zoon, ik heb thans een lange tijd geleefd en is het zover, dat ik de wereld die zeer moeilijk is om te kennen. moet verlaten. Die wordt ook, naar mij dunkt, van dag tot dag slechter. Derhalve, mijn lieve zoon, zou ik gaarne willen dat uw leiding goed en voor God en uw vrienden aannemelijk is, en u in geschrift daartoe

[272] "Kothonet". Verderop "Kathonet" genoemd.

veel aardige onderrichtingen geven, die u goed van nut kunnen zijn, in zoverre gij die in gedachten wilt houden. Nu heb ik sindsdien en pas thans wederom drie aspecten bedacht die ik u zal zeggen, en u met name wil vragen die aan te houden. Het eerste is, dat ge van uw meerderen geen ambt moet aannemen, wanneer gij eervol voor den dag wilt komen. Want met een goede tevredenheid hebt ge genoeg voor uw staat, als een koning of keizer. Daarom moet ge u niet onderworpen maken, zodat ge het uwe door een slechte praat of een valse belastering verliest. Want de heren hebben menigerlei zeden en zijn licht van geloof. Het tweede is, dat ge geen enkele man die de dood verdiend heeft, afkoopt of bevrijdt. Want alleen aan het kwaad dat deze daarna deed, zoudt gij deelachtig worden. Het derde is, dat ge uw vrouw goed onderzoekt[273], of zij uw geheimen kan verzwijgen of niet, met name hetgeen uw eer kan raken. Want er zijn sommige vrouwen die zeer goed verhelen en daarenboven goede raad kunnen geven. Er zijn ook andere, die niets kunnen verzwijgen van hetgeen men hun zegt." Zulke drie leringen gaf Cato alzo aan zijn zoon. Toen de goede man stierf, gedroeg de zoon zich zodanig, dat de keizer hem zijn eigen zoon gaf om op te voeden, en daarenboven met hem liet bespreken, dat hij bij hem wilde zijn en de grootste aangelegenheden der Romeinen wilde uitrichten. Alzo werd hij door hebzucht dermate bewogen, dat hij zulk een ambt op zich nam en het geboden van zijn vader vergeten was.

[273] "versůchest".

Hoe Cato's zoon te Rome door de stad reed met een groot gezelschap, hij een misdadiger tegenkwam die men wegvoerde en wilde ophangen, en hij hem van de dood verloste.

Toen hij in dat ambt was aangetreden, reed hij te Rome door de hoofdstraat met vele lieden. Daar bracht men een misdadiger en wilde hem wegvoeren om hem op te hangen. Er sprak een man tot Catonet: "Door de ingang van uw ambt, past het u zeer wel deze man te verlossen." "Hetgeen gij zegt, is waar," sprak hij, en zonder te vragen naar de inhoud van het uitgevoerde kwaad, bevrijdde hij hem van het gericht en liet hem lopen, hetgeen toch te snel was. Hij dacht weinig aan het gebod van zijn vader. Toen het nacht werd en hij zijn eerste slaap had volbracht, viel hem pas in hoe hij twee aspecten van de lering van zijn vader had gebroken. Hij sprak in zichzelf hoe hij het derde ook wilde

betrachten, of zijn vrouw een iets groter geheim kon verzwijgen of niet, en wachtte alzo totdat zijn vrouw ontwaakte. Daarop sprak hij tot haar: "Mijn lieve vrouwe, ik vertel u gaarne een grote kwestie die mij belast. Want ik wist dat gij erover zoudt zwijgen." Zij antwoordde hem: "Mijn beste heer, ik zou eerder veel liever dood zijn, dan iemand er iets over te zeggen." "Ach," sprak hij, "lieve vrouwe, ik kan u niets verhelen. Het heeft zich 's anderendaags voorgedaan, toen ik ons huis binnenging en de zoon van de keizer, die mij onder mijn hoede gegeven is, mij zoveel slechte, onwelgevallige woorden gaf, dat ik, nadat ik toch al goed gedronken had, zozeer over hem vertoornd raakte, dat ik hem doodsloeg. Ik heb het hart uit hem genomen, dat tot een goede spijs laten toebereiden en dat naar de keizer en de keizerin om te eten gezonden. Dat berouwt mij thans zwaar, doch het is te laat. Daarom smeek ik u, zulks aan niemand te openbaren." Daarvan zuchtte[274] de vrouw zwaar en sprak, dat nu het ongeluk het aldus beschikt had, zij het nimmermeer aan een mens zou vertellen. Toen het echter dag werd, liet zij een jonkvrouwe komen in de stad, die haar vriendin[275] was. En toen deze bij haar kwam, begon zij klagelijk te zuchten. Zodanig, dat de ander tot haar sprak: "Mijn vrouwe, wat houdt u bezig? Want ik merk dat gij bedroefd zijt in uw hart." "Ach, mijn vriendin," zei zij, "dat ben ik waarlijk. Doch ik wilde liever sterven, dan dat ik het aan iemand liet weten." "Ha ha," sprak de jonkvrouwe, "waarachtig, diegene zou wel niet bij zinnen zijn, die uw geheim uitbraakte, wanneer gij dat in vertrouwen tegen haar zoudt zeggen. En wanneer gij het mij onthulde, zou ik mij eerder de beide ogen laten uitsteken, dan dat ik het zou zeggen." "Is dat waar?," vroeg de vrouwe, "mag ik u dat voorwaar toevertrouwen?" "Ja," zei zij, "waarachtig." Daarop legde zij haar alles voor hetgeen haar man haar gezegd had. Daarop bekruiste de jonkvrouwe zich hogelijk en sprak, dat zij het goed zou verzwijgen. Doch zodra zij bij haar weg was, liep zij naar

[274] "erfüfftzet". Kennelijke zetfout voor 'ersüfftzet'.
[275] "gespyl".

het hof van de keizer naar de keizerin, knielde voor haar neer en sprak: "Mijn genadige vrouwe, ik heb iets met u te bespreken." En zij begon te zeggen: "Vrouwe, de grote liefde die gij mij betoond hebt, doet mij hier komen. De reden is, dat gij weet, dat gij en de keizer Catonet meer liefgehad hebben dan iemand anders. En om uw grote liefde te betonen, hebt gij hem uw zoon onder zijn hoede gegeven. Die nu heeft hij gedood, zijn hart uit hem genomen en het u in een gekruide spijs te eten gegeven." "Wat zegt gij?," antwoordde de keizerin. "Waarlijk," sprak de jonkvrouwe, "ik zeg u de waarheid. Want zijn eigen vrouw heeft het mij verteld." Toen de keizerin hoorde, dat zulks waarlijk aldus moest zijn, begon zij zo klagelijk te schreien, dat het erbarmelijk was om te horen. De keizer werd het gewaar. Die kreeg er een onmenselijk grote schrik van en vroeg wat er aan de hand was. Daarop vertelde zij hem gans hetgeen de jonkvrouwe haar in vertrouwen gezegd had.

Hoe de keizer Catonet gevangen liet nemen en in een kerker liet opsluiten, met de bedoeling hem te laten ophangen.

Toen de keizer zulks hoorde, en met name dat zij het hart van hun zoon zouden hebben opgegeten, werd hij zeer bedroefd en gebood dat men Catonet moest ophangen, veel hoger dan alle anderen. Daarop werd hij gevangengenomen en werd hem gezegd hetgeen de keizer geboden had. Dat was vanwege zijn zoon, die hij gedood had. Alzo sprak Catonet tot hem: "Beste heer, het is niet noodzakelijk dat al datgene waar is wat men zegt. Plaats mij in de gevangenis en zeg, dat het vandaag te laat is en men morgen een bondsrechtszitting[276] houdt voor al het

[276] "verbant gericht". Vertaling onzeker. Er is geen Nederlands equivalent.

volk. Dat is veel beter dan zo." Dat deden zij[277] en vertelden de keizer, dat het morgen veel eerlijk was om voor al het volk te geschieden dan op die dag. Dat willigde de keizer aldus in. Toen men nu Catonet de gevangenis in voerde, liet hij een van zijn edelen komen en sprak tot hem: "Weet, dat de keizer nergens anders om weent, dan dat ik zijn zoon heb gedood, op wie ik moet letten. Ga heen en zoek hem op zus en zo een plek[278] en voer hem morgen hier naar mij toe in de priemtijd[279], of ik zou bezorgd zijn om de dood." Deze edelman was zeer vlijtig. Hij reed zo snel, dat hij rond middernacht aankwam waar de zoon van de keizer was, in het huis van een vrije heer. Daar riep hij zo ernstig en klopte aan, dat de heer in het huis ontwaakte en vernam, dat men Catonet 's ochtends zou ophangen. Daarvan schrok de heer zeer. Ondertussen was de zoon van de keizer ontwaakt en alle anderen en vernam ook de kwestie, waarvan hij veel leed had. Hij bereidde zich voor om zijn meester te redden van de dood. Daarmede verlaten wij de knaap en vertellen verder over Catonet. Deze werd in Rome uitermate bemind, want hij was wijs, deemoedig en deugdzaam. Toen het ochtend werd, vroeg hij een van zijn vrienden om de beul tegen te houden tot aan de tertstijd[280]. Dat deed hij. Toen het nu rond de tertstijd was, werd hij naar de galg gevoerd. Menigeen beweende dat en had nog meer geweend wanneer hij zijn onschuld had gekend. En iedereen verwonderde zich over zulke daden. Men vroeg naar de beul, doch zij waren allen verborgen.

[277] Onduidelijk. Hij sprak immers al met de keizer.
[278] "an eym sollichen ende". Citaat wordt dus enigszins gebroken.
[279] "prym zytt". Kloostergebed om 6.00 uur.
[280] "Tertz zyt". Kloostergebed om 9.00 uur.

Hoe Catonet naar de galg gevoerd werd, waar hij zou worden opgehangen. Doch de zoon van de keizer kwam met vele lieden, nam hem en voerde hem weg.

Alzo kwam het ertoe, dat degene die door Catonet van de dood bevrijd was, naar voren trad en sprak: "De kwestie die deze gedaan heeft, is zo snood en slecht, dat ik uit liefde voor de keizer mij wil aanbieden om dit ambt uit te voeren, wanneer er niemand anders is die het doen wil." "Zie," spraken de mensen, "is dat niet degene die door Catonet van de dood bevrijd is?" "Ja," spraken de anderen, "hij is het." Daarop zeiden zij allen: "Hij is wel een onwijze qua recht, die een misdadiger van de dood bevrijdt." Alzo sprak Catonet tot hem: "Gij gedenkt zeer weinig de afgelopen tijd." Terwijl hij sprak, zagen zij een groot gestuif van paarden en hoorden iemand met luide stem schreeuwen: "Halt, halt, dood de vrome man niet." En daar

kwam de zoon van de keizer aanrijden op een snel lopend paard, zozeer als hij kon zeggen: "Beroer niet mijn meester Catonet, want ik ben nog in leven." Daarbij leunde de knaap op zijn paard en maakte zijn meester los, zeer deugdzaam tegen hem zeggende: "Mijn bijzonder beste vriend en meester, wie heeft u hiertoe gebracht? Of waarom was mijn heer en vader zo lichtgelovig?" Daarmede omarmde hij hem. Toen het volk dat zag, waren zij hogelijk verheugd en loofden God van ganser harte. Alzo zette de knaap Catonet op een paard en voerde dat bij zijn toom door de stad, tot in het paleis van de keizer. En toen de keizer en de keizerin de aankomst van hun zoon hoorden, renden zij hem tegemoet, zagen hoe hij Catonet bij zijn toom met zich meevoerde, schrokken daarvan zeer en schaamden zich voor hem. Doch zij betoonden hem grote vreugde en eer en verontschuldigden zich bij hem. Daarop sprak de zoon: "O, mijn heer vader, hoe wilde gij een zo gestreng gericht hebben gehouden, zonder te ervaren over de kwestie? Want zoudt ge hem alzo zonder schuld gedood hebben, neem waar hoe erbarmelijk het zou zijn. Dan had ik nimmermeer vreugde in mijn hart gehad, want hetgeen ik heb, is van hem." Daarop sprak de keizer: "Lieve zoon, niets anders heeft het veroorzaakt dan de grote liefde die wij jegens u hebben. Dat heeft ons ons verstand aldus verblind."

Hoe Catonet tegen de keizer en al het volk zei, hoe het daartoe gekomen was dat hij opgehangen had zullen zijn.

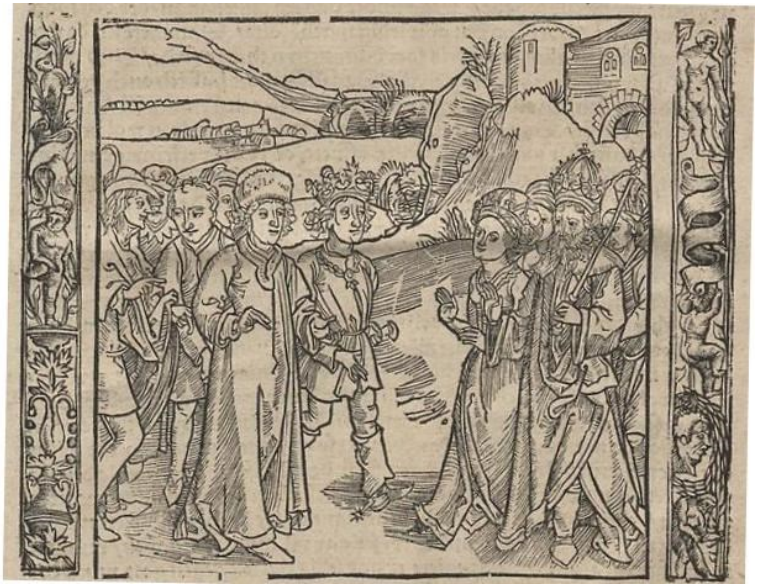

Daarop begon Catonet te spreken: "Laat dit alles u niet verwonderen, want ik zal u zeggen hoe het zich heeft afgespeeld. Gij weet, dat ik een vader heb gehad die in zijn tijd de meest wijze was. Die heeft mij vele goede leringen gegeven. Wanneer ik hem geloofd had, was ik slim geweest. Ten slotte heeft hij mij op zijn doodsbed bij zich laten komen en mij drie aspecten verteld die ik boven alle andere moest onthouden. In de toekomstige tijd zijn mij die ook overkomen. Ten eerste vertelde hij mij, dat wanneer God mij een toereikende, genoeglijke voeding verleende, ik Hem daarvoor dank moest zeggen en in de wereld niet meer moest begeren. In het bijzonder, dat ik mij niet in een ambt verplichtte, noch onderwierp aan mijn opperste heren. Omwille van een weinig

goed en eerzucht kon ik door foute afhandeling[281] wel mijzelf en het mijne verliezen. Want het zou nogal wat zijn om aan een heer die een simpele wil heeft en niet altijd grond en waarheid der dingen ervaart, ze te verstaan te geven. Doch zij vaardigden snelle geboden uit, waarvan gij een voorbeeld gezien hebt, wat mij snodelijk zou zijn geschied. Dat was mij echter niet overkomen, wanneer ik mijn vader geloofd had. Want God zij geprezen, ik heb aan tijdelijk goed meer dan ik verdiend heb. Derhalve had ik mij wel van een ambt kunnen onthouden. Het tweede is, dat ik niemand die de dood verdiend had, moest vrijkopen of bevrijden. Want zou ik dat doen, dan was ik medeplichtig aan al het slechte dat hij voortaan zou doen. En deze zou mij al zijn dagen nimmer liefhebben. Dat gebod heb ik ook gebroken, aan degene die zich heden heeft aangeboden om mij op te hangen, die ik van de dood verlost heb. Het derde is, dat ik mijn vrouw vooraf goed moest beproeven voordat ik haar mijn geheimen openbaarde, of zij die kon verzwijgen of niet. Want er zijn sommigen die wel goed verzwijgen, en sommigen die dat in het geheel niet kunnen doen. Ik bedacht 's anderendaags op mijn bed, dat ik de twee geboden van mijn vader overtreden had en het derde ook wilde proberen. Ik zei tegen mijn vrouw, dat ik de zoon van de keizer gedood had en zijn hart aan de keizer[282] en de keizerin te eten had gegeven. Ik smeekte haar omwille van alle liefde die wij samen hadden, het tegen niemand te zeggen. Haar heb ik thans wel goed getoetst, hoe goed zij verzwijgt. Toch verwonder ik mij er niet over. Want het is niet iets nieuws dat vrouwen niets kunnen verzwijgen wat men hun in het geheim vertelt, aangezien hun aard daartoe toch geneigd is. En degene die haar mans geheimen verheelt, moet wel als wijs worden beschouwd. Daarmede hebt gij gehoord waarom en door welke oorzaak ik aldus gevangengenomen ben. En wanneer ik verstandig was geweest, had ik de geboden van mijn vader wel anders

[281] "verschwitzung".
[282] "im".

opgevolgd, die toch zo een wijze man is geweest." En daarop zei hij tegen de keizer: "Heer, ik ontdoe mij thans van uw ambt, want ik wil het voortaan ondernemen om de geboden van mijn vader na te leven." Dat zal hem bekommerlijk gelukken, doch zo bleef hij meester van de raad in Rome. De keizer gaf hem zeer veel nuttige gaven en had hem lief boven alle anderen. Alzo regeerde hij zeer zalig jegens God en de wereld. Daarom, lieve dochters, is dit een goed voorbeeld hoe gij de geheimen van uw mannen moet verzwijgen. Want door openbaring daarvan kan veel slechts, en door verzwijging veel goeds ontstaan. Want op gelijke wijze als een pijl van de pees wordt afschoten en niet wederkomt, tenzij men hem weer terug draagt, zo is het ook met de spraak die de mond uitgaat. Die wordt nimmer geopenbaard, tenzij men die verder vertelt. Daarom zegt de wijze Salomon: "Ge moet altijd twee- of driemaal bedenken wat ge wilt zeggen, en tot welk doel uw rede mag dienen." Op dezelfde wijze moeten ook alle wijze mensen doen. Want er is dikwijls en veel grotere ellende ontstaan uit kwesties die men in het geheim gezegd heeft en die daarna sommigen geopenbaard en niet verzwegen hebben. Daarom vraag ik u, lieve dochters, die dingen aldus in gedachtenis te houden. Moge u eer en goeds daarvan komen en daardoor veel haat en slechte dingen afwenden. Want ik weet en beken hoe vele lieden veel geleden hebben, omdat zij lichtvaardig over andere mensen kwaadgesproken hebben, waarmede zij niets te maken hadden. Want niemand weet wat hem in de toekomst kan overkomen. Zij zijn ook van goede aard en ook zeer zalig en wijs, die geen zwetsers en meerderlei drager[283] zijn. Dat wil zeggen, dat zij over niemand iets ergs zeggen, ongeacht of die hem recht of onrecht aandoen. Want door doordenken[284] en verbergen van de schande en ondeugd van zijn naaste, kan alle goeds komen, zoals de evangelies en de boeken der wijzen doen inhouden en bewijzen.

[283] "merly trager". Onduidelijk. Vertaling onzeker.
[284] "verdencken". Ook: 'verdenken'.

Hoe de ridder Vom Turn aan zijn dochters
dit boek overhandigt.

Alzo hiermede, mijn lieve dochters, geef ik u mijn boekje als exempel en bij wijze van voorbeeld met aanduidingen der goede en weldoende vrouwen, en eveneens der slechte en besproken handelingen en daden, hoe de goeden tot eer en de slechten tot schande en ondeugd zijn komen, met menigerlei andere meningen over hoe ge u moet gedragen en waar ge u voor moet hoeden. Alles heb ik met kort bevatte uitleggingen samengevat en laten zetten, zoveel als ik ze in deze tijd naar mijn geringe begrip heb mogen teweegbrengen en kennen. Ik zal afronden en dit boekje alzo vervuld en beëindigd hebben. Ik verstrek en geef het u in handen, uit vaderlijke, getrouwe liefde u vragende, aangezien ik niets anders dan uw heil en eer verlang, dat ge het dikwijls en veel leest, het u ter harte laat

gaan en het altijd in gedachten wilt hebben. Ik heb ontwijfelbare hoop dat ge daardoor hier in deze tijd der wereld lof en eer, en aldaar in eeuwigheid zalige beloning zult verkrijgen. Daartoe moge God de almachtige u Zijn genade en hulp altijd verlenen. Amen.

De spiegel[285] der deugden en eerbaarheid door de zeer beroemde Ridder Vom Turn, met fraaie en kostelijke geschiedenissen en voorbeelden, tot lering van zijn kinderen, in de Franse taal begrepen, en door de edele, voorname en gestrenge heer Marquart vom Stein, ridder en landvoogd te Montpellicart, in het Duits vertaald en uitgegeven te Bazel in het jaar na de geboorte van Christus 1493, en thans nieuw gedrukt door Michael Furter in het jaar zoals men telt het 1513e jaar op St.-Elizabethsdag.

[285] Opmerkelijk. De titel van het werk wordt hier herhaald. In de eerste zin is "Tugend" veranderd in "Tugenden". Verder is eraan toegevoegd dat het te Bazel is uitgegeven en zijn nog andere opmerkingen vermeld.